

ספר

אהבת שאול

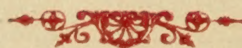
על התורה חלק שני

כולל בתוכו דרושים יקרים ונחמדים בנוים על אדני השכל הישר
על חודש אלול ותשרי לראש השנה ולשבת שובה ויום הכפורים
ולסוכות ועוד דרושים לס ויקרא במדבר

ממני הצעיר

שאול ידידיה שאחעט

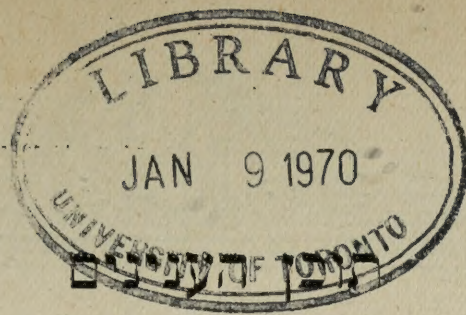
החונה בבית הכנסת לאנשי נאראדיטש מעיר שיקאגא
בעל המחבר ס' תפארת שאול על כל הש"ס וספר בית ידידיה על שו"ת
ועל גפ"ת וס" אהבה שאול על התורה על בראשית ושמות בן לא"א
מו"ר הרב המאור ה"ג החו"ב וי"א כש"ת מו"ה
ר' אברהם חיים שאחעט זצללה"ה
בעל המחבר ס' תפארת חיים על הש"ס בן לא"א מו"ר הרב הגדול
ר' דוד שו"ב זצללה"ה מזאנער ישן דודי זקני הרב הגאון הדקובל
אל"ה ר' אליהו מדזולאטעץ זצללה"ה בעל המחבר ס" שני אליהו
בן אברהם על אבות ד"ר נתן הנקרא בפי כל ר' אליהו בעל שם

שיקאגא תרע"ו

בדפוס ה. ל. מייטעס, 2026 וועסט 12־טע סטריט

נאכדרוק פערבאטען.

מפתח הענינים

מהדרושים כל אחד בעתו ולזמנו

הקדמה׃
לספר אהבת שאול

יתברך הבורא וישתבח היוצר שזכני לחבר את ספרי היקרים תפארת שאול על כל הש"ס בשלשה חלקים וס' בית ידידיה על שו"ת בשני חלקים וס' אהבת שאול על ס' בראשית ושמות ויצאו ב"ה בשם טוב כן אבקש מהשי"ת שגם ספרי זה ימצא חן בעיני לומדי תורתינו הק' הגם שידוע לכל מצוק׳ת הזמן שלי מכל מקום הגרתי בעוז מתני להוציאו לאור את ספרי אהבת שאול הלז ואין שום אדם יכול לחשוד אותי בחיבורי הלז משום ממון, הלואי שלא אפסיד מהקרן ולא לקוות עבור שום ריווח כי בעונותינו הרבים בדור יתום שלנו ותורתינו הק' עומדת ח"ו בגדר שתשתכח מיש׳"אל וכבוד התורה נעדרת מאיתנו ומחברי חבורים סובבים על פתחי נדיבים ואינן קונים אותם ברצון הטוב כי אם איזה יחידים אנשים אשר הם יהידי סגולה ואילו היה החיבור הלז מספרי הדרוש החדשים ועיקר יסודם הם שלא להזכיר שום מאמר חז"ל דאילו יזכירו מאמר חז"ל יאמרו עליהם שהם ספרי מגידות ועיקר יסודם הוא דברי לצנות ובדחנות אזי יכולים לקות להשיג איזה ריווח, אבל בספרי הלז דעיקר יסודו הוא בנוי על מאמרי חז"ל עם מאמרי הטפה לפי רוח הזמן בודאי אין לחשוד אותי עבור ממון ואי משום כבוד הלואי שלא יהא לי שום בזיון על ידי סובב בפתחי נדיבים עם ספרי למכור אותו ואי משום דאמר ר' יוהנן משום ר' שמעון ביבמות דף צ"ז כל תלמיד חכם שאומרים דבר שמועה מפיו בעולם הזה שפתתיו דובבת בקבר נמי ליתא, זהו שייך על דבר הלכה ולא על דברי אגדה שיצא ההיתר לכל הדרשנים שלא להזכיר שם אומרי

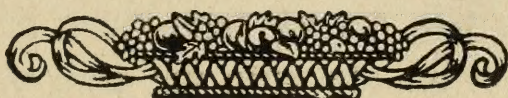
הקדמה

משום דמוסיפין איזה הטפה לדבר בודאי לא יזכירו שמי.

אלא נראה לי דהעיקר הוי אפילו אם יחיה האדם אלף שנים לאחר זמן נשכח כלא היה בעולם ובפרט שימי שנותינו שבעים שנים ולאחר זה הוי כצל עובר ונשכח כל מעשיו, אבל עכשיו שחברתי חיבורי היקרים שאקוה שאיזה למדן שיראה ספרי יזכיר שם המחבר ולכן אני אומר לך ספרי אהבת שאול, לך בכחך להפיץ מעיני תורתינו הק׳ בין לומדי תורתינו הק׳ ואבקש מלומדי תורתינו הק׳ לעיין בספרי ולדון אותי לכף זכות אולי תמצאו בו איזה דברים שקדמני ספרי הדרוש תאמינו לי שלא ראיתי מקודם בשום ספר ולהראות אהבה לשאול וכשם שאתם דנים אותי לטובה כן המקום ידין אתכם לטובה.

וטרם אחלה לדבר מצאתי חוב לפני להריק ברכה לאנשי קהלתי אנשי נאראדיטש בעיר שיקאגא אשר אנכי יושב אצלם ומחזיקים אותי בכבוד, יזכרם אלהים לטובה ויהיה חלקם ממחזיקי עץ החיים ויזכו לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצות כחפצם וחפץ מוקירם ומכבדם כערכם הרם, ואבקש מהשי׳ להוציא לאור את חבורי הגדול ספר ברכת שאול, אכי״ר כותב וחותם ביום כ׳ ימים לחודש אייר שנת תרע״ו לפ״ק פה עיר שיקאגא, אילל.

כה דברי שאול ידידיה שאחעט, החופ״ק שיקאגא, בהרב המה״ג ר׳ אברהם חיים שאחעט זצלל״ה בעל המחבר ס׳ תפארת חיים על הש״ס.

ספר אהבת שאול

דרוש ליום ראשון של סליחות

באיכה ב' כתיב, קומי רני בלילה לראש אשמורת שפכי כמים לבך נכח פני ה' פירש הנה התחלנו לתקוע בשופר מראש חודש אלול ואחד מהטעמים של תקיעות שופר נתן רבינו סעדיה גאון עורו ישנים משנתכם והקיצו נרדמים מתנומתכם, ולכן אמר הנביא הגם בכל ימות השנה העברה הלכת בדרך שובב אבל עכשיו הגיע העת לקום מן השינה ומן התנומה וכמאמר הנביא עמוס: אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו אם תהיה רעה בעיר וה' לא יעשה זאת, ומכל מקום חזינן דקול השופר לא פעל עלינו לחזור בתשובה, לכן אמר המקונן לכל הפחות קומי ורני מהעצלות בלילה של סליחות אשר בקרוב יבוא יום הדין אשר בו יגזרו איזה חיים יגיע לכל אחד לשנה הבאה ובפרט מסוגל העת לבקש מהשי' אשר הוא לראש האשמורות מפני במ"ס ברכות דף ג' פריך הגמ' כתוב אחד אומר חצות לילה אקום להודות לך וכתוב אחד אומר קדמו עיני אשמורות ופירש רש"י אלמא חצות לילה שהיה דוד עומד שתי משמרות יש בהם ע"ש. וזמן הסליחות לומר הוא נהגו בכל תפוצות ישראל לומר מחצות לילה ואילך ובאותו הזמן שפכי כמים לבך והדמעות שלך יהא רק מה שהם נכח פני ה' פירש משום דאמרינן בברכות דף ל"ב הגם דשערי תפלה ננעלו שערי דמעה לא ננעלו, מכל מקום הא חזינן כמה פעמים דגם שערי דמעה ננעלו בפנינו דאם יצרפו כל הדמעות של ישראל אשר הם שופכים אפילו בשנה אחד גם כן יהא ים גדול אלא משום דלא כל הדמעות פתוחין לפניו כמו שקוראין הראשונים דמעות של חשך אינם מתקבלים לפני הש"י כמו דפירש הגר"א דבזוהר הקדוש איתא דכל מי שאינו בוכה בראש השנה בידוע דנפשו איננו מסוגל למעשים טובים ובנחמיה ה' ויאמר נחמיה וכו' היום קדוש הוא לה' אל תתאבלו ואל תבכו לזה תירץ על חיי הגוף אסור לבכות אבל על גלות השכינה וחורבן בית המקדש צריכין לבכות ולכן

כשיגיע ימים הנוראים יכין כל אחד ואחד לוג של דמעות ומסדרי התפלה ותקנו תפלות על פרנסה ותפלות על בנים ותפלות על גלות השכינה ובודאי על צרכי הגוף הוא מוכן יותר לבכות מעל צרכי הנפש אבל מה נעשה על צרכי הגוף בעת שאומרין התפלות שלהם בודאי יהא תפלות ע"ז דמעות דבקל יכולין להשיג דמעות עבורם אבל הא אסור לבכות ועל צרכי הנפש דמותרין לבכות הא כבוד להשיג עבורם דמעות, ולכן אמר הנביא אם תבכה והדמעות שלך יהא רק נכח פני ה' דהיינו על גלות השכינה, בודאי יהא מקובל ומרוצה הדמעות שלך

ולפי זה אתי שפיר הא דאמרינן בשבת דף ק"ה כל המוריד דמעות על אדם כשר הקב"ה סופרן ומניחן בבית גנזין וכ'ו וצריכין ביאור דלמה סופרן ומניחן בבית גנזיו, איזה טובה יצמח מזה אל המוריד דמעות, אבל כשנדייק היטב לשון הגמ' אדם כשר ולא אמר חסיד או צדיק אלא דהכי פירושו משום שכל אחד צריך לתן לעצמו חשבון הנפש שלו ולכן אמרינן כל המוריד דמעות ולמה מוריד משום דרואה את חבירו הגם שהוא לא איש צדיק ולא איש חסיד אלא אדם כשר ומהו אדם כשר דמניח כשרונו לא עבור עצמו לבד אלא דואג גם עבור אחרים באם יש יתומים בעירו הוא להם ממש כאב ואלמנות הוא להם כבעל, לזה יעזור בגמילות חסד ולזה יעזור בצדקה ודואג גם כן עבור טובת הכלל והכלל שמניח כשרונו גם לטובת אחרים ורואה בעצמו לא די שהוא לא אין צדיק וחסיד אפילו אדם כשר אינו ורואה דבזמן קרוב יבואו הימים הנוראים אשר כל איש יש לו שברון לב, לזה עבור חסרון בנים ולזה יש לו חולאים בתוך ביתו ולזה הוא בעצמו חולה ולזה חסרון פרנסה, הכלל כל אחד יולך בבית הכנסת בשברון לבו ובקשתו שטוחה לפני הש"י ובאמת הא כל השערים ננעלו חוץ משערי דמעות והא אמרינן לעיל בשם הגר"א דעל צרכי גופו אסור לבכות ועל צרכי הנפש הא אינו בוכה כי אינו מרגיש החסרון כרואין אנו בעת שאומרין ונתנה תוקף כל אנשי בית הכנסת בוכין ובעת שאומרין ומפני חטאינו או וכן תן פחדך אינם בוכים דאילו היו בוכין על גלות השכינה או על חורבן בית המקדש היה הקב"ה ממלא גם בקשתינו כהא דאיתא בבא קמא דף צ"ב: כל המבקש רחמים על חבירו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחילה. אבל באמת אין אנו עושין כן אלא בוכין רק על צרות גופינו אזי אומר הש"י: על גלות השכינה וחורבן בית המקדש אין אתם בוכין רק על צרות הגוף שלכם אתם בוכין אזי גם כי יורדין דמעות בבקשתיכם לא הוי אלא דמעות של חושך ואין אני משגיח עליכם מפני כי ננעלו שערי תפלה, אבל אם יורדין לאדם דמעות בכל השנה ובעת שיש לו חשבון הנפש ובוכה על חבירו שהוא

לכל הפחות אדם כשר ואני אפילו אדם כשר איני ויוצאים באותו שעה ממנו דמעות, זה הוי דמעות טהורות היוצאת מלבו ומשכלו של אדם אזי הש"י סופרן כמה דמעות יצאו ממנו ומניחן בבית גנזיו ולמה יטמין אותם באם שיבואו הימים הנוראים ויבקש מהש"י בקשתו וגם שיהא בלא דמעות או אפילו בדמעות אבל לא הוי רק דמעות של חשך אזי יצרף הש"י הדמעות הטהורות עם בקשתו ויהא נחשב לפני הש"י כמה דמעות שיצאו ממנו יהא נחשב כל דמע לבקשה כמדומה באם יצאו ממנו עשרה דמעות אזי יצורף לעשרה בקשות והש"י ימלא בקשתו, ולכן עכשיו הגיע העת לחשוב כל אדם חשבון הנפש שלו ויכין לעצמו דמעות טהורות כדי בעת שיבואו הימים הנוראים ויבקש מהש"י בקשתו יהו נחשבים תפלה עם דמעות טהורות וימלא הש"י בקשתיכם לטובה ובפרט להשגיח על בניכם ובנותיכם שיולכו על פי דרכי התורה והיראה כי בעו"ה זרעינו נתרחקו ממנו כי רואין אנו אנשים יראים ושלמים ומדקדקים במצות וזרעם הם ממש מלעיגים על כל דברים שבקדושה ולכן אנו מתפללין תפלה זו:

אל תבא במשפט עמנו כי לא יצדק לפניך כל חי. ולכאורא צריכין אנו להבין איך לא יצדק כל חי הלא אמרינן בראש השנה דף ט"ז של צדיקים גמורים נכתבין ונחתמין לאלתר לחיים ורשעים גמורין לאלתר למיתה ומדנחתמין לאלתר למיתה בודאי הוי על פי מדת הדין דאילו על פי מדת הרחמים היה להם גם כן להמתין עד יום הכפורים אולי ישובו מדרכם הרעה אלע בודאי על פי מדת הדין ומכל מקום צדיקים גמורים נחתמין לאלתר לחיים והאיך אמרינן דלא יצדק לפניך כל חי הא איכא צדיקים דנחתמין על פי דין לאלתר לחיים ובאמת דוד המלך בתהלים אמר בנוסח אחר סמן קמ"ג ואל תבוא במשפט את עבדך כי לא יצדק לפניך כל חי אבל גם כן קשה להבין ולמה אמר א ת עבדך האי א ת הוא מיותר, אבל באמת כל היכי דכתיב את הוי ריבוי ולכן אמר אל תבוא במשפט לענשני עבור בני אבשלום כדהעיד הפסוק דדוד אביו מעולם לא יסר אותו שיולך בדרך הישר כי אם תייסר האב ותלך עמו עבור זאת גם כן במדת הדין, אזי לא יצדק לפניך כל חי, להכי נמי אנו מתפללין אל תבוא במשפט עמנו פירש עבור בנינו שאינם הולכים בדרך הישר, כי אזי לא יצדק לפניך כל חי ואנו סומכים על תפלת דוד המלך דאמר את עבדיך לרבות החטאים מזרעינו דאזי ממש לא יצדק לפניך כל חי אלא תלך עמינו במדת הרחמים ויהי רצון מלפניך שתחדש עלינו שנה טובה לברכה והצלחה ונאמר אמן.

התעוררת לראש השנה קודם תקיעות שופר

ירמיה ל"א: כה אמר ה' קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים רחל מבכה על בניה מאנה להנחם על בניה כי איננו. המפרשים מקשים דהוי ליה לומר רחל בוכה דהא מבכה פירושו דעל ידי התעוררת שלה פעלה ההתחילו אחרים לבכות אלא הוי ליה לומר רחל בוכה על בניה, ונראה לי לפרש, רק מקודם צריכין אנו להבין על ידי משל, דהיה מלך אחד אשר הוא בזמנו המלך הגדול שבעולם ולא היה לו בנים וכל אותן הימים המלכה דרשה ברופאים ולא עלתה לה שום רפואה עד לעת זקנתו של מלך ילדה לו בן זכר, הנה השמחה היתה גדולה מאוד והבן שלו גדלו אותו על כל תענוגי עולם הזה וידוע מאמר החכם מבל אדם: חושך שבטו שונא בנו ואהבו שחרו מוסר, אבל כיון שילד לו לעת זקנתו מעולם לא גער בו אביו עד שנעשה פרא אדם מאז שלח לו אביו בכל פעם אנשים שונים אולי יועילו עליו וילך בדרך הישר עד שנגמרה בדעתו של אביו לגרש אותו מביתו אולי על ידי צרות וטלטול הדרך ישוב להיות ככל אדם והנער הלך מעיר לעיר עד שנתחבר לחברה גנבים ולבסוף גרשו גם הגנבים אותו כי הרגל להיות לבלתי שמוע לשום מוכיח כן לא שמע גם להגנבים וגרשו גם אותו ובעת שראה כי כלתה אליו הרעה הלך קרוע ובלוי מעיר לעיר והיה חוק בזה המדינה כי יום אחד בשנה יקבל המלך בעצמו מכל אנשי מדינתו מכתבי בקשה ובעת דיושיטו למלך המכתב בקשה יטענו כל אחד דברים בקצור מבקשה שלו. מה עשה בן המלך בעת דחקו, צבע את פניו בצבעים שונים עד שלא יכירו אותו והלך ועמד עם אנשים המושיטים מכתבי בקשה לפניו ויהי כאשר הגיע זמנו לבוא לפני המלך ולא הכירו אותו מסר המכתב בקשה שלו לפני המלך, שאל לו המלך, ספר לי בקצרה הבקשה שלך, מיד נפל לארץ והתחיל לבכות ולא יכול לדבר שום דבר, רק קול גנוחי וילולי. המלכה, אמו שלו, הכירה בקול בכיות שלו שהוא בנה שלה, תומי"ד התחילה לבכות בקול גדול, ושאלו העומדים לפניה, למה אתה בוכה? אבל העומדים מסביב לה התחילו גם כן לבכות על צרת המלכה, עד ששאל המלך למה אתה בוכה הלא אני אמלא את הבקשה של האיש? אמרה המלכה, הכי אין לי מה לבכות אם אין אתה מכיר אותו אבל אנכי הכרתי אותו הלא הוא בנינו ישראל אשר ברוב צרות

גדלתי אותו ועכשיו הוא עומד לפנינו בקרוע בגדים ובצבוע פנים כדי שלא יכירו אותו כי הוא בן המלך ועומד ומבקש רק לחם לאכול, מקום לשבת כדי שלא יהא עוד נע ונד הכי אין לי מה לבכות. כן הדבר עמנו, תתקע"ד דורות עד שלא נתנה התורה אמרינן במס' בבא קמא דף ל"ח באותו הזמן סיבב הש"י עם התורה לפני כל אומות העולם וכולם לא רצו לקבל התורה אלא מצאו בה מומים עד שקבלו אומה הישראלית התורה ועל ידי זה קרא לה בני בכורי ישראל ומרוב שמחה שזכה להשיג בן לסוף אלף דור אמר: מי יתן והיה לבבם זה כל הימים מפני שאמרו נעשה ונשמע ומחמת זה הביאנו לארץ זבת חלב ודבש ובימי שלמה המלך אין הכסף נחשב למאומה כן היה טוב לנו אבל מה היה סוף הדבר, וישמן ישורון ויבעט פירוש, מיד בעטו בתורתנו הק' מה עשה השי' שלח נביאים אולי יחזירו לנו למוטב אבל לא הועיל כל השליחות שלהם עד שגמר הש'י בדעתו ואמר שלח מעל פני ויוצאו אולי על ידי זה יחזירו למוטב, אבל מה היה סוף הדבר, ויתערב בגוים וילמדו מעשיהם ולכן אנו הולכים ממדינה למדינה ומעיר לעיר הולכים בגלות ומבקשים לחם והצלם אלהים עבר מאלינו לפעמים יארע לן איש יהודי ומראהו כמראה עכו"ם ועכו"ם מראהו כאיש יהודי, אבל יש לנו יום אחד בשנה דמלך בעצמו יושב על כסא דין ושופט כל העולם כולו ומקבל בקשות מכל אדם

דהיינו סדור התפלה דנתקן מאנשי כנסת הגדולה אבל מכל מקום צריך כל אחד לבד הסדור תפלה להוסיף עם דמעות בקשת עצמו אבל לפעמים יארע מחמת רוב צרות נשבר לבו בקרבו ואינו יכול לדבר בקשתו, ולכן אמרינן, כה אמר ה' קול, פירש, בעת דנשמע הקול בכל בתי כנסיות של שופר אזוי ברמה נשמע נהי בכי תמרורים, פירש, בלא דברים ומפני דרחל אמנו מבכה לא די שהיא עצמה בוכה אלא תשתדל שגם אחרים דהיינו גם פמליא של מעלה גם כן בוכים וכל דברי תנחומין מה שאמרין לפניה אינה רוצה לקבל מאנה להנחם ומפני כי איננו, פירש, שאיננה הבנים שיצאה ממנו יוסף בעת שהיה בבית הסהר אמר עברי אנכי ולא היה לו שום בושה בדבר ועכשיו הבנים שלה עומדים ומבקשים מהמלך הש"י רק לחם לאכול ובגד ללבוש ומקום ללון אבל הצלם אלהים סר מאתנו ולכן כששאל הש"י לרחל מה תבכה, אמרה הכי אין לי מה לבכות בני היקרים המסולאים בפז ולבסוף הם עומדים בשפל המצב עד שהצלם אלהים עבר מעליהם ובפרט לבנינו הקטנים אשר אינם יודעים כלל כי הם זרע ברוכי ה' ובעו"ה הם נתרחקים מאתנו ולכן כאשר עכשיו זמן תקיעות שופר ובקרוב יכתוב איזה שנה שיבוא אלינו כדאמרינן בפיוט, בראש השנה יכתבון איזה שנה שיהא נבקש מהש"י ר"ד שבנינו הקטנים יחנכו על פי דרכי התורה והיראה, שנית נבקש

מהש"י דצלם אלהים לא יעבור מאתנו דהיינו הנקיים בכל מה שבכחנו לשמור תורתינו ה"ק ואזי ישלח לנו הש"י שנת ברכה ופרנסה טובה, שנת גאולה וישועה במהרה בימנו, אמן.

דרוש קודם מוסף בראש השנה שחל בשבת

במס' ראש השנה דף כ"ט פריך הגמ': כתוב אחד אומר יום תרועה וכתוב אחד אומר שבתון זכרון תרועה ותירצו, כאן בראש השנה שחל בשבת זכרון תרועה, וכאן בראש השנה שחל בחול אזי יום תרועה, ומסיק הגמ' דלא הוי מדאורייתא דאי הוי הכא אם כן במקדש היכי תקעינן אלא מסיק רבא מהתורה שריא, ורבנן הוא דגזור ביה כדרבה משום דאין הכל בקיאין בתקיעות שופר גזירה שמא יטלנו בידו וילך אצל הבקי ללמוד ויעבירנו ד' אמות ברשות הרבים, הגם תקיעות שופר הוי מצות עשה מן התורה אפילו הכי משום גזירה ושמא יעבירנה ד' אמות ברשות הרבים מבטלים מצות עשה מן התורה. ואם כן לנו שאנו דרים באמעריקא כמעט רובם מחללי שבת המה, אפילו מי שאינו מחלל שבת, אבל באיסור הוצאה בודאי רובם מחללי שבת המה, ולפי זה פה בארץ אמעריקא היה לנו לתקוע בשבת כמו בחול, אבל באמת לזה מקונן הנביא: קרא בגרון אל תחשך, פירש, לעולם תדרוש להם דברי מוסר בין כשחל ראש השנה בחול ובין כשהל בשבת הגם כשופר, פירש, דצריך האדם ליהיות כשופר ואהד מדיני שופר הוא דצריך להיות תוכו כברו, אבל אם ציפן זהב פסול, כן צריך להיות האדם וכיון דדמינן ליה כשופר בודאי צריך ליהיות דינו של אדם הכל כשופר ובשופר הוא דמחלקינן בין שבת דאמרינן זכרון תרועה ובחול יום תרועה, ולפי זה היכי צריכין לומר מוסר דוקא בחול ולא בשבת, ולזה אמר הנביא, הא דדמינן אותו לשופר הוי רק כמו שופר, כן הרם קולך והגד לעמי אילו תלמידי חכמים היודעים טעמו של דבר, אמור להם פשעם הרי אתם פושעים שופר אינם תוקעין משום גזירה דרבה ושמא יעבור ד' אמות ברשות הרבים ומחללין שבת בכל מיני חילול, אבל לבית יעקב, הם אנשים פשוטים ואינם יודעים טעמו של דבר, להם אמור חטאתם, הרי אתם מחללי שבת. ומצינו לומר דזהו כונת המקונן

דאמר על אלה אני בוכיה עיני עיני יורדה מים כי רחק ממני מנחם, פירש, דאמרינן בשבת דף קי"ח ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי אלמלי משמרין ישראל שני שבתות כהלכתן מיד נגאלין, ולזה אמר המקונן על אלה, דהיינו, על חילול שבת דילפינן מאלה הדברים חילוק לל"ט מלאכות, אני בוכיה עיני הגשמיות ועיני הרוחניות יורדה מים בלי הפסק משום דחשבתי על ידי המתנה טובה משבת ויודעינן אנו אילו שומרין שני שבתות מיד נגאלים ולבסוף על ידי חילול שבת רחק ממני מנחם ועוד על ידי חילול שבת רחק ממני משיב נפשי, דהיינו, אלו שמרו ישראל את השבת בעת שבא שבת קודש מיד כל אחד מישראל ישיג נשמה יתירה ולמוצאי שבת משיב כל אחד הנשמה יתירה להש"י ועכשיו על ידי חילול שבת רחק ממני משיב נפשי משום דהיו בני שוממים מן התורה והמצות משום דגבר אויב. ולכן כאשר בקרוב אנו מתפללים מוסף נקבל עלינו כל מה שיש בכחינו לשמור את השבת ובפרט להשתדל שבנינו ישמרו את השבת דעדיין עול הפרנסה אינה מוטלת עליהם ובאם שנקבל עלינו כל מה שיהא ביכולת שלנו לשמור השבת יברוך השי' לנו בשנת גאולה וישועה במהרה בימנו אמן.

ומזה יכולין אנו להבין איך שתורתינו הק' היא נצחיות משום כשנתבונן אנו על אומה ישראלית לא פעם אחת עמדה התורה הק' בשפל המצב ומכל מקום לאחר זמן התחזקה האמונה אצלינו משום דאומה ישראלית נמשלת לקופה של תבן ועלתה בתוכה נצוץ של אש הנצוץ של אש כמעט נדמה שנכבה ולאחר זמן התחזקה הנצוץ על ידי הרוח, כן אומה ישראלית כל אחד יש לו נשמה הק' והיא נצוץ אל"ה ממעל כמדומה לנו שכבר נכבה הנצוץ האש, שבת אינם שומרים ועוברים על כמה ל"ת שבתורה מכל מקום ראינו לאיזה דורות אחריו שהנצוץ לא כבה, כן אצלינו אף בפה ארץ אמע־ריקא כמעט רובם מחללי שבת ועוברים בודאי על איסור הוצאה והיה ראוי לנו לתקוע בשופר אף בשבת, אבל להראות להכי אין אנו תוקעים בשבת שמקוים אנו להשי' עוד יבא זמן ויהא לנו שבת קדש כהלכתו והתורה נצחיות היא ואין כל רוחות שבעולם יכולים לכבות אהבת התורה. ובזכות השבת ישלח השי' לנו שנת גאולה וישועה במהרה בימינו, אמן.

דרוש ליום א' ראש השנה

היום הרת עולם. ונראה לי דהכי פירושו. כשם שאשה מעוברת לט' הדשים ולבתר הכי תלד, מכל מקום יש נשים שיולדת לשבעה חדשים, כן אנחנו ביום ראש השנה שנתן לנו זמן לתשעה ימים לעשות תשובה וביום העשירי, דהיינו יום הכפורים יולד לנו שנה חדשה ויש שעושים תשובה עוד קודם יום הכפורים ויולדים שנה חדשה וכמו אשה מעוברת דאינה יודעת אם ולד של קיימא תוליד או נפל, כן אין אנו יודעים איזה חתימה יגיע לנו, לכן אנו אומרים היום הרת עולם, היום אנו כאשה מעוברת מפני שהיום יעמיד במשפט כל יצורי עולמים ואין אנו יודעים אם יוצאים זכאי או חייב, לכן מבקשין אנו מהשי', אם כבנים אם כעבדים, משום בקדושין דף ל"ו ר' יהודה סבירא לו בזמן שאנו נוהגים מנהג בנים אנו קרוים בנים ובאם שאין אנו נוהגים כמנהג בנים, אין אנו קרואין בנים אלא עבדים ור' מאיר סבירא לו בין כך ובין כך אנו קרואין בנים, ע"ש. ולפי זה לר' יהודה בזמן שאנו עושים רצונו של מקום אנו קרוים בנים, ולפי זה איך אמרינן הכא אם כבנים רחמנו כרחם אב על בנים, הלא כיון דאנו עושים רצונו של מקום על פי דין יגיע לנו הדין לטובה ואיזה רחמנות שייך הכא ? אלא לכאורה צריכין אנו להבין למה לא אמרינן כרחם אב על בנו, אלא אמר על בנים, משום דתפלה זו לא הוי תפלה ליחיד אלא תפלה זו הוי לכל ישראל ונהזי אנן אם אב אחד יש לו כמה בנים ומהם יש בנים הגונים ובנים שאינם הגונים מכל מקום הרחמנות של אב יגיע לכל הבנים בשוה ואינו מבחין ברחמנות שלו בין בן לבן, כן אנו מבקשים מהשי': אם כבנים אם כעבדים, פירש, דנמצאים בינינו אנשים דראוים לקרות בנים, דהיינו דעושים רצונו של מקום, ועוד נמצאים בינינו אנשים דראוים לקרות עבדים, דהיינו דאינם עושים רצונו של מקום, לכן אם כבנים, פירש, דרוב מהם ראוים לקרות בנים דעושים רצונו של מקום, רחמנו, פירש, דתרחם לכולם כרחם אב על בנים ויש לו בנים טובים ורעים מכל מקום הרחמנות שלו יגיע לכולם בשוה, כן תרחם לכולם אף לאותן שנקראים עבדים ובאם עבדים אנחנו, פירש, דרובם אינם עושים רצונו של מקום עינינו לך תלויות עד שתחננו, פירש משום דאמרינן בברכות דף ז', וחנתי את אשר אחון אף על פי שאיני הגון, לכן מבקשים אנו מהשי' שתחננו, פירש ההמידה של וחנתי יהא קאי עלינו משום דרש"י פירש שם את אשר תחון את אשר יכמרו רחמי עליו לשעה הגם שאיני כדאי, עכ"ל, ועל ידי זה ותוציא כאור משפטנו לטובה והא דאנו מבקשים ממך בילי האי מפני

שאתה איום אבל מכל מקום אתה קדוש ובודאי יכמרו רחמיך עלינו ליתן לנו שנה טובה.

וכשנתבונן עכשיו על מצבינו הדל אנו דומים לאב אחד והיה לו בן אחד חביב לו מאוד אבל זאת הא ידוע מה שאמר החכם מכל אדם, חושך שבטו שונא בנו, ואוהבו שחרו מוסר, ולכן כיון מעולם לא גער עליו לכן נעשת הבן בן שובב, מה עשה אביו, שלח לו לארץ אחרת אולי על ידי הגלות יוטב מצבו, אבל בארץ ההיא היו האנשים בלי תרבות ובלי השכלה אלא אנשים שכורים ולפי זה הבן שלו עוד יותר בן שובב מפני ויתערב בגוים וילמוד מעשיהם, מה עשה אביו שלו דרצה על ידי הגלות יוטב מצבו, לקח אותו מארץ ההיא ושלח לו לארץ אחרת אשר שמה האנשים הם בני תרבות, בני השכלה, אבל ההרגל נעשה טבע כיון שהיה מנעוריו בן שובב, כן היה גם שם בן שובב, מה עשה אביו שלו, שלח שודדים וגנבים וגנבו מכל אשר לבן ולא נשאר לבן אף מזון סעודה אחת, מיד התחיל הבן לכתוב מכתבי בקשה לאביו שלו והבן התחיל להיטיב מצבו, אבל באורך הזמן ההיא מתה אמו של הבן ונשאה אשה אחרת והיא ממש עומדת לשטן לבקשת של בנו, ולכון ימתין הבן אולי יגיע שעת הכושר לראות את אביו ולהתנפל לפניו אולי יכמרו רחמיו עליו, כן אנחנו עומדים היום דמתחילה קרא לנו אבינו בני בכורי ישראל והכניסנו לארצינו ונתן לנו ארץ זבת חלב ודבש עם בית המקדש ומלך וכהן גדול, אבל וישמן ישורון ויבעט, מה עשה השי' שלח לנו לבבל אולי יוטב מצבינו אבל ויתערב בגוים וילמדו מעשיהם והתחילו להתחתן עמהם, מה עשה השי' שלח לנו בארץ אמעריקא וכדומה ואנשים משכילים נמצאים שם אולי על ידי זה יוטב מצבינו, אבל כיון דההרגל שלנו נעשה טבע, לכן לא פעל הגלות עלינו לטובה, מה עשה השי' שלח שודדים עלינו פאגראמסציקעס, והם רצחו וגזלו כל אשר לנו, אבל באמת הוטב מעט מצבינו, אבל השטן עומד עלינו תמיד להשטין עלינו, לכן כיון שיגיע הימים הנוראים מחכים עלינו על יום הכפורים הבע"ל אולי יוטיב הש"י לנו מצרותינו, אבל כשנתבונן על מצבינו הרע אנו רואים שהגלות עומדת בתקפה יותר מהשנים שעברו כי כמה אנשים אשר בשנה העברה היו גם היום בין אנשי בית הכנסת שלנו ואמרו לנו יום טוב ועכשיו הבנים שלהם אומרים קדיש עליהם וכשהיה לנו ראייה גדולה לראות מה נעשו עם אחתינו ואחינו מארצות הדמים כמו רוסיא ורומעניע מוראקא וכדומה עד כמה אנשים עומדים היום ומבקשים היום אין אני מבקשים השי' ממך עשירות ואין אנו מבקשים ממך שום כבוד כי אם לזכה ולבוא לקבר ישראל ולא יהא הים קברינו או על אדמת המלחמה קברינו.

המקונן אמר יתומים הינו ואין אב, פירש, הכי יתומים בלא אם טוב לנו ובאמת בלא אם הורע מצבינו על ידי אשת האב השני שקוראין (שטיעף־מוטער), אלא פירושו הוי הגם יש לנו אב ואם מכל מקום אנו נחשבים ליתומים משום דהאב ישגיח על בנו שיולך בדרך הישר ומחנך אותו להיות איש חשוב ונכבד והאם ישגיח על בנה שיהא איש חזק אבל על השכלה אין דרכה לראות לכן אמר המקונן אנחנו כעת נחשבים כיתומים ואין אב להשגיח עלינו וגם אנחנו אנשים חלושים מפני שאמותינו נחשבים כאלמנות, פירש, ולא אלמנה ממש דהא יש לה בעל, אלא כאלמנה דאין לה במה להחיות את עצמה ואינה יכולה להשגיח על בניה, בזו המצב אנו עומדים בעת, השי' ירחם עלינו וישלח לנו שנת גאולה וישועה ויקוים בנו מה שאנו מתפללין, זכרינו לחיים מלך חפץ בחיים וכתבינו בספר החיים למענך אלהים חיים. לכאורה קשה, למה לא אמרינן למענך ה' חיים דידוע היכי דכתים אלהים פירושו הוי מידת הדין והיכי דכתיב ה' פירושו הוי רחמים, אם כן טפי הוי לי לומר ה' חיים, אלא דידוע לן מאמר חז"ל, גדולים צדיקים שמהפכין מדת הדין לרחמים כדפירש האלשיך על הפסוק והיה ה' לי לאלהים פירש, דיעקב אמר להשי' אף אם מדת הרחמים יהפוך עלי לדין, גם כן לא אירא, ע"ש, פירש, כל היכי דכתיב ה' פירושו רחמים ואלהים פירושו דין וכל היכי דכתיב והיה לשון שמחה, לכן אמר והיה כי שמחה תהיה לי אף אם ה' יהפוך עלי לדין גם כן לא אירא, ולכן אמרינן שפיר וכתבינו בספר החיים באיזה ספר החיים שירא למענך אלהים אף אם תלך עמנו במדת הדין גם כן יהא חיים. יהי רצון שיקוים בנו תפלה זו ואזי נזכה לגאולה וישועה במהרה בימנו, אמן.

דרוש ליום שני דראש השנה

במס' ראש השנה דף ל"ב אמר ר' אבהו אמרו מלאכי השרת לפני רבש"ע מפני מה אין ישראל אומרים שירה לפניך בראש השנה ויום הכפורים, אמר להם אפשר מלך יושב על כסא דין וספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו וישראל אומרים שירה. מקשין העולם, למה הזכיר ספרי חיים, אדרבא משום ספרי חיים הא צריכין לומר שירה, אלא הוי ליה להזכיר רק ספרי מתים. ונ"ל דהכי פירושו משום דאמרינן במס' מועד קטן דף כ"ח, אמר רבא, חיי, בני ומזוני לאו בזכותא תליא מילתא אלא במזלא תליא מילתא

להכי אמר להם השי' אפשר מלך יושב על כסא דין וספרי חיים, פירש, דנפתח לפני השי' ספר החיים של כל אדם כמה שנגזר עליו בשעת הלידה על ידי המזל שלו ועכשיו על ידי מעשיו הרעים וספרי מתים פתוחים לפניו, ופירש, דהחיים שלו יהא נחשב כמת ואולי יגרע ממיתה דיהא נגזר עליו שיחיה בחיים מרורים דאילו היה לנו עינים לראות מרחוק ואזנים לשמוע מרחוק אזי הינו רואים ושומעים כמה מאחינו בני ישראל המבקשים היום מהשי' לא עשירות ולא להם לאכול ולא בגד ללבוש ולא מקום ללון, אלא מבקשים מהשי' שלא יהא הים קברינו או על שדה המלחמה קברינו, בעת צרה הזאת הנה בעת שהיה גלות שפאניען וגרשו משם שלשה מאות אלפים מאחינו בני ישראל הרעישו העולם כולו על הגזירה הרעה הזאת אבל לעומת הגזרה הנוראה בימינו גלות ספרד לא הוי אפילו חצי צרה כעכשיו, הישמע כזאת בעולם חיות ובהמות בצורות אדם דהיינו הקאזאקען לעיני אבותיהם היזנו עם בנותיהם וכמה נשים טמאו לעיני בעליהם וכמה מיליאנעם אנשים ונשים גרשו ממושביתיהם והשיבו אותם בלא מזון ומים (בוואגאנעם) סגורים והעוללים שואלים מעט מים ואין להם ליתן וכמה מתו ונפלו בדרך. הכלל, חיי ישראל הוא הפקר לכל וכמה נשארו יתומים ואלמנות וכמה חולאים המבקשים להם מיתה יותר מחיים ואיך יאמרו לפני שירה.

והנה אנו מתפללין תפלה זו כבקרת רועה עדרו מעביר צאנו תחת שבטו כן תעביר ותספור ותמנה ותפקוד נפש כל חי. וצריכין אנו לבאר הכפל לשונות מהו מספר ומהו מנין ומהו פקידה. המפרשים פירשו בכוונה של המאמר הלז דישנם רועים צאנם ובקרם מעדרם שלהם וישנם רועים שהם רק שכירי יום הראשונים אם עדרו יעביר הגבול ללכת לשדה אחר אינו מיסר אותו אלא בחמלה גדולה יניף עליהם שבטו ורק יאיים עליהם, אבל לא יעבור השבט עליהם כי קנין כספו הם. אבל השני הוא רחם לא ידע אלא ירוץ אחריה ויכנה במקלו באכזריות נוראה. לכן אמר כבקרת רועה עדרו, פירש, עדרו שלו קנין כספו, מעביר צאנו תחת שבטו ולא יעבור השבט עליה, כן תעביר ותספור, ע"ש. אבל לי נראה מעט להוסיף נופך משלי ואגב אורהא לבאר הכפל לשונות האלו דהיינו אם נמצאים בהעדר הצאן ישה מטורף ובאם העדר של אחרים כיון דרואה דהצאן בורחים על ידי הצאן המטורף זה מזה, אזי אינו מבחין בין טוב לרע לידע הסיבה אלא מכה לכולם באכזריות, אבל אם העדר שלו מעביר לכולם תחת שבטו ולא ירד השבט אלא מאיים עליהם עד שבא לידו השה המטורף ואזי שוחט אותו ועל ידי זה מציל לכל העדר, כן תעביר, פירש,

דהא ידוע דכל ישראל ערבים זה לזה, לכן אנו מבקשים אם נמצאים בינינו ישראלים פושעים בגופם לא תעניש עבורם לכל אנשי קהלתינו אלא כן תעביר ברחמנות ותספור לכל משפחה, דהיינו לאיזה משפחה יגיע הגזר דין לרעה ואחר כך ותמנה לבתי אבות לאיזה בית אב יגיע העונש ואחר כך ותפקוד נפש כל חי דהיינו פקידה לטובה ושום אחד לא יענוש עבור חבירו אלא ותפקוד לכל נפש ונפש בפני עצמו מפני שידוע לן בראש השנה יכתבון ומכל מקום רק וביום צום כפור יחתימון מפני שאתה רחום וחנון ותמתין לכל אחד אולי יעשה תשובה בתוך הימים האלו, לכן אנו מבקשים ממך תפלה זו מפני שאנו מחזיקין עצמן לבינונים.

וידוע לן הא דאמרינן במס' ראש השנה דף ט"ז אמר ר' כרוספדאי אמר ר' יוחנן שלשה ספרים נפתחין בראש השנה אחד של רשעים גמורין ואחד של צדיקים גמורין ואחד של בינונים, של רשעים גמורין נכתבין ונחתמין לאלתר למיתה, צדיקים גמורין נכתבין ונחתמין לאלתר לחיים, בינונים תלוין ועומדין מראש השנה עד יום הכפורים, זכו נכתבין לחיים, לא זכו נכתבין למיתה. ולפי זה האיך אנו אמרינן בראש השנה יכתבון וביום צום כפור יחתמון הא שני שלישי עולם דהיינו צדיקים גמורים ורשעים גמורין הא להם בראש השנה הוי להם היום כפור דהא בראש השנה גופו נכתבין ונחתמין לאלתר זה לחיים וזה למיתה, אלא משום דאנו מחזיקין עצמן לבינונים כהא דאיתא בברכות דף ס"א אמר ליה אביי לא שביק מר חיי לכל בריה, ופירש"י אם מר אתה מן הבינונים אין לך צדיק גמור בעולם, ע"ש, הרי חזינן דאנן הוי מהבינונים, להכי שפיר אמרינן דביום כפור יחתמון להכי כיון דנתן לנו השי' זמן מראש השנה עד יום הכפורים לתקן את מעשינו הרעים נקבל על עצמינו לתקן בכל מאי דאפשר כדאיתא בש"ע א"ח סמן תר"ג אף מי שאינו נזהר מפת של עכו"ם, בעשרת ימי תשובה צריך ליזהר וכתב הרמ"א על ספק עבירה צריך יותר תשובה מעבירה ודאי, ע"ש, ובפרט נשגיח על בנינו הקטנים שיולכו בדרך התורה והיראה ואף אם ח"ו האביו הוכרח על ידי איזה סבה לחלל שבת הגם שראוי הרבה לבכות על דבר זה, לכל הפחות ישגיח על בניו הקטנים שיולכו בדרכי התורה ולא יאמרו עם הבן מחלל שבת כי אב מלאכה היא, פירש, שירש זאת מאביו שלו, כי אביו שלו הוכרח לחלל שבת כדי לפרנס את בני ביתו אבל איזה סבה יכריח לבניו הקטנים לחלל אלא אדרבא ישתדל שבניו שלו יולכו בדרכי התורה ויקוים בהם מקרא שכתוב: חנוך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסוד ממנו, ועל ידי זה כשיגיע יום האחרון שלו יבול לומר לבנו מוסר כשם שהבטיח השי' ליעקב

אבינו: ויוסף ישית ידו על עיניך, ופירש המלבי״ם דהתירא יעקב פן ימות יוסף בחייו אמר ויוסף ישית ידו על עיניך, עכ״ל. אבל מכל מקום איזה מליצה היא דישית ידו על עיניך. ונראה לי דהכי פירושו, דיוסף ישית ידו דידו לא הוי פירושו יד, אלא פירושו הוי דיוסף ישית ידו כל כחו לילך בדרך על עיניך, כמו העינים שלך ראו ללכת בדרכי התורה והיראה. כן יוסף ישתדל בכל כחו ללכת בדרכך בין שיהא בעיניו דרך נכון או ח״ו דרך שאינו נכון, לעולם יולך בדרכי עיניך.

ומכאן מצינו רמז בתורה מה שנהגו העולם בעת שאומרים שמע ישראל יניחו היד על העינים דפירושו הוי דמקבלין עלינו עול מלכות שמים בין שראינו דרך ישר לפנינו על ידי קבלת מלכות שמים ובין ח״ו לא ראינו דרך ישר, לעולם אנו מקבלין עול מלכות שמים עלינו.

להכי אמרינן בפרחים דף נ״ו: ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם אמר ר״ל בקש יעקב לגלות לבניו קץ הימין ונסתלקה ממנו שכינה אמר שמא ח״ו יש במטתי פסול כאברהם שיצא ממנו ישמעאל ואבי יצחק שיצא ממנו עשו, אמרו לו בניו שמע ישראל ה׳ אלהינו ה׳ אחד, אמרו כשם שאין בלבך אלא אל אחד כך אין בלבנו אלא אל אחד, בואתה שעה פתח יעקב אבינו ואמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. אמרו רבנן היכי נעביד, נאמרוהו, לא אמרו משה רבינו, לא נאמרוהו, אמור יעקב, התקינו שיהי אומרים אותו בחשאי, ופירש״י שמע ישראל לאביהם היו אומרים, עכ״ל. לכאורא קשה האיך היו קוראין לאביהם בשמו ישראל הא אסור לקרות בשמו של אביו כדאיתא בי״ד סמן ר״מ סעיף ב׳: ולא יקראנו בשמו לא בחייו ולא במותו אלא אומר אבא מארי. לכן נראה לי דהכי פירושו, היכי דכתיב ישראל פירושו הוי ישר אל ורשי׳ פירש בפ׳ ויחי בקש לגלות הקץ ונסתלקה ממנו שכינה וכו׳ בשם מדרש רבה. ופלא בעיני למה לו להביא ממרחק לחמו, טפי הוי ליה להביא מג״מ דפסחים דילן. ונחזור לפירושינו, יעקב אבינו דראה דנסתלק רוח הקודש ממנו אמר ח״ו יש פסול בבני והשי׳ הא לא הבטיח לי כי אם על יוסף שיולך בדרכי ולא על שאר זרעי, להכי אמרו לו שמע ישראל בינינו כשם שישר אל לך, דידוע היכי דכתיב ה׳ פירושו הוי רחמים דהיינו דנוהג עמנו במדת הרחמים ואלהים מורא על מדת הדין ומי יצדק לפניו בדין להכי אמרו בניו לו שמע אבינו ישר אל בין שנוהג עמנו ה׳ דנוהג עמנו במדת הרחמנות שלו ובין אלהינו דנוהג עמנו במדת הדין, ועל ידי תורתינו ה״ק יסבלו ענויים קשים ומרים לעולם ישר אל דכל מה דעביד רחמנא לטב הוא דעביד משום ה׳ דלעולם הוא ברחמים ועוד שהוא אחד ואין שני, כיון ששמע יעקב זאת,

פתח ואמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. מקשין העולם הא אנן קיימא לן בא"ח סמן כ"ה סעיף ו' דעל תפילין של ראש מברכין על מצות תפילין ומכל מקום טוב לומר תמיד אחר ברכה השניה ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד משום שמא הוציא שם שמים לבטלה, וכן איתא בסימן ר"ו סעיף ו', וצריך לומר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד על שהוציא שם שמים לבטלה, ע"ש, ולפי זה איזה שייכות הוא ברוך שם כבוד מלכותו לשמע ישראל, ואולי כיון דיעקב אבינו השדם שמא יש פסול ביניהם והם רצו להוציא החשד מלבו ואמרו שמע ישראל ה' אלהינו אמר להם דבריכם הם ברכה לבטלה דהזכרתם שם שמים לבטלה, לכן אמר ברוך שב כבוד מלכותו לעולם ועד. אבל האיך יכולים לחשוד שבטי יה שהזכירו שם שמים לבטלה, ואולי אפשר לומר דזה הוי כוונתו של הגמ', משום בברכות דף מ' פליגי רב ור' יוחנן דרב אמר כל ברכה שאין בה הזכרת השם אינו ברכה ור' יוחנן אמר כל שאין בה מלכות אינו ברכה, להכי כיון דאמרו השבטים שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד ולא אמרו ה' אלהינו מלך העולם ה' אחד, להכי אמר להם אם רצונכם לילך בדרכי אזי צריכין להזכיר גם מלכות ההיינו שתקבלו עליכם גם עול מלכות שמים, לכן אמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. ולפי זה משה רבינו בעת שאמר שמע ישראל בפ' ואתחנן אם כן היה לו לומר כדאמר יעקב אבינו, שמע ישראל ה' אלהינו מלך העולם ה' אחד ומכל מקום אמר רק כדאמרי השבטים ה' אלהינו ה' אחד, על כרחך סבירא לו כרב דלא בעינן מלכות ולפי זה הוי לן לפסוק כרב ובאמת אנן פסקינן כר' יוחנן דבעינן מלכות, אלא נראה לי לפי האמת בין יעקב ובין משה רבינו תרווייהו סבירא להו כר' יוחנן דבעינן מלכות, אלא בהא פליגי משום בראש השנה דף ל"ב פליגי ר' יוסי ור' יהודה דר' יוסי אמר שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד מלכות ור' יהודה אמר לא הוי מלכות, ופירש המעדני יום טוב בברכות דף מ' דתיבות ה' אחד זהו מלכות שאין לך מלכות גדולה מזו כיון שהוא אחדות גמור, ע"ש. להכי יעקב אבינו סבירא לו כר' יהודה כיון דבעינן מלכות ותיבות ה' אחד לא הוי מלכות לכן אמר תומי"ד שלא יהא שם שמים לבטלה ברוך שם כבוד מלכותו, אבל משה רבינו סבירא לו כר' יוסי דתיבות ה' אחד הוי מלכות, לכן לא הזכיר מלכות בשמע ישראל, ולפי זה הוי אתי שפיר דאנן פסקינן כר' יוסי כדאיתא ברמב"ם פרק ג' משופר ובטור א"ח סמן תקצ"א, ע"ש. ומכל מקום אמרינן בפסחים הנ"ל דאמרו רבנן היכי אנן נעבוד, נאמרוהו לברוך שם כבוד מלכותו, הא לא אמר משה רבינו משום דה' אחד הוי מלכות, לא נאמר, הא צריכין אנו לחוש לכבודו של יעקב

אבינו, תקנו לומר אותו בחשאי, אבל ביום הכפורים דצריכין לחוש לחומרות כל הדיעות לכן אומרין אותו בקול רם להראות לשטן לא די שאנו מוסרין גופינו ונפשינו עבור שמע ישראל דכמה אלפים מאחינו בני שיראל נהרגו ונשחטו ונשרפו ונחנקו ונטבעו בפסוק שמע ישראל, כשהוציאו ר׳ עקיבא להריגה והיו סורקין בשרו בברזל מה עשה ר׳ עקיבא, קרא הפסוק שמע ישראל, ומספרין המכתבי עתים אף במלחמה הנוראה עכשיו דאנשי חיל אחד מאנשי עסטרייך דקר לאנשי חיל מאנשי רוסיא ובעת שדקר אותו התחיל לצעוק שמע ישראל, מה עשה האנשי חיל מעסטרייך אשר היה גם כן יהודי, מרוב צער שהרג ליהודי, נפל על חרבו ובאחד יצאו הנשמות ביחד, להכי אנו אומרים ברוך שם כבוד מלכותו בקול רם כשם שקבלנו עלינו במסירות הנפש עבור אלהינו, כן אנו הולכים במסירות הנפש גם על קבלת עול מלכות שמים על כל המצות שבתורה, ולכן יחזק השי׳ את לבות מאחינו בני ישראל ויחדש לנו ושנה חדשה בגאולה וישועה במהרה בימנו, אמן.

דרוש לשבת שובה

הנביא הושע אמר שובה ישראל עד ה׳ אלהיך כי כשלת בעונך קחו עמכם דברים ושובו אל ה׳ אמרו אליו כל תשא עון וקח טוב ונשלמה פרים שפתינו. המפרשים מקשים למה כתיב עד ה׳ אלהיך ולא אמר עד ה׳ אלהינו, לשון רבים, כי כשלת בעונך הוי נמי בלשון יחיד ולא אמר כי כשלתם בעונתיכם לשון רבים, ולבסוף אמר קחו עמכם דברים וכ׳ו, וכן ונשלמה פרים שפתינו הכל בלשון רבים. לכן נראה לי דהכי פירושו, שובה ישראל אף אם עברת על כמה מצות שבתורה תשתדל על ידי התשובה שלך עד ה׳ אלהיך, פירש שיהא אחדות ביניכם כידוע מאמר חז״ל חבור עצבים אפרים הנח לו, אף ח״ו עבדת ע״ז מכל מקום אם יש חבור ביניכם הנח לו. לכן ראשית דבר תשתדל עד ה׳ אלהיך לשון יחיד, שיהא כל הישראלים נחשבים לאדם אחד, כי כשלת בעונך, פירש, בעונך המיוחד שאל ידי זה חרב בית קדשינו השני, דהיינו שנאת חנם ופירוד לבבות קחו עמכם דברים, פירש, תשתדל להרבות עליו ריעים הרבה שימחול לך מה שחטאתה כנגדו והריעים שלך יאמרו אליו כל תשא עון, פירש, דיום הכפורים הוא בעצם יום סליחה וכפרה לכולם, אם כן צריך אתה לעצמך גם כן סליחה וכפרה כן תמחול לחבריך ושובו

אל ה' ולהש"י אנו מבקשים וקח טוב, פירש, עד כאן שייך רק כפרה בין אדם לחבירו, אבל על עבירות בין אדם למקום מבקשים אנו מהשי' וקח טוב ואין טוב אלא תורה כי לקח טוב נתתי לכם. ובפתיחה למדרש איכה אמרינן, הלואי אותי עזבו ותורתי שמרו המאור שבה מחזירתן למוטב, ולכן מבקשים אף אם עברנו על איזה מצות שבתורה קח טוב, קח הלימוד שלנו מה שאנו מוסרים נפשינו עבור התורה, ונשלמה פרים שפתינו, פירש, אם חייבן אנו על עבירות קרבנות להביא, אזוי במה שאנו לומדים התורה בשפתינו יהא נחשב לקרבנות.

הרי חזינו כמה יקר בעיני השי' למוד תורתינו ה"ק ואף בעו"ה אם עברנו על כמה מצות שבתורה מכל מקום אם אנו שומרין ללמוד את תורתינו ה"ק היא מגין עלינו ביום הדין ועל כל צרה שלא תביא עלינו, ובפרט צריכין אנו להשתדל ללמוד עם בנינו תורתינו ה"ק דאם אין גדיים, אין תישים, ויותר על כולם מוטל החיוב ללמוד עם ובנינ תולדות אומה ישראלית להראות להם בעת שהינו הולכים על פי דרכי התורה והיראה היה לנו גם כן מלוכה וגבורים ושרים רבים והינו נקראים בשם חכמים גדולים, אבל מעת שעברנו על התורה, הינו ללעג וקלס בגוים ואין לנו שום מלוכה בארץ. אבל מכל מקום רואים אנו כי השגחת הבורא לא סר מאתנו כי בכל מקום שאנו הולכים בגלות רואים אנו השגחת הבורא כי שה פזורה ישראל וכל חית הארץ רוצים לבלוע אותה ומכל מקום אומה ישראלית לעולם עומדת ואין זה אלא השגחת הבורא ובאם שילמדו זאת עם בנינו בודאי שורש האמונה שלנו יצמח בקרבם.

ולכן בכל פעם דאומות העולם היו גוזרים עלינו לבטל למוד תורתינו הק' אבותינו מעולם עמדו על קידוש השם ולא אחד נשרף עבור תורתינו הק' אלא למאות ולאלפים נהרגו ונשחטו על קידוש השם כדאשכחן במס' ברכות דף ס"א: תנו רבנן פעם אחת גזרו מלכות שלא יעסקו ישראל בתורה בא פפוס בן יהודה ומצאו לר' עקיבא שהיה מקהיל קהילות ברבים ועוסק בתורה, פירש, דהמלוכה לא גזרו על לימוד תורתינו הק' לחוד אלא אפילו לעסוק בדברי תורה גם כן היו דנין למיתה משום דמשה רבינו אמר בתורתינו הק' שמח זבלון בצאתך ויששכר באהלך ופירשי' זבולן ויששכר עשו שותפות, זבולן לחוף ימים ישכון ויוצא לפרקמטיא בספינות ומשתכר ונותן לתוך פיו של יששכר והם יושבים ועוסקים בתורה, לפיכך הקדים זבולן ליששכר שתורתו של יששכר על ידי זבולן היתה, עכ"ל. ומפרשין העולם ובעיני נראה להוסיף מעט כמדומה לדבר דזבולן יצא בספינה ועבר לחוף ימים והיה בסכנה גדולה כשנים קדמניות שלא היה בעולם אניות הקיטור כמו עכשיו והשתכר עשרה

אלפים שקלים בנסיעתו ויששכר ישב כל אותן הימים בבית המדרש ולמד תורתינו הק׳ ולא היה בסכנה כמו זבולן ולבסוף צריך ליתן חמשה אלפים שקלים ולעצמו נשארו חמשה אלפים, בעת נתנתו בודאי הוא נותן בעין רע וגם אשתו ובני ביתו יתקוטטו עמו למה הוא נותן ליששכר ממון רב כזאת בחנם ושמחה בודאי לא יהא לזבולן בנתינתו ואימתי יהא שמחה לזבולן בצאתך, בעת פטירתך מעולם הזה משום דאמרינן בקדושין דף מ׳ אין תחילת דינו של אדם אלא על דברי תורה דהיינו דשואלין אותו קבעת עתים לתורה, ופירשו המפרשים קבעת הוי פירושו גזלת עתים לתורה מלשון וקבע קובעיהם נפש דאין מדברים לאדם כמוני דהא השאלה הוא מיותר ממה נפשך אם למד תורה לא יתנו לו יישר כח דהא על ידי זה מחזיקין העולם אתך ואת בני ביתך, ובאם לא תלמוד הא באמת אתה גנב או גזלן דהעולם מחזיקין אותך ואת בני בתך על מנת שאתה תלמוד תורה עבורם ולבסוף אין אתה ממלא את חובתך באמונה אלא תקבל תמיכה עבור לימוד תורתינו הק׳ ולבסוף הרי אתה כמוהם בודאי נחשבת לגזלן, אלא שואלים לאדם פשוט קבעת עתים לתורה, אם כן איך יכולין לשאול לאדם שלא למד מעולם ומלשון הגמ׳ משמע דשואלין זאת לכל אדם, מה עשה משה רבינו דהיה רועה נאמן לישראל ונתן עצה לזבולן וליששכר שיעשו שותפות

ביניהם והיינו על ידי תמיכות התלמיד חכם ומה שלומד התלמיד חכם יהא חציו להתלמיד חכם וחציו להמחזיק אותו. ובזה מתורץ קושיתו של רשי׳ למה הקדים זבולן ליששכר, פירש, דליכא לפרש דקשה לו למה הקדים זבולן ליששכר דהא יששכר הוי קשיש מיניה דהא משה רבינו בברכה שלו לא הביט על סדר תולדותיהם של השבטים דהא הקדים יהודה ללוי ובנימין ליוסף אלא דקשה לו דהא יששכר הוי התלמיד חכם וזבולן הוי הסוחר ולעולם כבוד התורה עדיף והוי ליה להקדים ליששכר לזבולן, ולזה תירץ רשי׳ מפני שתורתו של יששכר הוי על ידי זבולן, ע״ש. ולא זכיתי להבין איזה תירץ הוא הכי משום דמחזיק אותו בדמים יהא הכבוד של המחזיק גדול מגאון וצדיק דהא מיששכר אתו כל ראשי סנהדריות ועוד דהא יכול להיות אם לא יחזיק ראובן, יחזיק אותו שמעון. ולולא מסתפינא מרבינו שלמה יצחק זצ״ל, הוי אמינא תירץ פשוט דהא נחזי אנן דעל יששכר על ידי השותפות מזבולן מוטל איזה מצוה ואיזה דבר טוב שיעשה צריך חציו ליתן מהמצוה לזבולן אבל זבולן אין צריך לתן ליששכר כי אם חציו של הריוח שלו מה שירויח אבל מה שבעצמו ילמוד תורה או יעשה דבר טוב הוי הכל רק על חשבונו ולפעמים דזבולן בעצמו לבד דיחזיק ליששכר הוא בעצמו תלמיד חכם גדול אם כן בודאי זבולן גדול מיששכר דהא יש לו

חציו של יששכר ועוד בעצמו הוא תלמיד חכם גדול ואפילו אם זבולן אדם פשוט הא ידוע מאמר חז"ל מחנינה דף כ"ז דפושעי ישראל מלאין מצות כרימון, פירש, דהא בני ישראל הם רחמנים, ביישנים וגומלי חסדים, ולפי זה לעולם זבולן המחזיק גדול מיששכר התלמיד חכם, ואולי זהו גם כן כוונתו דרשי" לפי שתורתו של יששכר על ידי זבולן היתה, פירש, וזבולן המחזיק הא יש לו בה חציו וזבולן בעצמו אין צריך ליתן כלום מתורתו, להכי הקדים זבולן ליששכר, ולפי זה הכי פירושו, שמח זבולן, אימתי יהא השמחה שלך, בצאתך מעולם הזה ויהא שואלין אותך קבעת עתים לתורה ותוכל לאמר יש, הגם שלא למדת תורה, אבל על ידי השותפות שלך הוי כלמדת בעצמך אבל כל ימי חייך בעולם הזה לא יהא לך שמחה מהשותפות ויששכר אימתי יהא השמחה לך באהליך, פירש, באהל של תורה בעולם הזה בעת שיביא לך זבולן השותף חציו מהריוות, אבל לעולם הבא לא יהא לך שמחה ואדרבא צער דמכרת עולם עומד בעולם עובר.

ולי נראה לפרש בפשיטות. שמח זבולן בצאתך, פירש, בצאתך לחוף ימים והשי' ישלח לך הצלחה בנסיעתך אל תאמר מה שאתה נותן חציו מהפרנסה ליששכר שותפך הוא בחנם, אלא יששכר באהליך, פירש, שעל ידי לימוד התורה הק' של יששכר שלח לך השי' הצלחה בנסיעתך ויכול להיות לולא השותפות שלך לא הצלחת בנסיעתך וצריך אתה ליתן לו בשמחה ובכבוד. ולפי זה ידעו האומה הרשעה דאילו גזרו שלא ילמדו התורה לא הוי הגזירה גדולה כל כך דהא יש להם עצה איך להנצל מהגזירה דהא אומה ישראלית מפוזר בכל העולם וישלחו משולחים לאומה אחרת ושם יעשו ישיבות ויתמכו בממונם ואזי הא יש להם שכר לימוד תורתינו הק' ומה עשה האומה הרשעה, גזרה שלא יעסקו ישראל בתורה, פירש, שלא יעשו שום שותפות עם לומדי תורתינו הק' מאומה אחרת שלא יהא שום עסק עם התורה הק' ובכל פעם נמצאים רשעי ישראל החונפים למלוכה הרשעה ושלא יכירם שהם יהודים מה עשו, ראשית דבר משנים את שמם משם ישראל לשם עבו"ם. וסיפר הגמ' בא פפוס בן יהודה והוא עשה לשם שמים, פירש, דשם פפוס לא מצינו בכל הש"ס אלא רב פפא. והא דאמרינן בספר יוחסין דפפוס בן יהודה היה חכם גדול והיה טוב לישראל עבורו והביא ראיה באות פ' מירושלמי פרק הספינה בבא בתרא משנה א' דרבן גמליאל ור' יהושע ראו את פפוס בן יהודה ואמר רבן גמליאל מי הוא זה אמר ליה פפוס בן יהודה שכל מעשיו לשם שמים, עכ"ל, במחילת כת"ר הרמה לא עיין היטב דשם איתא יהודה בן פפוס, ע"ש, ולעיל בדף ל"ו כתיב נמי דפפוס היה אדם גדול וחכם גדול שהיו מכבדים לישראל עבורו,

ובפרק חלק הוא תנא דברייתא, עכ"ל, ויכול ליהיות דשינה פפוס את שמו לשם שמים מפפא לפפוס ומחמת החביבות לישראל עלה בדעתו כי יש חילוק בין קום ועשה דאזי בעת השמד אפילו על מצוה קלה יהרג ואל יעבור, אבל בשב ואל תעשה אינו מחויב למסור נפשו, ולזה כשמצא לר' עקיבא שהיה מקהיל קהילות ברבים ועוסק בתורה, פירש, לא די שדרש לפניהם, עוד השתדל להרביץ תורתו וחכמתו לרבים, לא יכול להתאפק מרוב אהבתו לעמו ישראל ולא הסתכל על ר' עקיבא שהיה בדורו רבן של כל ישראל, משום עת לעשות לה' הפרו תורתיך וקרא לו עקיבא, אפילו לא כינה אותו בשם ר' עקיבא משום שהכל היו יודעין שכל מעשיו של פפוס היה לשם שמים להראות לכל בשב ואל תעשה אינם מחויבים למסור נפשם, מה עשה ר' עקיבא, לא כעס עליו על אשר שקרא לו עקיבא מפני שידע גם כן שכל מעשיו הם לשם שמים, ואמר לו אמשול לך משל למה הדבר דומה, פירש, דהראה לו על ידי המשל הנם בכל מצות שבתורה בשב ואל תעשה אינם מחויבים למסור נפשם, אבל בעת שגוזרין שלא לעסוק בתורה אזי אפילו בשב ואל תעשה נמי מחויבים למסור נפשם והראה לו מהמשל של שועל וכו' אם אנו הולכין ומבטלין ממנה על אחת כמה וכמה. אבל לבסוף כשתפסו גם כן לפפוס, אמר לו פפוס מי הביאך לכאן הלא אתה מעולם לפנים הלכת בדרכיהם ואיך נתפסת, והראה לו ר' עקיבא כל זמן שיש עליך צלם אלהים יהודי אתה בעיניהם אפילו אם תכבסי בנתר לעולם ניכר כי יהודי אתה ובעת צרה לישראל גם עליך תעבר כוס, אזי אמר לו פפוס עכשיו אני קורא לך רבי עקיבא כי למדתני האמת בשביל תורה אף בשב ואל טעשה מחויבין למסור נפשם דאתה נתפסת על דברי תורה ואו לו לפפוס שנתפס על דברים בטלים פירש, דיעץ לישראל לשמוע לגזירת המלכות ולעסוק במקומן בדברים בטלים ומרוב צדקו תלה העונש בשביל שרצה לבטל את דברי ר' עקיבא אלא דהסכים עכשיו לשיטת ר' עקיבא.

היוצא לנו מדברינו הנ"ל איך מחויבין למסור גופינו ונפשינו על התורה הק' ובפרט להשגיח על לימוד תורתינו הק' מבנינו הקטנים ובע"ה רובם של תנקות של בית רבן הולכים בטל ומוכרים עלי מכתבי עתים ובפרט ביום שבת קודש אשר המלוכה שלנו פה אמעריקא אשר עיקר היסודות שלה חפש אמונה לכן הולכים התלמידים חפשים שני ימים בשבועה ביום שבת בשביל בני ישראל וביום א' בשביל בני אומות העולם אבל בעו"ה מה עושין האבות של הבנים משום דכתיב חנוך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה ביורעפ משתדלין האבות של הבנים קטנים להביא את בניהם ביום השבת ק' לחנך אותם לענות אמן

יהא שמיה רבא וכדומה כדי לחנך אותו על פי דרכי התורה והיראה, ובפה אמעריקא לומדין את בניהם אב מלאכה, פירש, דאביו שלו מחלל שבת כן שולח את בנו ביום השבת מה דהממשלה נתן להם חפשי כדי לשמור יום השבת הם שולחים בניהם למכור מכתבי עתים ביום השבת או ליקח אותו על עגלה ביום השבת לחנך אותו על פי דרכו של אביו כדי אם יזקין גם כן לא יסור ממנה מפני שנתחנך מנעוריו כן ומי אשם בדבר רק מה שבנינו לא נתחנכו בדרך התורה והיראה. לכן כיון דהיום יום שבת שובה מוטל על כל אביו ובאם ח"ו דאביו הוכרח לחלל שבת, לכל הפחות להשגיח על בניו שלא יחללו שבת ק' ולהשתדל שבניו יולכו בתלמוד תורה או לשכור להם מלמד טוב אשר המלמד לא יהא אדם חפשי כי אם המלמד הוא אדם חפשי הוא ישרש בתלמידים שלו שורש פורא ראש ולענה אלא יחפש אחר מלמד שהוא איש ירא אלהים, ויקוים בהם חנוך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה מהדרך הזה לעולם.

במס' ראש השנה דף ט"ז אמר ר' כרוספדאי אמר ר' יוחנן שלשה ספרים נפתחין בראש השנה צדיקין גמורין נכתבין ונחתמין לאלתר לחיים, רשעים גמורין נכתבין ונחתמין לאלתר למיתה, בינונים תלויין ועומדין מראש השנה עד יום הכפורים, זכו נכתבין לאלתר לחיים, לא זכו נכתבין למיתה, ופירש רבינו חננאל, זכו ועשו תשובה, נכתבין לחיים, לא זכו לעשות תשובה נכתבין למיתה, עכ"ל. הלחם משנה פרק ג' מ"ה תשובה ה"ג קשה לו על הרמב"ם דפירש נמי לא זכו אם לא עשו תשובה נכתבין למיתה לאלתר ואמאי נחתם למיתה כיון דהוי בינוני הא הוי מחצה על מחצה ורב חסד מטה כלפי חסד. ותירץ כיון דלא עשה תשובה הוי עון אחד נוסף על עונות שלו משום בעשרת ימי תשובה הוא חייב לעשות תשובה ובאם לא עשה הרי עון אחד נוסף על העונות, עכ"ל. ולא זכיתי להבין דבריו הקדושים הא תשובה הוי מצות עשה מן התורה ככל מצות עשה שבתורה, דכתיב ושבת עד ה' אלהיך ועיין בס' מצות השם סימן שס"ה מצות עשה שהחוטא ישוב ויתודה חטאיו לפני השי' שנאמר והתודו את חטאתם וכו', עכ"ל. אלא דהגמ' אמר בראש השנה דף י"ח דרשו ה' בהמצאו אילו עשרת ימי תשובה ואזי מצאו אפילו ליחיד, ע"ש. ולפי זה אם לא שב בכל השנה עבר על מצוה אחת שבתורה וכיון בראש השנה מצאו ב"ד של מעלה דהוא בינוני אם כן בודאי חשבו בחשבון העונות מה שלא שב להשי' ולפי זה אכתי קושיתו במקומה עומדת הא רב חסד מטה כלפי חסד.

אבל באמת בעיני נראה דלא קשה מידי משום דתוס' בקדושין דף ל"ט ד"ה שאם היתה שקולה מכרעת ואם תאמר בלאו הכי הא אמרינן בראש

השנה ורב חסד מטה כלפי חסד כשהן שקולין, ויש לומר בשאר מצות דמעשיו שקולין הוי כבינוני אבל בהני חשוב צדיק גמור, ע"ש, ולפי זה מאי קשה מרב חסד הא לא הוי אלא בינוני ובינוני אם לא עשה תשובה הא נכתב למיתה אבל אם יש ביניהם מהנך מצות דחשיב אף אם היתה שקולה מכרעת ואף אם לא עשה תשובה נמי נכתב לחיים, כדפירש הפני יהושע על קדושין שם דיש חילוק בין מכרעת למטה כלפי חסד.

אבל לאחר הדיוק היטב בדברי הרמב"ם הקושיא דהרעיש העולם והלחם משנה והמפרשים מחפשים לתרץ קושיא שלו, ובעיני הקושיא מעיקרא ליתא משום דהרמב"ם שם מקודם בסעיף ב' קאמר ושיקול זה איני לפי מנין הזכיות והעונות אלא לפי גודלם יש זכות שהוא כנגד כמה עונות וכו', ויש עון שהוא כנגד כמה זכיות וכו', ואין שוקלין אלא בדעתו של אל דעות והוא היודע איך עורכין הזכיות כנגד העונות ולזה אמר בסעיף ג' כשם ששוקלין זכיות האדם ועונותיו בשעת מיתתו כן שוקלין זכיות ועונות של אדם בראש השנה ע"ש. והנה במס' ראש השנה דף י"ז מפרש הגמ' טעמא דבית הלל דאמרי דאף בינונים אין יורדין לגיהנם משום דרב חסד מטה כלפי חסד ודלא כבית שמאי והא דכתיב והבאתי את השלישית באש מיירי במחצה זכיות ומחצה עונות ואית בהו נמי במחצת עונות עון דפושעי ישראל בגופן ומפרש רב והיינו קרקפתא דלא מנח תפילין והבאת את השלישית באש ואם לאו, פירש דמחצה זכיות ומחצה עונות ולית בהו החטא מהנחת תפילין הגם יש שם כמה עבירות גדולות אמרינן ורב חסד מטה כלפי חסד ועל כרחך צריכין אנו לומר דמחצה ממש מצות ומחצה ממש עונות דאי נימא הכא נמי כמו דפירש הרמב"ם דשוקלין לפעמים עבירה גדולה כנגד כמה מצות ויכול להיות בינוני אף אם יש לו מצות יותר מעונות כמדומה למשל אם יש לו ששים מצות וארבעים עונות רק בעונות שלו נמצאים עבירות חמורות כמו גילוי עריות וכדומה ובעיני השי"ת נחשבין למחצה זכיות ומחצה עונות זהו ליתא אם כן למה אמר דאי יש בה עון מקרקפתא דלא מנח תפילין אזי מכריע לכף חובה משמע דוקא הך עבירה ילפירוש הרמב"ם הא נמצא אף בעבירה חמורה אחריתי כמדומה למשל דנמצאים לו ששים זכיות וארבעים עבירות ובהם נמצאים איזה עבירות חמורות ובעיני השי' הם נחשבים כשבעים עונות אם כן הא נחתמין למיתה משום דיש לו רובה עונות ולמה אמר דוקא מי שלא מנח תפילין אלא על כרחך הא דאמרינן בגמ' מחצה זכיות ומחצה עונות הוי פירושו ממש חמשים מצות וחמשים עונות הגם בעונות נמצאים עבירות חמורות לעולם אמרינן ורב חסד מטה כלפי חסד חוץ

אם נמצא בהם פושעי ישראל בגופן אזי נחתמין למיתה וכן משמע מדברי התוס' מקדושין הנ"ל דתירצו מרב חסד לא הוי אלא כבינוני, ע"ש, אם כן מאי אתי רב חסד לאשמועינין הכי תעלה על דעתך בחמשים זכיות וחמשים עונות יהא נידון למיתה לבית הלל דדרשי השלישית באש קאי דוקא על מי שלא הניח תפילין אלא ער כרחך אתי לן לאשמועינין אף אם בעבירות שלו נמצאים הרבה עבירות חמורות אפילו הכי נידון כבינוני משום רב חסד מטה כלפי חסד ולפי זה הקושיא דהלחם משנה מעיקרא ליתא וכי לא עשה תשובה אמאי נחתם למיתה הא מחצה על מחצה ורב חסד מטה כלפי חסד ולפי מאי דפירשנו הא אתי שפיר דיכול להיות דנמצאים בעבירות שלו כמה עבירות חמורות ובעיני השי' דשוקל הוי מחצה דעבירות שלו יותר ממחצה דזכיות שלו הגם דנחשב כבינוני על ידי רב חסד היינו רק לתלות העונש שלו עד יום כפורים שיעשה אז תשובה אבל אם לא עשה תשובה ובעיני השי' דשיקל יהא נחשב לרובה עונות וביום כפורים דשופט אז השי' העולם אזי נחתם למיתה ושפיר אמרינן לא זכו אם לא עשו תשובה למיתה.

וראיתי בטורי אבן דף ט"ז ד"ה בינונים תלוים ועומדים ומפרש שם אי נימא דדין ראש השנה דומה לדין דלעתיד בעל כרחך הא דאמרינן דבינונים תלוים ועומדין ולא אמרינן רב חסד מטה כלפי חסד היינו שיש בתוכם עון דפושעי ישראל בגופו, ע"ש, ולפירוש זה כיון דהרמב"ם השוה דין דראש השנה עם דין לעתיד דקאמר שם כששוקלין זכיות האדם ביום המיתה כן שוקלין זכיות האדם בראש השנה נמי קושיתו של הלחם משנה ליתא, הא דאמרינן לא זכו למיתה, היינו שיש בו עון דלא הניח תפילין דאזי לא אמרינן ורב חסד כלפי חסד.

היוצא לנו מדברינו הנ"ל איך שצריכין אנו לשוב בעשרת ימי תשובה דלפעמים יארע לאדם אם עבר אפילו עבירה אחת והוא מהבינונים נחתם ח"ו למיתה ובפרט צריכין אנו להשגיח על בנינו שעומדים ברשותינו לכל הפחות שלא יהיו מפושעי ישראל בגופן ויניחו לכל הפחות תפילין בכל יום ובפרט על בנינו הקטנים דיחנכו אותם שילכו על פי דרכי התורה והיראה דהא מלכותא דרקיע כעין מלכותא דארעא דאם יש לאדם משפט מדיני נפשות אזי יערוך עורכי דינים שקוראין (לאיערס) וכיון שאנו עומדין ביום הדין הגדול והנורא דבו ביום שופטין לאדם מה יהא עמו ועם בני ביתו, צריכין אנו גם כן להעמיד עורכי דינים ולכן מסדרי התפלה ערכו לנו גם כן שני עורכי דינים גדולים אחד היינו זכות אבות, ושנית תינוקות של בית רבן ופירושן של דברים דאמרינן עשה למען אברהם, יצחק ויעקב הכי פירושו אם אנו על פי עו"ה צריכין לצאת לחובה ח"ו אזי

עשה למען אבותינו שהלכו בדרכי השי' ותושיעינו עבורם ועוד עשה למען תינוקות של בית רבן, ועכשיו ניחזי אנן אם יש לנו העורכי דינים האלו שימליצו טוב בעדינו אודת זכות אבות הא אמרינן במס' שבת דף נ"ה תמה זכות אבות אפילו לפירש ר"י בתוס' דלא תמה זכות אבות, היינו לצדיקים אבל לא לאנשים כמונו ואי משום תינוקות של בית רבן, הא הולכים בטל ואפילו ביום שבת ק' הם מוכרים מכתבי עתים בעו"ה ואיך אומרים אם לא למענינו עשה למען התינוקות, לכל הפחות נקבל עלינו להשתדל דבנינו הקטנים יתנכו על פי דרכי התורה והיראה דאזי אם אנו אומרים עשה למען תינוקות של בית רבן דאף אם אנו בעצמינו אינם כדי לצאת זכאים ביום הדין אזי עשה למענם והקב"ה אזי על כרחך יאמר עניני דיושיעינו מהגלות הזה ויחתמנו שנת חיים ושלום במהרה בימינו, אמן.

דרוש לאחר כל נדרי

המפרשים מקשים מרוע יום הכפורים אצלנו יום בכי הלא מלפנים היה יום הכפורים יום שמחה לישראל כדאיתא בתענית דף ל' אמר ר' שמעון בן גמליאל לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכפורים שבהן בנות ירושלים יוצאות וחולות בכרמים דהשמחה היה מפני שהוא יום מחילה וסליחה, ואיך נהפך אצלנו היום מיום טוב לאבל ובכי. ונראה לי לבאר דאין זה פלא כי נשתנו העתים, דרך משל, אם יש לאיש איזה משפט והמשפט אם יצא חייב אזי ישפטו אותו למות, מה הוא עושה, יעמוד מליצי יושר שקורין (לאיערס), ובאם יצא חייב אזי המליצי יושר שלו יעריכו עוד פעם מכתבי בקשה לב"ד גבוה מהם שקורין (סופרים קאורט), ובאים יצא חייב גם מהם, אזוי יבקשו המליצי יושר עוד מכתב בקשה (להגאווערנער) שיחלוף המשפט מות לעונש לישב כל ימיו בבית האסורים, משם בבית האסורים אם הוא ינהג עצמו בדרך ארץ אזי ינכו שליש ויוצא חפשי ולפעמים הגארווענער גופא יוצא אותו לחפשי לגמרי. כן אצלנו, הנה קבלנו כולנו פתקי דין לעמוד ליום הדין שלשים יום קודם ראש השנה והתחלנו לתקוע בשופר מראש חודש אלול לידע שצריכין אנו לעמוד ביום ראש השנה לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה ובאים ח"ו יוצאין אנו חייב ביום הדין אזי נגוע למשפט נפשות כדאמרינן בתפלת ונתנה תוקף: בראש השנה יכתבון מי יחיה ומי ימות וכו' ולבסוף לא פעל על לבנו שום רושם וקרבו גם ימי הסליחות

וגם כן לא פעל על לבנו אלא עמדנו שני מליצי יושר אחד זכות אבות, כדאמרינן בסליחות: עשה למען אברהם יצחק ויעקב, ופירושו הוי אם אנו בעצמינו אינם כדאי לצאת זכאים ביום הדין אזי עשה למען אבותינו הק' ורחם עלינו ותוציאינו לזכות ביום הדין ועוד מליץ יושר עמדנו תנוקות של בית רבן כדאמרינן עשה למען תנוקות של בית רבן ולמענם תוציאינו לזכות ביום הדין ועם שני מליצי יושר אילו, עמדנו בראש השנה לדין לפני השי' ובעו"ה דאנו לבינונים נחשבנו דבראש השנה יכתבון אבל רק ביום כפור יחתמון כדי שהמליצי יושר יערכו מכתבי בקשה עוד הפעם אולי בעשרת ימי תשובה ימצאו איזה זכות עלינו ועל ידי זה נוציא זכאים בדין אבל אם רואין המליצי יושר כי לא נמצאו שום זכות עלינו אזי יערכו מכתבי בקשה ביום הכפורים משום דבראש השנה ישפטו ב"ד של מעלה אבל יום הכפורים מלך בעצמו יושב על כסא דין ודן אותנו ומבקשים ממנו אם בעו"ה נגזר עלינו משפט מות אזי יחליף אותם לישב בבית אסורים דהיינו להיות חולאים ומוטלין על המטה ובאם אחר זה השי' יראה התשובה שלהם אזי יחליפם וישלח להם רפואה שלימה דעד יום מותו תחכה לו אם ישוב מיד תקבלו. והנה זה היה הכל מלפנים אבל עכשיו בזמנינו אין לנו המליצי יושר האלו דאי משום זכות אבות הא אמרינן בשבת דף נ"ה תמה זכות אבות ואי משום תנוקות של בית רבן הא הם הולכים בטל ואדרבא מחללין שבת ומוכרין עלי מכתבי עתים ביום שבת ק' ואיך הם יהיו מליצי יושר עבורינו, ולכן מלפנים בעת שאנו הלכנו ביום הכפורים לבית הכנסת היה לנו יום כפור יום שמחה דאף אם לא הלכנו ממש בדרכי השי' אבל מכל מקום היה לנו שני מליצי יושר חזקים ובעת שאמרנו עשה למען אבותינו הקדושים ופירושו הוי אף אם אין אנו זכאים בדין מפני מעשינו הרעים מכל מקום עשה למענם ולמען תנוקות של בית רבן וזכינו בדין, אבל עכשיו אין לנו שום מליצי יושר ובאם ח"ו נגזר עלינו מפני מעשינו הרעים איזה גזירה רעה למיתה אין לנו מי שימליץ בעדינו, ולכן הוא יום בכי ואבל. ובפרט יש לנו לבכות עבור עו"ה שלא יקחו הערבים שלנו כמבואר במדרש רבה שיר השירים, אמר ר' מאיר דהקב"ה אמר לישראל בסיני איני נותן לכם התורה עד שתביאו לי ערבים טובים שתשמרוה, אמרו לו אבותינו ערבים לנו, אמר להם אבותיכם צריכים ערבים, פירש וכיון דהם עצמם צריכין ערבים והאיך יהו ערבים עבורכם, אמרו רבונו של עולם בנינו ערבים אותנו, אמר להם זהו ודאי ערבים טובים ועל ידיהם אתנה לכם, הדא הוא דכתיב מפי עוללים ויונקים יסדת עוז. ולכן בודאי יש לנו לבכות הרבה ביום הדין דלא יענשו הערבים

עבור עו"ה כדין ערב באים אין הלוי לשלם דאזי יורדין לנכסי ערב וכיון דאין לנו שום מליצי יושר שימליצו טוב עבורינו עינינו לך תלויות עד שתחנינו ותציא לאור משפטנו לטובה ותתן לנו שנת ברכה והצלחה לישועה ולנחמה ונאמר אמן.

דרוש לחג הסוכות

במס' עבודה זרה דף ג' איתא: לעתיד לבוא מביא הקב"ה ספר תורה ומניחה בחיקו ואומר למי שעסק בה יבא ויטול שכרו מיד מתקבצין ובאין עכו"ם בערבוביא וכו', אמרו לפניו רבש"ע תנה לנו מראש ונעשנה וכו', אמר להן הקב"ה וכו' מצוה קלה יש לי וסוכה שמה לכו ועשו אותה וכו', מיד כל אחד ואחד נוטל והולך ועושה סוכה בראש גגו והקב"ה מקדיר עליהם חמה בתקופת תמוז וכל אחד ואחד מבעט בסוכתו ויצא וכו'. והאמר רבא מצטער פטור מן הסוכה, נהי דפטור, בעוטי מי מבעטי, מיד הקב"ה יושב ומשחק עליהן. הנה ספרי הדרוש מקשים למה דוקא נותן להם מצות סוכה הלא יש לנו כמה מצות קלות כמו ציצית דלית בה חסרון כיס כמו סוכה דתירץ הגמ' דלהכי קרי לה מצוה קלה וציצית הא פחות ההוצאה מסוכה. ועוד מקשין העולם הא פסח וסוכות תרווייהו הם זכר ליציאת מצרים כמו דמפורש גם בסוכות למען ידעו דורתיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציאי אותם מארץ מצרים ומכל מקום הזכרון הזה להיפך מפסח שגם הוא בא זכר ליציאת מצרים בפסח באה המצוה ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר ואכילת הפסח נאמר בבית אחד יאכל לא תוציא מן הבשר חוצה, וכן נהוג לדורות שהפסח היה נאכל בחבורא אחת הרי הרמז בזה להיות סגור בבית לבלתי התחבר עם אחרים ובזה הוי זכרון ליציאת מצרים, ובסוכות הרמז להיפך לצאת מדירת קבע ולשבת בדירת ארעי ולעשות סוכה בראש גגו ובחצרו לעין כל ובזה הוי זכר ליציאת מצרים. ונראה לי לפרש בפשיטות והקושיות מעיקרא ליתא דהא בעינן לזכר ליציאות מצרים כמו שנהגו אבותינו להכי בפסח דאכלו בבית להכי גם אנחנו עושין כאבותינו ואוכלין הפסח בבית וסוכות הא הוי זכר לענני הכבוד והלכו אביתינו בתוך ענני הכבוד, לכן כשעושין אנחנו חג הסוכות הגם דהוי זכר ליציאת מצרים אבל לא קאי הזכר על מצרים אלא כמו דאבתינו הלכו במדבר בתוך ענני הכבוד כדכתיב ובני ישראל יוצאים ביד רמה, להכי כשעושין סוכה צריכין לעשות

בגלוי כמו אבותינו הלכו בגלוי בתוך ענני הכבוד דבאמת שני דברים הוי ליציאות מצרים האיך אנחנו שחטנו את השה דהוי אלהיהם של מצרים כדכתיב הן נזבח את תועבת מצרים לעיניהם ולא יסקלוני ולבסוף שחטנו את השה ואכלנו גם את בשרו, והנס השני דהלכנו בתוך ענני הכבוד להכי בפסח הוי זכר לאכילת הפסח וסוכות הוי זכר לענני הכבוד. אבל הקושיא השניה למה דוקא מצות סוכה ולא מצוה אחרת במקומה עומדת.

אבל לע"ד יש לי דיוק קטן בדברי חז"ל למה אמר הקב"ה מצוה קלה יש לי וסוכה שמה, לזה קשה לי והא הביא ספר תורה אם כן היה לו לומר טפי מצוה קלה כתוב בתורה וסוכה שמה ולמה אמר יש לי, דמשמע דלא כתיב בכל מקום. אבל באמת נראה דלא עלה על דעת השי' ליתן להם מצות סוכות דלא הוי רק זכר ליציאות מצרים ואיזה זכר יהא להם וטפי היה להם ליתן מצות שופר או אתרוג דלא באו משום זכר ליציאות מצרים אלא נתן להם הכוונה של מצות סוכות דמצות סוכות הוא הוי זכר ליציאות מצרים וכמאמר הנביא, כה אמר ה' זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולתיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה, פירש, ולא אמרנו איה נקח צידה לדרך ואיה נקח מים לשתות במדבר, אלא אמרנו כל מאי דאמר רחמנא לטב הוא לנו והלכנו במדבר בתוך ענני הכבוד, ולכן

שבקשו אומות העולם תנה לנו מראש התורה ונקיימנו ולכן יאמר השי' התורה איננו יכולה ליתן לכם מפני שיש כמה וכמה מצות דהוי רק לזכר יציאות מצרים אלא מצות קלה יש לי וסוכה שמה, פירש, ולא הסוכות מה שכתוב בתורה דהוי לזכר יציאות מצרים אלא הכוונה של סוכה דהיינו לילך אחרי דרכי השי' ולא לתלות מה שיארע לנו לפעמים איזה צרה דזהו רק מה שהלכנו אחרי דרכי השי' ואילו לא הלכנו אחרי דרכי השי' לא אירע לנו הצרה הזאת, אלא לעולם לומר כמו שהלכו אבותינו בסוכות במדבר ולא חקרנו אחרי דרכי השי' כן צריכין אנו לילך אחרי דרכי השי'. אבל האומות העולם יסברו דיבקש השי' מהם לקיים באמת רק מצות סוכה ולכן מיד עושין כל אחד סוכתו כדין סוכה אבל השי' הא לא יבקש מהם לקיים מצות סוכה כדין אלא הכוונה של הסוכה, ולכן יקדיר עליהם החמה כדפירשו המפרשים החמה פירושו הוי הצלחה, פירש דישלח עליהם צרות ומיד יתלו דבאה להם הצרה רק משום מצות סוכה דאילו לא היו עושין הסוכה לא היה מגיע להן שום צרה, מיד בועטין בסוכה ויוצאין ואזי יושב בשמים דהיינו השי"ת ישחק וילעג עליהם על דלא הבינו כוונתו ועוד האיך רוצין לדמות לאומה ישראלית דאומה ישראלית כמה מים עברו עליהם וכמה צרות סבלו בשביל התורה, לא פעם אחת היה דלא דגם

בשביל התורה הן לשריפה או להריגה ורציחות ופאגראמעס ומכל מקום הם אומרים תמיד שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד ותורתו אחד ואומה ישראלית אחד משום דאורייתה וקודשא בריך הוא וכנסת ישראל כולי חד הוא.

ולפי זה יהא מובנים דברי המכלתא דהביא הס' ארץ חמדה בדרוש לחג הסוכות, ואהב את יעקב ואת עשו שנאתי, אמר עשו להקב"ה רבש"ע אמרת ואת יעקב אהבתי למה והלא נשא שתי אחיות ואם תמצא לומר אני גרמתי לו אם כן למה תסתירני בצל סוכה, עכ"ל. לכאורא הדברים אינם שייכים זה לזה, אבל לפירושינו הא אתי שפיר דשאל עשו למה אהבת את יעקב הלא נשא שתי אחיות ועבר על התורה ואתה אמרת שאתה מעיד על ישראל שקיימו את התורה כולה כדאיתא בגמ' דע"ז הנ"ל. וכי תימא שאין אתה דן אונס כרצון משום דכתיב ועיני לאה רכות ופירש הגמ' בבא בתרא דף קכ"ג שהיתה סבורה לעלות בגורלו של עשו ובכתה שהיו הכל אומרים שני בנים לרבקה ושתי בנות ללבן, הגדולה לגדול והקטנה לקטן ע"ש, אבל כיון דרמה לבן ליעקב ומסר לחופה לאה בתו במקום רחל אם כן ישאנה לרחל עשו לכן בעל כרחה נשאה גם לרחל כדי שלא תפול בגורלו ובאונס נשאה ואין אתה דן אונס כרצון והיה ירא לגרש ללאה מפני לבן שהיה רמאי והכל עשה לשם שמים, אם כן למה אתה תסתירני בצל סוכה, פירש, למה אתה נותן לי מצות סוכה לקיימא ובאמת כוונתך יהא רק הכוונה של סוכה דהיינו ללכת אחרי דרכי השי' הן לטובה או לרעה כאדם הסותר עצמו בצל סוכה ולא בסוכה ממש ולבסוף שלחת צרות עלינו לנסיני אם הולך אני בדרכך או לא ולא הודיעני מקודם ברור כוונתך דיכול להיות אילו היינו יודעין ברור כוונתך לא הינו מבעטין בסוכה וכי אתה דן אונס כרצון, כן נראה לי כוונתו של המכלתא.

היוצא לנו מדברינו הנ"ל דסוכות שאנו עושין זכר ליצאות מצרים לא הוי הכוונה לזכור דאבותינו הלכו במדבר בסוכות אלא העיקר לזכור הכוונה של הסוכות כמו דאבותינו הלכו אחרי השי' במדבר ולא חקרו אחרו דרכי השי' כן צריכין אנו לילך אחרי דרכי השי' הן לטובה או לרעה ולעולם לומר כל מאי דעביד רחמנא לטב הוא דעביד.

הנה החג שלנו נקרא בשני שמות, חג הסוכות וחג האסיף. ונראה לי לבאר למה נקרא בשני שמות בשלמא פסח נקרא בשני שמות חג המצות וחג הפסח הוי לזכר שני דברים דמצות הוי על שלא הספיקו אבותינו בצקם להחמיץ ופסח על שפסח השי' על בתי אבותינו במצרים כדאמרינן בהגדה של פסח, אבל סוכות למה נקרא עוד בשם האסיף אלא דסוכות היה נקרא בעת שהינו במדבר בארץ לא זרועה והלכנו

בסוכות בתוך ענני הכבוד אבל סוכות הוא נקרא בעצם זמן שמחתינו ולכן בעת שבאנו על אדמתינו ואימתי יכול להיות שמחה שלימה דכל זמן שלא הבניסו פריתיהם ותבואתיהם אינם בטוחים בשמחה דלפעמים על ידי רוב גשמים נרקב התבואה ואימתי הוא שמחה שלימה בעת שרואים דגרנות ויקבים שלהם מלאים אזי יכולין לקיים ושמחת לפני ה׳ אלהיך, לכן קראו אותו עכשיו חג האסיף, רצה לומר דעכשיו יכולין אנו לקיים לשמוח לפני ה׳ אלהינו על כל הטוב אשר נתן לנו, ולכן צוה השי׳ לקחת בחג הסוכות פרי עץ הדר לרמז אף אם אומות העולם רוצין לקיים חג הסוכות ויקיימו לא יהי דומין לאומה ישראלית דנקראת פרי עץ הדר משום דכל הדינים של האתרוג מצינו באומה ישראלית דאומה ישראלית מצוינת ברחמנות ובצדקה ולכן אם נקב האתרוג ונוגעת הנקב ללב של אתרוג פסול, כן אם נקב הלב של ישראל ואינה שומעת לקול צעקת עמינו הוא פסול מלהיות נחשב לישראל וכן אם יבש האתרוג כן אם יבש הלב של ישראל נמי פסול וכן אם נסדק האתרוג פסול וכן אם נסדק הלב של ישראל מכלל ישראל ואינו דואג לטובת הכלל נמי הוא פסול. זה הכלל, הישראל צריך להיות פרי עץ הדר דהיינו הדר להשי׳ והדר לעולם. ועוד כתיב ולקחתם לכם משלכם אבל גזול פסול, כן אם ישראל יש לו לב גזול דהיינו לא ידע רחם כמו שקורין גזלנות הלב, פסול מלהיות נקרא בשם ישראל, וכן הלולב הלב שלו ישר ועולה למעלה, כן הוא לבו של ישראל ישר ואין לו בלבו אלא אל אחד בשמים ובארץ, הדסים הם משולשים לרמז אף אם ח״ו תעינו מדרכינו הטוב יש לנו על מי להשען על אבותינו הק׳ אברהם יצחק ויעקב, הערבה הוא ממש אין עליה שום פרי ולא שום מראה הדר לרמז אף פושעי ישראל מלאים נמי מצות כרמון ויכולין מהם לצרף לכל דברים שבקדושה כמו שאנו מצרפים אל האתרוג , נקראת פרי עץ הדר. ולכן בעת שיבעטו בסוכות שלהם יושב בשמים ישחק אדני ילעג למו דאיך יבקשו שיתנו להם שכר כמו לישראלים דישראלים יש להם מדות טובות ולקיים התורה צריכין ר״ד דישרשו המדות טובות בלבם ולאחר זה יודעו איך לקיים התורה דהתורה שלנו היא נחלקת לשני חלקים, חלק א׳ מצות הנוגעים בין אדם למקום וחציו השני הוי מצות הנוגעים בין אדם לחבירו, להכי עשרת הדברות הנתנים למשה רבינו היו כתובים על שני לחות אבנים, הלא היו יכולין לכתוב עשרת הדברות על לוח אחד אלא דבלוח הראשון היו כתובים מצות הנוגעים בין אדם למקום דכבוד אב הוי נמי בין אדם למקום דהוקש כבודם לכבוד המקום כדאיתא בקדושין דף ל׳ ובלוח השני היו כתובים מצות הנוגעים בין אדם לחבירו להכי הם כתובים בשני לוחת אימתי הוי

אנכי ה' אלהיך בעת שתקיים מה דכתיב בלוח השני לא תגנב ואימתי תקיים לא יהיה לך אלהים אחרים בעת דלא תרצח אבל כיון דהמדות טובות שנמצאים באומה ישראלית חסרים לכם איך תקיימו התורה ראשית היה לכם ללמוד ממדות טובות של ישראל ולאחר זה לבקש ליתן לכם לקיים התורה, להכי אמרינו יושב בשמים, פירש, משום דאין השם שלום וכסא שלום עד שיהא מחית עמלק כדאיתא ברשי' בפ' בשלח לבסוף אבל כל זמן שאנו בגלות נחלק שמו של הקב"ה ואינו נקרא אלא יה אבל אותיות י"ה הם על השמים, פירש, דאינו משמש אלא במדה של י"ה בלבד, להכי אמר יושב בשמים חציא השם השני יושב בשמים וימתין מתי יגיע הזמן שיהא השם והכסא שלום ישחק מהם ואדני, והשכינה הק' ילעג למו האיך אתם רוצים לדמות לאומה ישראלית שהם נקראים פרי עץ הדר.

היוצא לנו מכל דברינו הנ"ל דעיקר מצות סוכה הוא הכוונה כמו שהיו אבותינו הלכו אחרי השי' ולא חקרו איה לחם ומזון אלא בטחו בהשי', כן צריכין אנו לילך אחרי דרכי השי' הן לטוב בעינינו או לרעה בעינינו אלא לעולם לומר כל מאי דעביד רחמנא לטב הוא דעביד. ובזה יובנו הפסוקים מזכריה סי' י"ד והיה כל הנותר מכל הגוים הבאים על ירושלים ועלו וכו' ולחג את חג הסכות והיה אשר לא יעלה מאת משפחות הארץ וכו' ואם משפחת מצרים לא תעלה וכו' תהיה המגפה אשר יגף ה' את הגוים וכו. לכאורא צריכין להבין במה זאת תגדל מעלת סוכה מכל החגים, עיין במפרשים על זה. ועוד מצינו נמי מקרא בתורה ויעקב נסע סכתה ויבן לו בית ולמקנהו עשה סכות על כן קרא למקום סוכות. לכאורא קשה טפי הוה ליה לקרות להמקום בית על שם ביתו ולקרות המקום על שם דירת הבהמות זהו דבר תמוהא. אבל לפירושינו אתי שפיר, דמעשה אבות סימן לבנים, דלכאורא קשה דמתחילה אמר ויעקב נסע סכתה משמע נמי דמתחילה נמי היו קוראין למקום סכות, אם כן מאי זה אמר בתר הכי כיון דלמקנהו עשה סכות לכן קראו למקום סוכות, עיין במפרשים שעמדו נמי על זה. ולי נראה דקדוק קצת למה לא כתיב ויעקב נסע לסוכות דהוי משמע דנסע לעיר סוכות אלא אמר ויעקב נסע סכתה. לכן נראה לי דהכי פירושו ויעקב נסע סכתה, פירש דנסע כל הדרך מעשו בסכת דהיינו באהלים כפירושו של קרא סכות אלא אהלים משמע דוקא אהלים והוא נסע בצרופות כמו שנסעו אבותינו ממצרים בסוכות ולא באהלים עד שבחר לו איזה מקום שיהא טוב לו ומקום מרעה לבהמות שלו וכיון שבחר לו המקום מיד ויבן לו בית ולמקנהו עשה רק סוכות ובלא שום בנין להראות דהמקום שלו הוא רק בנין ארעי כי דרך כל הארץ לבנות בנינים עבור הבהמות, כמו שאמרו בני ראובן ובני גד למשה

ויאמרו גדרת צאן נבנה למקננו וכו' אבל יעקב אבינו בנה לו בית ולבהמות שלו עשה רק סוכות וכי תימא דלא חס כולי האי על ממונו אבל זהו ליתא דהא כתיב ויותר יעקב לבדו ודרשינן בחולין דף צ"א אמר ר' אלעזר שנשתייר על פכין קטנים מכאן לצדיקים שחביב עליהם ממונם יותר מגופם אלא דאתי לן לאשמועינן דיעקב נסע סכתה, פירש דנסע כל הדרך בסכות עד שבא למקום פנוי ויבן לו שם בית וכן פירש הרמב"ן דלא היה שם שום עיר, ע"ש, ותרגום יונתן בן עוזיאל מתרגם בית המדרש ולמקנהו הגם דהיה חביב לו מאוד דטעמא של דבר דממונו חביב עליו מגופו לפי שאין פושטין ידיהם בגזל כדפירש הגמ' וביעקב הא באה לו המקנה ברוב עמל וטרחה כדאמר יעקב ללבן הייתי ביום אכלני חרב וקרח בלילה ותדד שנתי מעיני ע"ש, ובודאי היה חביב לו מאוד, מכל מקום לא בנה עבורם שום גדרות צאן אלא עשה רק סוכות ולא כתיב וקראו ההוי משמע דאחרים קראו שם המקום סכות, אלא כתיב על כן קרא מי קרא יעקב קרא למקום סכות, ולכאורא היה נאה לו לקרות שם המקום בית על שם בית המדרש דבנה, אלא משום מאז דברך השי' לאברהם אבינו מיד אמר לו לך לך, פירש, דאיש ישראל אין לו שום מקום קבוע דיולד במדינה זו ונסע למדינה אחרת ומת עוד במדינה אחרת אלא כל מקום שהולך צריך להיות לזכור חג הסכות, פירוש, הכוונה של חג הסכות דכל מקום שהולך צריך לבטוח על השי' כיעקב אבינו דנסע מעשו בסכות ולא לבנות בגלותו שום מקום קבוע אלא בית המדרש צריכין לבנות להכין מקום לפרסם הניסים של השי' משום דאין בעל הנס מכיר בניסו ולכן קרא למקום ההוא סכות ולא בית לפרסם לכל העולם כולו דכל מקום דנסוע הוא גר אבל כל מקום הבטחון שלו רק בהשי' ולא באדם.

ואי קשיא לן כיון דצדיקים ממונם חביב עליהם יותר מגופם אם כן למה הקפיד משה רבינו בפ' מטות על שהקדימו בני ראובן וגד גדרת צאן למקננו קודם וערים לטפינו ומשה אמר להם איפכא אלא ערים לטפינו וגדרת צאן למקננו הא דבר החביב לאדם צריכין להקדים תחילה ומיעקב אבינו לא הוי ראיה הגם דממונו חביב עליו מגופו מכל מקום הקדים הבית למקנהו דעשה סכות אבל משם אין ראיה דבית הא פירשנו בית המדרש בודאי ראוי להקדימו אבל הכי קושה למה הקפיד משה רבינו עליהם שאמרו כדין, אבל זהו ליתא נהי דממונם חביב מגופם אבל לא חביב מזרעם להכי בדין הקפיד משה עליהם אלא דראוי לחוס תחילה על זרעם ואחר כך על ממונם אלא בנו לכם ערים לטפכם משום דעמלינו אילו הבנים, עיין בהגדה של פסח ואחר כך גדרות צאן לטפכם.

ומהאי טעמא נמי יענוש השי'

לאומות העולם על שלא יבאו לחוג את חג הסכות, פירש, לא דיהא להם שכר באם יבאו לחוג חג הסכות דאם כן מאי שנא סוכות משאר יום טובים שלנו, אלא העיקר הכוונה של חג הסכות דהיינו לילך אחרי השי' הן לטובה או לרעה ולעולם לומר כל מאי דעביד רחמנא לטב הוא דעביד ולכן אמר דוקא חג הסכות או דיקיים מצות סוכה שקיימו עליהם לקבל אותה וגם הכוונה שלה דאזי יהא להם שכר עבור מצות סוכה. יתן השי' שיהא לנו מצות סוכה זו לקיים גם הכוונה שלה דאזי נזכה כולנו לסוכת עור של לויתן במהרה בימינו, אמן.

דרוש להזכרת נשמות ביום שמיני עצרת קודם מוסף

המנהג בישראל להזכיר נשמות המתים בכל חג וחג. לכאורא צריכין אנו להבין הלא החגים נתונים לנו לשמוח בהם ובפרט בחג הסכות דהוי זמן שמחתינו כדכתיב בתורתינו הק' ושמחת בחגך ובעת דזכרינו את מתינו מובן הוא לכל כי שמחתינו יהא נהפך לאבל דכמה אנשים יזכרו באותו שעה את קרביהם שהלכו מהם בחציא ימיהם. ואי יש טעם בדבר חצריכין להזכיר מתיהם אם כן יזכרו ביום ראשון מהחג ולמה יזכרו בסכות ביום שמיני עצרת ובפסח ביום אחרון של חג ובשבועות ביום השני, בודאי יש טעם בדבר.

ונראה לי משום דיום חג הסכות נקרא עוד בשם אחר חג האסיף משום דהוי זמן אסיפות תבואתינו וגרנינו ויקבינו ולכן בעת שהיינו יושבין על אדמתינו ובזמן חג הסכות דאזי גורנינו ויקבינו מלאים כל טוב חיישינן לשמא וישמן ישרון ויבעט ולכן נהגו אביתינו להזכיר מתינו משום דאיתא במס' ברכות דף ה' אמר ר' לוי בר חמא אמר ר"ל לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע וכו' ואם לא יעסוק בתורה וכו' ואם לא יקרא ק"ש וכו' ואם לאו יזכיר יום המיתה שנאמר ודומו סלה. מקשין העולם באם שקוראין לרופא לחולה והרופא אמר יש לי לתן לחולה ג' מיני רפואות שירפה מחליו, מין א' ספק יש לי אם יתרפא אי לא ויש לי עוד רפואה דיותר קרוב שיתרפא אבל מכל מקום אינו בטוח אם יתרפא אי לא אבל יש לי רפואה שלישית באם יקח החולה הרפואה זו בודאי יתרפה, ועכשיו ניחזי אנן איזה רפואה יתן הרופא לחולי או

המין הראשון או השני און המין השלישי, בודאי מובן לכל שיתן לו המין השלישי שבודאי יתרפה. ונחזור לגמ' דילן דתורה לא בריר כולי האי אם ינצח ליצר הרע אי לא ובאם לא ינצח אזי יקרא ק"ש ובאם ק"ש גם כן לא יועל אזי יזכיר לו יום המיתה דבזה בודאי ינצח ליצר הרע. ולפי זה בודאי קשה למה ליה כולי האי מתחילה לעסוק בתורה אולי יועל ובאם לאי יקרא ק"ש ובאם זה גם כן לא יועל יזכור יום המיתה, הא הוי ליה מתחילה להזכיר יום המיתה ושוב לא יחטא, אלא דהעיקר הוי אימתי יועיל יום המיתה בעת מתחילה נקבע בלבו דתורה הוא מן השמים וגם קבל עליו עול מלכות שמים דאזי באם יזכיר לו יום המיתה אזי יבטל היצר הרע מעליו אבל אם יחסרו לו התורה וק"ש אלא יזכיר יום המיתא לבד אדרבא יום המיתה באם יזכירו להם יאמרו אכל ושתה ולמחר נמות ויום המיתה לא יועיל להם להיטיב אותם. כן פירשו המפרשים.

ולפי זה יובנו המנהג של ישראל היטב דבימים הראשונים של סכות הא סיבב השי' לנו במצות הרבה לישב בסוכה ולברוך על אתרוג ולשמוח בשמחת בית השאיבה אבל בשמיני עצרת אין לנו המצות האילו וגרגינו ויקבינו מלאים כל טוב יכול להיות שיגבה לבינו ונסור מדרכי השי' לכן יזכירין לו יום המיתה דמקודם הוקבע בליבנו ביום החג דישראלים נקראים פרי עץ הדר והוקבע בלבינו שהוא אל אחד ועול מצות קבלנו עלינו דאזי באם יזכירין לו עוד יום המיתה בודאי יועיל שלא יגבה לבו לעשות מה כנגד תורתינו הק' ומהאי טעמא אבל בשנה הראשונה אינו אומר יזכור משום דאסור לבכות ביום טוב ואין המת משתכח מן הלב י"ב חודש ואין כוונתינו שיבכה ביום טוב אלא לעורר מעט בתשובה ובשנה הראשונה דאין המת נשכח מהלב בודאי בעת אמירת יזכור יבכה ולכן בשנה הראשונה תיקנו שלא יאמר יזכור אבל לאחר שנה אומרים יזכור לבטל היצר הרע מלבינו. ומהאי טעמא תקנו בכל הימים טובים לומר יזכור כדי שלא לחלק מחג הסכות ותיקנו גם כן לומר יזכור בימים האחרונים של חג דלא שייך טעמא דילן אלא משום לא פלוג ועיקר הדבר שאנו אומרים יזכור הוי להעלות בדעתינו כי זה לא זמן רב היו אלו המתים גם כן אמרו יזכור עבור אבותיהם ועכשיו אנן אומרין יזכור עבורם ולהעלות בדעתינו איך שיבואו גם כן ימים שבנינו יאמרו יזכור עבורינו. והנה זה היה שייך הטעם מלפנים בעת שמצב היהדות היה עומד על עמוד חזק אבל עכשיו בעו"ה בנינו נתרחקו מאתנו מרחק רב ואפילו בעת שאומרין קדיש אינם אומרים אחרי אבותיהם אלא אומרים קדיש אחרי השמש שאומר לפניהם והם יאמרו אחריו ובודאי אמירת היזכור לא יפעל עליהם מאומה כיון שאינם מבינים

מאומה בתורתינו הק' ולכן בעת שאנו אומ רן יזכור הוי הכי פירושו: יזכור אלהים נשמת אבא מורי לטובה עבור שהשתדל עבורי וחינך אותי על פי דרכו שבטוח היה בעת שיגיע יומו האחרון יניח בן או בת שיזכירו אותו לטובה, אבל עכשיו בעו"ה דאין אנו מחנכין את בנינו על פי דרכי התורה והיראה אלא מחנכים אותם לעבוד לאל אחר היינו לעגל הזהב דמיד שיגיע הבן לתשעה שנים אזי יחנכו אותו בעת התפילה ביום שבת ק' או יום טוב אהובי בני היום אין אתה הולך (בפסקול) לך ומכור עלי מכתבי עתים בעת שאבותינו חנכו אותנו לומר אמן יהא שמיה רבה מברך וקדושה אנו מחנכין את בנינו לחלל שבת ולכל דברים אסורים. ולכן בעת אמירת היזכור יקבל עליו כל אחד להנך את בנינו ובנותינו על פי דרכי התורה והיראה ואזי בעת שיגיע ימינו האחרונים יהא בטוחים אנו שגם זרעינו יאמרו יזכור וקדיש עבורינו ויניחו זכרנינו גם לבניהם אחריהם לטובה ועבור זאת יקוים בנו ובלע המות לנצח ומחה ה' דמעה מעל כל פנים במהרה בימנו, אמן.

דרוש לשמחת תורה

בשמחת תורה אנן אומרין אברהם שמח בשמחת תורה, יצחק שמח כמו כן, יעקב שמח נמי כן וכו'. לכאורא אין אנו יודעים מה שייכות השמחה לנו אברהם דשמח בשמחת תורה היה באמת השמחה שייך לו לשמוה בשמחת תורה מפני שלא היה מצווה כי אם על ז' מצות דבני נח ומילה לכן כיון שלא היה מצווה כי אם על שמונה מצות ובקל יכול לקיים אותה בודאי שמחה היא לו כיון שקיים אותם, אבל לנו דנצטווינו על תרי"ג מצות ובודאי קשה לן לקיים כל המצות אם כן איזה שמחה היא לנו. הגם דאמרינן ביומא דף כ"ח: קיים אברהם אבינו אפילו עירובי תבשילין מפני דקיים כל התורה כולה אם כן הא ישמר כל התורה כולה ושייך לומר אברהם שמח בשמחת תורה, אבל זהו ליתא, דהא אנן פסקינן בבא קמא דף ל"ח כר' חנינא דגדול המצווה ועושה יותר ממי שאיני מצווה ועושה, בשלמא אי הוי כהא דאמר רב יוסף לכתחילה דגדול שאינו מצווה ועושה יותר ממי שמצווה ועושה הוי אתי שפיר הא דאמרינן אברהם שמח, פירש, דאברהם שמח הגם דלא הוי מצווה על התורה כולה מכל מקום שמר כל התורה כולה ולכן שמח בשמחת התורה ולכן בזכותו יביא לנו השי' הגואל אמיתי ביום שמחת תורה, אלא לר' חנינא דאמר

דגדול המצווה ועושה יותר מאינו מצווה ועושה, ופירשו המפרשים טעמו של דבר דהמצווה הא יש לו יצר הרע ומכל מקום אינו שמוע לו משום דירא מהשי' שלא לעבור על דבריו. ולפי זה האיך אנו מפרשין אברהם שמח בשמחת תורה, בשלמא אברהם היה לו במה לשמוח דאפילו לא קיים הא אין לו שום אונס דהא הוי אינו מצווה, אבל לנו במה שייך לנו לשמוח דיש לנו תורה דהיא תרי"ג מצות וקשה לן לקיימן משום דיש לנו יצר הרע מצד אחד וגזירת המלכות ושיעבוד גליות מצד שני ואיזה שייכות לומר הפייט הנ"ל.

ונראה לי לפרש משום דלכאורא הוי שייך לומר אברהם משמח בשמחת תורה משום דשמח הוי פירושו דבעצמו שמח ומשמח פירושו הוי דמשמח לאחרים ודרכו של אברהם היה לקרב האנשים תחת כנפי השכינה אם כן היה טפי ראוי לומר אברהם משמח בשמחת תורה, אבל באמת הכי פירושו, אברהם בעצמו שמח ואיזה שמחה היה לו במה שבניו ובני בניו הגם שיהא מוטל עליהם לשמור התורה ועל ידי זה יהא להם יצר הרע דיסית להם לעבור על דברי התורה ומצד השני גזירת המלכות ושיעבוד גליות ויעברו בניו באש ובמים מכל מקום אף אם יתרחקו על ידיהם קצת ויעברו על איזה מצות התורה מכל מקום בעקרי יסודות אמונה לעולם לא יתרחקו, לכן אברהם דראה ברוח הקדש מה שיעברו על בניו לכן שמח בעצמו במה שבניו ישמחו בשמחת תורה וכן יצחק ויעקב שמחו כמו כן במה שבניהם ישמחו בשמחת תורה כמו שאנו רואין אנשים דכל השנה כולה הם רחוקים מן התורה וביום שמחת תורה הם מכבדים ומקיפים בהקפות התורה ומרקדין עם התורה מפני שיערה עליהם רוח הקודש ושמחים כיום נתינת התורה. הנם באמת היה לן לעשות שמחת התורה ביום חג שבועות דאזי הא הוי זמן מתן תורתינו הק' אלא משום דכתיב עד שהמלך במסיבו נרדי נתן ריחו ואמר עולא עלובא כלה מזנה בתוך חופתה, פירש, כן הכי נמי לא היה ארבעים יום מקבלת התורה ועבדו העגל לכן לא שייך לנו לשמוח ביום חג שבועות באם ישמחו בחג שבועות מיד יזכור לנו חטא העגל ואין לנו במה לשמוח. לכן המתינו עד לאחר יום הכיפורים דאזי השי' הא מחל את כל עונותינו. ומאז רואין אנו כמה אינקוועזיציעס ווטאר־קוועמאדעס עברו עלינו ומכל מקום אנו שומחין בשמחת התורה ולא יאמרו דמחמת התורה אנו סובלין כל הצרות שלנו ואדרבא אנו אמרינן דעל ידי התורה יש לנו קיום בעולם דהא כל המענים אותנו כל האומות העולם הקדמונים עברו מן העולם ולנו אומה ישראלית כל מה שיענו אותנו עוד יש לנו תקומה בעולם בודאי יש לנו לשמוח בשמחת התורה אם כן יש לנו לקוות גם כן בא, פירש, דיבוא צמח דהיינו מלך המשיח ואם יתמהמה הכה לו, לכן

אמרינן עוד יבא דעל כרחך יבא משום דיש לנו שני זמנים על הגאולה אחת אחישנה, ואחת בעתו, לכן אמרינן בא דיכול היום לבוא ובאם לא יבא בעתו צמח ובאיזה זכות יבוא לזה אמרינן בשמחת תורה פירש במה שאנו שומחין עם התורה ולא פעם אחת מסרנו גופינו ונפשינו עבור התורה, לכן בזכות התורה יבוא הגואל אמיתי ויביא לנו התורה שהיא עץ חיים ויבוא לכלם חיים, פירש ואיזה חיים היא תחית המתים ולזה מפרש כי עמך מקור חיים משום דאמרינן בתענית דף ב׳ דמפתח של תחיית המתים מעולם לא נמסרו ביד שליח, להכי אמר כי עמך ולא ביד שליח מקור חיים הנצחי. יתן השי׳ שיזכנו לביאת הגואל ולתחיית המתים במהרה בימינו, אמן.

דרוש לבר מצוה

צריכין אנו להבין השמחה מבר מצוה שנאספנו היום איזה שמחה היא ובפרט לאבי ואם מהבר מצוה שלנו איזה שמחה הוא להם. אלא משום דאמרינן במס׳ אבות פרק ג׳: ר׳ שמעון אומר שלשה שאכלו על שלחן אחד ולא אמרו עליו דברי תורה כאילו אכלו מזבחי מתים וכו׳ אבל שלשה שאכלו על שלחן אחד ואמרו עליו דברי תורה כאלו אכלו משלחנו של מקום וכו׳. לכאורה קשה איזה דבר חידוש אתי לן לאשמועינן הלא אמרינן לעיל אפילו אחד שיושב ועוסק בתורה הקדוש ברוך הוא קובע לו שכר וכו׳, ע״ש, לכן פירש הס׳ מנחת שבת דהך שלשה קאי על אב ואם ובניו.

ונראה לי לתת מטעמים לדבריו הק׳ דהנה השי׳ ברא דומם, צמוח, חי בלתי מדבר וחי מדבר והדומם גרוע מכולם. למעלה מיניה הצמוח שיש בו דומם וכח הצמוח דהיינו מפרי קטנה יצמח פרי גדולה. למעלה מינה חי בלתי מדבר שיש בו כח הדומם וכח הצמוח ועוד כח החי. למעלה מיניה ברא האדם שיש בו כח הדומם והצמוח וכח החי ועוד יש בו כח הדיבר. נמצא הארץ היא אם כל חי וכולם נחשבים לה לבנים ובעוד שיזקין הארץ הבנים יכלכלוהא הנה הארץ תציא ירקות וזרעים כמו חטה ושעורה וכדומה וקצים לכן לא כל הארץ שוה להדדי הארץ שתציא ירקות דהיינו עשבים ולעת זקנה שלה שצריכין לזבל הארץ הזבל שלה אינו טוב ולא יכלכלוהא כראוי, אבל הארץ שתציא זרעים כמו חטה ושעורה ולעת זקנתה שצריכין לזבל הארץ הזבל שלה טוב מאוד. אבל יש ארץ אשר אינו מוציאה לא ירקות ולא זרעים כי אם קצים לא די שהזבל שלה אינו נחשב לזבל אלא גם הידים יקוצו על ידי הקצים

והרדרדים ומפני מה משונה הארץ זה מזה הלא סדנא דארעא חד היא, אלא כשנעיין היטב יבינו טעם הדבר זרעים אינם נזרעים מאיליהם אלא הרבה יעמלו שצריכין חרישה וקצירה ושאר דברים, לכן לעת זקנה יכלכלוהא כראוי דהיינו הזבל שלה טוב מאוד אבל ירקות כמו עשבים אינם זורעים אותה אלא קוצרים לחוד לכן הזבל שלה אינו טוב, אבל הקוצים שאינם זורעים ואינם קוצרים לכן לא די שלא נעשה לזבל אלא גם יקוצו הידים.

כן רואין אנו שיש בני אדם שיש להם בנים דנחשבים כמו זרעים ויש שיש להם בנים דנחשבים כירקות ויש שיש להם בנים דנחשבים כקצים דמי שיגדל את בניו על דרכי התורה והיראה וישכרו להם מלמדים טובים שילמדו עם בניהם הן דרכי התורה והן על פי דרכי השכלה אזי הבנים נחשבים להם כזרעים ולעת זקנתם בעת שאינם יכולים לפרנס את עצמם וצריכים למתנת בניהם אזי יפרנסו להם בכבוד כזרעים אבל יש בני אדם שיחזיקו מלמדים עבור בניהם אבל לא יחזיקו כדי לראות התכלית מבניהם אלא בעיניהם נחשבים רק כמס כבוד שמוטל עליהם לכן בעת מצא לא די שלא ישתדלו שבניהם יולכו לבית המלמד או לבית הכנסת להתפלל אלא ישלחו בניהם למכור מכתבי העתים (פייפערם) לכן לעת זקנתם שצריכים למתנת בניהם לפעמים יפרנסו אותם בכבוד ולפעמים בדרך בזיון כמו שרואין אנו בזמנינו בעו"ה אבל יש בני אדם שלא ישגיחו כלל לחנך בניהם על פי דרכי התורה וההכמה אלא העיקר על ידיהם להרבות כסף ושולחים את בניהם בעת החופש ובפרט ביום השבת אשר אינם הולכים (לסקול) ללמוד מפני שהמלוכה שלנו ראשי היסודות מהמלוכה היא חופש הדת לכן אינם הולכים (לסקול) לא ביום השבת מפני האמונה הקדושה שלנו ולא ביום א' מפני האמונה שלהם. מה עושים האבות הנ"ל הלא ביום השבת אינם הולכים ללמוד (בסקול) מיד שולחים את בניהם לימכור פייפערם בעת שביוראפ מהנכים את בניהם לענות אמן וקדושה, ויש שעושים עוד יותר כי הפרנסה שלהם היא למכור ירקות וזרעים שקוראין (האקסטערם) מה עושין, לוקחים את בניהם הקטנים ומושבין להם על העגלה ביום השבת קודש לקיים חנוך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה דהיינו לחנך אותו לחלל שבת בילדותו גם כי יזקין לא יסור מחילול שבת.

ובאמת כששואלין לאחד באמעריקא למה אתה מחלל שבת הלא ביוראפ היתה שומר שבת תיכף ומיד יענה אותך אם לא אחלל שבת לא אמצא פה פרנסתי לכן ההכרה לי לחלל שבת. אבל כששואלין לו למה אתה מעשן טיטון ביום השבת הלא זאת אינו שייך לפרנסה שלך ומדוע אינו אתה שומר

שבת בעת שבאת (משאפ) ותיכף ומיד יענה אותך כיון שהכרח לי לחלל שבת לכן השבת נחשב לי כיום חול ובאמת אילו היה האיש המחלל שבת לא היה מחלל אלא בעת העבודה ויותר היה האיש ירא אלהים כביוראפ בודאי יענישו אותו על חילול שבת מפני ששבת היא אחת מהיסודות מעקרי האמונה אבל העונש שלו היה קל ולא היה מענישין אותו כי אם על חסרון אמונה ובטחון כמדומה בעיניו באם לא יחלל שבת לא יהא לו במה לפרנס את בני ביתו כראוי ועל השאר הוא איש ירא אלהים, אבל באמת לא כן הדבר, אלא תיכף ומיד שחילל שבת אזי אף תפילין בימות החול אינו מניח ופורק מעליו עול מלכות שמים לגמרי שזו הצרה אין לשער ואין לספר אבל הצרה הגדולה יותר מזו למה אתה מחנך את בנך לחלל שבת הלא אם לא יחללו הבנים שלך שבת לא יוגרע הפרנסה שלך לזה אין תירוץ בעולם. לכן באמם לעת זקנתם בעת שצריכין לכלכל מפרנסת בניהם אזי הבנים שלהם נחשבים לקוצים ודרדרים ואביהם יסובלו בזיונות גדולות מבניהם וזהו הכל מפני שלא השגיחו על חינוך בניהם.

וזהו שאמר ר' שמעון שלשה שאכלו על שלחן אחד, פירש, אב ואם ובניהם שאכלו על שלחן אחד שהיה להם להכיר הא דאכלו הוי מאל אחד אבל הם לא הכירו שהוא מאל אחד אלא אמרו כחי ועוצם ידי עשה לי החיל הזה לכן לא אמרו עליו דברי תורה, פירש, ולא גדלו את בניהם על דרכי התורה הוי כאלו אכלו מזבחי מתים, פירש, כמו המת לא יכול להועיל לא לעצמו ולא לחבירו, כן לעת זקנתם לא יקבלו שום טובה מבניהם שנאמר כי כל שלחנות מלאו קיא צואה פי' שבניהם שיעזבו אחריהם יהא לחרפה לו ומפני מה בלי מקום פירש, מפני שאין השי' נטוע בלבם ולזה אמר אבל שלשה שאכלו על שלחן אחד, פירש, שהכירו הא דהשי' בירך להם בבני היי ומזוני מפני שהאמינו שהוא מאל אחד, לכן ואמרו עליו דברי תורה, פירש, שגדלו את בניהם על דרכי התורה והיראה לקיים חנוך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה הוי כאלו אכלו משלחנו של מקום שנאמר וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה', פירש, זה השלחן דזה האיש קיים את העיקר הכוונה ששלחו השי' על זה העולם לקיים ולמדתם את בניכם ולפי זה מבינין אנו עכשיו השמחה הגדולה מבר מצוה שלנו.

ובפרט שאנו מכירין כי האב מבר מבר מצוה פיזר ממון הרבה כדי לחנך את בנו על פי דרכי התירה והיראה מפני שאביו שלו לבד שהוא בן תורה עוד הוא שומר שבת כהלכתו. וחינך את בנו על פי דרכו והבר מצוה הוא בר אוריין לכן בודאי גדולה השמחה בעיני כולנו כי האב והאם מהבר מצוה זכו לבן חכם כזאת בודאי יקויים בן גם כי...

יזקין לא יסור מדרכו התורה והיראה ותזכו להכניסו לחופה ולמעשים טובים, אמן.

ויקוים בו מאמר הכתוב השם גבולך שלום חלב חטים ישביעך, פירש, השי' השם גבולך דהיינו עד שלש עשרה שנים אתה עומד ברשות אביך וכל מה שאתה עושה הן לטובת או ח"ו לרעה הכל קאי על חשבון אביך אבל מהיום והלאה אתה עומד ברשות עצמך באם תלך בדרך טובה יהא הכל על חשבון שלך כי מהיום והלאה אתה נעשה חבר שלום לנו לצרף אותך לכל דברים שבקרושה כמאמר העולם מתשעה משה רבינו אינם יכולים לקרות בתורה או לתפלה בציבור אבל אם נצרף אותך יכולים לקרות בתורה ולהתפלל תפלה בציבור ובאם ח"ו תלך בדרך רעה יהא גם כן על חשבון שלך לכן השי' השם הגבול שלך ומהיום אתה תלך בדרך שלום כבקשתו של השי' שיהא שלום ביניכם דהיינו הגם שיצאתה מרשות אביך מכל מקום תראה שיהא שלום בינך לבין אבותיך ותלך רק בדרך אבותיך אזי יזמן השי' פרנסתך שיהא מחלב חטים ישביעך, פירש שיהא לך פרנסה קלה וטובה, אמן.

דרוש עבור ציון עיר קדשני ויסוד המזרחי

במס' ברכות דף ג' אמרינן כנור היה תלוי למעלה ממטתו של דוד וכיון שהגיע חצות לילה בא רוח צפונית ונשבת בו ומנגן מאליו מיד היה עומד ועוסק בתורה עד שעלה עמוד השחר. המאמר הלז מוקשה מאוד, דאיך היה הכנור מנגן על ידי רוח צפונית הא אין הכנור מנגן אלא על ידי שקורין (שמי־ציק) ועוד על ידי אדם מנגן ובודאי הוי זה רק תפוחי זהב במשכיות כסף.

לכן נראה לי דלוטה בזה כונה עמוקה דאשכחן באלישע הנביא כיון שבא לידי כעס נסתלקה שכינה ממנו ולכן אמר קחו לי מנגן ומיד שרתה עליו שכינה הק'. והגלות נקרא לילה כדאיתא בישעיהו אמר שומר אתא בוקר וגם לילה. ועוד אמר הנביא מצפון תפתח הרעה על כל יושבי הארץ, ובקר הא נקראת הגאולה ובשיר השירים איתא הנה מטתו שלשלמה ששים גבורים סביב לה מגברי ישראל כלם אחזי חרב מלמדי מלחמה איש חרבו על ירכו וכו', ע"ש. ולזה אמר דכנור של דוד והיינו הרעיון הקודש שהיה בדוד היה למעלה ממטתו של דוד, פירש, דמיטה של אדם נקראים הבנים שלו.

ולזה אמר דכנור של דוד היה למעלה ממטתו של דוד והיינו למעלה משלמה המלך דבמטתו של שלמה היה רק ששים גברים סביב לה והיינו ששים מס' של ש"ס בבלי וכלם אחזי חרב מלמדי מלחמה והיינו מלחמתה של תורה, פירש דעיקר כוונה שלהם היתה רק ללמוד בתורה הק' שלנו אבל מטתו של דוד היה יותר דבאמת מה שאירע לדוד המלך כן יארע לנו בכל דור ודור ודוד המלך לא פעם אחת אירע לו שהיה קרוב למיתה יותר מלחיים דבעת שרדף אותו שאול המלך והיה עם עשרת אלפים איש בצד הר אחד ודוד המלך עם שלש מאות איש מצד אחר וכן באנשי קעילה דהיה עיר חומה ועל פי נס נצול המנה וכן כשברח מאבשלום בנו היה קרוב למיתה יותר מלחיים ובכל פעם מספר לנו הגמ' הק':

מה עשה דוד המלך באותו שעה משום כשנתבונן על לילה מתחלה מעט חשך ונחשך ואילך עד שהגיע חצות לילה אזי היא חשך ממש ומשם ואילך התחיל להאיר מעט עד שהגיע עמוד השחר ואזי הא הוי יום גדול ולזה אמר כיון שהגיע חצות לילה, דהיינו דהיה קרוב למיתה יותר מלחיים ומאין בא לו הצלחה הזאת מצפון מיד היה דוד המלך לא די שהיה למד תורה, אלא עוד עמד ועסק בתורה דמתפללין אנו בכל יום ותן בלבנו להבין וכו' ללמוד וללמד לשמר ולעשות ולקים וכו',ע"ש. ולכן עסק בתורה להוציא מכל מה שלמד היום מכח אל הפועל.

ואתי לן הגמ' הק' לאשמועינן אף אם הגיע חצות לילה כזמן שלנו דחשכה עינינו לראות ואטמה אזנינו מלשמוע הצרות הגדולות מאחינו בני ישראל מארץ הדמים היא ארץ רוסיא העומדת לצפון לאמעריקא אזי צריכין אנו לעשות מה שעשה דוד המלך בעת צרה שלו דהיינו דלא די לנו רק ללמוד תורתינו הק' אלא צריכין גם אנו לעסוק ולקיים מה שאנו מתפללין בכל יום דתפלה ראשונה שלנו היא אור חדש על ציון תאיר וכשעומד להתפלל ולירושלים ערך ברחמים תשוב ולאחר התפלה בברכת המזון רחם על ציון וכו' וכיון דעיקר הוי ללמוד מדוד המלך בודאי עשה על פי תורתינו הק.

ולכן יסד הרב הגאון ר' יצחק ריינעס זצ"ל המזרחים להראות הגם שאנו נקראים ציונים מכל מקום אנו הולכים על פי דת תורתינו הק' ולא כראדיקא־לים מהציונים דמבקשים העיקר רק לעקור האמונה שלנו כדדרש ראדיקאל אחד על האקאנגרעס הציוני בבאזעל: מה אתם סוברים כשאנו ישיגו ארצינו הק' נבנה בית המקדש להקריב פרים וכבשים עליו, זה הכל היה באלפים שנים מקודם דלא היה עוד התבל ציוווי־ליזירט, אבל עכשיו זאת השטות לא יכול להיות, ומיד כששמע הרב הגאון הנ"ל זאת, תיכף התפרד מעליהם ויסד אגודת המזרחים. ולכן צריכין אנו גם כן לא די רק להתפלל אלא לעסוק בדברי תורה. ולכן מקוים אנו להשי' שיגיע בקרוב עמוד השחר דהיינו הגאולה שלנו במהרה בימינו, אמן.

ספר אהבת שאול

פ׳ ויקרא

ויקרא אל משה וידבר ה׳ אליו, המפרשים מקשים האי ויקרא אל משה הוא מיותר. ונראה לי לפרש ויקרא אל משה הגם דמשה היה עומד בין האנשים הרבה בודאי היו שומעים הקריאה אל משה האנשים העומדים סמיך למשה כמשה, אפילו הכי וידבר ה׳ אליו, פירש דלא שמעו הקריאה אל משה הגם דעמדו סמיך למשה, אלא העיקר הוי דמשה שמע ולא האנשים האחרים ומפני מה לא שמעו אלא משום דהא ידוע לן כל היכי דכתיב וידבר פירושו הוי דיבור קשה כדאיתא במס׳ מכות דף י״א ולאמר פירושו הוי בלשון נחת ומפני שלא רצה השי׳ שישמעו הישראלים שידבר השי׳ עם משה בלשון קשה לכן וידבר ה׳ אליו, פירש, שלא שמעו כלום כי אם משה לבד שמע מפני שהשכינה מדברת מתוך גרונו של משה הגם שהיה הקריאה מאהל מועד ובאהל מועד בודאי היו שם אנשים הרבה שבאו בכל יום לשמוע הדברי תורה מפי משה רבן, אפילו הכי לא היה הקריאה כי אם אליו ואתי לן הקרא לאשמיעינן הגם למשה דבר בלשון קשה אבל לישראלים כתיב לאמר, פירש, דדבר עמהן בלשון רכה דבר אל בני ישראל ואמרת אלהם וכדפירשנו בפ׳ תרומה הגב דבר פירושו הוי בלשון קשה אפילו הכי היכי דכפל הפסוק האמירה הוי דבר נמי בלשון נחת כמו הכא דמתחילה אמר לאמר והדר כתיב דבר אל בני ישראל ופירוש הכתוב דלא תימא בלשון קשה אלא ואמרת אליהם בלשון נחת.

אדם כי יקריב, פירש אם רצונו הטוב להביא קרבן ובודאי על איזה עבירה שעבר אם כן מהראוי היה להקריב רק מכם דהיינו כאברהם אבינו שהביא קרבן—את בנו יצחק, כן היה ראוי להקריב מכם מעצמו דאזי יהא נחשב קרבן, אבל באמת למי יקריב הקרבן לה׳, פירש, דידוע לן כל היכי דכתיב אלהים פירושו הוי מידת הדין והיכי דכתיב ה׳ פירושו הוי רחמים כדכתיב בראשית ברא אלהים, פירושו הוי דמתחילה ברא על פי מידת הדין וראה השי׳ שאין העולם יכול להתקיים על פי מידת הדין לכן ביום עשות כתיב ה׳ אלהים, פירש, דשיתף רחמים לדין ועוד דהקדים רחמים לדין, לכן כתיב הכא הגם על פי מידת הדין היה ראוי דהקרבן

יהא מעצם של אדם אבל לה׳. פירש, על פי סידרת הרחסים מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם, פירש, שיהא נחשב הקרבן מן הבהמה כמו שהיקריב את עצמו על המזבח מפני שצריך בהקרבת קרבן סמיכה ווידוי ויהא נחשב להם נפש תחת נפש אם עלה קרבנו מן הבקר, פירש, הגם דהקרבן יעלה לו ממון הרבה ראשית, רצריך יהא זכר ועוד תמים ועוד צריך לטפל לתביא אותו פתח אהל מועד כדפירשי׳ מטפל בהבאתו עד העזרה, אפילו הכי אם הביא בן בקר זכר ותמים וטיפל בהבאתו עד העזרה אם לא הביא לרצונו לפני ה׳ הקרבן אינה עולה לכפרה אלא דהעיקר הוי להביא אתו לפתח אהל מועד ושם ילמדו אותו איזה וידוי שיתודה על קרבנו. מפני שקרבן עלה מכפרת רק על חייבו עשה בראיתא בזבחים דף ז׳ דמכפרת אפילו מקיבעא להכי כתיב עוד פעם ויקריב אתו, דפעם ראשון אתי לן לאשמיעינן דבעינן שיקרב הקרבן לפתח אהל מועד ופעם שני אתי לן לאשמיעינן אפילו אם עשה כל מה שמוטל עליו בעינן עוד תנאי דיקריב אתו לרצנו ופירש איזה רצון שיהא הרצון לפני ה׳ דהיינו, שיתודה וידוי גמורה ועל ידי התשובה מאהבה אזי אפילו הזדונות נחשבות כזכיות ויהא נחשב לפני ה׳ בצריק גמור ופורש וסמך ידו על ראש העלה ופירש הכתוב אבל לא הסמיכה הוי העיקר אלא הוידוי הוי העיקר דעל ידי הסמיכה יתודה על העונות שלו ואזי ונרצה לו לכפר עליו, פירש דהעבירות שלו יהא נחשבות במצות גמורות ואתי לן התורה לאשמיעינן אחד המרבה בקרבנו ואחד הממעט בקרבנו דהביא העלה מן הצאן אי דהביא קרבן עלה מן העוף אם התודה בקרבנו מסיים הפרשה גם כן עלה הוא אשה ריח ניחח לה׳ משום דהעיקר תלוי ובלבד שיכוין את לבו לשמים.

ולפי זה אתי שפיר הא דאמר הנביא ירמיה ז׳, כי לא דברתי את אבותיכם ולא צויתים ביום הוציא אתם מארץ מצרים על דברי עולה וזבח כי אם את הדבר הזה צויתי אתם לאמר שמעו בקולי והייתי לכם לאלהים וכו׳, לכאורה קשה איך יאמר הנביא כי לא דבר על עולה וזבח הלא בפ׳ ויקרא דבר על עולה וזבח ועוד צריכין להבין בשמואל א׳ סימן ט״ו דקאמר שמואל הנביא החפץ לה׳ בעלות וזבחים כשמע בקול ה׳ הנה שמע מזבח טוב להקשיב מחלב אילים ולפי זה כל הקרבנות הם מיותרים כיון דיישמע אדם בקול ה׳ יותר טוב וגם עכשיו למה לן לומר ונשלמה פרים שפתינו כ ון דיישמע בקול ה׳ יותר טוב מקרבנות ולפי מאי דפירשנו הא אתי שפיר דקרבן לחוד לא מהני לכפר והתכלית מן הקרבן הוא לרצונו לפני ה׳ היינו הוידוי שיתודה על העבירות שלו הנה שפיר אמר הנביא הנה שמע מזבח טוב משום דעיקר התכלית מהקרבן הוא התשובה ובכל מקום התכלית עדיף

מהמעשה וכן נמי אמר שמואל החפץ לה' בעלות וזבחים, פירש בעלות וזבחים לחוד כשמע בקול ה', פירש הלא עיקר התכלית מהקרבנות הוי לשמע בקול ה' וכן אתי שפיר נמי דברי הנביא כי לא דברתי את אבותיכם על דברי עלה וזבח פירש, כי לא דבר על דבר עלה וזבח לחוד אלא עיקר הכונה הוי מהקרבנות שמעו בקולי וכו' אבל לא דבר מעולם להביא קרבן לחוד בלא וידוי.

ולפי זה אתי שפיר הא דדיבר השי' למשה בלשון קשה משום דענין הקרבנות הוא קשה להבין כדפירשנו כיון דהעיקר הוי רק לשמוע בקול ה' למה להרבות הוצאות בקרבנות לכן לא רצה משה לילך בשליחות ובפרט כדאמר דוד המלך לא אקח מביתך פר ממכלאתיך עתודים כי לי כל חיתו יער בהמות בהררי אלף אם כן הקרבנות הוא למיותר לכן אמר למשה בלשון קשה דעל כרחך צריך אתה לילך בשליחותי מפני שהתורה היא למעלה מן השכל אנושי ואין להניח שום שכל אל התורה אלא לישראל לאמר לפרש להם עיקר כוונת הקרבן הוי לשמע בקול ה' וכדפ"י.

פ' צו

וידבר ה' אל משה לאמר צו את אהרן ואת בניו לאמר. המפרשים עמדו על לשון לאמר ב' פעמים וכן הגמ' הק' בקדושין פירש מאי לשון צו ורשי' הביאו ההך לשון צו אתי לאשמיעינן מיד ולדורות ופירש ובפרט במקום שיש חסרון כיס ועולה כולה כליל, ופירש השפתי חכמים מפני כיון שאין הכהנים נהנים מן העולה אלא עור העולה וגם היא אינה נלקחת אלא לכהן המקריב אותה משום הכא נקראת גם חסרון כיס, עכ"ל. ונראה לי לתת מטעמים לדבריו הק' דאי לא כתיב צו בעולה היה הכהנים מרחקים מהקרבת העולה דאין להם הנאה בה לאפוקי חטאת ואשם דנאכל כל הקרבן לכהנים, להכי אתי לן הקרא לאשמיעינן צו את אהרן לזרז לאהרן שישתדל להקריב העולה קודם חטאת והאשם אבל לבניו לאמר, פירש, שיבינם בלשון זכה דאי ישתדלו להקריב קרבן עולה הגם יש לכהנים הנאה מועטת, ישתדלו הישראלים להביא גם את חטאותיהם ואשמות שלהם אבל אי לא ישתדלו להקריב הקרבן עולה אלא ישתדלו רק להקריב החטאות והאשמות, אזי לא ישתדלו הישראלים להביא את חטאותיהם ואשמות שלהן שיאמרו הכהן רק לטובת עצמו הוא דורש ולא לכפרת הישראלים, להכי כתיב לאמר עוד הפעם גבי בני אהרן כדפירשנו.

ומזה יוצא לן מוסר השכל למנהיגי

ישראל שישתדלו רק לטובת עצמם ולא ידאגו לטובת הכלל להנהיג תלמוד תורה כדי שיודעו בנינו לכל הפחות כי מגזע ישראלים הם יוצאים או לחזק מה בעניני הדת כי בראות שמנהיגי הדור ידאגו רק לטובת עצמם מזה נתרבה הבזיון התורה ואומרים כי הרבנים רק לטובת עצמם הם דורשים אבל בראות אנשי הקהל הגם הרב שלהם יש לו פרנסה בצימצום מכל מקום ידאג תמיד לטובת הכלל מזה יתרבה כבוד התורה וגם אנשי הקהל יוסיפו לו הכנסה שיוכל לפרנס את בני ביתו בכבוד דהא אין לך עניים יותר מהכהנים ולוים דאין להם שום נחלה בארץ ויחיו רק ממתנות כהונה מכל מקום נותן להם התורה עצה שישתדלו תמיד להקריב עולה קודם חטאת ואשם הגם מעולה אין להם שום מתנות כהונה להראות שישתדלו תמיד לטובת הכלל, כן צריכין לנהוג הרבנים את עצמם.

ולפי זה יהא מתורץ לן קושית הס' קהלת יצחק דלמה זירז הכתוב במצוה זאת מקרבנות יותר מכל המצות ואי משום שיש בו חסרון כיס כדאמר ר' שמעון קשה הלא גם ציצית וסוכה ולולב ותפילין וכמעט רוב המצות יש בהן חסרון כיס ולא כתיב בהן צו לזרז ועוד לכהנים איזה חסרון כיס יגיע להם מהקרבת העולה, ועיין ברמב"ן, עכ"ל. ולפי מאי דפירשנו הא אתי שפיר דחסרון כיס ממש יש לכהנים דהא בעת שיקריבו קרבן עולה ויביא אחד קרבן חטאת והם על פי גורל יקריבו נמצא אילו לא היה מקריב עולה אזי היה הוא מקריב החטאת ויגיע לו מתנות כהונה ועכשיו שיקריב עולה לא ישיג כלום כי אם העור וזה דוקא יגיע רק למקריב לחוד ולא לשאר הכהנים דמתעסקים בהקרבת העולה ואין לך חסרון כיס גדול מזה ובפרט לעניים ככהנים דלא היה להם שום חלק ונחלה בארץ ויחיו רק ממתנות כהונה בודאי אין לך חסרון כיס גדול מזה.

ומאי דקשה לי עוד דלמה זריז הכתוב דוקא בקרבנות ולא בשער מצות הגם דיש להם נמי חסרון כיס, ולפי מאי דפירשנו הא אתי שפיר, דעיקר זירוז לא הוי להשתדל לקיים מצות הקרבת עולה אלא הזירוז הוי ללמדם לכהנים איך ינהגו בענין הקרבנות שיורו לכל איך שישתדלו רק לטובת הכלל ולא לטובת עצמם וזה הא שייך רק בקרבנות ולא בשאר מצות להכי מזרז בקרבנות ולא בשאר מצות.

זאת תורת העלה, היא העלה, פירש, דאתי לן לאשמיעינן הנה זירז הכתוב העלה יהא תמיד קודם לחטאת ואשם להראות לכל איך הכהנים דהיו מתחילה הם הרבנים ומנהגי העדה כדכתיב בפ' שופטים ובאת אל הכהנים הלוים וכו' והגידו לך דבר המשפט, יחיו רק ממתנות כהונה מכל מקום השתדלו תמיד להקריב עלה קודם לחטאת ואשם הגם זאת תורת העלה, היא העלה, פירש, שקודמת להקרבת חטאת ואשם,

על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר ואש המזבח תוקד בו, פירש, עד שנשרף העלה עד חשן ואין לכהנים שום הנאה וכדפירשנו, מכל מקום השתדלו תמיד להקריב העלה קודם לחטאת ואשם וכדפירשנו.

זאת תורת העלה היא העלה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר ואש המזבח תוקד בו. הס' שער בת רבים קשה לו למה כתיב לקמן אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה הלא כתיב הכא ואש המזבח תוקד בו למה כתיב עוד פעם דאש תמיד תוקד בו לא תכבה, עכ"ל. ולי קשה טפי כיון דכתיב על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר אם כן ואש המזבח תוקד בו למה לי הא מוקדה פירושו הוי יקוד אש והמוקדה הא הוי על המזבח אם כן ואש המזבח תוקד בו בודאי מיותרים הם. לכן נראה לי דהכי פירושו, זאת תורת העולה היא העולה, פירוש, אימתי הוי קרבן עולה והגם העלה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר וקים הקרבן עלה כדכתיב בקרא, אכתי לא הוי קרבן עלה ואימתי הוי קרבן עלה אם ואש המזבח תוקד בו, פירש, משום דעלה מכפרת על חייבי עשה להכי אם אש המזבח תוקד בו ויש לו חרטה גמורה על המצוה שלא קיים אותה עד שהחרטה בלבו בוערת כמו אש המזבח אזוי הוי קרבן עלה ומכפרת על חייבי עשה ושלו אבל בלא שום תשובה וחרטה לא הוי קרבן עלה כדאיתא בישעיהו סימן א': למה לי רב זבחיכם יאמר ה' שבעתי עלות אילים וכו' לא חפצתי. והא דכתיב לקמן אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה קאי על הנס, כדאיתא במס' יומא דף ל"ט, כל זמן ששמש שמעון הצדיק והיה אש של המערכה מתגבר ולא היו הכהנים צריכים להביא עצים למערכה ופירשי' והיה דולק מאיליו בלא תוס' עצים וכו' ע"ש, פירש דלא היה נכבה האש לעולם עד שמת שמעון הצדיק.

פ' שמיני

ויהי ביום השמיני, פירשי' שמיני למלואים וכו', ע"ש. קרא משה לאהרן ולבניו ולזקני ישראל. הס' שער בת רבים קשה לו הלא בכל יום ויום היו אהרן ובניו וזקני ישראל באים מעצמם לפני משה ללמוד תורה מפיו אם כן למה צריך לקרוא אותן, ע"ש. ונראה לי משום בגמ' דילן בזבחים ק"א ובמדרש רבא בפרשה דילן יש פלוגתה אם משה רבינו כל ימיו היה כהן גדול אי דלמא לא היה כהן גדול אלא בשבעת ימי המלואים, לכן נראה לי לפרש לתרוויהו למאן דאמר דמשה היה כל

ימיו כהן גדול חכי פירושו משום במדרש רבא איתא ר' ברכיה בשם ר' סימן מייתי מדברי הימים בני עמרם אהרן ומשה ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים הוא ובניו עד העולם וכו, ומשה איש אלהים בניו יקראו על שבט הלוי, ופירש המתנות כהונה משמע אבל משה עצמו יקרא על שם הכהנים עכ"ל. ועוד איתא במדרש ר' חלבו אמר כל ז' ימי המלואים היה משמש בכהונה גדולה וכסבור שלו הוא, ופיה"ש מתנות כהונה שעל ידו תשרה השכינה, אבל ביום ז' אמר לו לא שלך היא אלא של אהרן אחיך. ר' תנחום בשם ר' יודן תני דלא שרתה שכינה על ידי משה אלא על ידי אהרן הדא דכתיב וירא כל העם וירונו ויפלו על פניהם, ובשמות ד' פסוק י"ד הלא אהרן אחיך הלוי, ופירשי' שהיה עתיד להיות לוי והכהונה הייתי אומר לצאת ממך, מעתה לא יהיה כן אלא הוא יהיה לכהן ואתה הלוי ע"ש, וראך ושמח בלבו, ופירשי' לא כשאתה סבור שיהא מקפיד עליך שאתה עולה לגדולה, עכ"ל.

ונראה לי לתת מטעמים לדבריו הק' וראך ושמח לא כשיארע בשאר בני אדם דהשמחה להם הוא לפנים ולא בלבם, אבל באהרן ושמח אפילו בלבו על שאתה עליתה לגדולה ולא הוא, ופירשי' ומשם זכה אהרן לעדי החושן הנתון על הלב ע"ש, לכן כיון שראה כל זאת משה הגם בכל יום היו באין ללמוד תורה ממשה רבן, אבל כיון ששמע ביום השביעי דלא יראה השכינה על ידו כי אם על ידי אהרן ועוד דבניו של משה יחשבו על שבט הלוי ובניו של אהרן יחשבו לכהנים אלא דמשה לבד ישמש בכהונה גדולה כל ימיו לכן תיכף ומיד כשהתחיל להאיר ביום השמיני קרא לאהרן ולבניו ולזקני ישראל שיראו כולם כי אין שום שנאה בלבו על מה שבניו שלו ישארו לוים ויראו כולם כמו אהרן דשמח גם בלבו על התמנות משה למלך, כן היה אצל משה השמחה גם בלבו ובפרט אתי שפיר פירושינו למאן דסביר דמשה לא היה כהן גדול כי אם ז' ימי המלואים בודאי אתי שפיר דקרא לאהרן ולבניו ולא המתין עד שיבוא מעצמו ללמוד תורה להראות לכל איך שאין שום שנאה בלבו על הנסתלק משה מכהונה הגם דמעלין בקודש ולא מרידין ואמר לכלם ויורא, פירש, היום יראה אליכם כבוד ה' מפני שישמש אהרן אחי בכהונה גדולה ולא בשימושי יראה השכינה הק'.

ויאמר אל אהרן קח לך עגל בן בקר לחטאת ואיל לעולה, ופירשי' להודיעו שמכפר לו השי' על ידי עגל זה על מעשה העגל שעשה, ואיל לעולה, לכאורא קשה למה לא הקריב העגל טפי לעולה כדאמר אל בני ישראל קחו שעיר עזים לחטאת ועגל וכבש בני שנה תמימים לעולה. ונראה לי משום דאמרינן בברכות דף ה' כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים וקובר את בניו מוחלין לו על כל עונותיו, הנה סדר

הלימוד הא היה במדבר משה למד עם אהרן ואהרן למד לבניו ולזקני ישראל, הנה השתדל אהרן בתורה ובגמילות חסדים ובודאי עסק וקבר את בניו החשובים נדב ואביהו כדפירשי' לקמן י' פסוק ג' דהייתי סבור שיתקדש הבית או בי או בך עכשיו. רואה אני שהם גדולים ממני וממך, ע"ש, והשי' היודע עתידות ואהרן חטא בעגל בשוגג וישראל חטאו בעגל במזיד לכן אמר לאהרן קח לך עגל אבל יהא רק לחטאת להראות דחטא העגל שלך לא הוי אלא בשוגג, ואיל לעולה, פירש, כשם באברהם דהקריב האיל לעולה תחת בנו והוי כפרה גמורה, כן האיל דתקריב לעולה יהא כפרה גמורה לך דעל ידי התורה וגמילות חסדים וקבורת בניו החשובים יהא כפרה גמורה לך ואדרבה למצוה יחשב לך דגדולה תשובה שזדונות נעשית להם כזכיות, להכי אמר ואיל לעולה ויהא נחשב הקרבת האיל כאיל שהקריב אברהם אבינו, אבל בני ישראל שחטאו בעגל במזיד להכי אמר דיקריבו עגל לעולה לזכור להם דחטאו בעגל במזיד ולא יהא להם כפרה גמורא אלא קצת כפרה.

ויאמר משה זה הדבר אשר צוה ה' תעשו וירא אליכם כבוד ה', עיין במפרשים שעמדו על כוונת הפסוק לא ידענו מה צוה שיעשו הם הא הם לא עשו שום דבר רק אהרן עבד עבודתו. ולי נראה לפרש בפשיטות דהנה בקרבנות הלז יש שידענו קצת על פי שכל טעמן ויש שהם חסרון השכל להבינם, לכן אמר משה לישראל אם תרצו שתשרה השכינה על ישראל זה הכלל יהא לכם זה הדבר אשר תעשו בין שהוא כנגד השכל ובין שהוא מצד השכל לעולם תעשו רק משום דצוה ה' דלכן תעשו המצוה אם כן בודאי יראה אליכם כבוד ה'. ומזה למדנו מוסר השכל דאין להניח שום שכל לתורתינו הק' כי לעולם עומדת תורתינו הק' למעלה מן השכל ובאים שיש לנו איזה קושיא צריכין אנו לומר דתורתינו בודאי אמיתית היא אלא דהשכל שלנו קצרה להבין ויכול להיות אם שואלין לאדם גדול ממני ימצא תירוץ על קושיא שלי.

ועוד אנו לומדין מזה כשיארע לאדם אחד שעולה לגדולה וימצא בעיר זו אדם שני שמחשב בלבו שלו ראוי אותו איצטלא מפני שמחשב בלבו שהוא גדול ממנו בתורה ובמצות רואין אנו דמעשים בכל יום אפילו אם שניהם היו מתחילה אוהבים נאמנים או אחים, מיד יהא קנאה ושנאה ביניהם אבל אם לא יקנאה באחיו או באהוב נאמן שלו ואדרבא ישמח בלבו על שזכה אחיו להתמנות גדולה כזאת ולא איכפית ליה הא דהוא גדול מיניה בתורה או במעשים טובים משום דהמתנשא לכל לראש ודרשינן בגמ' אפילו ראש גרגותני משמיא מיקמי ליה ובודאי אחיו חשיב מיניה באיזה דבר ובאם משמח על התמנות של אחיו גם בלבו

יזכה דלבסוף יעלה הוא לדבר אחר לגדולה מה שאחיו לא יעלה לגדולה כזו דכן מצינו באהרן דהיה גדול ממשה בשלש שנים ובעת מעשה לא היה משה רבינו גדול מאהרן בנבואה דהא היה פעם ראשונה דדבר השי' עם משה, מכל מקום אמר השי' וראך, פירש, דיראה התמנות שלך למלך על ישראל ולא יקנא על הגדולה שלך ואדרבא ושמח בלבו על התמנות שלך והסוף היה דאהרן זכה הוא ובניו יהיו כהנים אבל משה הגם דהיה נמי כהן אבל בניו שלו היו רק לוים ולבסוף דמשה ראה התמנות אהרן ובניו ושמח גם הוא בלבו לבסוף זכה משה לתמונת ה' יביט ולא קם כנביא בישראל עוד כמשה והכל היה מפני שלא היה שום קנאה ושנאה ביניהם.

ויאמר משה אל אהרן קרב אל המזבח פירש, מפני שאהרן לא היה רוצה לשמש בכהונה גדולה קדם משה רבינו למאן דאמר המשה לעולם שמש בכהונה גדולה אם כן היה רוצה דמתחילה ישמש משה ואחר כך ישמש אהרן להכי אמר לו משה קרב אתה אל המזבח מפני הצריך אתה לעשות כפרה עבורך ועוד עבור כלל ישראל, ולמאן דאמר דמשה לא שמש בכהונה גדולה כי אם ז' ימי המילואים ואחר כך סילק מכהונה גדולה אם כן בפשיטות אתי שפיר דלא היה רוצה לבזות למשה אחיו להכי לא היה רוצה לקרב אל המזבח, אמר לו משה קרב אל המזבח משום ועשה את חטאתך ואת עלתך וכפר בעדך ובעד העם ועשה את קרבן העם וכפר בעדם כאשר צוה ה'. לכאורה קשה למה צריך שני פעמים לכפר בעד העם, עיין ברמב"ן ובראב"ע, ופירשו וכפר בעדך ובעד העם פירושו הוי דצריך לעשות כפרה עבור העם, וקשה להמלבי"ם אם כן מה שכתוב עוד ועשה את קרבן העם אין לו שום משמעות, ע"ש. ולע"ד דהכי פירושו משום דכתיב בפ' אחרי וכפר בעדו ובעד ביתו ובעד כלל ישראל אם כן לכאורא קשה הא הכא לא הוי שום כפרה לביתו כי אם לו ולכלל ישראל לחוד, אבל באמת כשנעיין במס' יומא דף נ"א דאחיו הכהנים מתכפרים בו, ע"ש, ולפי זה הכי פירושו וכפר בעדך ובעד העם היינו הכהנים דהוי עמו של כהן גדול דהיינו זרעו של אהרן דשייכים כולם בכפרת הכהן גדול ולבתר הכי ועשה את קרבן העם וכפר בעדם כאשר צוה ה'.

פ' תזריע

וידבר ה' אל משה לאמר, פירש, דכל מקום שנאמר וידבר אין זה אלא דבור קשה, לכאורה הוי המאמר כנגד השכל משום דהא עיקר תכלית בריאות שמים וארץ הוי בשביל ישראל כידוע מאמר חז"ל בראשית ברא אלהים, ופירשו חז"ל בראשית בשביל ישראל שנקראו ראשית, ברא אלהים את השמים והארץ ולבסוף כי יולד ישראל וטמאה אמו שבעת ימים ובהמה כי תלד אין לה שום טומאה ובודאי הוא כנגד השכל, להכי וידבר אל משה בלשון קשה דצריך לילך בשליחות, אלא לישראל לאמר בלשון רכה להבינם דלא הוי כנגד השכל. דבר אל בני ישראל, פירש ואדרבא משום הטומאה לא שייך הפרשה אלא לבני ישראל ולא בעכו"ם, כדאיתא בספרא בני ישראל בענין הזה ואין עכו"ם בענין הזה משום דאמרינן במס' קדושין דף ל' ובנדה ל"א שלשה שותפים הם באדם הקב"ה ואביו ואמו, ובנדה איתא עוד ר' יצחק בשם ר' אמי אשה מזרעת תחילה יולדת זכר איש מזריע תחילה יולדת נקבה שנאמר אשה כי תזריע וילדה זכר וכו' וכי בידו של אדם להרבות בנים ובני בנים אלא מתוך שמשהין עצמן בבטן כדי שיזרעו נשיתיהן תחלה שיהא בניהם זכרים מעלה עליהם הכתוב כאילו הם מרבים בנים ובני בנים.

והיינו דאמר רב קטינא יכולני לעשות כל בני זכרים. להכי אתי שפיר משום דאמרינן במדרש רבה פ' כ"ו שלשה דברים אין אדם רוצה בהן נקבה בבניו, שעורים בחטים, חומץ ביינו. ואמרינן במס' בבא בתרא דף ט"ז אשרי למי שבניו זכרים אוי למי שבניו נקבות, ועוד אמרינן בנדה שם מפני מה אמרה תורה יולדת מביאה קרבן שבשעת חבלי לידה היא נשבעת שלא תזדווג עוד לבעלה לפי שצער זה בא לה מצידו ואחר כך היא מתחרטת ואל אשה תשוקתה, לכן צוה ה' שתביא קרבן עולה לכפר על הרהור הלב וקרבן חטאת לכפר על חטא שפתים, ומפני מה זכר לז' ימים זכר שהכל שמחין בו מתחרטת בז', נקבה שהכל עצבים בה מתחרטת לי"ד. להכי אמר השי' דבר אל בני ישראל לא כתעלה על דעתכם דבהמה חשובה מהאדם שאינה מטמאה בלידה ואשה מטמאה בלידה, אלא אדרבא אשה כי תזריע וילדה זכר, ואם נקבה תלד, פירש, דאיש מזריע תחלה דאזי יולדת נקבה, ולפי זה בלידת האדם אביו ואמו הם שותפים בלידה שלו וכדאמר רב קטינא הנ"ל דיכול לעשות כל בניו זכרים ובודאי האדם חשיב מבהמה, אפילו הכי וטמאה שבעת ימים, פירש, דוקא האשה טמאת בלידה שלה ולא הבהמה טמאה בלידה שלה, ובאם נקבה תלד וטמאה שבעים, וצריכין אנו להבין למה בזכר טמאה רק ז' ימים ובנקבה

י"ד יום, על כרחך צריכין אנו לטעמא דגמ' דנשבעת מתחילה שלא תזקק עוד לבעלה מפני צער חבלי לידת ולבסוף מתחרטת, להכי בלידת זכר דהכל שמחין בלידה שלו מתחרטת לז' ימים וכל כמה דלא נתחרטה חל השבועה עלה להכי טמאה ז' ימים דאסורה לבעלה כנדה כדי לקיים השבועה שלה עד חרטה שלה ובנקבה דעצבים בלידה שלה אינה מתחרטת אלא בי"ד יום להכי טמאה גם בן י"ד יום לקיים שבועתה אבל באמת האדם חשוב מכל היצורים שבעולם והטומאה לא הוי רק אלא משום השבועה.

אראתן להכי צריכין אנו להבין הא דאיתא בבבא בתרא הנ"ל אשרי למי שבניו זכרים ואוי למי שבניו נקבות. מקשין העולם דהוי להגמ' לומר ואוי למי שבנותיו נקבות או למי שזרעו נקבות. ולי נראה דהכי פירושו כיון דאמר רב קטינא דיכול לעשות ושיהא כל בניו זכרים להכי אמר הגמ' ואוי למי שבניו שהיה ראוי שיולד לו בנים שהיה יכול להשהות על הבטן כדי שתזריע האשה תחילה ולא עשה כן אלא מבניו שהיה ראוי שיולד נולדו נקבות כמו גבי דינה דהיה ראוי שיולד בן ואחר ילדה בת, פירש, לאחר התפלה של לאה נולדה בת, בן הכי איפכא צריכין לפרש.

וביום השמיני ימול בשר ערלתו. האלשיך הק' הקשה למה הכנים דין המילה בתוך דיני טומאת היולדת ובפרט דין המילה בשמיני נאמר זה פעמים במקומו, עכ"ל. ונראה לי דהכי פירושו, דאתי לן הקרא לאשמועינן הגם דהזכר נולד על ידי שהאשה הזריע תחילה, וכדפירשנו והוי אמינא דהאשה תהא חייבת במילת בנה, הגם דהגמרא בקדושין דף ב"ט יליף מכאשר צוה אותו משמע דוקא אותו ולא אותה אלא דאשה פטורה מלמול היינו היכי דלא תזריע האשה תחילה כההוי באברהם דכתיב אברהם הוליד את יצחק וכדפירשי' דצר השי' קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם והעידו הכל אברהם הוליד את יצחק, ע"ש, להכי כתיב שם כאשר צוה אותו ולא אותה אלא דפטורה, אבל היכי דהזריע האשה ועיקר הלידת הזכר בא על ידה הוי אמינא דחייבת במילת בנה, להכי כתיב הכא דגם דהזריע האשה תחילה אפילו הכי וביום השמיני ימול לשון זכר ולא כתיב תמול לשון נקבה אלא ימול דוקא האב ולא האם אלא דפטורה מלמול. בשר ערלתו, פירש, דאתי לן לאשמעינן דאביו שותף בלידה שלו והוי בשר ערלת בנו כבשר ערלתו, ולפי האמת עיין בירושלמי קדושין שם יליף מהאי קרא דאשה פטורה למול בנה מדכתיב ימול בשר ערלתו, ועיין במראה הפנים שם דפירש משום הכי לא ניחא להו למילף מאותו ולא אותה משום דקשה להו קושיות התוס' שם והתירוץ שלהם לא אתיא אליבא דהלכתא, ע"ש. ולפי זה בודאי צריכין אנו לומר כדפירשנו דהעיקר אתי לן לאשמועינן

דלעולם האשה פטורה מלמול את בנה.

ולהבין קצת לקרב טעם מצות היולדת אל השכל אף בודאי נסתרים דרכי השי' דלמה דוקא האשה מטמאה בלידה ולא הבהמה מטמאה בלידה משום דהנושא בגד שחור חדש אף במום קל נכר המום שלו אבל בנושא בגד ישן לא נכר מום קטן אלא דוקא מום גדול הוא דנכר בה. הנה במס' שבת דף ל"א על שלש עבירות נשים מתות בשעת לידתן וכו', ופירש הגמ' טעמא דנפל תורא חדד סכינו, להכי כיון דהאשה בשעת לידה נשבעת שלא תזקוק עוד לבעל ואחר כך היא מתחרטת והאדם הא נברא בגוף ונשמה והנשמה היא באה מנשמת אל"ה ממעל להכי אף אם נשארה בחיים ותלד זרע של קיימא, כיון שחטאה בשעת לידה הן במחשבה והן בדבור אם כן מיד ניכר בה החטא לכן טמאה ז' לזכר וי"ד יום לנקבה, אבל בהמה דאין לה שום נשמה לכן אינה מטמאה בלידה כי אם היתה נבילה דאז מטמאה במיתתה. כללא של דבר דכל המצות שבתורה דאם נעיין בה מצינו לקרב קצת אל השכל טעמי מצות תורתינו הק'. להכי צריכה להביא האשה לאחר הלידה שני קרבנות אחד לעולה מפני שחטאה במחשבה ואחד לחטאת מפני שחטאת בדיבורה ולהכי מביאה עולה תחילה הגם בכל מקום חטאת קדם לעולה הבאה לאחריה והכא צריכה להביא עולה תחילה. עיין בזבחים דף צ' דפריך הכא, אלא דהכא שאני, דמתחילה נשבעה במחשבה שלא תזקק עוד לבעלה ואחר כך נשבעה בדיבור והעולה הא באה לכפר על חטא ממחשבה להכי צריכה תחילה להביא כפרת אל חטא שחטאה במחשבה תחילה ואחר כך להביא חטאת על חטא שחטאה בדיבורה וכדאיתא בזבחים דף צ' דאמר רבא למקראה הקדימה הכתוב ופירשי' שתהא נקראת תחלה ובעבודתן חטאת קודמת, ע"ש. ולמה קוראין קודם לעולה כיון בהקרבה חטאת קודמת ועל כרחך משום טעמא דפירשתי.

אראתן להכי צריכין אנו להבין הא דאיתא בגיטין דף נ"ז, כי עליך הורגנו כל היום, ר' יהושע בן לוי אמר זו מילה שנתנה בשמיני, ופירשי' הורגנו כל היום דזימנין דמיית. והס' שפתי חן על התורה קשה דלפירושו מה ענינו לפסוקים הקודמים שהתאוננו בני קרח בתהלים מ"ד תתננו כצאן מאכל ובגוים זריתנו ולפירשי' דזימנין מיית התינוק מהמילה הא אפשר שיקרה אף כשישראל היו על אדמתם ברום הצלחה, עכ"ל. ובמחילת כת"ר לא עיין בפירוש האלשי"ך על תהלים שם דקאי על פסוק הקודם כי דכיתנו במקום תנים. ונראה לי לתת קצת מטעמים לדבריו הק' דבמס' כתובות ל"ג אילמלא נגדוה לחנניא מישאל ועזריה פלחו לצלמא, הרי חזינן אפילו צדיקים גמורים כתני לא יוכלו לעמוד ביסורים ואף לפי' התוס' שם דהצלם לא הוי ע"ז הלא אמרינן בחולין דף י"ג דעכו"ם דבחוץ

לארץ לאו עובדי ע"ז אלא מנהג אבותיהם בידם.

ומהאי טעמא מסקי התוס' בע"ז דף כ' ד"ה אסור לשאת דעכשיו מותר לשאת ולתת עם העכו"ם ביום אידם דקים לן בגוייהו דלא פלחי לע"ז אם כן עכשיו אינם עובדי ע"ז לכן בא הכתוב לאשמועינן אף אם נמצאים איזה ישראלים דאינם יכולים לעמיד בנסיון דיסורים קשים כאלו ועבדו ע"ז לא הוי אלא מהשפה ולחוץ ולא מלבנו כי שכחנו רק בפה דאילו היו אומרים לנו אם לא נעבוד ע"ז מיד הורגים לנו היינו בחרנו המות יותר מחיים דבלאו הכי עליך הורגנו כל היום אבל משום היסורים קשים אין אנו יכולין לעמוד בנסיון כזו, ולזה מדייק הגמ' למה אמר כל היום, הכי בלילה אין אנו עומדים בנסיון ומדאמר כל היום על כרחך קאי על המילה דאינה נוהגת בלילה, עיין במגילה דף כ'. ולזה אמר הכתוב דבלא יסורים מהמות אין אנו עובדים ע"ז דבלאו הכי בלא גזירת המלכות כי עליך, פירש, בשביל כבוד התורה לחוד אנו הורגנו כל היום בברית מילה דלפעמים מת הולד על ידי הברית מילה שאינו נוהג כי אם ביום אלא בשביל היסורים קשים לפעמים עובדים ע"ז בפה ולא בלב והיסורים קשים באים עלינו רק על ידי גלות המר, ולפי זה יש המשך הפסוקים לזה.

פ' מצרע

וידבר ה' אל משה לאמר זאת תהיה תורת המצרע ביום טהרתו והובא אל הכהן ויצא הכהן אל מחוץ למחנה וכו'. האלשי"ך הק' הקשה מלת תהיה מיותרת ומהראוי יאמר זאת תורת המצרע. ועוד קשה אומרו והובא אל הכהן משמעו שיביאו את המצרע אל מקום הכהן ובסמוך אמר ויצא הכהן אל מחוץ למחנה דמשמע שהכהן יצא אליו חוצה, עכ"ל. הנה באמת קושיא הראשונה דתהיה מיותר במחילת כת"ר הרמה לא עיין בספרא דדריש תהיה אפילו בזמן הזה, ופירש המלבי"ם כוונתו דבמצרע הגם שקרבנותיו אינם נוהגים בזמן הזה, אבל הכשרו על ידי תגלחת וצפרים נוהג תמיד, ולכן אמר זאת תהיה דמורה העיכוב דיהא תמיד בלא השנות, עכ"ל. וזאת ידוע דמלפנים היו הכהנים הרבנים כדאיתא בפרשה שופטים כי יפלא ממך דבר למשפט וכו' ובאת אל הכהנים הלוים וכו' והגידו לך דבר המשפט.

ולפי זה הא אתי שפיר והכי פירושו: זאת תהיה תורת המצרע, פירש, דקאי על זמן הזה וזאת הא ידוע מאמר חז"ל דנגעים באים בעון לשון הרע, להכי אמר

והובא המצרע אל הכהן והכהן יורה לו איזה תשובה וירפא מצרעתו. אבל בעת ויצא הכהן אל מחוץ למחנה דהיינו בזמן שבית המקדש היה קיים, אזי בעינן ויצא הכהן אל מחוץ למחנה ולא שיובא לפניו דמצרע הא אסור לכנס לא למחנה שכינה דוקא, אלא אף למחנה ישראל אסור לכנס כדאיתא בפסחים דף ס"ז ברשי' ע"א ד"ה לפנים ממחיצתו וכו' כדאמר לקמן מצדע משתלח חוץ למחנה ישראל, עכ"ל. ועל כרחך קאי בזמן המקדש קיים אזי ויצא חוץ למחנה ישראל הכהן לראות נגעו, וראה הכהן והנה נרפא וכו'. עיין במלבי"ם וקשה לו למה אמר שנית שם הכהן אלא הוי לומר וראה והנה נרפא. ולפירושינו הא אתי שפיר דהפרשת הא מיירי בין בזמן דנהוג שלוח מחנות ובין בזמן הזה להכי אמר הכתוב ויצא הכהן חוץ למחנה בזמן בית המקדש קיים או וראה הכהן דהיינו בזמן הזה דלא נהוג שלוח מחנות, וראה הנגע בביתו של המצרע והנה נרפא נגע צרעת מן הצרוע, עיין באלשי"ך וקשה לו דהוי למימר מהצרוע נרפע נגע צרעת וראה כי עדיין הוא צרוע אחר שנרפא ואם כן מה היא רפואתו, עכ"ל. ולי נראה דהכי פירושו כיון דנגעים הא באים על חטא של לשון הרע וכל זמן דלא עשה תשובה הגונה הוא עדיין מצרע, לכן וצוה הכהן להביא הקרבן שלו ובסמיכה יתודה על עונות שלו ויעשה תשובה גמורה ועוד צריך לישב שבעה ימים מחוץ לאהלו ובודאי יתודה עוד הפעם ואזי יבוא לביתו וטהר.

במדרש איתא זאת תהיה תורת המצרע הדא הוא דכתיב מי האיש החפץ חיים, מעשה ברוכל אחד דהיה מחזיר בעירות ומכריז מאן בעי חיי, כנוף ואתו כולי עלמא לגביה ואמרי ליה הב לן חיי, אמר להו מי האיש החפץ חיים וכו' נצור לשונך מרע וכו'. אמר ר' ינאי כל ימי הייתי קורא הפסוק הזה ולא הייתי יודע היכן הוא פשוט עד שבא רוכל זה והודיעו, ע"ש. המפרשים מקשים איזה חידוש אמר הרוכל לר' ינאי דאמר דלא ידע פירושו דקרא עד שבא הרוכל והודיעו. ולע"ד דבר גדול הודיעו לר' ינאי הרוכל, דמתחילה היה סבור הא דכתיב החפץ חיים אוהב ימים לראות טוב קאי על חיים מהעולם הבא להכי אמר לראות טוב וקאי על יום שכולו טוב יום שכולו ארוך. אבל עכשיו דאמר מאן בעי חיי ואתו כולי עלמא ואמרו הב לן חיי למה להרוכל להראות להם פסוק מתהלים טפי היה לו להראות פסוק מן התורה למען ירבו ימיכם וימי בניכם או בשלוח הקן למען ייטב לך והארכת ימים אלא על כרחך דקאי על יום שכולו טוב ולמען יאריכון ימיך ליום שכולו ארוך, עיין בקדושין דף ל"ט דריש הגמ' הכא, אם כן גם מתהלים הא נמי ליכא ראיה דלמה קאי על חיי עולם הבא. אבל הרוכל קשה לו דאי קאי על יום שכולו ארוך למה כתיב נמי אוהב ימים לראות טוב ובודאי קאי האריכות ימים על עולם הזה משום

דאמרינן בנדרים דף ס"ד כי ארבעה חשובין כמת עני ומצרע ומי שאין לו בנים וסומא, להכי כתיב מי האיש רחפץ חיים ואיזה חיים אוהב ימים, דהימים שיחיה יהא אהובים אצלו דהיינו שאינו עני או שאיניו מצרע וגם לראות בהם טוב דהיינו דיכול לראות ולא יהא סומא וגם לראות בנים ובני בנים כדכתיב וראה בנים לבניך שלום על ישראל. כללא של דבר דלא יהא החיים שלו מארבעה דחשובים כמתים, נצר לשונך מרע ושפתיך מדבר מרמה, פירש, דיש שני מינים לשון הרע א' שהוציא דבר שקר על חבירו ושנית שאמר אמת גם כן הוי לשון הרע, להכי אמר נצר לשונך מרע לדבר רע על חבירו אף שהוא דבר אמת ושפתיך מדבר מרמה, פירש, דלפעמים אומרים דבר שקר אף שלא התכוין להוציא שם רע על חבירו, ולזה אמר נצר שפתיך שלא לאמר שום דבר שקר ואם הכשלת בעון לשון הרע שדברת לשון הרע על חבירך ולשון הרע הא הורגת שלשה אנשים, בערכין דף ט"ו, מי שאמר לשון הרע ועל מי שאמר לשון הרע והמקבל לשון הרע, להכי אמר סור מרע, תשתדל שלא יגיע על ידי לשון הרע שלך לחבירך שום היזק ובאים שגרמת לו היזק אזי ועשו טוב תשתדל לא די שלא יגיע לו שום היזק ואדרבא ישיג טובה ממך ותשתדל לפייסו, בקש שלום ובאם לא יתרצה לפיים לך בפעם אחת אזוי ורדפהו, תשתדל לרדוף אחר השלום בכל אמצי כחך אזי תזכה לחיים בעולם הזה ויהא ימים שתראה בהם טוב, אם כן דבר גדול הודיעו הרוכל לר' ינאי.

ולפי זה מצינו להבין דברי הרמב"ם פ"ז מדיעות ה"ב יש עון גדול והוא לשון הרע דמספר בגנות חבירו הגם שאומר אמת, אבל האומר שקר נקרא מוציא שם רע על חבירו אבל בעל לשון הרע זה שיושב ואומר כך וכך עשה פלוני וכך וכך היו אבותיו וכך וכך שמעתי עליו ואמר דברים של גנאי, על זה אמר הכתוב יכרת ה' כל שפתי חלקות לשון מדברת גדולות. הכסף משנה מקשה מאי קאמר אבל בעל לשון הרע והלא זהו מה שכתב דלשון הרע הוא דמספר בגנות חבירו, עכ"ל. ונראה לי דהכי פירושו משום דאמרינן בסוטה דף ל"ה דר' יוחנן בשם ר' מאיר אמר כל לשון הרע שאין בו דברי אמת בתחילתו אין מתקיים בסופו ויליף ממרגלים ופירש"י אינו מתקיים דמחזיקים אותם השמעין כבדאין לפיכך אומר דבר אמת תחילה כדי שיאמינו לו ואף מרגלים פתחו בשבח תחילה, עכ"ל. ולפי זה הכי פירושו, מתחילה אמר הרמב"ם דלשון הרע הוי במספר גנות של חבירו" אף דלא אמר מתחילה שבחים של חבירו ויכול להיות דלא יאמינו לו השמעים ויאמרו מחמת שנאה הוא דאמר על חבירו אפילו הכי הוי החטא של לשון הרע אף כזו חמור מאוד ואף שהם דברים של אמת כיון דנתכוון לגנותו של חבירו ובאומר שקר הוי מוציא שם רע

על חבירו ולזה קאמר הרמב"ם אבל בעל לשון הרע זה, פירש, דעד כה דיבר דבעל לשון הרע לא נתכוין שיאמינו לו אבל בעל לשון הרע דיושב, פירש, ומרבה לו רעים ויספר לפניהם ואומר דכך וכך עשה פלוני, פירש, דמרבה בשבחו, וכך וכך היו אבותיו, פירש, דמרבה בשבח אבותיו וכך וכך שמעתי עליו ולזה פירש ואמר דברים של גנאי, פירש, דמתחילה השתדל להרבות בשבחו כדי שיאמינו לו הלשון הרע דמוציא עליו, על זה אמר הכתוב יכרת ה' כל שפתי חלקות לשון מדברת גדולות, פירש, דמתחילה אמר גדולות עליו כדי שיאמינו לו הלשון הרע שהוציא על חבירו.

פ' אחרי מות

וידבר ה' אל משה אחרי מות שני בני אהרן בקרבתם לפני ה' וימתו, ויאמר ה' אל משה דבר אל אהרן אחיך ואל יבא בכל עת אל הקדש וכו' ולא ימות, וכו'. והאלשי"ך מקשה כי אמר וידבר ה' ולא אמר מה דיבר ה' כי אם שהודיע באיזה זמן היה הדבור ואחרי הודיע הזמן טרם אומרו אשר דבר ה' אומר ויאמר ה' כאלו עתה מתחיל להודיע שדבר ה' ומהראוי היה יסמוך על מלת וידבר ואחר אומרו וימתו יאמר דבר אל אהרן אחיך. שנית הפסוק הראשון אומר וידבר דמשמע דבור קשה והשני אומר ויאמר דמשמע אמירה רכה ועוד מלת וימתו הוא מיותרת, ועוד אמר אהרן אחיך ומי לא ידע כי אהרן היה אחיו של משה, ע"ש. הנה הקושיא הראשונה במהילת כת"ר לא עיין בספרא וגם רשי' הביאו ואין אנו יודעים מה נאמר לו בדבור הראשון, ועיין בשפתי חכמים דפירש כוונתו של רשי' וגם אחיך עיין בספרא ודריש דאחיך בא לרבות דאין הבנים בלא יבא, ע"ש.

ולולא דמסתפינא מרבוותא האי אמינה פירוש חדש והכי פירושו דהא ידוע היכי דכתיב וידבר פירושו דבור קשה להכי אמר וידבר ה' אל משה דברים ובאיזה זמן אחרי מות שני בני אהרן ובאיזה חטא מתו בני אהרן, עיין ברמב"ן על התורה דנחלקו חז"ל בזה לחד מאן דאמר דבני אהרן שפיר אמרו דאף על פי שירד אש מן השמים מצוה להביא מן הדיוט ומתו מפני שהורו הלכה בפני רבן משה וחד אמר דמשום הכי מתו דשלא כדין עשו דאסור להביא אש מן ההדיוט ועיין בדברי יהונתן דהביא שם דבר חדוש על ידי דברי רמב"ן הנ"ל, ואמרינן במכות דף י"א אמותיהן של כהנים מספקות לרוצחים שגלו בעיר מקלט מחיה וכסות כדי שלא יתפללו על בניהם שימותו טעמא דלא

מצלו הא אי מצלו מייתי וכו׳, שהיה להן לבקש רחמים על דורן ולא בקשו, ומייתי הגמ׳ ראיה דאליהו לא אישתעי בהדי ר׳ יהושע בן לוי על שאכל ארי לאדם אחד סמוך לעירו ולא הגין זכותו שלא יקרה תקלה לשום אדם ובפרט להסמוכים אליו. ולפי זה הכי פירושו וידבר ה׳ אל משה שדבר אתו קשות בזמן שמתו ושני בני אהרן ומפני מה מתו בקרבתם לפני ה׳ דהביאו אש זרה והורו הלכה בפני משה רבן המצוה להביא האש מן ההדיוט וימתו. פירש, דנחשב וימתו על ידי משה מפני שהיה לו להורות הלכה מתחילה איך לנהוג בהקרבת הקרבן להכי דבר השי׳ אתו קשות דנחשב אל השי׳ דמתו על ידי משה.

ובפרט אתי שפיר למאן דאמר דלא הורו כדין ולהכי מתו אם כן בודאי משה דלא הורה להן מתחילה איך לנהוג בהנהגת הקרבן בודאי ומתו, פירש, על ידי משה ואף אם נימא דהיה ספק גם אצל משה היה לו לשאל מהשי׳ איך הדין אי מותר להביא אש מהדיוט או לא כדשאל אצל בנות צלפחד דכתיב ויקרב משפטן לפני ה׳ בפ׳ פינחס, להכי כתיב ויאמר ה׳ אל משה בלשון רכה דבר, דבר אל אהרן, נהי דלא חסתה מתחילה על מיתת בני אהרן לכל הפחות חוס על אהרן שהוא אחיך שלא ימות הוא כבניו, להכי אל יבא בכל עת אל הקדש מבית לפרוכת אל פני הכפרת אשר על הארן דאזי לא ימות כי בענן אראה על הכפרת, בזאת יבא אהרן אל הקדש, ופירש בעל הטורים רמז לבית ראשון שעמד ת״י שנים בגמטריא הכי הוי בזאת. וכן פירש רשי׳ בזאת בגימטריא שלו ת״י רמז לבית ראשון, עכ״ל. אם כן משמע לכאורא דהכי פירושו, בזאת, דהיינו מנין בזאת ת״י שנים יבא אהרן אל הקדש דהיינו מבית לפרכת דכתיב לעיל מינה הנה במס׳ יומא דף נ״ג איתא פלוגתא אי ארון גלה לבבל אי לא, אם כן הניחא למאן דאמר דארון גלה לבבל ולפי זה היה הארון ת״י שנים, אבל למאן דאמר דארון יאשיהו גנזו עם צלוחית שמן המשחה, עיין דף נ״ב יומא ובשקלים מ״א ע״ש, ולבתר יאשיהו הא מלכו עוד מלכים, אם כן הא לא בא כהן כאהרן ת״י שנים דהא בצרי להו כמה שנים אף אם נימא כפירושו של שפתי חכמים בזאת שנים יהיו כהנים דומיא דאהרן שיהיו מושחין אותן בשמן המשחה דומיא דאהרן משום בסוף עמידת בית ראשון נגנז שמן המשחה מיאשיהו ואילך כדפירשי׳ לקמן, עכ״ל. לא זכיתי להבין דבריו הק׳ דאיך אמר בזאת שנים דהיינו ת״י שנים יבא אהרן דהיינו כהן כאהרן דנמשח בשמן המשחה כאהרן הכהן הלא בימי יאשיהו המלך היה חלקיהו הכהן הגדול ולבתר חלקיהו הכהן הגדול היה עזריה שריה ויהוצדק, עיין ביומא דף ט׳ בתוס׳ ד״ה ולא שמשו וכו, ע״ש, אם כן הא לא היה כך שנים כמנין כזאת דהיינו ארבע מאות ועשר

שנים בא כהן כאהרן, וביותר קשה דמביא ראיה לסתור דפירש בשם רשי' דיאשיהו גנזו אם כן הא לא הוי מנין כזאת שנים בא אהרן אל הקדש.

אבל ראיתי בספרא ופירש בזאת יבא אהרן אל הקדש מה תלמוד לאמר אלא בא להורות לעשות קדש שאין בו ארון וכפרת כקדש שיש בו ארון וכפרת ולמעט פר הבא על כל המצות שלא יכנס בו לפני ולפנים, פירש, משום דאמרינן במגילה דף ט' המרובה בגדים דהיינו כהנים ששימשו בבית שני ופירשי' ואף בבית ראשון מימות יאשיהו ואילך שנגנז צלוחית שמן המשחה, עכ"ל פירוש הוי דינו כמרובה בגדים בבית שני דהיינו אינם מביאים פר הבא על כל המצות, להכי אמר בזאת יבא אהרן אל הקדש דהיינו בשנה האחרונה לא יבוא הכהן אל ארון הקדש כי אם יבא אל הקדש, חהיינו שיהא הארון נגנז כבר, אפילו הכי הגם דאינו יכול להביא פר הבא על כל המצות דבעינן שיהא משוח בשמן המשחה, אפילו הכי פר של יום הכפורים יבוא דהיינו בפר בן בקר לחטאת ואיל לעלה כדאמרינן במס' מגילה הנ"ל, הא לכל דבריהם זה וזה שוין דהיינו להביא פר יום הכפורים ועשירית האיפה אפילו כהן המרובה בגדים נמי יקריב אותה.

בפר בן בקר ואיל לעלה כתנת בד קדש ילבש, ופירש רשי' מגיד שאינו משמש לפנים בשמונה בגדים שמשמש בהן בחוץ שיש בהם זהב לפי שאין קטיגור נעשה סניגור וכו' עכ"ל. חס' בת רבים מקשה אם כן למה יבא פר שהוא שור וכתיב וימירו את כבודם בתבנית שור אוכל עשב דלמה אינו לבוש בגדי זהב כדי שלא לחזכיר עון העגל אם כן פר דהוא שור נמי לא יבא. עכ"ל. ונראה לי דלכאורא צריכין אנו להבין דלמה לא יבא עגל אלא מרמז לן התורה אף אם עוניתינו הגדילו כפר לחטאת יבוא האיל לעלה לכפר דבשעת חטא העגל התפלל משה זכר לאברהם וכו', דהיינו לזכור זכות העקידה, להכי יבא בפר בן בקר לחטאת אף אם הגדילו עונותינו כפר יבא האיל לרמז האיל דהקריב אברהם תחת יצחק בנו לכפר כל עוניתינו. ומכל מקום בבגדי זהב אינו ראוי לשמש בהן לזכור בכל רגע מעשה העגל.

החטא של נדב ואביהו הבאתי לעיל לחד מאן דאמר דהביאו אש מן הדיוט שלא כדין להכי מתו. לכאורא קשה, אם כן הא הוי החטא שלהם דהוסיפו על מצות השי' דסבירא להו הגם שירדה אש מן השמים מכל מקום מצוה להביא מן ההדיוט אם כן בפ' ואתחנן דכתיב לא תספו על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם ולא תגרעו ממנו וכו' עיניכם הראות וכו' כי כל האיש אשר הלך אחרי בעל פעור השמידו ה' אלהיך מקרבך, עיין במלבי"ם ומפרש חהביא ראיה על לא תספו על הדבר שבין העוברים לבעל פעור היו רבים שלא נתכוונו לעבדה רק לבזותה וחשבו שעוד עושים מצוה ובכל

זה נשמרו כי כל האיש אשר הלך, ומבואר מזה שאין להוסיף דבר מדעתו על מצות ה׳, עכ״ל.

ולזה קשה לי דמזה לא שמעינן כי אם בעבודה זרה דאפילו מחשבה רעה השי׳ מצרף למעשה, עיין בקדושין דף מ׳ ובע״ז של בעל פעור דעבודתה היתה בדרך בזיון להכי אף בנתכוין לבזותה אם כן הוי המחשבה טובה אבל המעשה היה כדרך העובדים אותה להכי מחויב על המעשה. טפי היה לו להביא ראיה מנדב ואביהו דמתו על דהוסיפו בקרבן להביא אש מההדיוט והוי ממש ראיה להא דפירשי׳ לא תספו כגון חמש פרשיות בתפילין וחמש ציצית, ע״ש. וביותר קשה עיין בדברי יהונתן על התורה דהביא מירושלמי דדריש מכבש אחד מאי לשון אחד אלא דגימטריא שלו הוי י״ג רמז לי״ג כהנים דמתעסקים בעבודה וחשיב שם י״ג עבודות וכיון דשחיטה בזר כשרה אם כן הא לא הוי אלא י״ב עבודות על כרחך צריך להביא אש מהדיוט על ידי כהן ואי נימא דשלא כדין הורו ובאמת אסור להביא אש מהדיוט על כרחך סבירא להו דשחיטה בזר פסולה ע״ש. ולפי זה מתו מפני דהוסיפו על מצות השי׳ ואסור להביא אש מהדיוט והוי טפי ראיה מע״ז כדפירשנו, ונראה לי להכי לא הביא הכתוב ראיה מנדב ואביהו דאם כן הוי אמינא דעל איסור בל תוסיף יהא חייב מיתה ובאמת לא הוי אלא לאו בעלמא כשאר ל״ת שבתורה ולהכי הביא ראיה מבעל פעור הגם דמחשבה היא טובה ומחויב עבור המעשה בדין שלה הוא הדין בכל ל״ת שבתורה דעל מחשבה פטור דאין השי׳ מחשבה רעה מצרף למעשה ומכל מקום על מעשה חייב כדין ל״ת שבתורה.

היוצא לנו מדברינו הנ״ל למאן דאמר דבני אהרן מתו מפני דהוסיפו להביא אש מן ההדיוט אשר לא צוה השי׳ אותם אף דקסברי מצוה קא עבדי דאמרו מצוה להביא מההדיוט או בבעל פעור אף דנתכוונו לבזותה וסברי מצוה קא עבדי, אפילו הכי נענשו משום דאין להוסיף שום שכל אל תורתינו הקדושה משום דהתורה עומדת לעולם למעלה מן השכל מכל שכן דאסור לעשות שום רעפארעם לתורתינו תק׳ אלא לעולם אין להוסיף ולא לגרוע. ומזה יוצא מוסר השכל לאותן החברות כשרוצים להרבות הכנסות בית הכנסת או תלמוד תורה עושין (פיקניק), אף שכוונתם הוא לטובה אבל כשנעיין היטב (הפיקניק), כמה ל״ת שבתורה עוברים שם לבד התערבות האנשים עם הנשים שותים שם יין נסך, בודאי אינו כדאי לעשות כן אלא הוי מצוה הבאה בעבירה משום דאין להניח שום שכל לקיים מצות תורתינו הק׳.

פ' קדשים

וידבר ה' אל משה לאמר דבר אל כל עדת בני ישראל. ופירש רשי' בשם מדרש רבה ותורת כהנים דפרשה זו נאמרה בהקהל מפני שרוב גופי תורה תלוין בה, עכ"ל. פירש לפירושו דקשה להוא למה כאן כתוב דבר אל כל עדת ישראל ממילא כולל בין אנשים ונשים ולבסוף כתיב בני ישראל והגמ' הא דריש בקדושין דף ל"ו כל היכי דכתיב בני ישראל אתי למעוטי נשים, בני ישראל ולא בנות ישראל, להכי פירשו בהקהל נאמרה הפרשה זו ובהקהל הא מחויבים נשים כמו אנשים דאי למעוטי נשים הוי ליה לומר דבר אל בני ישראל ומדאמר אל כל עדת בני ישראל וכתיב נמי כל דאתי לרבויה אפילו נשים ובודאי הכי פירושו:

דבר אל כל עדת הוי פירושו בין אנשים ובין נשים, בני ישראל, פירש, שאתם כולם בני ישראל אביכם לכן אבקש מכם ואמרת אלהם קדשים תהיו כי קדוש אני ה' אלהיכם, פירש, משום דאמרינן בקדושין דף ל' שלשה שותפין הן באדם השי' ואביו ואמו, לכן כיון דאני שותף עמכם בבריאות האדם ואנכי קדוש אבקש שגם אביו ואמו של כל אחד יהיו קדשים שלא יהא שותף א' קדוש וח"ו אחד אינו קדוש אלא כולם יהיו קדשים, לכן איש אמו ואביו תיראו, פירש, שיהא המוראת אב ואם שוים למוראת השי' כיון דכולם שותפים הם באדם וכולם קדשים כדדריש הגמ' בקדושין שם דהשוה הכתוב מוראת אב ואם כמוראת השי'. ואת שבתותי תשמרו, פירש, הגם שאב ואם קדשים מכל מקום אם אומרים לך אביך ואמך לעבור ולחלל את השבת אל תשמע להם וכן בשאר כל המצות, כן פירשי' ומקורו הוי מספרא דפירש בהדיא הכי.

המפרשים מקשים למה תפס הפסוק דוקא שבת החמורה כיון דאפילו בשאר מצות נמי אין שומעין להם, לשמעינן בשאר מצות הקלות ממילא ידעינן דשבת החמורה בודאי אין שומעין להם ע"ש. ונראה לי משום בשבת דף כ' דרשינן לא תבערו אש בכל משבתיכם ביום השבת ומדכתיב משבתיכם משמע דוקא במשבתיכם הוא אי אתה מבעיר אבל אתה מבעיר בבית המקדש ע"ש. וטעמא על כרחך הוי כיון דבית המקדש הוי קדש מותר להבעיר אם כן כיון דאצל כל אחד צריך להיות האב ואם קדשים בעיניו אם כן הוי אמינא כשם שמותר לחלל שבת בבית המקדש מפני שהוא קדש, כן מותרים נמי לחלל שבת על ידי אב ואם, להכי כתיב הנה איש אמו ואביו תיראו ומורא שלהם יהא בעיניך כמורא של השי' אפילו הכי את שבתתי תשמרו מפני אני ה' אלהיכם, פירש, כשם במקדש היו קדש וגם כן היה קדש קדשים כן הכי נמי האב והאם שלך הם קדש אבל אני ה' קדש קדשים

ואין לך לבזות אותי. ורמז אגב אורחא הא דלא אמר ואת שבת תשמר וקאמר שבתתי לרמז הא דאמרינן בשבת קי"ח ר' יוחנן בשם ר' שמעון בן יוחי אלמלא שמרו ישראל שתי שבתות כהלכתן מיד נגאלין דכתיב לסריסים אשר ישמרו את שבתתי וכתיב והביאותים אל הר קדשי, להכי אמר ואת ישבתתי ההיינו שני שבתות שייחדתי אם ישמרון כהלכתן דאזי מיד הם נגאלין. לא יחלל ומכל שכן בשאר מצות שבתורה בודאי לא תשמעון לאב ואם שלך.

ולפי מאי דפירשנו אתי שפיר דברי המדרש רבה, קדשים תהיו יכול כמוני תלמוד לאמר כי קדוש אני ה' קדושתי למעלה מקדושתכם. הס' דברי אליהו מקשה וצריך להבין איך נאמר דקדושתינו יהא כקדושת השי' עכ"ל. ולפי מאי דפירשנו הא אתי שפיר כיון דשלשה שותפים הם באדם והשי' הא בקש מאתנו להיות קדשים כדי שכל השותפים מבריאות האדם הם קדשים הוי אמינא כמו דהשי' לא הקפיד על חילול שבת בקדש משום דהוי קדש תלמוד לאמר אני ה' נהי דאתה קדש אבל אני הא הוי קדש קדשים כדפירשנו ובית המקדש הא הוי שם נמי קדש קדשים.

אל תפנו אל האלילם ואלהי מסכה לא תעשו לכם. הגמ' בשבת קמ"ט דריש מהכא דאסור להסתכל בע"ז דאמר ר' חנן אל תפנו אל מדעתכם ע"ש. ועיין בפירשי' שם, ועיין נמי במפרשים שעמדו על לישון תפנה. ולע"ד דפירושו הוי משום דאיתא בע"ז דף נ"ה והא חזינן גברא דאזלי כי מתברי ופירשי' פסחים ההולכים לע"ז שנתפרקו אבריהן מחמת חוליין וחוזרין באברים מצומדים עכ"ל, אל תפנו אל האלילם להאמין שיש בהן איזה ממשות כדפריך זונן לר' עקיבא, אלא העיקר הוי אני ה' אלהיכם, כרתירץ לו ר' עקיבא דמשביעין ליסורים דלא תלכו אלא בשעה פלוני ועל ידי פלוני ועל ידי סם פלוני וכשהגיע זמנן לצאת הלך זה לבית ע"ז והכי משום ששוטה הלך לע"ז לכן היסורים נאברו שבועתידן אלא אנו עומדים בשבועתינו והשוטה יענש כדין, להכי אמר בלשון אל תפנו להאמינן שיש בהן איזה ממשות. ואלהי מסכה לא תעשו לכם, פירש, דאלילם כולל ע"ז כגון שעובדין לחמה או לבנה או שאר מערכות שמים ואמר אלהי מסכה אפילו לעשות בלבד בין לעצמו ובין לאחרים אפילו שלא לעבדם לעולם אסור משעת עשייה משום דאני ה', פירש. אם תרצה להאמין רק בהשי' אזי לא תעשה ישום ע"ז כי מתחילה תעשה אותו ולבסוף תעבוד אותו להכי אסור אפילו להסתכל בע"ז לעשות הרחקה מה שאנו יכולין להרחיק מע"ז.

וסמך ב"נ פסוקים ג' פעמים אני ה' בפסוק ראשון אתי לן לאשמיעינן כיון דשלשה שותפין הן בבריאות האדם וכיון דשותף אחד הוא קדש דהיינו השי' לכן מבקש שגם אביו ואמו יהא

קדשים לכן אמר אני ה׳ קדש היו אתם גם כן קדשים כמוני, ובפסוק שני אשמועינן דלא תעלה על דעתך כיון שאביך ואמך הם קדשים תשמע להן אפ״י לעבור על מצות שבתורה כתוב עוד פעם אני ה׳ לאשמועינן הגם שאתה קדש, אבל אני קדש קדשים לכן בודאי תשמע רק לי ולא להם, ובפסוק שלישי אתי לן לאשמועינן הגם שתראה רפואה בעובדי ע״ז ולעובדי השי׳ לא יעלה להן שום רפואה ואולי יעלה מחשבה רעה בלבך להאמין שיש איזה ממשות בע״ז ובע״ז הא מחשבה רעה השי׳ מצרף למעשה, עיין בקדושין דף מ׳, ומזה יחשוב עוד שיראה דרך רשעים צלחה ודרך צדיקים מלאים יסורים, להכי כתיב עוד הפעם אני ה׳ כדפירשינו דהכל הוי מהשי׳ והוא המנהיג את כל העולם כולו ואין שום ממשות בע״ז. והא דדרך רשעים צלחה כבר פירש דוד המלך בתהלים צ״ב בפרוח רשעים וכו׳ להשמדם עדי עד אבל צדיק כתמר יפרח ע״ש.

היוצא לנו מכל דברינו הנ״ל דהעיקר הוי דמבקש השי׳ מאתנו שיהא קדשים והטעם הוי בעת שאנו מחזיקין את עצמינו לקדשים אזי לא הינו חטאים במהרה אבל בעת שאין אנו מחזיקין עצמנו לקדשים אזי מסוה הבושה הולכת מאתנו ואזי אפילו עבירות החמורות גם כן יעברו כמו שראינו עכשיו בעוה״ר בפה ארץ אמעריקא קשה לאדם למצוא פרנסתו שלא יחלל שבת, לכן רבים לא יוכלו לעמוד בנסיון עד שיחללו שבת וכששואלין לאחד מהן למה אתה מחלל שבת יענה אותך כי לא יוכל למצוא פרנסתו אם לא יחלל שבת אבל אם שואלין אותו למה אתה מעשן טיטון בשבת הלא זה איני נוגע לפרנסתך או למה אתה מבשל בשבת ולמה אין אתה מניח תפילין בכל יום הלא זה איני נוגע לפרנסתך, תומי״ד יענה אותך איני רוצה ליהיות (היפא־קריפ) כיון שאנכי מחלל שבת דהמורה מכולן אם כן כל עבירות שבתורה הותרה בעיני, אבל באמת אילו היה מחלל שבת רק בעת שעומד לעבדה או בבית המסחר שלו בעת המסחר ועל שאר מצות שבתורה היה נזהר לעשותן ומעבירות היה נזהר שלא לעשותן והיה עושה קדוש והבדלה ככל ישראלים, בודאי מענישין אותו על חלול שבת, אבל היה העונש רק משום חסרון הבטחון שכדומה בעיניו דאילו לא יחלל שבת ימית ברעב ויענישו אותו בעונשים קלים, אבל עכשיו דעושה כל עבירות שבתורה הגם דלא שייכים לפרנסתו, אזי ח״ו הוא עומד להיות במרדו ואזי העונש חמור מאוד, השי׳ ירחם עלינו, ומפני מה עושה האדם כך מפני שלא החזיק עצמו לישראל כשר, לכן אמר הכתוב קדשים תהיו, פירש, לעולם תחזיק עצמך לקדש אזי אף אם תחטא ח״ו תשתדל בכל אמצי כחך להיות לישראל מפני שתחזיק עצמך לאיש קדוש ואבותיך קדשים היו.

פ' אמר

ויאמר ה' אל משה אמר אל הכהנים בני אהרן. המפרשים מקשים, הכי לא ידענא דכהנים הוי בני אהרן ודי לכתוב דכהנים לא יטמאו ובני אהרן למה לי. ועוד בכל מקום כתב בני אהרן הכהנים וכאן כתב הכהנים בני אהרן, ע"ש באלשי"ך ובמלבי"ם. ונראה לי הנה בקדושין דף ל"ה דרשינן בני אהרן ולא בנות אהרן, דאינם מצווים על הטומאה. ובספרא איתא בני אהרן יכול חללים תלמוד לומר הכהנים יצאו חללים, ומנין לרבות בעלי מומין תלמוד לומר בני אהרן לרבות בעלי מומין וקטנים, ע"ש. ולפי זה צריך לכתוב בני אהרן למעט נשים מבני ולרבות בעלי מומין וקטנים מכהנים. אבל אכתי קושיא ה"ב שלנו למה לא כתיב כדכתיב בכל מקום בני אהרן הכהנים.

ולולא דמסתפינא מרבוותא הוי אמינא דאתי לן לאשמועינן כהא דאיתא פ"פ פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן, ופירש הגמ' בסנהדרין אטו לא ידענא דאלעזר היה בן אהרן הכהן אלא משום דהשבטים מבזים אותו הראיתם בן פוטי זה שפיטם אבי אמו עגלים לע"ז והרג נשיא שבט מישראל לפיכך בא הכתוב ויחסו אחר אהרן, ורשי' גם כן הביא הגמ' הנ"ל שם, והכי הא דרשינן דוקא כהן כשר הוא דלא יטמא אבל כהן חלל יטמא אם כן הוי אמינא דפינחס וזרעו לא הוי בכלל הציוו מלא יטמאו משום דהא אתי מיתרו, להכי אמר הכתוב אמר אל הכהנים, פירש, לכל כהנים אפילו לפינחס וזרעו דאני מייחס לו ולזרעו אחריו דהם כולם בני אהרן וכולם מצווים הם על הטומאה, וכהאי גוונא פירש הס' עיון יעקב על עין יעקב יבחים ק"א לא נתכהן פינחס עד שהרגו לזימרי אף שכבר נתנה הכהונה לזרע אהרן היינו זרעו מיוחס אחריו מה שאין כן אלעזר שלקח מבנות פוטיאל והשבטים מבזים אותו בניו נעשו חללים מכהונה, לכן לא נתכהן פינחס עד שהשי' ייחס אותו, עכ"ל.

אם כן הכי נמי מצינו לומר דאתי לן לאשמיעינן דהיחוס הולכת אחר אהרן ולא אחר יתרו לא מיבעיא למאן דאמר דפינחס היה כהן מעת שנתכהן אהרן כדפירש הג' אהבת איתן שם להא דאמרינן ובן בנה משוח מלחמה וכיון דהיה משוח מלחמה אם כן הא היה כהן שמדבר אל העם שמע ישראל ויש לומר דלא סבירא לו כמאן דאמר הנ"ל אלא דפינחס היה כהן מעת שנתכהן אהרן, עכ"ל, אם כן בודאי הא אתי שפיר דאתי לן הקרא לאשמיעינן דפינחס וזרעו מיוחסים הם ואפילו למאן דאמר דפינחס לא היה כהן עד שהרגו לזימרי מצינו למימר אין מוקדם ומאוחר בתורה ופ' אמר נאמרה דהיינו

טומאת כהנים לאחר הריגת זימרי, עיין בפסחים דף ו' והגם בספרא פ' שמיני יליף לטומאת כהנים דאינם מטמאין למת מהא דאמר משה רבינו למישאל ואלצפן שאו את אחיכם מפני הקדש ולא אמר זאת לאלעזר ואיתמר שכהנים היו ולא נטמאו להם מי נטמאו הלוים, ועיין במלבי"ם אף דכהנים הדיוטים מטמאין לקרביהם משום דנדב ואביהו נשרפו רק דשלדן קיימת הוי כמת חסר ובזה אין הכהן קרובו מטמאה לו עכ"ל.

אבל זהו ליתא גהי דידעינן לטומאת כהנים משם אבל משם לא ידעינן כי אם על אלעזר ואיתמר אבל על פינחס וזרעו הא לא ידעינן, להכי אתי לן הכא לאשמועינן דגם פינחס נצטוה על טומאת המת והא דלא צוה משה לפינחס ליטמא לנדב ואביהו אם כן מצינו למילף נמי דפינחס נצטוה על טומאת כהנים וזהו ליתא דמשה ראה ברוח הקדש דפינחס עתיד להיות כהן והאיך יצוה לטמאה לו למת, ועוד כיון דהשבטים מבזין אותו ותולין היחוס שלו אחר יתרו ובאם יצוה לטמא אותו למת אזי יהא נראה שגם משה הסכים להבזיון שלו אבל באמת יכול להיות דפינחס וזרעו מותרים לטמאים למתים אם כן לא מציני למילף מהתם, להכי אמרינן הכא אמר אל הכהנים, פירש, ה' מהכהנים הוא מיותר ואתי לרבות שגם מזרעו של פינחס אסורים לטמאין למת ובאמת פ' כהנים גדולים היו מזרעו של פינחס בבית שני וי"ב כהנים גדולים בבית ראשון, עיין בספרא פירש בהדיא הכי בפ' פינחס. ואמרת אליהם עיין ברשי' אמר ואמרת להזהיר גדולים על הקטנים בשם הספרא, עכ"ל, משום דקשה לו ואמרת הא מיותר דהא כתיב לעיל אמר אל הכהנים ואמרת למה לי, להכי פירש כוונתו הנ"ל.

ולולא דמסתפינא מרבוותא הוי אמינא פירוש חדש, משום דאמרינן בחגיגה דף י"א נגעים מקרא מרובה והלכות מועטות אהלות מקרא מועט והלכות מרבות ומאי נפקא מינה אי מסתפקא לך מילתא באהילות עיין במתניתין משום דמקרא מועט להכי אמר אמר אל הכהנים זו תורה בכתב ואמרת עליהם זו תורה שבעל פה, פירש דהיינו להרבות דברים אליהם שיקבלו הלכות טומאת המת ברצון הלב, לנפש לא יטמא בעמיו, עיין במלבי"ם הכתוב יתפוס גבי טומאת מת כמה לשונות אשר יגע בטומאת אדם או הנוגע במת בנפש האדם אשר ימות אשר ימות וכו', ע"ש מה שפירש על זה. ולע"ד דהכתוב אתי לן לאשמועינן דבר גדול והוא זה דהמלבי"ם פירש למה לא הטמאו לנדב ואביהו אלעזר ואיתמר שהיו כהנים הדיוטים ומצוה להטמא אף שיש אחרים ונראה משום דנדב ואביהו נשרפו רק דשלדן קיימת הוי כדפירשו התוס' בסנהדרין נ"ב ובנדה כ"ז מבואר דזה הוי כמת חסר ובזה אין הכהן קרובו מטמאה לו, בנזיר מ"ג, ע"ש, וכיון שחסר דינו כשאר מתים שאין

הכהן מטמאה להם, עכ"ל. אם כן מצינו לפרש לנפש דאזיל דם הנפש, לא יטמא כגון על ידי שריפה אף דשלדו קיימת לא יטמא שום כהן בעולם אף לקרובו, פירש, אבל מת מצוה מותר לטמא אף לכהן גדול כדאיתא במגילה דף ג', ופירש בעמיו אף בעושה מעשי עמו שהוא צדיק גמור כמו נדב ואביהו דהיו צדיקים וגמורים, אפילו הכי כיון דנשרפו ולא הוי גופן שלום לא יטמא שום כהן להם.

ועוד מצינו לפרש לנפש לא יטמא משום בספרא איתא יאמר לבנו לבתו, מה תלמוד לומר לאמו ולאביו אילו כן הייתי אומר לבנו ולבתו הנפלים תלמוד לומר לאמו ולאביו שהם בני קיימא, אף בנו ובתו לאפוקי נפלים, ע"ש. ועיין בתוס' פסחים דף ט' ד"ה בשפחה כתב נמי בשם הספרא דאין כהן קרוב מטמא לנפלים, אם כן הכי פירושו לנפש, מי שיש לו נפש של קיימא הוא דלא יטמא לשאר אדם אבל אם הוא קרובו מותר לטמא ולהמלבי"ם מצוה לטמא ומטמאין אותו בעל כרחו אבל לנפל אין שום חלוק בין קרובו או לשאר אדם אלא לעולם אסור הכהן אף אם הוא קרובו לטמא את עצמו ופירושו הוי לנפש, מי שיש לו נפש הוא דלא יטמא כי אם לקרובו אבל מי שאין לו נפש אין שום חלוק בין קרובו לשאר אדם ולעולם אסור לטמא שום כהן עבורו.

במדרש אמר אל הכהנים הה"ד יראת ה' טהורה עומדת לעד אמר ר' לוי מיראה שנתיירא אהרן מלפני השי' זכה ונתנה לו הפרשה זו שאינה זזה ממנו ולא מבניו או מבני בניו עד סוף כל הדורות ואיזה זו פרשת המת שנאמר ויאמר ה' אל משה אמר אל הכהנים בני אהרן ונראה לי פירש לדברי' הק' רק מקודם צריכין אנו להבין מדוע הוזהרו הכהנים על הטומאה רק בשבעה קרובים מותר לטמאות ובכהן גדול אפילו להם לא יטמא ואף אם לא בנסתרות חלקי רק בדרך הרעיון ורמז נבאר זאת בס"ד. לכאורא מצינו לומר משום דכהנים הא איקרי קדש ואין ראוי לקדש לטמא להולין להכי נצטווי שלא להטמאות למת, אבל זהו ליתא אם כן מאי טעמא לא יטמאו לאחיהם הכהנים שאינם משבעה קרובים הלא הם גם כן הוי קדש אלא צריכין אנו לומר במתים חפשי, ודרשינן בגמ' כיון שמת אדם נעשה חפשי מן המצות או לא המתים יהללו־יה, להכי בחייהם נקראו הכהנים קדש ולא במותם להכי הכהנים לא יטמאו אפילו לאחיהם הכהנים דבמותם לא נקראו קדש, כי אם לשבעה קרובים דהם נחשבו כגוף א' ממש להכי כהן גדול דנקרא קדש קדשים אפלו לשבעה קרובים נמי לא יטמא, כי אם למת מצוה הוא דיטמא.

ולפי זה יהא מתורץ קושית המפרשים אמאי לא אמר דזכה משום יראת ה' לכ"ד מתנות כהונה, ע"ש. אבל לפי מאי דפירשנו הא אתי שפיר משום דאתי לאשמועינן על ידי

אמירת הפרשה שלט דזכו הכהנים ליקרא קדש ואהרן זכה ליקרא קדש קדשים ואי משום דזכי לכ"ד מתנות כהונה משום זה לא מוכח דאיקרי קדש דהא גם הלוים זכו למתנות מעשר ומשום האי טעמא אמר קרח רב לכם כי כל העדה כולם קדשים ובתוכם ה'. פירש, וקאי על הלוים כדאיתא במדרש שם דבאו בני אהרן ליטול מתנותיהם חזה ושוק עמדו כנגדן מי ציוה לתן אלא משה לא נתן כלום והיינו משום דהחזיקו עצמן לקדושים אבל אילו קרה וסיעתו ראו מה שכתב גבי טומאת כהן דכהן הדיוט מותר לטמא לשבעה קרובים אבל כהן גדול אפילו להנך נמי לא מטמא משום דאיקרי קדש קדשים אם כן לא היה נחלק על אהרן כלום, להכי אמר שפיר המדרש דעל ידי היראה שלו זכה לפרשה זאת שאינה זזה ממנו עד סוף כל הדורות, פירש, דראינו דיש חלוק בינו לשאר כהנים ועל כרחך משום דנקרא קדש קדשים, אם כן יפסקו ממנו כל המחלוקת ויעמוד השלום על מכונו משום הא דאמר קרח רב לכם כי כל העדה כולם קדשים נהי דכולם קדשים אבל אהרן הא הוי קדש קדשים לכן נהי משום מתנות לא הוי ראיה דיש חילוק בין קדש לקדש קדשים אבל מטומאת המת הא הוי ראיה ברורה דיש חילוק בין קדש לקדש קדשים דאהרן הכהן ולא היה שום מחלוקת.

ואולי עדיין לא נאמרה בעת מחלוקת קרח פרשה של טומאת כהנים משום דאין מוקדם ומאוחר בתורה כדפירשנו ואי משום דטומאת מת גבי כהנים הא מצינו למילף ממיתת נדב ואביהו מדלא צוה משה לישא את נדב ואביהו לאלעזר ואיתמר אחיהם דהא לאחיו מטמא ועל כרחך משום דהוי מת חסר ואינו מטמא אלא למת שלום כדפירשנו הא משם אינו מבואר שום חלוק בין כהן הדיוט לכהן גדול אלא על כרחך משום דאין מוקדם ומאוחר בתורה.

ולפי זה מצינו להבין למה יגרע האדם מכל בעלי חיים שאין להם בשחיטתם שום טומאה ובמותם אין להם אלא טומאת מגע שהיא טומאת ערב, דידוע לן דהשי' ברא דומם, צומח, חי בלתי מדבר וחי מדבר ולפי זה הדומם דהיינו האדמה מאכל לצומח וצומח הוי מאכל לחי בלתי מדבר וחי בלתי מדבר הוי מאכל לחי מדבר ובחי מדבר נמצאים עכו"ם וישראלים והעכו"ם הוי מאכל לישראל כדכתיב ואכלת את כל העמים, ובישראלים נמצאים כהנים וכהן גדול, נמצא לפי זה דכל אחד גדול מחבירו, להכי הבהמה במיתתה אינו מטמאה כי אם טומאת נבילה מפני שאין לה שום קדושה, להכי עכו"ם דהם עם הדומה לחמור גם כן אין להם טומאת אהל וישראל דיש לו נשמה הק' מכסא כבוד חוצבה, להכי חמורה טומאתה, להכי כהנים דהם נחשבים לקדשים אינם רשאים לטמא כי אם לשבעה קרובים,

אבל כהן גדול דהוי קדש קדשים אפילו לשבעה קרובים נמי אינו רשאי לטמא להן כי אם למת מצוה הוא דרשאי לטמא להם משום דבחייהם נקראו כולם קדשים כדכתיב קדשים תהיו לאלהיכם וכיון שמת נעשה חפשי מהמצות אם כן בטלה הקדושה שלהם להכי ציוה השי' שיהא הטומאה שלהן חמורא ז' ימים והכהן דבחיו נקרא קדש אסור לטמא את עצמו במת כי אם לשבעה קרובים דנחשבים כגופו ממש הוא דרשאי לטמא להם, וכהן גדול דנקרא קדש קדשים, אפילו להם נמי אינו רשאי לטמא את עצמו.

ומהאי טעמא רצו אחרים לומר אבל כשמת צדיק תמים בטלה הכהונה, עיין פתחי תשובה סימן שע"ב ס"ק ב' ומסיק שם דשלא כדין עושין הכהנים להשתטח על קברן של צדיקים, ע"ש, והביא שם דברי התוס' ב"מ דף קי"ד דהא דהושיב אליהו צדיקים אינם מטמאין במיתתם לא הוי אלא דיחוי בעלמא ועיקר טעמא הוי משום דמת מצוה היה וכו', ע"ש. לכאורא לא זכיתי להבין את דבריהם הק' מנא להו דאליהו לא השיב לפי האמת דצדיקים במיתתם אינם מטמאים ונ"ל לע"ד להביא ראיה ברורה לתוס' דהא לכאורה קשה למה לא ציוה משה רבינו לשאת את נדב ואביהו דהא לאחיו כהן מטמא וצריכין אנו לומר כדפירשנו לעיל משום דלא הוי מת שלום משום דנשרפה נשמתן ובעינן אחיו שלום ולא חסר. אבל אכתי קשה, נהי משום טומאת קרובים לא הותרא משום דלא הוי קרוב שלום אלא הוי כמת בעלמא דאינו רשאי לטמאה לו, אבל אכתי קשה הא נדב ואביהו היו צדיקים גמורים כדכתיב בקרובי אקדש וקאי על נדב ואביהו אם כן אמאי לא נטמאו אלעזר ואיתמר להם וצדיקים במיתתם אינם מטמאים, אלא על כרחך גם צדיקים במיתתם מטמאים על כרחך דאליהו דחויה קא מדחי להו ועיקר טעמא הוי משום דהוי ר' עקיבא מת מצוה.

פ' בהר

וידבר ה' אל משה בהר סיני לאמר. ופירש רשי' בשם הספרא מה ענין שמיטה אצל הר סיני אלא מה שמיטה נאמרה כללותיה ודקדוקיה מסיני אף כל המצות שבתורה כללותיהן ופרטיהן מסיני, עכ"ל. ונראה לי דהכי פירושו, דחזינן דהציווי של שבת והצווי של שמיטה תרווייהו הוי מסוג הבטחון, כדשואלין בפה ארץ אמעריקא לאיש אחד למה אתה מחלל שבת ותיכף ומיד יענה אותך כי אם לא יחלל שבת אז מחמשה ימים עבודה לא יהא לו די

סיפוקו בזה ביום א' ששובתים פה מחמת חוקי המדינה וביום שבת גם כן לא יעבוד מניח לו לפרנס את עצמו ובני ביתו ואין זה אלא משום חסרון אמנה, ובאמת האיתא כמה אנשים דשומרים שבת והם עשירים גדולים וראינו גם כן אנשים שאינם שומרים שבת כראוי אפילו הכי הם עניים מרודים, וכהאי גוונא הוי חסרון אמנה גבי אנשים שאינם שומרים שמיטה כדכתיב בקרא כ"ה פסוק כ"א וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית הן לא נזרע ולא נאסוף את תבואתנו, ולפי האמת הוא כדכתיב בקרא וצויתי את ברכתי לכם בשנה הששית ועשת את התבואה לשלש השנים.

מה עשה השי"ת תומ"ד לאחר עשרת הדברות שבה נאמרה אזהרת שבת אמר אחריו אזהרת שביעית, להכי אמר וידבר ה' אל משה בהר סיני פירש, אל משה דבר בלשון קשה דכל מצוה דהוי קצת נגד השכל דבר אל משה בלשון קשה דעל כרחך צריך לילך בשליחות הגם דהוי קצת נגד השכל דשנה שלמה יניחו תבואתידם על השדה מכל מקום ידוע אני דישראל יקיימו המצוה זו בשמחה להכי כתיב בהר סיני להראות דתומי"ד נאמרה לאחר עשרת הדברות ואין מוקדם ומאוחר בתורה כדאיתא בפסחים ד"ו אבל אל ישראל האמר בלשון רכה להכי כתיב עוד דבר אל בני ישראל דהוא בלשון נחת כמו דפירשנו בפ' תרומה וקאמר עוד ואמרת אלהם, פירש, להרבות דברים עמהם ולהראות דאדרבא על ידי הבטחון בהשי"ת מה שיקיימו מצות שביעית יתברכו מן השמים בכפלים, כי תבאו אל הארץ וזה יהיה לך האיך באנו אל הארץ כי אם על ידי מלחמות גדולות ונמשכה המלחמה כמה שנים דגם אחרי מות יהושע היתה עוד מלחמה לכבוש הארץ ובודאי תאמר שאתה כבשת את הארץ על ידי גבורתיך או על ידי חכמתך ולפי האמת אין לך חטא גדול מזה האומר כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה כמו ששואלין לאחד פה בארץ אמעריקא האיך פרנסת מיד יענה אותך אנכי עושה לי פרנסתי (בלע"ז „איך מאך א לעבען"), ומהשי"ת יסיר את לבו, אלא צריכין לומר על ידי השי"ת אנכי עושה לי פרנסתי, להכי כתיב כי תבאו אל הארץ אשר אני נתן לכם ולא אתה כבשת הארץ בחכמתיך וכיון דהארץ הם שלי על תנאי זאת אני נותן לכם:

ושבתה הארץ שבת לה', פירש, כמו שבת לה' דאין אנו משגיחים מנין לנו לפרנס בני ביתנו בששי ימי העבודה, כן אני מבקש מכם ושבתה הארץ דהיינו שש שנים תזרע שדך או תזמור כרמך ואספת את תבואתה אבל בשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ שבת לה', פירש, כמו דשבת כולו מוקדש לה' מפני דהשי"ת שבת מכל מלאכתו, כן צריך להיות בשנה השביעית כל השנה יהא קדש לה' אסור לזרוע ולחרוש ולקצר ולאסוף כתב הגם שאתה תשבות

ממלאכה מכל מקום אם יהא לך בטחון בהשי' ותתן שבת הארץ לכם לאכלה ואפילו לבהמתך משום דעל ידי הבטחון בהשי' ישלח השי' לך ברכה בכפלים.

ולפי זה יהא מתורץ קושית האלשי"ך כי התחיל בלשון רבים כי תבאו אל הארץ אשר אני נותן לכם ויצא בלשון יחיד שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמור כרמך, ומהראוי היה בראש דבריו יאמר כי תבא או בסוף יאמר תזרעו שדותיכם. ועכ"ל ולפי פירושינו אתי שפיר דהאנך תקיים ואחד ממצות שביעית להפקיר הפירות שנה שלימה שבא לך בטחון גדול, לזה פירש הכתוב לא יהא תימא לך על מצוה זו מפני כי תבאו אל הארץ, פירש, ואנך כי תבאו מפני שאני נותן לכם א"כ כל הישראלים שותפים בה אם כן די עבור [illegible] שש שנים שבה שתזרע או שתזמור כרמך אזי ואספת רק אתה את תבואתה ולא אחרים מכל מקום הם שותפים בקרקע ועל כן תחיל השותפות השנה השביעית והיא הפקר לכולם הכל הם שותפים בה. [illegible]

ואדאתינן להכי צריכין אנו לתרץ דברי הגמ' דסנהדרין דף צ"א כשבאו בני אפריקא לדון עם ישראל לפני אלכסנדר מוקדון לאמר ארץ כנען שלנו היא והביאו ראיה מהתורה דכתיב ארץ כנען לגבולותיה וכנען היא אבוהון דהני ומשום להם גביהה בן פסיסא מחוכן אתם מביאים ראיה מהתורה אף אנו מביאין לכם ראיה מהתורה דכתיב ארור כנען עבד עבדים יהיה לאחיו ועבד שקנה נכסים עבד למי ונכסים למי, פירש דהא כמו שקנה עבד יקנה רבו ועוד כמה שנים שלא עבדתונו [illegible] להם ותניתו שדותיהן וזרועות וכרמיהן נטועות ואמת שפרה שביעית היתה [illegible]

[illegible] אריכה מדה על התורה מקשה לאיזה צורך מודיע לך שיהיה אז שנת השביעית, ועכ"ל ומהרש"א מקשה ביותר, כי דבני אפריקא הביאו ראיה מהתורה ואנו מביאים במה שכתוב [illegible] שהם נטעת דכמה כתבנים בתורה [illegible] השי' נתן לנו ארץ שבעה עממים וצוה שלא יחיו מהם כל נשמה ועכ"ל ועוד פירש מהשי' אל בני אפריקא הם הנרגשי שאמרו לקמן הפנה ונתן להם השי' ארץ באחוז ישראל עשו ובן פירש [illegible] כפ"י משא לי"ד בפסוק א' את האמורי ששה אומות ושבאן מן הנרגשי עמד ופנה מפניהם עפ"י [illegible]

ונראה לי דלפי זה יהא מתורץ כל הקושיות הנ"ל משום דהמלבי"ם פירש בפ' ואתחנן ז' בפסוק א' ונשל גוים רבים דרצה לומר שמן הז' עמים [illegible] בחיל דבוהם שפנו מארצם כמו שכתוב חז"ל שיהושע הודיע להם ממקורם הרוצה להשלים ישלים, לפנות יפנה להלחם ילחם והנרגשי פנה והלך לו לאפריקא ע"כ לפי זה הא שפירש טענו בני אפריקא דהם בני הנרגשי דהא הגזירה מלא תחיה כל נשמה לא קאי עליהו דהא הם פנו מעצמם ולא

רצו ללחום עם בני ישראל ובכל התורה לא חשיב כי אם ששה אומות אם כן תבעו את ארצם שהיה להם מקדם, ולזה השיב גביהה שפיר אם אתם מבאים ראיה מן התורה על כרחך מאמינים אתם מה שכתוב בתורה הלא כתיב נמי דכנען הוי עבד לאחיו אם כן עבדים אתם לנו אם כן לכו ועבדו את השדות וכרמים שלנו ועוד דמה שקנה עבד הא קנה רבו אם כן הא הכל שלנו היא.

ונראה לי מהכי לפשוט הספיקא של הלחם רב סימן רכ"א הא דאמרינן מה שקנה עבד קנה רבו הוי דוקא מה שקנה בהיותו עבד אבל מה שקנה קודם לכן לא קנה רבו או דלמא אמרינן שקנה רבו אף בנכסים שקנה בהיותו בן חורין קודם היותו לו עבד גם כן שייך לרבו, אם כן ניהזי אנן דהא כנען מאימתי הוי עבד לבני שם הא פירש המלבי"ם דארדו ונבא עליו העבדות בשלשה זמנים, א' לשאר אחיו בני כנען, ב' בעת שנכנסו ישראל לארץ וג' לאחר גלות ישראל, ע"ש, אם כן אימתי הוי עבדים לנו בעת שנכנסו לארץ אם כן הנכסים שקנו קודם שנכנסו לארץ הא שייכים להם אם כן מה טען גביהה, אלא ער כרחך מוכח מגמ' דילן דאמרינן מה שקנה עבד קנה רבו אפילו על הנכסים שקנה בהיותו בן חורין, עיין בקצות החשן סימן רמ"ט סק"ב ובס' תפארת שאול על מס' חגיגה ב' מה שהי' שם בעה"י.

וכן משמע נמי כפירש המלבי"ם לישנא דקרא ברוך ה' אלהי שם ויהי כנען עבד למו, פירש, דעכשיו עדיין לא הוי עבד לשם אלא ויהי דהיינו שיקיים ה' הבטחה שלו לתת ארץ כנען לזרען של שם אזי יהא כנען עבד למו, אם כן בודאי הוי ראיה מהכי להלחם רב דקנה אף מה שקנה מקודם.

ולפירושינו יהא מתורץ קושית התוס' והא יהושע כבש הארץ במלחמה אם כן הרי הם שלו ותירץ הס' תוס' חדשות על מס' מגילת תענית הכי בשביל שיד יהושע היה תקיפה לכבוש הארץ לא יהיה לכנען השייכים לארץ ההיא פתחון פה לתבוע את ארצם להחזירם, עכ"ל. ופלא גדול בעיני הלא התוס' שפיר מקשה המבואר בגיטין ל"ח ע"ש בתוס' ד"ה אבל בחזקה וכו' בחזקה של כבוש מלחמה איירי ע"ש, הלא חזינן דהזקה של כבוש מלחמה קונה לכולי עלמא בישראל אם כן איזה פתחון פה יש להם כין דכבש אותם על ידי מלחמה, אבל לפירושינו הא אתי שפיר דהם בני הגרגשי דפנו מעצמם והניחו את ארצם ונסעו לארץ אפריקיא אם כן שפיר טענו דהא לא היה שום כבוש מלחמה וכדפירשנו.

ולפי זה יהא מתורץ נמי קושיא השנייה של התוס' חדשים שם להא דאמרינן שם ועשו אותו היום יום טוב לזה קשה למה לא קאמר בתר כל הנסים שנעשו באותו היום לו דכולם גרמו כאהד לעשות אותו היום יום טוב פירש משום דבאו בזה היום לדין תורה לפני

אלכסנדר מוקדון גם אנשי ישמעאל ואנשי מצרים ונצחנו לכולם וברחו כולם בבזיון ע"ש. אבל לפירושינו הא אתי שפיר דעל כרחך הוי פירושו שדותיהם כשהם זרועות וכרמיהם כשהם נטועות קאי על שדות והכרמים מה שזרעו ונטעו בארץ ישראל כדפירש מהרש"א שם שהיו מחזיקין בהן בזרוע ובחזקה בטענה זו בארץ ישראל עד שבאו לפני אלכסנדר מוקדון לדון לפניו אבל שדותיהן שבאפריקיא אין שביעית נוהג בהן דחוץ לארץ הוא, עכ"ל.

ולפי זה צריכין אנו להבין למה גבי בני אפריקיא דברחו מפרש דהניחו שדותיהן וכרמהן זרועות ונטועות וגבי אנשי ישמעאל דברחו או אנשי מצרים דברחו הכי לא היה להם שדות וכרמים זרועות ונטועות ולמה לא מפרש גבייהו נמי דהניחו שדות וכרמים זרועות ונטועת, אלא על כרחך פירושו הוי כדפירש מהרש"א דהיו הכנענים בארץ ישראל מכח הטענה שלהם גזלו בחזקה שדות וכרמים בארץ ישראל להכי כיון שראו דישראלים נצחו אותם ברחו מארץ ישראל לארצם לאפריקיא והניחו השדות והכרמים בארץ ישראל זרועות ונטועות, אבל אנשי ישמעאל ואנשי מצרים שבאו לדון לפניו בארץ ישראל להכי כיון שראו שנצחו ישראל אותם ברחו לארצם ולא היה להם בארץ ישראל שדות וכרמים זרועות ונטועות. להכי לא אמר כי אם ברחו לחוד, אבל אנשי אפריקיא דהיו יראים שמא יחזיקו אותם ישראלים לעבדים ברחו לארצם והיה להם גם כן שדות וכרמים זרועים ונטועים וכיון שברחו נשארו כולם לפני ישראלים ואותו שנה הא היתה שביעית ואין לנו שום תבואה חדשה ולא פירות הדשים דהא אסור לחרוש ולזרוע אבל עכו"ם שקנה קרקע בארץ ישראל וזרעה בשביעית פירותיה מותרין כדאיתא ברמב"ם פרק ד' משמיטה ויובל ה' כ"ט דלא גזרו על העכו"ם בשביעית, להכי עשו אותו היום יום טוב פירש, ועיקר היום טוב היה מפני שהיה שנה שביעית והשיגו פירות חדשים בהיתר דמעיקרא היו השדות והכרמים גזולות מבעליהם ועכשיו השיגו יותר ממה שגזלו מהם דאילו היו השדות והכרמים אצל בני ישראל הא היו אסורים אצלם מחמת איסור שביעית ועכשיו מותרין ואין כאן שום איסור שביעית אם כן שפיר נקט ואותו שנה שביעית היתה להגדיל הנס כדפירשנו ונקיט יום טוב רק גבי אנשי אפריקיא דהא לגבייהו הוי נס גדול יותר מכולם דהשינו השדות הגזולות מבעליהן לחזרה עם פירותיהן בהיתר.

פ' בחקתי

[illegible]
[illegible]
[illegible]
אם בחקותי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אתם. הקשה האלשי"ך בחק' מקושה, למה אמר לשון הליכה בחוקים ועוד ועשיתם אתם הוא מיותר. עכ"ל. ונראה לי טעם הקושי' בפשיטות וכו' דזה קיום המצות בשלמא אם אמר ואת מצותי תשמרו הרי כולם המצות אמור הא כאן אינו מקיים אם בחקתי תלכו שתהיו עמלים בתורה עכ"ל והוא מספקא. ופירש"י השפתי חכמים בכוונתו והקשה' מדכתוב תלכו ולא כתיב תלמדו אלא לומר שתלכו אחר מהם חכמים יעב"ל. ולבו נראה לי לפרש משום דבתורה למה ש אהבת איתא אותי עזבו ותורתי שמרו ופירש, הלואי אותי עזבו ותורתי שמרו שהמאור שבה החזירתן למוטב (ע"ש בפתיחתא דאיכה רבתי) בקדושין דף ל' ת"ר תניא בתורה קאי וכו' וגם לגמרה דלא אתמי הכא בתורה גופה קאי הכי הכתוב בלשון הקודש לא קאי [illegible] וכו' [illegible] אמר אם בחקתי תלכו התלמוד בדרך התורה ללמוד וללמד אזי בטוח אנכי ואת מצותי תשמרו פירש משום בעזהי"ת צ"ל אמרינן כל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא ל"ת להכי אמר כיון שאתה תלמוד התורה בטוח אנכי שתשמור הל"ת שבתורה לקיימן וגם בטוח אנכי ועשיתם אתם, פירש, לא די שתשמור עצמך מהחטאים

[illegible]
[illegible]
[illegible]
הל"ת שבתורה אלא גם תקיים המצות עשה שבתורה אזי ונתתי גשמיכם בעתם ונתנה הארץ יבולה ועץ השדה יתן פריו ופירש"י הם האילנות ובקדושין דף ל"ט שכר מצוה בהאי עלמא ליכא ותאמה בו הקשה האלשי"ך אבל לע"ד נראה הא דאמרו ב' היום לעשתם ומחר לקבל שכרם הנזכרו לאחם פרטי אבל לכלל ישראל משלם הש"י עבור המצות שבתורה אף בעולם הזה דלאדם פרטי אי אפשר היות משלם הש"י עבור המצות שעשה גם בעולם הזה תוך בטל שכר ועונש מהאדם, אבל עכשיו דלאדם פרטי הש"י אינו משלם בעולם הזה אנו מסתפקים שכר ועונש, להכי אמר ונתתי גשמיכם פירש"י בהמשם והוא טוב עבור כל אחד נאמר פירש, דאם אחד יזרע אתר זמן הזריעה וצריך למטר אני קטנה בזמנו עבורו ובי"ת הא דאיתא בתענית דף כ"ט רב חנאל בר קטינא הוה ליה גינתא כל יומא אזל וסייר לה אמר הא מישרא בעיא מיא והא מישרא לא בעיא מיא ואתא מיטרא ואשקי כל היכא דמבעי ליה מיא בעתם בעת שהוא טוב לכל אחד ואחד ונתנה הארץ יבולה, פירש דעכשיו שהיו לכבל הארץ על ידו הזבל והחרישה והזריעה אזי תצא הארץ יבולה, אבל בעת שאתה תלמוד התורה וגם ללמד לאחרים תורה ולשמור

ולעשות, אזי הארץ גופו בלא ובל ובלא זריעה תתן יבולה ועץ השדה פירש, כמו עץ השדה יתן פריו בלא זריעה בכל שנה אלא כיון שנטעו פעם אחת אזי בכל שנה ושנה יתן פריו כן יהא הארץ תתן יבולה בלא חרישה וזריעה בכל שנה אלא כיון שזרעו פעם אחת די לעולם, להכי אמר יבולה היינו מה שנתנה פעם אחת על ידי הזריעה שלה.

ועוד נראה לפרש דבספרא איתא ועץ השדה היינו אילני סרק גם כן יתן פירותו, אם כן הכי פירושו דקרא ונתנה הארץ יבולה אפילו ארץ דהוי דומיא בעץ השדה היינו ארץ מליחה דאיננו ראוי לחרישה וזריעה גם כן יתן יבולה דומיא דעץ השדה היינו אילני סרק איננו מוציאה פירות בעלמא אבל בשומר התורה מוציא פירות, כן ארץ מליחה נמי תתן יבולה.

ולפירושינו אתי שפיר חקירת המפרשים כאשר יעדה התורה הק' שכר לעושה מצוה הכי לא מצאה שכר אחר בג' אם שיהיו גשמים ועץ השדה יתן פריו, אבל לפירושינו הא אתי שפיר, דאתי לן לאשמועינן חדא, הגם שכר מצוה בהאי עלמא ליכא היינו לאדם פרטי אבל לקהל ישראל יתן השי' גם שכר מצוה בהאי עלמא. לבד שכר המצוה אשר יהא בעולם הבא ועוד דנקט גשמים אשר הנס יהא למעלה מהטבע בדפירשנו, גם כן נשלם השי' ללומדי תורתינו הק' הנ"ל.

ואמר עוד דלא תימא דהברכה יהא הארץ מליאה תבואה וזרע ובאמת יהא מעט תבואה ופירות שלהם אמר דהברכה יהא והשיג לכם דיש כדפירש"י שיהא הדיש מרובה כל כך שאתם עסוקים בו עד שעת הבציר ובבציר יהא מרובה כל כך שיהא לכם מלאכה עד שעת הזרע ע"ש ורמז בזה דלא דאמר הבא כמס' ברכות דף ל"ה דרבנן במטותא מינייכו ביומי ניסן וביומי תשרי לא תתחזו קמאי כי היכי דלא תטרדו במזוניכו כולא שתא משום דטרידו בגיסו בקציר ובתשרי בהנפת הגיתות והבדים, כן פירש"י שם, אם כן כיון שעבדו בשני חדשים אלו אזי יכולין ללמוד בשאר חדשי השנה דלא הוי זמן קצירה ולא זמן דריכה, אבל בזמן שיהא לכם עבודה כל השנה כולה נבאם שאתם הולכים בדרך התורה, דהיינו ללמוד וללמד ולשמור ולעשות ולקיים וישלח לכם השי' עבודה בכל השנה כולה, אם כן במאי תפרנסו עצמכם ולזה אמר הכתוב ואכלתם לחמכם לשבע, פירש"י, כמה שתאכלו מלחמכם יהא לכם לשבע, אפילו כזית ורמז שיהא לחמכם לשבע בלחם הפנים כדאיתא ביומא ל"ט וכל כהן שמגיעו כזית יש אוכלו ושבע ויש אוכלו ומותיר ושמא תאמרו איך אמרינן אם בחקתי תלכו דהיינו התקיימו ללמוד וללמד ולשמור ולעשות אזי יהא לכם ברכות אף בעולם הזה הא חזינן בבית שני דלא חרב משום ביטול תורה אלא משום שנאת חנם, ולזה הבטיח לכם הכתוב

באם שתלמדו לשמה אזי וישבתם לבטח בארצכם ובאיזה אופן:

ונתתי שלום בארץ ושכבתם ואין מחריד, פירש, דזכות לימוד תורתינו הק' תגין עלנו שלא יהא שנאת חנם בינינו אלא יהא שלום ממש בינינו, דתלמידי חכמים מרבים שלום בעולם, אזי אפילו אם תלכו לישן לא יהא לנו שום חרדה ואזי יאמר הכתוב והשבתי חיה רעה מן הארץ, פירש, משום בברית בין הבתרים איתא וישב אותם אברם, ופירש המדרש העיט זה דוד דרצה לכלות האומות מן העולם, ואזי אם יחטאו ישראל יהא להם העונש חיה רעה או גיהנם ובחר אברהם את הגלות לבניו, ואיתא בפ' משפטים כ"ג, פסוק כ"ט, לא אגרשנו מפניך וכו' ורבה עליך חית השדה, וכן איתא בפ' עקב ז' פסוק כ"ב לא תוכל כלתם מהר פן תרבה עליך חית השדה, ולזה אמר אבל אם תלמדו התורה לשמה אזי והשבתי חיה רעה מן הארץ, פירש, אלא ישארו בחוץ לארץ, ולפי זה ניחא הא דכתיב לקמן כ"ו פסוק כ"ב והשלחתי בכם את חית השדה ושכלה אתכם וכו' כיון דירשו ישראל את הארץ בודאי הלכו פעם אחת על דרך התורה אם כן השבית השי' את חיה רעה מארץ ישראל ואיך יאמר הכתוב דישלח השי' את חית השדה, ולפירושינו הא אתי שפיר דלא ישבית רק מארץ ישראל אבל בחוץ לארץ ישארו קיים וכיון שיחטאו ישלח השי' חית השדה מחוץ לארץ לארץ ישראל.

ולפי זה ניחא הא דקילל אלישע הנביא בשם ה' ותצאנה שתים דובים מן היער ותבקענה מהם ארבעים ושני ילדים, ובגמ' דסוטה פליגי רב ושמואל, חד אמר נס אחד היה יער הוה דובים לא הוי וחד אמר נס בתוך נס לא יער הוה ולא דובים הוו, ולכאורה קשה כיון דכתיב אם בחקתי תלכו אזי והשבתי חיה רעה מן הארץ הכי תעלה על דעתיך בימי דוד ושלמה לא קיימו אם בחקתי תלכו אם כן תו לא היה בעולם חיה רעה אם כן למה עשה נס מחיה רעה טפי היה לשלוח בהם אש וישרפו דהחטא שלהם היה דלגלגו על אלישע הנביא וקראו לו עלה קרח והמלגלג על דברי חכמים נדון בציאה רותחת, אם כן טפי היה להיות אש וישרפו, אבל לפירושני הא אתי שפיר דלא אמר הכתוב דלא ישארו החיות בעולם אלא ישארו חיה רעה בחוץ לארץ לכן כיון דראה עוד שאין בהם לחלוחית של מצוה כדאיתא בגמ' דסוטה שם להגדיל הנס הגם דלא היו שנים רבות שום חיה רעה בארץ ישראל מכל מקום מחמת הקללה שלו נבראו או באו מחוץ לארץ היה רעה והרגו אותם לחד מאן דאמר נבראו גם כן יער עם חיה רעה ולחד מאן דאמר בא רק חיה רעה ולהגדיל הנס בא עליהם הקללה מהתוכחה כדכתיב ואם תלכו עמי קרי וכו' והשלחתי בכם את חית השדה וכו'.

היוצא לנו מכל דברינו הנ"ל בעת שאנו עוסקים בתורה לשמה אזי אפילו הדוממים יצמחו ויתנו פרים ואין כל דבר טבע יעמוד לנגדנו ולא עוד דהשי' יבטיח לנו שיתן שלום בינינו הגם הא איתא בברכות ל"ג הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים משום דהבחירה חפשית היא בידי אדם ואין לך עבירה בעולם ממחלוקת ופירוד לבבות ובית שני יוכיח שהיה מלא תורה רק היה מחלוקת נחרב רק שהיו לומדים שלא לשמה הגם דאיתא בפסחים נ' לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות הגם שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה אבל כל כמה דלא בא לשמה נתרבה מחלוקת ביניהם אבל לאדם דמקיים אם בחקתי תלכו, דהיינו דלמדו לשמה וגם מצותי תשמרו לקיימם וזה הא ידוע הא, דאיתא בקדושין דף ל' אפילו האב ובנו הרב ותלמידו שעוסקין בתורה בשער אחד נעשים אויבים זה לזה וכיון דבהקתי תלכו קאי על לימוד תורתינו הק' אם כן אדרבא יהא מחלוקת ביניהם ואיך אמר ונתתי שלום בארץ אבל באמת הא מסיק הגמ' בקדושין שם ואינם זזים משם עד שנעשו אוהבים זה לזה וכו', ע"ש, להכי אמר על ידי לימוד תורתינו הק' ונתתי שלום בין התלמידי חכמים ולא די שיהא שלום ביניהם אלא גם יהא שלום בארץ, פירש, דלא יהא שום מלחמה, לכן ושכבתם ואין מהריד לא מחמת אימת מלחמה ולא מחמת שנאת בני אדם.

פ' במדבר

המלבי"ם הביא קושיתו דרשי' מפ' תשא דבמנין בשנה ראשונה לצאתם מארץ מצרים אחר יום הכפורים שנמנו על ידי שקלים היו מספרם שש מאות אלף וג' אלפים וחמש מאות וחמשים, ובמנין הזה מפרשה שלנו שנמנו בשנה שניה באחד באייר היו נמי כמספר הזה ואי דאפשר דמספרם היה שוה הכי לא היו במנין הראשון בני י"ט שנה שלא נמנו ובשנה שניה נעשו בני עשרים וצריכין למנות אותם, עכ"ל. לכאורא מצינו לתרוצי בפשיטות כמדומה למשל דהא במנין הראשון לא מנו כל שבט בפני עצמו אלא מנו הכל בכלל אם כן יכול להיות בשבט ראובן היה חמשים אלפים ובשבט שמעון נמי היו כמו כן ומיתו בשבט ראובן אלף אנשים ובמנין השני נתוספו בשבט שמעון או בשבט ראובן גופו נתוספו אלף אנשים שהיו בשנה העברה י"ט שנים ועכשיו הם בני עשרים שנים והשלימו המנין, אבל זהו ליתא דהא כתיב ולא יהיה בהם נגף בפקד אתם דפירושו הוי שעל ידי הפקידה ותרומת השקלים לא יהיה בהם

נגף ונתקיים שלא מת שום אחד מהן במשך זמן בין מנין ראשון למנין שני, כן פירש המלבי"ם שם, ע"ש, ואם כן קושיתו במקומה עומדת.

לכן רשי' תירץ דלמנין אנשים שנה שלהם נחשב מתשרי דשני המנינים היו בשנה אחת אלא במנין שלנו חשבו מיציאות מצרים, ע"ש. והרמב"ן תירץ במנין הראשון מנו הלוים גם כן ועכשיו לא מנו אותם והשלימו אותם שהיו מקודם י"ט שנים והרלב"ג תירץ במנין הראשון נמי לא מנו את הלוים רק במנין הראשון מנו קרוב ל"ס שנים והי"ט שנים שמנו במנין האחדון השלימו לאותם שהיו יותר מששים שנים שלא מנו רק מעשרים עד ששים שנים. והרמב'ן הקשה לרשי' איך אפשר שלא מת אחד מהם בשנה זו והא כתיב ויהי אנשים אשה היו טמאים לנפש אדם, ע"ש. ותירץ המלבי"ם דכבר הבטיח אותם שלא ימות אחד מהם, כנזכר לעיל מינה וטמאים לנפש אדם תירץ הגמ' בסוכה כ"ה מי היו נושאי ארונו של יוסף היו ר' עקיבא אומר מישאל ואלצפן היו ומכאן הביא ראיה לרשי' דלכאורא קשה מאי פריך הגמ' מי היו הלא יצויר שמת אחד מן העם, עכ"ל. ובאמת מצאתי קושיא זו בחידושי הרשב"א, ע"ש מה שתירץ, ולכן הביא המלבי"ם ראיה לרשי' שלא מת אחד מהן בין מנין ראשון לשני, לזה שפיר פריך מי היו הא לא מת אחד מהם, ותרצו נושאי ארונו של יוסף או מישאל ואלצפן היו. ור' יצחק תירץ טמאי מת מצוה היו בודאי לא מת אחד מבני ישראל אלא שמת אחד מן הגרים ובמנינים האלו לא נמנו הגרים והבטחה ולא יהא בהם נגף לא נאמר רק לבני ישראל לבד ולא גרים, עכ"ל. ופלא גדולה בעיני לומר כן למי הוי כל השקלא וטריא שלנו לרשי' תעלם מעיני הבדולה דרשי' פירש בסוכה שם טמאי מת מצוה לאו מת מצוה דווקא קאמר דאפילו מתיהן נמי מת מצוה קרי להו דמצוה להתעסק בהן כגון האמורים בפ' כהנים שהכהן מטמא בו, עכ"ל, ואי נימא דר' יצחק קאי על מיתת הגריב שלא היו להן מי שיתעסק בהן נהי דמצוה לכהן להיטמא בקרובים שלו אבל הכא הוי מת מצוה דוקא מפני שלא מת אחד מישראל אלא מהגרים ומדפירשי' לאו דוקא על כרחך דרשי' סבירא לו לר' יצחק אין הכי נמי הוי בקושיתו של הרשב"א דמתו כדרך כל הארץ, ולזה פירשי' דהכי פירושו דמת איזה מת שמצוה ליטמא בו כגון אחד מהקרובים שלו ולזה קושיתו של הרמב'ן במקומה עומדת על רשי'.

ולע"ד נראה דהא דכתיב ולא יהא בהם נגף בפקד אתם הוי פירושו שלא ימותו על ידי הפקידה לאלתר כדאשכחן גבי דוד המלך מיד שמנה אותם התחיל הנגף בעם אבל לאמר שלא ימותו שנה שלומה זהו ליתא ד"ד הא לא מנו יותר מששים שנים ולא מנו פחות מבן עשרים ואיך נימא שגם אלו לא ימותו

והא אלו האנשים לא הביאו תרומת השקלים ואיך נימא שלא מתו כדרך כל הארץ כקושיתו של הרשב"א הנ"ל, והא המנינם היו שוה הוי כדפירשנו דבמנין הראשון לא מנו מנין האנשים מכל שבט בפני עצמו ויכול להיות בשבט ראובן היו חסרים כמה אנשים ובשבט שמעון נתוספו על ידי אותן שהיו בשנה העברה י"ט שנים ועכשיו הם ראוין למנין דהם בני עשרים שנים והם השלימו המנין, והא דפריך הגמ' בסוכה מי היו טמאים לנפש אדם הלא יצויר שמת אחד מהעם כקושיתינו הנ"ל הכי פריך הגמ' מי היו משום דכתיב בקרא ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא משמע לכתחילה היטמאו את עצמם, לזה פריך הגמ' מי היו דהיינו לכתחילה ליטמאות עצמן וידעו שלא יכלו לעשות הפסח אלא דסמכו את עצמם לילך ולשאול ממשה רבינו אולי אמצא להם היתר לעשות הפסח במועדו, לזה פריך מי היו אנשים כאלו לחד מאן דאמר תירץ דנושאי ארונו של יוסף היו.

והא דלא טיהרו את עצמם משום דהיו סבירא להו מעיקרא דצדיקים במיתתם אינם מיטמאים וחד אמר מישאל ואלצפן היו דסבירא להו דצדיקים במיתתם לעולם מיטמאים אבל נדב ואביהו דנשרפו וסבירא להו דאף שלדם נשרפו כדעת הספרא אלא נשארו עצמות ובגדיהם על פי נס דלא נשרפו וקסברי דלא הוטמאו בזה ולבסוף ידעו דנטמאו ולא היה להם עוד פנאי לטהר את עצמם, להכי שאלו ממשה איך לנהוג דאולי על פי אונס כזאת יכולים לעשות את הפסח, אבל ר' יצחק סביר דאיך יכול להיות בזמן גדולה כזאת לא ידעו את הדין אלא דמת מצוה היו דבעל כרחך נטמאו ולזה פירש"י וכן הרשב"א לאו דוקא מת מצוה אלא אחד מהקרובים דמיצוה ליטמאות בהן, ע"ש, פירש, דאי לאו מת מצוה או אחד מהקרובים לא היה רשאי לטמאות את עצמו וקבורת המת הא יכול להיות על ידי נשים ועבדים דאינם מצווים שלא ליטמאות למת, עיין בקדושין דף כ"ט ועבדים לא איתרבו אלא לכל תשהית כיון שיש להם זקן, עיין ברמב"ם פרק י"ב מ"ה ע"ז ה"ג, להכי שפיר פריך הגמ' מי היו שרצו דוקא ליטמאות את עצמן ולא לקבר את המת על ידי נשים ועבדים שאינם מצווים על הטומאה, להכי תירצו כדפירשנו.

וראיתי נמי בטורי אבן על ראש השנה דף ט"ז והוכיח מהגמ' שם דעל כרחך פירושו הוי מת מצוה היינו דמת לו אחד מהקרובים דמצוה ליטמאה לו דאי מת מצוה ממש אם כן קושיות הגמ' ליתא דהא מצינו למימר מת מצוה שאני שדוחה כל המצות שבתורה, ע"ש, ולפי זה בודאי העיקר הוי כדפירשנו.

הטורי אבן שם מספקא לו הא דאיתא טומאת קרובים הוי מצוה להיטמא ומטמאין אותו בעל כרחו אם זה הדין נוהג נמי בישראל או דלמא דוקא

בכהנים הוא דהוי מצוה ולא בישראלים, והביא ראיה מגמ' דילן בסוכה דפריך הגמ' בדף כ"ה דמצינו למילף לעוסק במצוה דפטור מן המצוה ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם וכו', והוכיח הטורי אבן הנ"ל דעל כרחך פריך הגמ' מר' יצחק ועוד הוכיח דעל כרחך הא דאמר ר' יצחק מת מצוה היינו טומאת קרובים אבל לא מת מצוה ממש ואי נימא אין מצוה טומאת קרובים בישראל לא היה אותן אנשים עוסקים במצוה כלל דהא באותו זמן לא היה שם אלא אהרן ובניו כהנים אלא שמע מינה דמצות טומאת קרובים שייכים בישראל אף על גב דאינן בבל יטמא, ממילא הוא הדין לנשים, עכ"ל.

והג' אמרי ברוך קשה לו ההרמב"ם מנה לקבורה מצות עשה מן התורה, ולפי זה הקובר מת עסק במצוה מהתורה וקרובים ראשונים לחיוב קבורה אבל די אם משתדל לטמא את עצמו לקרובו אף שיש לו קוברין וכמעשה דיוסף הכהן שדחפוהו וטמאוהו בעל כרחו וזה אינו נוהג לדעת הרמב"ם כי אם בזכרי כהונה דוקא, עכ"ל. לא זכיתי להבין את דבריו הק' דהביא ראיה לסתור דהטורי אבן הכי פריך דאי נימא דאין מצות טומאת קרובים בישראל לא היה אותן אנשים עוסקים במצוה כלל ואי משום מצות קברות מת דנהוג אף בישראל הנו מילי היכא דעל ידי הקבורת מת לא יתבטל מצוה החמורה הימנה. אבל היכי דיתבטל מצוה החמורה הימנה אזי לא עבדי שום מצוה כלל ואף אי נימא כדפירש"י שם ד"ה שהל שביעי וכו' שמעינן מיניה דעוסק במצות פטור מן המצוה וכו' אלמא מצוה קלה הבאה לידך אינך צריך לדחותה מפני חמורה העתידה לבא, עכ"ל, הני מילי היכי דאי אפשר לקיים שניהם אבל הכא הקבורת המת המצוה שלה די לקיים על ידי השתדלות כדפירש האמרי ברוך הנ"ל אם כן היו יכולין לקבר המת על ידי נשים ועבדים שאינם מצווים על הטומאה כדי שיכולין לאכול הקרבן פסח בזמנו ואי הם עצמם קברו המת הא בודאי לא עשאו שום מצוה כלל דהא על ידי טומאת המת בטלו בידים מצוה החמורה הימנה דהיינו אכילת קרבן פסח בזמנו ושפיר הוי ראויתו של הטורי אבן נכונה.

המנחת חינוך מצוה חס"ד סוף ס"ק א' מקשה נמי על דברי טורי אבן הנ"ל דאיך כתיב אם כן לא היו עוסקין במצוה כלל לזה קשה דאיך מוכיח הגמ' דעוסקים במצוה פטור מן המצוה דלמא לעולם חייב במצות ואי דהאיך טימאו לקרובים הא כל ישראל לא יכלו לטמאות מהמת מצות הפסח אם כן כיון דאין שום אחד רשאי לטמאות היה מונח בלא קבורה אם כן הדר הוי להו מת מצוה ובודאי דוחה הכל, עכ"ל. - לא זכיתי גם כן להבין את דבריו הק' כיון דנשים ועבדים אינם מצווים על הטומאה, אם כן הא היו יכולין להעסק במת על ידי נשים ועבדים ואי דעסקו

הם עצמם. במת בודאי לא עבדו שום מצוה כלל כדפירשנו.

היוצא לנו מכל דברינו באם שאנו הולכים בדרך התורה אזי אפילו המנין דמזיק מצד עין הרע ועוד דאין הברכה שולט אלא בדבר הסמוי מן העין וכשיספור אותם תסולק הברכה ועוד זכות הרבים גדול עד מאוד אבל בשמונים אתם מפרידין אותם דכל איש עומד בפני עצמו, כן פירש המלבי"ם בפ' תשא אבל כשיתנו מחצית השקל אדרבא דהמנין גורם שלא יהא בהן שום נגף. אלא יהא רפואה להן שלא ישלוט בהן שום דבר רע, ועיין נמי בפירש המלבי"ם בפ' תשא דפירש עוד ביותר שדרך השי' כשישלח רפואה הוי שלא כדרך הטבע, ע"ש, להכי אמר וידבר ה' אל משה במדבר, פירש, ראה כמה נסים עשיתי עמכם במדבר כדאיתא בפ' עקב ח', פסוק ט"ו המוליכך במדבר הגדול והנורא נחש שרף ועקרב וצמאון אשר אין מים המוציא לך מים מצור החלמיש, ע"ש. סיני, פירש, מפנה מה עשיתי לכם נסים גדולים כאלו משום סיני דאתם אוחזים התורה כניתנה בסיני דהיינו דתשמרו המצות לקיימן ועוד באהל מועד, פירש, ששם היה מקום לימוד התורה דהיינו דתקיימו ללמוד ולשמור ולעשות ולקיים ובאיזה זמן אמר לו השי' באחד לחדש השני בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים, לאמר, דהיינו שהיה לאחר חטא העגל ועשו תשובה על חטאם אמר לו השי' לאמר בלשון רכה דעכשיו לא תראו מן המנין ואראה לכם הגם שהיה בין מנין ראשון לשני קרוב שנה שלומה מכל מקום יהא המספר להם שוים ואדרבא דהמנין יהא לכם כפרה, לכן שאו את ראש כל עדת בני ישראל רק בזה המנין יהא לכם למנות למשפחתם לבית אבתם לידע המנין מכל שבט ושבט וגם לידע היחוס שלהם לאיזה אביו שייך הוא לאפוקי האומות העולם שהיו אומרים מה מתייחסין על שבטיהם אם בגופם היו שולטים המצריים באנשיהם קל וחומר בנשותיהם כדפירשי' ב"פ פינחס ע"ש. לכך פירש הכתוב לבית אבתם, דיש להם יחוס ולכן צריך כל אחד לידע היחוס שלו, ולכן כתיב ואת כל העדה הקהילו באחד לחדש השני ויתילדו על משפחתם לבית אבתם וכו' פירש, דכל אחד היה לו שטר היחוס שלו כדפירשי' הכא.

אחר זה מצאתי בס' דורש לציון דרוש ה' בסופו מבן המחבר ומפרש דברי ר' יצחק דאמר טמאי מת מצוה היו דכהנים היו דאינם מטמאים כי אם לקרובים שלהם, ע"ש. ופלא גדולה בעיני לאמר כן דהא במדבר באותו זמן לא היה שם כהנים אלא אהרן ובניו לחוד ומת מצוה הא הוי טומאת קרובים כדפירש בעצמו שם בשם רשי' אם כן צריכין אנו לידע איזה קרוב שלהם מת ועוד הכי אהרן לחוד שחט כל הפסחים בשביל ישראל ואפילו אי נימא דפינחס

נתכהן לאלתר הכי שני אנשים שחטו בשבעל בכל ישראל, ועוד הכי בזיון בקבר ויש דכוסה הכתוב דהיו אלעזר ואיתמר הלא טומאת קרובים מצוה הוא ומטמאין בעל כרחו ומעשה דיוסף הכהן הובוח שדחפו אותו וטמאוהו בעל כרחו, עיין בזבחים דף ק' וכן הוכיח הטורי אבן הנ"ל דעל כרחך יש מצוה לישראל לטמא לקרוביהם דאם לא כן לא היו אותן אנשים עוסקים במצוה כלל דבמדבר באותו זמן לא היו שם כהנים אלא אהרן ובניו לבד אלא שמע מינה המצוה זו שייך אף בישראל והגם דאונן בבל וטמא, עכ"ל, ובודאי ישראלים היו ולא כהנים ועל כרחך צריכין אנו לומר כהפירשנו:

פ' נשא

וידבר ה' אל משה לאמר דבר אל אהרן ואל בניו לאמר כה תברכו את בני ישראל אמור להם יברכך ה' וישמרך, וכו'. הנה הקשיות ידועות לכל דאמור להם הוא מיותר ועוד לאמר השני הוא מיותר, עיין באלשי"ך ובאהל יעקב מה שפירשו כוונת הברים הנ"ל. ולע"ד קשה יותר ולמה בכל הצווים דנצטוה אהרן לא כתיב דבר אל אהרן ואל בניו לאמר והכא כתיב דבר אל אהרן ואל בניו לאמר, דמשמע מינה דבר קאי על אהרן ולאמר קאי על בניו דמשמע מינה לכאורה הוי אמינא דיש חילוק בין אהרן לבניו להכי אשמועינן הקרא דאין חילוק ביניהם אם כן צריכין אנו להבין דהיכי הוי אמינא דיש חילוק ביניהם, ועוד צריכין להבין כיון דעיקר הציווי הא הוא רק דהכהנים יברכו את ישראל אם כן באיזה לשון היברכו מאי איכפת לן לאמר דוקא יברכך וכו', ועוד הכי בלשון אחר יברכו את העם ואיזה לשון הוי אמינא דיברכו ואתי לן הקרא לאשמועינן דצריכין לברך דוקא בכי האי גוונא. לכן נראה לי לפרש דמן ראשית הדבר צריכין אנו להביא ברכה דכתיב בתורה דהוי בנוסח אחרת בפ' לך לך סימן י"ד פסוק י"ט איתא ויאמר ברוך אברם לאל עליון קונה שמים וארץ וברוך אל עליון וכו', ולפי זה הוי להכהנים לברך את ישראל אתה יהא ברוך לה' כתבירך שם לאברהם אבינו ברוך אברם לאל עליון להכי אתי לאשמועינן הקרא כה תברכו את בני ישראל יברכך ה' וישמרך וכו' ולא בלשון אחר, עיין בנדרים דף ל"ב, אבל אכתי הוי אמינא נהי בכהנים הדיוטים צריכין לברך בלשון הזה יברכך וכו', אבל אהרן דהוא כהן גדול והיה גם כן נביא ושכינה מדברת מתוך גרונו הוי אמינא דלא איכפת לן אם יברך כתבירך שם לאברם, להכי אתי לאשמועינן:

דבר אל אהרן, פירש, הן אל אהרן והן אל בניו צריכין כולם לברך בנוסח אחד ומפני מה זאת מפני שגלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם דעתיד בית המקדש השני ליחרב מפני שנאת חנם משום בכל מקום דמחלוקת מצויה אין שם ברכה כדכתיב השם גבולך שלום חלב חטים ישביעך ופירושו הוי בעת דשוררת שלום בינינו אזי הברכה מחלב חטים ישביעך ולכן אם הברכה יהא לכל אחד נוסח אחר אזי ספק יהא אם הברכה תקוים, אבל השי' יהא רצה הברכה של כהנים תקוים לכן ציוה כה תברכו את בני ישראל ולא בנוסח אחר. אמור להם, פירש, מתחילה צריכין הכהנים קודם הברכה לאמר מוסר להעם ואיזה מוסר יהא יברכך וכו' משום דכל ברכת כהנים נאמרו בלשון יחיד דהיינו שיהא נחשב בעיני הכהנים כל העם כאיש אחד דהיינו דשוררת שלום ביניהם וכולם נחשבים כאיש אחד אזי ושמו, פירש, הכהנים ישימו את שמי על בני ישראל דידוע הוי דשמו של השי' שלום כמו בפ' פינחס, לכן אמר הנני נתן לו את בריתי שלום ואותיות של ישראל פירשו המפרשים ישר־אל, דהיינו ההולך בדרך הישר של אל מה דרכו של השי' הוא שלום כן ילכו הם אזי ואני ואברכם דיברך לכל אחד וכפי שאלת לבו יתן לו, אבל אם לא יהא אחדות ביניהם אלא פירוד לבבות אזי צריכין לברך לכל אחד ואחד אזי לא יהא הברכה חל וכן הוא איתא בסוטה דף מ"ב ובספרי כה תברכו את בני ישראל פנים כנגד פנים, אתה אומר כן או אינו אלא מול כנגד פנים תלמוד לומר אמור להם פנים כנגד פנים כאדם האומר לחבירו, ופירושו הוי בודאי כדפירשנו דצריכין לומר מוסר ובאיזה אופן יכולים לאמר מוסר בודאי פנים אל פנים דאם לא כן לא ישמע לדבריו.

ולכן הכי פירושו דהא ידוע לכל דדבר קשה ממוסר לאמר לחברו ליתא בעולם דמיד יאמר לו מי שמך לשר ושפט עלי וכמו דאיתא בערכין דף ט"ז אמר ר' טרפון תמה אני אם יש בדור הזה שיכול להוכיח אפילו אם אמר לו טול קיסם מבין עיניך אמר ליה טול קורה מבין עיניך, וכן אמר ר' אלעזר בן עזריה ור' עקיבא אמר תמיה אני אם יש בדור הזה שמקבל תוכחה ופירש"י הלכך כולם חוטאים ואינם יכולין להוכיח, ע"ש, ולכן איזה כהן ירצה לילך ולברך את ישראל דעל ידי הברכה של שלום יתוספו לו שונאים, לכן אמר דבר אל אהרן, פירש, דאל אהרן דיבר בלשון קשה דצריך אתה לילך ולברך את ישראל אבל אל בניו לאמר בלשון רכה דהא ידוע הא דאיתא בסוטה דף ל"ח אמר ר' יהושע בן לוי כל כהן שמברך מתברך ושאינו מברך אינו מתברך שנאמר ואברכה מברכיך, ולפי זה כיון שאתם מברכים לישראל בודאי יהא שלום ביניכם ולא אכפת להם הדברי מוסר שאתם אומרים להם.

כה תברכו, פירש, בין אהרן ובין בניו לכולם נוסח אחד ובאיזה אופן יברכו לישראל כתיב אמור להם פנים אל פנים דברי מוסר ואיזה מוסר יאמרו הכהנים קודם הברכה כתיב יענך ה׳, פירש, כדי שהמוסר יפעול על אחדות האומה ישראל דהיינו שיכולין לברך לכל ישראל בלשון יחיד ועוד דלא יאמרו ברוך אתה לה׳ כדבירך שם לאברם אבינו משום ראיתא בסנהדרין דף צ״ו דנבוכדנאצר מלך בבל זכה למלכות דשלח מרודך בלאדן מלך בבל מכתב לחזקיהו שלמא למלכא חזקיה שלום לקרתא דירושלים שלם לאלהא רבא ואמר ליה נבוכדנאצר קרית ליה אלהא רבא וכתביתי ליה לבסוף אלא כתיב שלם לאלהא רבא שלום לקרתא דירושלים שלם למלכא חזקיה רהיט בתריה ד׳ פסיעות, ע״ש, אלא צריכין להזכיר בברכה מתחילה שם השי׳ לכן צריכין לאמר יברכך ה׳ בבנים וישמרך מבנים רעים, יאר ה׳ פניו אליך, פירש דתזכה לחיים ארוכים אבל איזה חיים יהא ויחונך, דהיינו שיהא החיים יהא על פי אהבת התורה כי נר מצוה ותורה אור, לכן יאר לך בתורה ובמצוה, ישא ה׳ פניו אליך וישם לך שלום, כיון שיהא שלום בגבולך אזי יהא לך מזוני כדכתיב השם גבולך שלום חלב חטים ישביעך לכן מיד דכהנים יברכו את ישראל בשלש ברכות הנ״ל ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם בשלש ברכות הנ״ל.

ולפי זה אתי שפיר הא דמברכין הכהנים קודם הברכה של ישראל אשר קדשנו במצותיו וצונו לברך את עמו ישראל באהבה. ותמה המגן אברהם בסימן קכ״ה, ס״ק י״ח מנא לן שצריכין לברך באהבה, ותירץ על פי זהר כל כהן דלא רחים לעמא או עמא לא רחמין ליה לא ישא את כפיו, והס׳ שפתי חן על התורה תמה עליו שלא הביאו דין זה הפוסקים והש״ע, אבל לפירושינו הא מרומז בתורה זאת דצריכין לברך באהבה מדכתיב לאמר פעם שני מיותר ועל כרחך הוי דאל אהרן דבר ובלשון קשה אבל אל בניו לאמר, אמר להם בלשון רכה דהבטיח להם שעל ידי ברכת כהנים הגם שיאמרו מוסר ובכל פעם על ידי אמירת המוסר יתרבה שונאים, אבל כאן הבטיח להם השי׳ דלא יהא שום מחלוקת ביניהם ובמקום שאין מחלוקת הא שוררת שלום אם כן שפיר מברכין הכהנים לברך את עמו ישראל באהבה, דהיינו האהבה השוררת ביניהם לא יתבטל על ידי הברכה שלהם.

היוצא לנו מכל דברינו הנ״ל דאסור לעשות שום רעפארעם לתורתינו הק׳ כי עליו אין להוסיף ולא לגרוע ממנו דלכאורא אם אמרו הכהנים ברוך אתה לה׳ או אמרו ה׳ יברכך וישמרך מאי איכפית לן הא הוי כוונת הברכה אחת היא ואפילו הכי אתי לן קרא לאשמועינן כה תברכו ולא בלשון אחר אף דכוונה אחת יהא מכל מקום אסור להוסיף או לשנות הציוו של השי׳ משום דתורתינו הק׳ עומדת לעולם למעלה

משכל האנושי ועל כל תג ותג שלה יש הרבה כוונות ונפלאות כדאשכחן בר' עקיבא שהיה על כל קוץ וקוץ דרש תילין תילין של הלכות, במנחות דף כ"ט, ולכן אין להוסיף שום שכל לתורתינו הק.

פ' בהעלתך

ותדבר מרים ואהרן במשה על אדות האשה הכשית אשר לקח כי אשה כשית לקח ויאמרו הרק אך במשה וכו' והאיש משה עניו מאד מכל האדם וכו'. האלשי"ך מקשה למה כפל דבריו כי אשת כשית לקח הוא מיותר, ע"ש מה שפירש על זה. ולע"ד נראה לפרש בפשיטות משום בפ' יתרו כתיב ויקח יתרו חותן משה את צפורה אשת משה אחר שלוחיה. ובמכלתא איתא ר' יהושע אומר אחר שנפטרה ממנו בגט נאמר כאן שלוח ונאמר להלן ישלוח מה שלוח האמור להלן גט אף כאן גט וכאן פירשי' כי אשה כשית לקח ועתה גרשה, עכ"ל. אם כן הכי פירושו, הם הברו על משה מדוע גירש את צפורה אשתו הלא כל התירוצים ליתא דהא גירש אותה פעם אחת ולמה לקח אותה לחזרה כי אשה כשית לקח פעם שני ועכשיו גירשה פעם שני אי משום נבואה דהשיג עכשיו השגה גדולה בנבואה יותר מתחילה הא אין אנו יודעין שום חילוק בנבואה. ויאמרו הרק אך במשה דבר ה' הלא גם בנו דבר, פירש דהא אירע כמה פעמים דדבר ה' אל משה ואל אהרן ביחד ומכל מקום לא פירשנו מדרך ארץ ובודאי אירע כן עם מרים, כדאיתא לבסוף דקרא ה' אל משה ואל אהרן ואל מרים, ולפי זה הכי פירושו, הרק אך במשה לבד השיג הנבואה ואנו השגנו נבואות קטנות הלא גם בנו ביחד קבלנו כמה פעמים נבואה אחת ביחד ואפילו הכי אנו לא פירשנו מדרך ארץ.

וישמע ה', פירש, ח"ו לא דברו לשון הרע על משה אלא דברו מרים עם אהרן לחוד ולא שמע כי אם ה' ואפילו הכי נענשו ועוד אמרו ואי משום ענות שלו ואמרינן בסוטה דף מ"ט דענוה מביאה לידי יראת חטא וירא משה ח"ו שמא יכשל בביאות אסורות כדיארע כמה פעמים ברואה דם מחמת תשמיש ובדומה לכן הרחיק משה את עצמו עכשיו ומתחילה לא היה בא לידי מדריגה גדולה כזו לכן נשא אותה פעם שני אבל לבסוף גירשה דבאה לידי מדריגה גדולה לידי ענוה, אבל זהו ליתא הכי והאיש משה עניו מאד לחוד מכל האדם אשר על פני הארמה הלא אשכחן בשמות ט"ז אמר משה ונחנו מה ובחולין דף פ"ט איתא גדול מה שנאמר במשה ואהרן יותר ממה שנאמר באברהם דאילו באברהם כתיב ואנכי

עפר ואפר ואילו במשה ואהרן כתיב ונחנו מה הרי שאהרן היה שוה למשה בענוה שלא החשיב עצמו לכלום ומשה גופו אמר זאת אפילו הכי לא פירש מהאישה. והא דלא כתיב וישמע ה' אחר והאיש משה עניו אחר כלות הדברים שדברו מרים ואהרן על משה משום דעיקר הקפדה של השי' היה רק מה דהשוו נבואתם אל משה והתירוץ של השי' היה נמי רק אודת הנבואה ולא אודת ענוה דאמרו דאהרן היה עניו כמוהו, לכן כתיב וישמע ה' אחרי דברו הנבואה, ולפי זה מדויק הלשון היטב והאיש משה בואו ואמרינן ואו מוסיף על ענין ראשון דקאי על דבריהם הראשונים והוסיפו עוד לדבר ביניהם.

ועוד מצינו לפרש כפשוטו וישמע ה' הוי אחר כלות הדברים שדברו אהרן עם מרים ולזה אתי הכתוב לן לאשמועינן דהאיך דברו על משה כזאת אי משום דחשבו למשה לבעל גאוה דמחשב עצמו דהוא גדול מכולם, אבל באמת לא כן הדבר, והאיש משה, פירש, משום דאדם נקרא בארבעה שמות: אנוש, גבר, אדם, איש, הגרוע מכולם אנוש הפירושו הוי דהוא אנוש מכל הבריות שבעולם וכמדומה למשל זבוב שקורין (פליג) אם תמות אותו אבל מיד שיזרח עליו השמש יחיה אבל לנו יארע תצא רוחו ישוב לאדמתו ביום ההוא אבדו עשתנתיו, אם כן אנוש הוא מכל הבריות, למעלה הימנו גבר, איזהו גבר הכבש את יצרו, למעלה הימנו אדם, ואמרינן אתם קרוים אדם ולא עכו"ם קרוים אדם, למעלה הימנו איש, ומשה איש אלהים, לכן אמר והאיש משה, מפני מה זכה להיקרא בשם איש מפני שהוא עניו מאוד מכל האדם אשר על פני האדמה משום דהאלשי"ך בפ' נצוים פירש הא דאיתא בישעיהו וישח אדם וישפל איש אם האדם וישח עצמו אזי הוא נקרא בשם אדם אבל אם וישפל, דהחזיק את עצמו לשפל, אזי נקרא בשם איש, עכ"ל, וכיון דמשה החזיק עצמו לעניו מאוד לכן נקרא בשם איש, אם כן איך חשבו אותו לבעל גאוה.

ויאמר ה' פתאם אל משה ואל אהרן ואל מרים צאו שלשתכם אל אהל מועד ויצאו שלשתם, ופירשי' מגיד ששלשתן נקראו בדבור אחד מה שאי אפשר לפה לאמר ולאזן לשמוע, עכ"ל, ומקורו הוי מספרי הגם שלא הביא רשי' הספרי דדריש הכי וירד ה' בעמוד ענן ויעמד פתח האהל ויקרא אהרן ומרים ויצאו שניהם, פירש, ולמה קרא למשה נמי שיבוא לאהל מועד כיון דעיקר הדיבור היה לאהרן ומרים, חדא לאשמועינן הגם דקרא לשלשה בקול אחד אפילו הכי כל אחד ישיג הנבואה לפי השגה שלו ומזה גופו יכירו שיש דרגות בנבואה הגם שדבר לכולם בפעם אחד, ועוד אתי לן לאשמועינן הא דאמרינן בשבת דף פ"ז שלשה דברים עשה משה מדעתו והסכים השי' עמו וכו', ופירש מן האשה דנשא קל וחומר ואמר ומה אילו שלא דברה

שכינה עמהן אלא שעה אחת וקבע להם זמן אמרה תורה היו נכונים וכו, ואל תגשו אל אשה אני שבל שעה ושעה שכינה מדברת עמי ואינו קבוע לי זמן על אחת כמה וכמה והסכים השי' עמו דאמר לו ואתה פה עמוד עמדי, ועיין ברשי' ובתום' שם מה שפירשו בזה, להכי קרא להו פתאום להראות דעל ידי משה קרא להו נמי פתאום, ולפי זה הקל והומר של משה נכונה.

והראה השי' לאהרן ומרים דבארבעה דברים חלוקים המה ממשה א' דלשאר נביאים קבוע להם זמן והכנה לקבל הנבואה ובמשה רבינו אינו קבוע לו שום זמן ולא צריך שום הכנה לקבל הנבואה, כדאירע הכא דפתאום קרא לכולם השי' ועוד פה אל פה אדבר בו ופירש המלבי"ם כמו שרואה במראה רואה הצורה העומדת נכחו וידבר עמו פה אל פה, עכ"ל מה שאין כן בנביאים שרואים רק במראה דהיינו דראו מחזות ודמיונות, אבל לא כמדבר פה אל פה ועוד במראה ממש ולא בחידות ומשלים, ועוד דתמנת ה' יביט שלא זכה למדריגה זו שום איש בעולם אם כן מדוע לא יראתם לדבר בעבדי במשה.

לכאורה צריכין אנו להבין בכל מקום כתיב משה עבדי כדאיתא בפ' ברכה וימת שם משה עבד ה' או ביהושע א' אחרי מת משה עבד ה' וכו', משה עבדי מת ולמה כתב הכי בעבדי במשה, באמת רשי' תירץ בשם ספרי בעבדי לחוד או במשה לחוד מכל שכן אי בעבדי וגם במשה ע"ש. ולולא דמסתפינא מרבוותא הוי אמינא דהכי פירושו דאי כפירושם היה לו לכתוב על עבדי ועל משה, אלא נראה לי דהכי פירושו, ומדוע לא יראתם לדבר בעבדי במשה דהיינו לדבר לפני לא יראתם ולדבר בפני משה יראתם אלא היה לכם לדבר עם משה ולא לדבר שלא בפניו. ולפי זה פירושו הוי ומדוע לא יראתם לדבר בעבדי דהיינו לדבר בפניו וכי תימא שהוא עבד ה' לכן יראתם לדבר בפניו הלא היה לכם לדעת כי לפני משה אין לכם לראות מפניו מפני שהוא עניו מאוד מכל אדם אן כן היה לכם לדבר בפניו, להכי כתב בעבדי מתחילה ובתר הכי במשה ופירושו לפי זה הוי בפשיטות ומדוע לא יראתם הפסיק הענין הפירושו הוי מדוע לא נפל עליכם שום מורא בעת שדברתם על משה ובאם רצונכם לדבר כדי שמשה יותר לא יעשה כן היה לכם לדבר בעבדי דידוע לכם דעבד מלך הרי הוא כמלך, ומהאי טעמא אמרינן ומורא רבך כמורה שמים, ואם תאמר שיראתם לדבר מוסר בעבדי הלא דברתם במשה הידוע לכל ענוה שלו, ומדויק הכתוב.

הנה זה הפירוש אתי שפיר לר' יהושע דסבירא לו במכילתא דמשה מתחילה גירש לציפורה אשתו ועכשיו גירשה פעם שניה, אבל לר' אלעזר המודעי דסבירא לו מעולם לא גירש אותה מתחילה אלא שנפטרה ממנו במאמר אם כן למה כתב עוד פעם כי אשה כשית לקח. ונראה לי דהכי פירושו

דבספרי איתא הכושית וכי כושית היתה אלא מדינית היתה ומה תלמוד לאמר כושית, מה כושי משונה בעורו כך צפורה משונה ביפיה ובמעשים טובים שלה. ולפי זה הכי פירושו דדברו אהרן ומרים במשה על אדות האשה הכשית אשר לקח וכפירושי' ועכשיו גירשה בגט ואמרו כי אשה כשית באמת לקח ועכשיו מתחרט על השידוך שלה הלא באמת היא היפה בנשים ואי משום הנבואה הלא גם בנו דבר ה' וכו'.

וגם פירושינו לעיל דפירשנו להכי קרא פתאום למשה ולאהרן ולמרים אתי שפיר דוקא אי אמרינן דיתרו בא קודם מתן תורה לכן אמר לו השי' למשה ואתה פה עמוד עמדי להורות דמהיום והלאה הוא אסור בתשמיש המיטה, אבל אי נימא דיתרו בא לאחר מתן תורה אם כן איך מפרשינן ואתה פה עמוד עמדי הלא לבתר הכי לקח לצפורה לאשה פעם שני כיון שגירש אותה פעם אחת בדרך למצרים ומשה רבינו הא היה כהן גדול כל ימיו ואסור לדור עם גרושתו אפילו בשכונה אחת ופשיטא דאסור ליקח לגרושתו ובודאי צריכין אנו לומר דמדרשות חלוקין הם דר' יהושע דסבירא לו דגירש משה לציפורה סבירא לו דמשה רבינו לא היה כהן כל ימיו אם כן מותר לו להחזיר לצפורה אחר שגירש אותה וסביר נמי דיתרו בא קודם מתן תורה וכן איתא בהדיא בזבחים קט"ז וישמע יתרו מה שמועה שמע ובא ונתגייר ר' יהושע אומר מלחמת עמלק שמע, ע"ש, ולפי זה קודם מתן תורה החזיר לצפורה אבל לבתר מתן תורה אמר לו השי' ואתה פה עמוד עמדי ואסור אתה בתשמיש המיטה, אבל מאן דסבירא לו דלאחר מתן תורה בא, ר' אלעזר המודעי בזבחים שם משום דאזיל לשיטתו דסביר מעולם לא גירש לצפורה אלא נפטרה בדיבור, במכילתא שם ולא היתה גרושתו מעולם יכול להיות דמשה רבינו היה כהן גדול כל ימיו ואמר לו ואתה פה עמוד עמדי לאסור לו תשמיש בעת שיבוא אשתו לכאן דקמי שמיא גליא, להכי כתיב ויצא משה לקראת חתנו אבל לא לקראת אשתו דאסורה עליו מעת מתן תורה בתשמיש, כדפירשנו.

ויחר אף ה' בם, פירש, על שניהם אי על אהרן וגם על מרים וילך כיון דהשכינה הלכה מאתם מיד והענן סר מעל האהל הגם דהענן היה רק בזכות אהרן כדאיתא בפ' חקת וישמע הכנעני מלך ערד ופירש הגמ' בראש השנה ג' מה שמועה שמע שמת אהרן ונסתלקו ענני הכבוד וכו' ע"ש, והראה להם כמה גדולה כח דלשון הרע דאפילו הענן שהיה רק בזכות של אהרן גם כן נסתלק והנה פירש תומי"ד מרים מצרעת כשלג ויפן אהרן ופירש הספרי וכן בשבת דף צ"ז שנפנה מצרעתו דברי ר' עקיבא ור' יהודה בן בתורה פליג עליו אלא דלא

התנגע אהרן, ע"ש, ונראה לי לע"ד דפלוגתייהו תליא בפלוגתא דר' מאיר ור' יוסי במועד קטן דף ז' ר' מאיר סביר בכהן תליא מילתא אי טהור אמר ליה טהור ואי לא אלא דטמא שתיק, ופירש"י דאי מיטמא ליה הוי טמא ואי לא בעי מטמא ליה לא הוי טמא ולהכי חזי ליה להקל ולא להחמיר דאי חזי ליה דהוי טמא לא לימא ליה כלום ולא הוי טמא, אבל ר' יוסי סביר דכי חזי ליה בהן דטמא לא מצי למישתיק וכו' עכ"ל, ולפי זה על כרחך צריכין אנו לאמר דר' עקיבא דסביר דנצטרע אהרן אלא דנתרפא אחר כך, סביר כר' מאיר דבכהן תליא מילתא דאי נימא דסביר כר' יוסי לכאורא קשה כיון דאהרן היה מצרע והשי' הוא הכהן אם כן היה להיות לאהרן תומי"ד להיות טמא כדין מצרע דטמא שבעה ימים וכי תימא אין הכי נמי דהיה טמא אם כן למה כתוב והעם לא נסע עד האסף מרים הוי להכתוב לכתוב עד שיטהרו אהרן ומרים ביחד ולא לתלות הכבוד במרים לבד אלא על כרחך סביר כר' מאיר דבכהן תליא מילתא דאי לא יאמר הכהן טמא לא הוי טמא לכן כיון דהשי' התרפא תומי"ד לאהרן כדפירש המלבי"ם דעיקר החטא היה אצל מרים לכן לא רצה השי' גם כן לטמאו לכן לא היה טמא כי אם מרים לחוד, לכן כתיב והעם המתינו רק על מרים, אבל ר' יהודה בן בתירא דסביר דלא נצטרע אהרן אם כן מצי סביר כר' יוסי דמצוה מוטל על הכהן באם יראה שהוא טמא צריך לטמא אותו, אלא דהכא לא נצטרע אהרן כי אם מרים לחוד.

היוצא לנו מכל דברינו הנ"ל ומה אהרן ומרים דלא דברו לשון הרע אלא בינם לעצמם מכל מקום נענשו ולא תלא להם שום זכות להינצל מעונש מכל שכן באנשים שלנו ולשון הרע ממש על אחת כמה וכמה צריכין להרחיק מהן.

אחר זה מצאתי בסיפרי ר' נתן אומר אף בפניו של משה דברו בו שנאמר וישמע ה' והאיש משה אלא שכבש משה על הדבר הניחא דברינו לתנא קמא דפירש דלא דברו בפני משה אבל לפירוש הסיפרי לר' נתן אם כן לכאורא פירושינו הא ליתא, אבל כשנדייק היטב אכתי פירושינו במקומה עומדת דהא לא אמר ר' נתן דדברו רק עם משה אלא דאמר אף בפניו של משה דיברו בו אם כן כעס השי' עליהם מדוע דברו שלא בפני משה מתחילה אלא היה להם הכל לדבר בפני משה כדי הוכח תוכיח אפילו תלמיד לרבו, ועיין בארץ חמדה, ועיין בבא מציעא דף ל"א.

אראתן להכי צריכין אנו להבין גמ' דזבחים דף ק"ב, אמר השי' אני מסגירה אני חולטה אני פוטרה, עיין בתוס' וכתבו בספרי איתא אמר אהרן נמצאת מפסיד לאחותנו שאיני יכול להסגירה ולא לטמאה ולא לטהרה לפי דרכנו למדנו דאהרן דרש אין אדם רואה נגעי קרוביו, ותימה במה היה מפסידה כיו דאין אדם רואה את הנגעים כל שכן

שהיתה טהורה, עכ"ל. פירש לפירושם כיון דסביר אין אדם רואה נגעו קריבו על כרחך סביר נמי באמירת כהן תליא מילתא אי אמר כהן טמא הוא דהוי טמא ואי שתק טהור להכי קשה להו כיון דאין אדם רואה נגעו קרובו אם כן ישתוק אהרן וממילא יהא טהור, אבל לע"ד לא זכיתי להבין דבריהם הק' ומנא להו דתליא באמירת כהן משום דסביר אין אדם רואה נגעו קריבו ותליא הא בהא, דלמא לא תליה הא בהא הגם דאהרן היה סביר דאינו רואה נגעו קריבו מכל מקום יכול לסבור דלא תליא באמירת כהן ומצוה לומר אי חזי דטמא יטמאנה, אם כן שפיר איתא בספרי אני מפסיד לאחותינו שאיני יכול להסגירה ולא לטמאה ולא לטהרה הא השי' הוא כהן כיון דרואה אותה השי' שהיא מצורע על כרחך צריך לומר שהיא טמאה וליתא שום כהן דיטהר אותה, ויותר מדויק יהא הלשון אני מפסיד לאחותינו ואיך הוא מפסיד לה.

אבל ראיתי בספרי ויפן אהרן אל מרים מגיד הכתוב שכל זמן שהיה רואה אותה היתה פורחת בה, עכ"ל, פירש, היתה הצורעת פורחת בה יותר אם כן הא יכול להיות בלא ראית אהרן היתה טהורה אלא על ידי ראית אהרן היתה הצורעת פורחת בה יותר והיתה כשיעור אם כן שפיר אמר אני מפסיד לאחותינו דעל ידי ראיה שלו היא נטמאה ולטהר אותה איני יכול מפני שאין אדם יכול לראות נגעו קרובו וכהן אחר ליתא בעולם דאהרן ובניו כתיב בפרשה ולא יותר, ועיין בארץ חמדה על התורה פירש נמי להכי לא הוי הנגעים של אהרן שוה למרים כיון כשאהרן רואה לנגע מרים היה מוסיף אם כן למרים היה יותר מלאהרן, עכ"ל.

אראתן להכי ראיתי דבר פלא בס' ארץ חמדה הנ"ל ובעיני היא מצוה להגיה את דבריו הק' דהביא את דברי תרגום יונתן הא דכתיב על אדות האשה הכשית אשר לקח אתתא כושייתא דאנסיבו כושאי למשה במערקיא מן קדם פרעה. ופלא מאי בעי הכא, וכו'. ונראה כי ביבמות דף ס"ג כתבו התוס' לחד תנא דגרש משה לצפורה אם כן קאי האשה הכשית על הך איתתא דנסב משה ולא על צפורה וכו' ע"ש. ופלא גדול בעיני כי באמת ליתא לא בגמ' ולא בתוס' דהביאו דמשה לחד תנא גירש לצפורה אלא כתבו שם התוס' דבן עזאי נסב אשה וגירש אותה אבל באמת במכלתא איתא דר' יהושע סביר הגירש אותה, אם כן צריכין להגיה במכלתא איתא לחד תנא דסביר הכי, ולפי זה יהא כל דבריו הק' נכונים.

אל נא תהי כמת אשר בצאתו מרחם אמו ואכל חצי בשרו, ועיין בפירש רשי', ועיין בס' תורה תמימה ופירש שם כוונתו דקרא על פי דוחק. ובעיני נראה לפרש בפשיטות, רק מקודם צריכין אנו להקדים דברי הרמב"ם מאכל ובי"ד סימן שע"ג ומקורם הוי מגמ' דנזיר דמת חסר אין הכהן מטמא

לקרובים, ולפי זה להגדיל היגון אשר בלבו אמר אהרן אל נא תהי אחותינו מרים כמת חסר דהיינו דנולד שלם רק בצאתו מרחם אמו ויאכל חצי בשרו, משום ביו"ד סימן שע"ג הנ"ל איתא הא דמת חסר אינו מטמא הכהן לקרובים הני מילי כשחסר לאחר מיתה אבל כשחסר ממנו אבר בחייו ומת מיטמא לו אף על פי שאינו שלם, ופירש הש"ך הוא הדין כשחסר בשעת מיתה דאינו מטמא לו, ע"ש, להכי אמר אהרן באם על ידי הצרעת תמת מרים אם כן שום קרוב שלה לא יהא רשאין להתעסק בה אני ואתה הלא אנחנו כהנים גדולים ובלאו הכי אין אנו רשאין לטמא לקרובים ובני הלא זרים הם אצלה ואינם משבעה קרובים המבוארים בתורה דכהנים רשאים לטמא להם ואפילו אם הינו כהנים לשאר קרובים מצוה להיטמא ולאחותינו מריה הנביאה אין אנו רשאים להיטמא דעל ידי צרעת נחשב כמת חסר דאין הכהן רשאי לטמא לה ולהגדיל הכאב אמר זאת אל משה וכיון דראה משה דאהרן לא זכר שם מרים מפני הבושה לכן לא זכר הוא גם כן שם מרים אלא ויצעק משה אל ה' ולמה צעק משה לאמר פירש, דהא ידוע כל מקום דכתיב דבר הוי דבור קשה ולאמר הוי אמירה רכה, לכן צעק אל ה' לאמר, פירש, דיענה לו השי' בדברים טובים. אל נא רפא נא לה מכאן במתפללין נגד החולי שיתרפא מחליו אין צריכין להזכיר שם החולי כמו דלא הזכיר משה שם מרים אלא אמר רפא נא לה.

אדאתן להכי צריכין אנו להבין דברי המלבי"ם מפ' שמיני ו' פסוק ד': ויקרא משה אל מישאל ואל אלצפן, ומקשה למה לא ציוה לאלעזר ולאיתמר בני אהרן דהיו כהנים הדיוטים שמתטמאין לקרוביהם, ובזבחים ק' איתא דמטמאין אותו בעל כרחו, ותירץ משום דנדב ואביהו נשרפו רק השלדן קיימת הוי, עיין בתוס' סנהדרין נ"ב, ומבואר בנדה כ"ז דזה הוי כמת חסר ובזה אין הכהן קרובו מטמא לו כדאמר רב חסדא בנזיר מ"ג וביו"ד סימן שע"ג, וכו', עכ"ל.

הנה בסנהדרין הנ"ל איתא שם פלוגתא ולחד מאן דאמר הוי כהפירש הרב הגאון המחבר הנ"ל, אבל תירוץ בתרא דהיינו ר' אלעזר פירש בבני אהרן היה שריפת נשמה וגוף קיים וכיון דהגוף היה קיים אם כן הא לא הוי המת חסר אפילו כל שהוא ולפי זה אכתי קושיתו במקומה עומדת למה לא צוה לטמא לאלעזר ולאיתמר ומצוה נמי איכא בדבר כהנ"ל ואפילו לרב מתנה דפירש בבני אהרן היה רק שלדן קיימת גם כן לא זכיתי להבין דבריו הק' משום דהרדב"ז על הרמב"ם פרק ב' מ"ה אבל ה' ט"ו הביא דברי כל בו דכתב דאין רשאי כהן ליטמא לקרובו הנהרג לאביו שלם ולא כשחסר והרוג חשבינן ליה חסר בכמה דוכתי, והשיג עליו מה הוא חסר אם מפני שנשפך דמו אם חנקוהו

מאי הא לא נשפך דמו ולא חסר כלום, וכי תימא דבעינן דוקא שיהא הרוג בחרב, אם כן מי שמת משלשול דמים לא יטמא לו שהרי חסר אלא בודאי דלא נקרא חסר אלא כשחסרונו ניכר בגופו דאי לא תימא הכי אין לך כל מת שלא יהיה חסר דכתיב יכל בשרו מרואי וכו', לכן מסיק דלא שנא הרוג ולא שנא מת אם חסר מחיים מטמא לו כיון בשעת מיתה היה לו השלימות מחיים ובחסר לאחר מיתה שנפרד ממנו אבר או חסרון הניכר או נפרד בשעת מיתה כגון שנקטם ראשו הרי זה חסר הגם שהכל לפניו אינו מטמא לו ואפילו חסר הראש עם הגוף אין זה חיבור והוא חסר ואינו מטמא, עכ"ל.

ולפי זה כיון דשלדן קיימת ומהו שלדן קיימת פירש הגמ' בנדה הנ"ל לאביי ששרפו על גבי קטבלא ופירשי' עור קשה ושלוק ואינה נשרפת עם המת, ותוס' פירשו שם עור שלוק היה בעור חפוס מאדם וצורתו דכי נמי נשרף עליו צורתו וחתוך אברים ניכרים, עכ"ל, ולפי זה הא לא היה אצל בני אהרן שום חסרון הניכר ובדליכא חסרון הניכר הא כהן מיטמא לו ואכתי קושיתינו במקומה עומדת למה לא ציוה ליטמא לאלעזר ולאיתמר וכן לתירץ רבא שם ששרפו על גבי אפודרים, ופירשי' אבן דעושו לו מחיצות שאין האפר יכול להתפזר, עכ"ל, וכיון דאמרינן בבני אהרן היה שלדן קיימת על כרחך עשה השי' נס שיהא שלדן קיימת כמו שנשרפו על גבי קטבלא או על גבי אפודרים, עיין בסוכה כ"ה בתוס' ד"ה מישאל פירש כמו הכי, ובודאי קושיתינו במקומה עומדת, ואפילו לרבינא דתירץ שם כגון דאיחרכי אחרוכי, ופירשי' איחרוכי המת ולא נעשה אפר, עכ"ל, זהו שייך רק לפרש שלדן קיימת אבל ח"ו בבני אהרן בודאי לא איחרוכי העצמות שלהן דאפילו בגדיהן לא נשרפו כדכתיב וישאם בכתנתם מכל שכן לא נחרכו העצמות שלהן דרך בזיון. וביותר קשה לי דהא בשלדן קיימת פסק הרמב"ם ב"ה טומאת מת פרק ג' ה"ט המת שנשרף ושלדו קיימת והוא השדרה והצלעות הרי זה מטמא כמת שלם ואין צריך לומר אם נחרך אבל בנשרף ונתבלבל צורת תבניתו טהור, ע"ש מדכתב דמטמא במת שלם דמשמע בודאי לכל דיניו הוא שוה למת שלם ובודאי לגבי טומאת קרובים נמי דינו כמת שלם, ואפילו אי נימא דרק לטומאה הוי דינו כמת שלם ולא לגבי טומאת קרובים משום דגזירת הכתוב הוא לאביו משמע דוקא שלם כאביו, אכתי קושיתינו הראשונה במקומה עומדת.

אבל באמת בעיני לא קשה מידי הא דלא אמר משה לאלעזר ולאיתמר להטמאה להן משום דהצל"ח פסחים דף צ' פירש לר' עקיבא דאמר דאנשים דלא יכלו לעשות הפסח מישאל ואלצפן היו שהיו עוסקים בנדב ואביהו ור' יצחק פריך עליו ההמעשה היה מנדב ואביהו

בראש חודש ניסן, הא היו יכולין לטהר עד פסח, ולזה תירץ הצל"ח דר' עקיבא סביר דאכתי לא היה להן פרה אדומה לטהר דהא שנים עשר יום היו ימי מילואים ובודאי לא עשו באותן הימים פרה אדומה וקניית הפרה עם שריפת הפרה בודאי נמשך לכל הפחות לא יום אחד אלא נמשכה עד ארבעה עשר לעת ערב, ע"ש, להכי לא יכלו לעשות הפסח דזמן שחיטתה היתה בחצות היום, ע"ש, ולפי זה הא אתי שפיר בפשיטות משום ר' לוי אמר בגיטין דף ס' שמנה פרשיות נאמרה ביום א' ר"ח ניסן וא' מהן הוי פרשה טמאים, ופירש רשי' דאנשים דלא יכלו לעשות הפסח אם כן בעת שנטמאו לנרב ואביהו ידעו הדין אם לא יטהרו קודם הפסח ידחו לפסח שני, אם כן איך יאמר משה לאלעזר ואיתמר דיטמאו לנרב ואביהו הגם שחיטה כשרה בזר, אבל משחיטה ואילך דוקא בכהן, אם כן מי יקריב לכל קרבנות הפסח מכל ישראל דהא כל הכהנים היו אהרן ומשה ואלעזר ואיתמר ופינחס הא איכא פלוגתא אם נתכהן מתחילה אי לא ופרה אדומה לא היה עדיין ובאים שיטמאו אלעזר ואיתמר לא יהא כהנים להעלות קרבן פסח מכל ישראל, להכי ציוה להיטמא למישאל ואלצפן ואי משום מצוה להיטמא לקרובים הלא יפסיד יותר, להכי לא אמר להם להיטמא.

ואפילו לפירש התוס' בגיטין שם פרשה טמאים הוי פרשת וינזרו דכתיב ביה טומאת שרץ ונבילה וכל הצריך לטומאת מקדש וקדשיו, ע"ש, ולפי זה הא לא ידע משה עדיין הדין מלדחות לפסח שני או לא, מכל מקום הא ידע כיון דפרה אדומה לטהר לא היה לו עדיין ואיך יטמא לאלעזר ואיתמר דהא מי יתעסק בקרבן פסח, כדפירשנו, להכי לא ציוה להן.

אראתן להכי ראיתי בס' שדי חמד מערכת אבילות סימן ק"ז הוכיח שם מדברי יד שאול בספק אי כלו חדשיו מיטמאין עליו משום דאזלינן בתר רובא דהא דאין כהן מטמא לנפלים דוקא בידוע שלא כלו חדשיו אבל בספק בן קיימא אזלינן בתר רובי דבני קיימא יולדין, עכ"ל, ולזה קשה לו מדברי תוס' פסחים דף ט' ד"ה בשפחתו של מציק, וכו' ואומר ר"י דכהן שוטה היה דאפילו דשל גבירתה היה וכהן זה קרוב היה אינו מיטמא דאין כהן מטמא לנפלים דומיא דאביו בעינן בני קיימא ועוד דכאן לא היה לצורך המת, עכ"ל ואי נימא כדבריו מנא להו לתוס' להוכיח דכהן שוטה היה, לעולם אימא לך כהן תלמיד חכם היה רק דהכא איירי בנפל דהיה ספק בן קיימא דאזי הא מטמא לו הכהן דיכול להיות דכלו לו חדשיו ומדכתבו התוס' דהיה כהן שוטה שמע מינה דאין חילוק ולעולם אמרינן דאינו מטמא לנפל ואי משום טעם השני של התוס' דכאן לא היה לצורך המת אלא להודיע לגבירתו איך לישב עליו טומאה וטהרה, גם כן לא זכיתי להבין דבריהם

הק׳ כיון דמיירי בנפל דהוי ספק בן קיימא ויכול להיות דהוא בן קיימא וחייבין לקוברו והציץ אם לא גרר אותו חולדה ובהדלס ויקברו את הנפל וגם הציץ להודיעו אם זכר או נקבה ולפי זה הא הציץ לצורך המת. ואולי דברי ר״י קאי למסקנת הגמ׳ דמסיק דהפילה כמין נפל לבור לידע אם רוח הפילה או נפל הפילה ואם תמצא לאמר נפל הפילה לידע אם זכר או נקבה כיון דספק הוי אם רוח הפילה מיידי בודאי בלא כלו חדשיו דאי כלו חדשיו איך רוח יפיל ובלא כלו חדשיו בנפל סבירא להו לכולי עלמא דאין הכהן מטמא לנפל בודאי היה כהן שוטה חדא דאין כהן מטמא לנפל שלא כלו חדשיו ועוד הא הציץ רק לידע אם זכר או נקבה או רוח בודאי לא הוי לצורך המת כיון המיירי בלא כלו חדשיו דאין הכהן מטמא לו.

אבל באמת יכול להיות דינו של היד שאול נכונה בנפל שכלו חדשיו ואפילו בספק אם כלו חדשיו או ספק ל׳ יום כהן מטמא לנפל כזה והיכי אמרינן דאינו מטמא לנפל דידעינן בודאי שלא כלו חדשיו, ועיין בשאגת אריה החדשות סימן ז׳ מסיק בספק שהה שלשים יום כהן מטמא לו, ע״ש, וכיון בספק שהה כהן מטמא לו וטעמא מאי משום דאזלינן בתר רובא דבני קיימא יולדין אם כן אפילו מת בו ביום שנולד וספיקא לן אם הוא כלו חדשיו או לא נמי אזלינן בתר רובא ואמרינן דכלו לו חדשיו וכהן מטמא לו.

פ׳ שלח

וידבר ה׳ אל משה לאמר שלח לך, ופירש״י, לדעתך, אני אינו מצוה לך אם תרצה שלח, וכו׳, ע״ש. פירש, להכי כתיב וידבר דפירושו הוי דיבור קשה דעל פי אמת הוי השליחות המרגלים כנגד הבורא כיון ההוא נותן ארץ כנען לבני ישראל ומי יעמוד לפני השי׳ ולפי זה ענין השליחות הוא דסומכים על כחם אי גבורתם, להכי וידבר בדיבור קשה דבר הפעם עם משה, רק אל בני ישראל לאמר, באמירה רכה להבינם כי באמת שליחות המרגלים הוא למותר כיון דכל הליכות בני ישראל היו למעלה מן הטבע ומי יעמוד לפני השי׳ ואמר למשה שלח לך לדעתך אם תרצה לשלוח אזי תשלח לכל הפחות אנשים, פירש, צדיקים כדי ויתרו את ארץ כנען, פירש, דיש תרים ויש מרגלים ויש אנשים דיחפרו את הארץ, תרים פירושו הוי דתרים רק טובת הארץ ועל רע לא יתורו ולא יספרו כי השליחות שלהם כמה טובה הארץ אם כדי עבור טובת

הארץ ההיא להלחם עבורה, ואנשים דיחפרו את הארץ היא לשון חפירה כמו החופר בארץ כל מה שמוציא, הוציא מן הארץ כן האנשים האלו הם מספרים טובת הארץ וגם רעת הארץ ההיא, ומרגלים הם יחפשו רק רעת הארץ ההיא לכן הישראלים בקשו ויחפרו לנו את הארץ דיספרו להם אי טובת הארץ וגם רעת הארץ ההיא.

אבל השי' אמר למשה לדעתי אינם צריכים לשלוח כלל לתור הארץ ההיא אבל אם תרצה לשלוח אזי תשלח לכל הפחות אנשים צדיקים ויתרו את הארץ ההיינו דהם יתרו רק טובת הארץ ההיא מפני אשר אני נותן לבני ישראל, פירש דקיימא לן דנותן בעין יפה הוא נותן וזה הוי בבני אדם ועל אחת כמה וכמה אם השי' נותן מתנה בודאי בעין יפה מאוד הוא נותן אם כן כל עיקר שליחות המרגלים הוא למותר, אבל בני ישראל דבקשו ממשה בדברים א' פסוק כ"ב נשלחה אנשים לפנינו ויחפרו לנו את הארץ וישבו אתנו דבר את הדרך וכו, פירש, דבני ישראל חשבו דנתינת ארץ ישראל לא הוי בגדר מתנה אלא לקיים השבועה שנשבע לאברהם אבינו, לכן בקשו לשלוח אנשים דיספרו להם כמה טובת הארץ ההיא וכמה רעות הארץ ההיא אם כדאי הדבר לילך ולהלחם עמהם אי לא לא חס ושלום שלא לילך ולכבוש הארץ דהא שבט ראובן וגד דבקשו ממשה לישב בעבר הירדן אמר להם והנה קמתם תחת

אבתיכם תרבות אנשים חטאים וכו', עיין במדבר ל"ב פסוק י"ד, אלא משום דהשי' לא נשבע אלא לאחר ארבע מאות שנים ליתן להם ארץ כנען והם לא היו במצרים אלא רד"ו ושנים וכשנצרף שני שנים שהיו במדבר ולפי זה בסך הכל יהא רנ"ו שנים אם כן ימתינו בני ישראל עד כלות השבועה.

ובאמת מהאי טעמא אמר השי' אשר אני נותן לבני ישראל, פירש, ולא משום השבועה דהשבועה עדיין לא היה חל אלא משום דנותן להם עכשיו מתנה, להכי תשלחו אנשים שיהא צדיקים ויתרו ויספרו רק טובת הארץ ההיא וגם שיהא רק איש א' לשבט, פירש, כיון דצריכין לספר רק טובת הארץ יכול להיות מה שהיא טובה לשבט אחד רעה היא לשבט אחר ולפי זה בעיניו יהא זאת הארץ לא טובה כמרומה למשל זבולן לחף ימים ישכון ארץ אשר היא לחף ימים לא לכולם ניחא להם דתמיד יגורו מפני מלחמות שבניהם שיבאו עליהם למלחמה באניות שלהם או כדאיתא בספרי ברכה דשבטו של זבולן מתרעם לפני המקום ואמר לאהי נתת ארצות ולי נתת ימים ונהרות אמר לו על ידי החלזון כולם יהא צריכים לך, וכו', ע"ש, להכי שלחו איש אחד לשבט. וישלח אתם משה ממדבר פארן על פי ה' כלם אנשים ראשי בני ישראל המה, פירש, מזה אנו יכולין ללמוד מוסר הא דאיתא באבות אל תאמין בעצמיך עד יום מתוך שהרי

יוחנן כהן גדול שמש בכהונה גדולה פ' שנים ולבסוף נעשה צדוקי כן הכי דשלח אנשים צדיקים וראשי בני ישראל המה וגם השי' הסכים לשליחות שלהם ואפילו הכי ראו מה עלתה להם על ידי השליחות כפרו בהשגחת הבורא, להכי משה רבינו היה ירא גמי מהמאמר חז"ל דהא אין לך צדיק יותר מיהושע תלמידו מכל מקום הוסיף לו יוד ופירש רשי' בשם המדרש, יה יושיעך מעצת מרגלים, ע"ש.

לכאורא פירושו הוי שיסכים עמהם לעצתם לכן התפלל והוסיף לו שם שלא יסכים לעצתם. אבל בעיני נראה בפשיטות דהשי' יושיע לו שלא יהא מרגל אלא תייר יהא להכי מדויק היטב לשון רשי' דפירש מעצת מרגלים הוי ליה לפרש מעצת המרגלים, אלא פירש בפשיטות דישאר תייר ולא מרגל משום דמשה נמי היה ירא שתלמידו לא יקריח תבשילו לרבים משום דאל תאמין בעצמיך, להכי התפלל רק על יהושע ולא על כל המרגלים משום דיהושע הוי תלמיד מובהק שלו והשי' אמר לו פעם אחת שים באזני יהושע לכן התפלל עליו שלא יארע לו שום תקלה.

ולפי זה ניהא קושיתו של הס' ערבי נחל על משה רבינו למה שמע לישראל לשלוח מרגלים אחר שקרא להושע בן נן יהושע והתפלל על יהושע שיושיע ה' מעצת מרגלים הרי שידע שכל מחשבה שלהם רק לרע אם כן למה שלחם, ועוד למה לא התפלל על כל המרגלים וינצלו כלל ישראל, עב"ל, ועוד עיין בס' חמש ידות דקשה לו קושיא עצומה למה שלח משה לרגל הארץ, דלרגל הארץ נופל אם יש לנו שני ארצות אזי מרגלים אנו איזה ארץ ימצא חן בעינינו אבל כאן ארץ כנען נתונה לאביתינו וירושה היא לנו מהם וארץ אחרת לא יתנו לנו, ואיזה תועלת יש לרגל אותה הטובה היא אם דעה היש בה עץ אם אין, עכ"ל.

אבל לפירושינו הא אתי שפיר דעיקר שליחות שלהם היתה אם כדאי הדבר לילך ולמסור נפשם עכשיו או להמתין עד כלות השבועה דהיינו עד שיכלה הארבע מאות שנים ואולי בזמן ההיא יהא ארץ כנען ארץ מבורכת ארץ זבת חלב ודבש, לכן שלח משה לראשי ישראל ובקש מהם דיתרו להארץ דיספרו רק טובות הארץ ובאם שימצאו איזה רעה לא יספרו מפני שבטוח להם ההשי' דארץ כנען היא ארץ מבורכת בכל טוב ויכול להיות לאחר קפ"ח שנים גם הרעה הזאת יעבור ואילו משה היה ידע דעל ידי השליחות יארע להם איזה תקלה בודאי לא שלח לתור הארץ כלל, להכי שלח האנשים על פי ה' דיסכים השי' גם על האנשים משום דאדם יראה רק לעיניים והשי' יראה מה בלבו של אדם ובודאי באותו יום היו צדיקים גמורים, להכי לא התפלל משה עליהם כלל כיון דהם צדיקים גמורים אסור להרהר אחריהם כלל, אלא על יהושע דהוא תלמידו ואולי על ידי השליחות יארע להם איזה מחשבה רעה ובאם

יהושע ח"ו נמשך אחריהם יתלו העולם הקלקלה במשה מפני שהוא תלמידו המובהק ואל תאמין בעצמך שהרי יוחנן כהן גדול שמש פ' שנים בכהונה גדולה ולבסוף נעשה צדוקי, להכי התפלל משה רק על יהושע ולא על שאר מרגלים, כדפירשנו יה יהושיעך מעצת מרגלים ולא אמר מעצת המרגלים דאי הוי אמר המרגלים בודאי ידע מחשבותם הרעה או חשד אותם ובודאי הוי קשה קושיתינו הנ"ל, אלא אמר מעצת מרגלים, דמרגל פירושו הוי רק לספר רעות המדינה ופירושו הוי דלא תהיה מרגל אלא תייר דיספרו רק טובת הארץ ההיא.

וישלח אתם משה לתור את ארץ כנען, פירש, שני דברים ציוה להם: א' דלא תהיה מרגלים לספר רעת הארץ ההיא, אלא רק לתור, פירש, לספר רק טובת הארץ אפילו אם תראו איזה רעת הארץ לא תספרו זאת ועוד דלא תעלה על דעתכם כיון דאתם תרים את הארץ ואולי לא ימצא חן בעיניכם תלכו לתור גם כן ארץ אחרת, לזה אמר להם את ארץ כנען, פירוש, אין לכם שום רשות לתור ארץ אחרת אלא דוקא ארץ כנען, לכן ויאמר עליהם עלו זה בנגב, פירש, דמשה רצה להראות להם כי עיקר השליחות הוא למותר כי אם לא יהא על פי נס אי אפשר ליכנס לארץ כנען דאמר להם עלו זה בנגב ושם תמצאו את עמלק דהוא היה בימים ההם מלך גדול ומלומד מלחמה ואתם אינם מלומדי מלחמה ועל פי טבע בודאי הוא ינצח אתכם, אבל באמת ראיתם פעם אחת מלחמת עמלק כדכתיב ויחלש יהושע את עמלק ועמו לפי חרב מפני דאומה ישראלית עומדת לעולם למעלה מן הטבע, כן תנצחו לכל המלכים מארץ כנען, ועמלק ישב בעמק לכן אמר כיון דתתרו את עמלק דיושב בעמק ואחר זה ועליתם מעמק להר ומההר גבוהה יכולים לראות מרחוק, לכן וראיתם משם את הארץ מה היא ואת העם היושב עליה, פירש, דמשה רבינו דהיה רועה ישראל נאמן ירא שמא יפלו במחשבה רעה, לכן רצה לקצר את שליחותם ואמר להם כי בעליתם ההר יכולים אתם לידע הכל.

וכדפירשי' בשם המדרש דסימן מסר להם אם במחנים הם יושבים גבורים הם דסומכים על גבורתם אם במבצרים סומכים הם על המבצרים אזי חלשים הם, לכן אמר להם וראיתם את הארץ מה, פירש, הגם מההר אינם יכולים לראות כל הארץ אלא מה מעט אבל אמר להם הוא, פירש, כן הוא כל ארץ כנען ועל שני דברים יראים אנשי המלחמה זה מזה א' אם הם עם רב אזי יכולין לעמוד אנשי מלחמה הרבה אנשים, שנית אפילו מעט אנשים הם גבורים מלומדי מלחמה ויושבים בפרזים וסומכים על גבורתם, לכן אמר להם הנה מההר יכולים אתם לראות את העם היושבים עליה החזק הוא, פירש, דיושבים בפרזים וסומכים על גבורתם

או הרפה וסומכין רק על המבצרים, המעט הוא, פירש, ואפילו הכי הם יושבים בפרזים בודאי הם גבורים דהא הם אנשים מעט ואפילו הכי אינם בונים מבצרים בודאי סומכים על גבורתם. או אם רב, פירש, הגם הם באמת אינם מלומדי מלחמה כל כך אבל סומכים הם על עם רב שלהם שיכולים בעת מלחמה לעמוד הרבה מאות אלפים יותר מכל האומה הישראלית.

עוד ראיתם מהחר אם כדאי להלחם עכשיו עבורה, הטובה היא, פירש, דטוב לישוב דהיינו דראיתם הרבה שדות זרועות והרבה אלנות נטועים ובתים בנוים בודאי טוב היא לישוב, או אם רעה היא, דהיא ארץ מליחה ואינו ראוי לזריעה או לנטיעה, ובתר הכי אתא לפרש דבריו הראשונים הא דאמרתי לכם דיכולים לראות מההר ואיך יכולים לראות משם להכי מפרש להם ומה הערים אשר הם יושבים אם במחנים או במבצרים ומה הארץ אם שמנה היא אם רזה ועוד אמר להם תחקרו היש בה עץ, לכאורה הוי ליה לאמר היש בה עצים כדקאמר הבמחנים במבצרים לשון רבים. באמת רשי׳ פירש אם יש בהם אדם כשר שיגין עליהם זכותו, עכ״ל. וקשה לי הלא גבי סדום ואמורה התפלל אברהם אבינו ע״ה אולי ימצאון שם עשרה, ופירש רשי׳ על פחות לא בקש, אמר דור המבול היו שמנה נח ובניו ונשיהם ולא הצילו על דורם ועל ט׳ על ידי צירוף כבר בקש ולא מצא, עכ״ל.

ועיין לעיל בחידושיו על פ׳ הנ״ל מה שחידשנו שם בעה״י, ולפי זה קשה לן ומה תשעה צדיקים אינם יכולים להציל על דורם מכל שכן צדיק אחד לא יכול להציל ואיך שאל היש בה צדיק אחד ויגן זכותו עליהם וטפי היה להם לאמר היש בה עצים ולימא אם יש שם לכל הפחות עשרה צדיקים.

באמת בגמ׳ בבא בתרא דף ט״ו דריש היש בה עץ קאי על איוב ומשה אמר ישנו לאותו אדם ששנותיו ארוכות כעץ ומגין על דורו כעץ, ועיין במהרש״א דקשה לו על דברי רשי׳ שהוא נגד גמ׳ שלנו דקאי רק על איוב, עכ״ל, ועוד דהא בדור המבול כל זמן המשותלח הצדיק היה חי לא בא המבול ואפילו בתוך שבעה ימים האבילות עכב הפורעניות כדכתים כי לימים עוד שבעה ודריש הגמ׳ בסנהדרין ק״ח דעכב השי׳ הפורעניות כל שבעה ימי אבלו של משותלח הצדיק והגמ׳ בבא בתרא שם אמר ר׳ יוחנן גדול מה שנאמר באיוב יותר ממה שנאמר באברהם וכו׳, ולפי זה הא היה איוב יותר צדיק מאברהם אבינו להכי שאל היש בה עץ, פירש אם חי איוב ויגין זכותו על בני דורו או מת ולזה אמר שפיר כלב סר צלם ופירש הג״מ בסוטה ל״ח דהיינו דמת איוב ואין מי שיגין עבורם כי כולם רשעים, אבל לפירשי׳ קשה, ועיין במהרש״א שם דפירש למה התקנא השטן באיוב יותר משאר צדיקים שבעולם, לזה תירץ נמי משום

דגדול מה שנאמר באיוב יותר ממה שנאמר באברהם לכן התקנא בו, עכ"ל, אבל לרשי' בודאי קשה.

אבל כשנדייק היטב הגמ' שם צדקו דברי רבינו רשי' דבגמ' שם איתא פלוגתא באיזה זמן היה איוב ואי נימא דמשה ששאל על איוב הא לא אתיא לא כר' אליעזר דאמר בימי שפוט השופטים היה ולא כר' יהושע בן קרחה דאמר איוב בימי אחשורוש היה ולא כר' יוחנן ור' אלעזר דאמרי איוב מעולי הגולה היה ולא כר' נתן דאמר איוב בימי מלכות שבא היה ולא כחכמים דאמרי איוב בימי כשדים היה דהא לכולהו לא הוי איוב כלל בימי משה ואיך יאמר להם דחקרתם אם חי איוב כיון לכולהו הנך תנאים ואמוראים עדיין איוב לא היה בעולם ואם כן לדידהו איך יפרשו הפסוק אם יש בה עץ אם אין, להכי פירשי' לדידהו אם יש בהם אדם כשר שיגין עליהם זכותו, פירש לפירושו ולא אמר אם יש בהם אדם צדיק דזאת ידע בודאי דאין שם שום צדיק אלא אפילו אם יש שם אדם כשר דכשר הוי פירושו לא צדיק ולא רשע כעין דפסקינן על שאלה שהיא כשרה והתורה אמרה לא תחיה כל נשמה ומצינו גם כן באברהם אבינו בפ' לך לך ט"ו פסוק ט"ז כי לא שלם עון האמרי עד הנה ופירשי' להיות משתלה מארצו עד אותו זמן שאין הקב"ה נפרע מאומה עד שתתמלא סאתה וכו, ע"ש, להכי אמר משה אם תמצאו אפילו אדם כשר נמי יגין זכותו עליהם ולא נתמלא סאתו עדיין דהא בכיבוש ארץ כנען צריכין לקיים לא תחיה כל נשמה והאיך יאמר התורה דיהרגו גם כן האדם כשר, הגם בכל מקום בעינן לכל הפחות עשרה צדקים להגין על דורם אבל פחות אינם יכולים להגן על דורם, אבל נהי דאינם יכולים להגן על דורם אבל על עצמם יגיגו מכליון כדאשכחן גבי משותלח הצדיק דהשי' המתין להפורעניות מלבא עד שנפטר הצדיק לבית עולמו ובכיבוש ארץ כנען הא צריכין לקיים לא תחיה כל נשמה ובאם שיש בהם אדם כשר בודאי יגין עליהם עד פטירת אדם כשר, להכי לא אמר עצים אפילו עץ א' נמי יעכב הפורעניות מלבא.

והתחזקתם, פירוש, כך אמר משה להם מבקש אני ככם דתעשו תחבולות נגד היצר הרע דתתחזקו כנגדו מפני דהשליחות שלכם הוא נגוע לכלל ישראל בודאי יעמול היצר הרע בכל כחו לתור מן הדרך הטוב כדאשכחן גבי עקידה דעל ידו מתה אמנו שרה ומתחילה הסית ליצחק ולאברהם שלא לשמוע להשי', לכן אמר והתחזקתם עליו רצוני הוא שלא די שתעשו השליחות שלי אלא מבקש אני מכם שתספרו טובת הארץ ובאיזה אופן דהיינו ולקחתם מפרי הארץ ולא אמר מפירות הארץ דאי הוי אמר הכי הוי אמינא איזה פרי שיהא תקחו אלא אמר מפרי הארץ דהיינו מפירות שבהן משתבח ארצינו הקדושה ועדיין אין

אנו יודעין דארצינו הא מהולל בשבעת המינים, להכי אמר והימים ימי בכורי ענבים ולא שאר מינים המשובחים בארץ כנען בודאי נתכוין משה על ענבים ותראו להם את ענבים כן תאמרו להם כל הארץ טובה מאוד.

פ׳ קרח

ויקח קרח. עיין בפירשי׳ מהו לשון ויקח דאיזה דבר לקח. ונראה לי לפרש משום לקמן פירשי׳ ט״ז ז׳ קרח דפקח היה מה ראה לשטות זה עיני הטעתו ראה דשמואל הנביא יוצא ממנו דשקול כנגד משה ואהרן אמר בשבילו אני נמלט וכו׳, ע״ש. כן מצינו לפרש הכי דהתורה גופו מקשה ויקח קרח דאיך לקח מחליקה בנגד משה רבינו הלא פקח היה, לזה תירץ התורה מפני דבן יצהר ויצהר היה בן קהת ואשכחן במס׳ ברכות דף כ״ח דהעבירו לרבן גמליאל מנשיאות ולא רצו לבחור בר׳ עקיבא אף דראוי היה לכך מפני דלית ליה זכות אבות דלמא עניש ליה הבן גמליאל אבל קרח לא היה ירא מכך דלמא עניש ליה משה משום דזה היחוס דאית ליה למשה זה היחוס גופו נמצא בקרח דאף עמרם אבי משה היה בנו של קהת ועוד טעם מפני מה לקח המחליקה זו מפני דקהת היה בן לוי ואשכחן גבי דינה בת יעקב הלך לוי והרג כל אנשי שכם מפני שטמאו לדינה אחותם ויכול להיות מתחילה היה המחלוקה של קרח לשם שמים.

כדאיתא במדרש דשאל קרח שאלה ממשה טלית שכלה תכלת פטורה מציצית אי לו אמר לו משה הבינו חייבת בציצית אמר לו קרח טלית שכלה תכלת אין פוטרת עצמה וד׳ חוטים פוטרים אותה. בית מלא ספרים הייבת במזוזה אי לא, אמר לו חייב, אמר לו קרח כל התורה כלה רע״ה פרשיות אינה פוטרת הבית פרשה אחת שבמזוזה פוטרת הבית אלא אין השי׳ ציוה אלא הכל אמרת מה שבלבך לכן אין אנו שומעין לך, ולפי זה מתחילה היה המחליקה בדין תורה ובעיני קרח היה משה נידון ח״ו כזקן ממרא, לכן ויקח קרח המחליקה לשם שמים מתחילה ומפני שהוא בן לוי דמסר נפשו עבור דינה אחותו כי מסר נפשו בשביל התורה. להכי לא אמר עוד בן יעקב כדפירשי׳ לפי שיעקב התפלל שלא יזכור את שמו בודאי הוא אמת, אלא לפירושינו יכולין לומר עוד טעם להכי לא זכר את יעקב מפני שיעקב היה איש שלום ואדרבא כיון ששמע שטמאו את דינה בתו לא עשה מאומה וכיון ששמע ששמעון ולוי הרגו לאנשי שכם

הקפיד על הדבר ואמר עברתם אתי וכו', ע"ש.

ודתן ואבירם בני אליאב ואון בן פלת בני ראובן, פירש, מאיזה טעם המשיך קרח לבני ראובן במחליקה מפני שראובן היה הבכור אם כן היה ראוי הכהונה לצאת רק מראובן ואי משום דיעקב אמר פחז כמים אל תותר, פירש, ועל ידי זה אבדתה הכהונה והמלכות, ועיין בפירשי' שם, הלא אשכחן ב"פ משפטים וישלח את נערי בני ישראל ויעלו עלת וכו', ופירש שפתי חכמים דעבודה היתה בבכורות עד שהוקם המשכן הגם שהלוים נבחרו בחטא העגל מכל מקום היתה העבודה עד שהוקם המשכן עכ"ל הרי חזינן דלא הקפיד משה על הצואה של יעקב אבינו אלא משום חטא העגל נטלה הכהונה מבכורות, ולפי זה אמרו בני ראובן מי יאמר שנטלה הכהונה כיון דלא אשגחן על הצואה של יעקב ומכל מקום הסנהדרין לא נמשכו עדיין במחליקה.

הגם דמשה רבינו מתחילה נמי לא בחר בשבט ראובן אלא בבכורות ומאיזה שבט שיהא איזה בכור הוא יעבוד, אבל מכל מקום לא, פסל הבכורות משבט ראובן אלא הוסיף הבכורות משאר שבטים נמי יעבדו אבל עכשיו פסל משה רבינו כל שבט ראובן אפילו הבכורות שלו, להכי נמשכו במחליקה שלו דהא לצואת יעקב אבינו פסל לשבט ראובן מכהונה ואיך שמשו הבכורות משבט ראובן גם כן עד שהוקם המשכן, על כרחך צריכין אנו לומר שלא השגיח על צואתו, להכי ערערו בני ראובן על הכהונה ועוד היה להם שנאה כבושה בלבם ממצרים דקרא להם רשע למה תכה רעך וקאי על דתן ואבירם, ופירשי' רשע כמותך, ועיין בשפתי חכמים שם, וכאן מצא בעל חוב לגבות את חובו.

לכן ויקמו לפני משה ואנשים מבני ישראל חמשים ומאתים נשיאי עדה קריאי מועד אנשי שם, פירש, דכל מקום דכתיב וא"ו פירושו הוי ואו מוסיף על ענין ראשון דפירושו הוי ויקמו לפני משה וגם לפני חמשים ומאתים איש הנ"ל שהיו מגדולי ישראל במאי ויקמו בודאי פירושו הוי דשאלו אודת טלית שכלו תכלת וגם בית מלא ספרים ומשה לא השיב להן לפי דבריהם תשובה נכונה וזה הכלל פטר מים ראשית מדון הגם מתחילה היה המחליקה לשם שמים אבל לבסוף נמשכה המחלוקה שלא לשם שמים עד שהגיע למדריגה גדולה כזו ויקהלו על משה ועל אהרן, פירש, מתחילה ערער קרח על התמנות של אליצפן בן עוזיאל שהיתה רק מרעתו של משה ולא מהשי' ולבסוף ראשית דבר ויקהלו, פירש, דנמשכו אנשי הקהל הנ"ל של גדולי ישראל במחליקה דראוי דמשה לא השיב לקרח תשובה נכונה על שאלתם ועוד נמשך המחלוקה על התמנות של משה אני כי מלבד שיש לכם מחלוקת עמנו הלא יש לכם מחלוקת גם כן ביניכם

לנשיא על ישראל ועל אהרן שהוא כהן גדול. ויאמרו אלהם רב לכם ופירשי' ועיין בשפתי חכמים דרב הוי מלשון הרבה יותר מדאי לקחתם לעצמכם, עכ"ל. ובעיני נראה לפרש דלכם הוי בלשון בתמיה רב פירושו הוי מלשון גדולה, והכי אמרו לו רב הכי רב הגדולה הוי רק לכם הלא כי כל העדה כלם קדשים ובתוכם ה' ומדוע תתנשאו על קהל ה', פירש, ומאיזה דרך לקחתם לכם הממשלה על קהל ה' משום במכלתא פ' בשלח ר' אליעזר אומר מנין אתה אומר שראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל וכל שאר הנביאים וכו', ע"ש, וכיון דהשראת השכינה שורה על כלם לא היה להם לקח הממשלה לעצמם אלא הנשיאים שהם גדולי ישראל יבחרו לנשיא ויבחרו לאיזה מהם לכהן גדול, נמצא לפי זה קרח היה רוצה שיהא הכהונה רק משבט לוי אלא דערער על משה ועל אהרן שלקחו הגדולה לעצמן ובני ראובן רצו דהכהונה יהא לעולם רק משבט ראובן דהוא היה הבכור, והנשיאים היו רוצים דהכהונה והמלוכה יהא לעולם רק תלוי במי שיבחרו הנשיאים כדרך שאירע עכשיו דהבוחרים מעם הם יבחרו איזה פרעזי־דענט שיהא על ארץ אמעריקא.

וישמע משה ויפל על פניו, פירש, הגם ויקהלו על משה ועל אהרן אם כן שמע גם כן אהרן, אלא הכי פירושו, וישמע משה מתחילה היה המחליקה בדרך הכבוד הגם דהממשלה יאות למשה ולאהרן, אבל מכל מקום יאות גם כן להם הממשלה, אבל לבסוף היה נמשך המחליקה עד וישמע משה להוד ולא אהרן שחפרו עליו דברים שאינם מהוגנים כדפירש הגמ' שהשדוהו באשת איש, לכן ויפל על פניו על החשד מאשת איש לא רצה לענות להם מאומה אלא על מה שהשדוהא שלקה הממשלה והגדולה לעצמו לזה נפל על פניו להראות להם איך יכולים לחשוד אותו בכך הלא הוא מחשיב את עצמו נמוך כעפר מפני והאיש משה עניו מאוד מכל האדם אשר על פני אדמה ובשליחות במצרים גם כן לא רצה משה לילך לפרעה ובקש מהשי' שלח נא ביד תשלח לכן מה עשה רצה להציל מן המחליקה לכל הפחות לצד אחד מהם.

לכן וידבר אל קרח, מתחילה דבר עמו בלשון קשה, אבל אל כל עדתו לאמר, דבר עמהם בלשון רכה. בקר, עכשיו בעת כעס אי אפרש לפיים לכם כדכתיב פני ילכו והנחתי לך ודריש מזה הגמ' בברכות ז' אין מרצין לאדם בשעת כעסו, לכן אמר להם בקר ואולי למחר לא יהא לכם שום מחליקה אבל אם המחליקה יהא גם למחר אתם אומרים כי כל הממשלה שלי ושל אהרן ושל אליצפן בן עוזיאל הכל היה על ידי אבל באמת לא כן הדבר, אלא וידע ה', פירש, דהשי' יודיע לכם כי כל התמנות היה, מהשי' דאפילו ריש גרגותא מן שמיא מנו ליה, ברכות דף נ"ח דריש לה הגמ' מקרא ועוד אמר להם כי רואה

אני כי מלבד שיש לכם מחלוקת עמנו הלא יש לכם מחלוקת גם בן ביניכם משום דבני ראובן מבקשים דכהונה גדולה יהא רק משבט ראובן משום דהוא הבכור מהשבטים וקרח מבקש דיהא משבט לוי אלא שהוא יהא כהן גדול, וראשי העדה מבקשים דיהא כהן גדול מכל השבטים רק דכח הבחירה יהא רק להם שיבחרו איזה שירצו יהא כהן גדול, לכן לבני ראובן אמר וידע ה' את אשר לו, פירש, שיבחר השי' איזה שבט שייך לו לעמוד לשרת לפניו או שבט ראובן או שבט לוי ולקרח אמר דאתה מודה דשבט לוי הוא הנבחר מהשי' אלא שאתה רוצה להיות כהן גדול, אמר לו וידע ה' את הקדוש, פירש, מי שהוא הקדוש משבט לוי והקריב אליו, ולראשי העדה אמר בקר וידעתם ואת אשר יבחר בו, פירש, את אשר השי' יבחר בו ולא אתם תבחרו בו אזי יקריב אליו ולא באופן אחר.

זאת עשו קחו לכם מחתות קרח וכל עדתו. לכאורא קשה כיון דקרח היה במחלוקה וכחש הכל מה שדבר משה בשם ה' אלא הכל דבר משה מעצמו, אם כן למה לקרח לציית למשה להקטיר קטרת ומהקטרת הא מתו נדב ואביהו, ואמר לו זאת עשו, משמע איך שני אוהבים מחברים זה עם זה. ונראה לי דהכי פירושו דמשה אמר לקרח אילו לא היה המחליקה אלא עמנו לחוד אתי שפיר אבל באמת רואה אנכי דיש לכם מחליקת זה עם זה דהיינו דבני ראובן רוצים דכהונה יגיע להם וראשי העדה רוצים דהבחירה יהא תחת ידם, לכן בקש מהם זאת עשו לכל הפחות, קחו לכם מחתות קרח וכל עדתו יתנו בהן אש ושימו עליהן קטרת לפני ה' ולא לפני, אבל הכל יהא דוקא מחר ולא היום שמא יולך הכעס והמחליקה מכם כמו שאירע לאון בן פלת דאשתו הצילתו, והיה האיש אשר יבחר ה' הוא הקדוש מכבר והוא ישמש בכהונה גדולה דאם לא תעשה זאת כשם שצעקתם עלי רב לכם הא כן צועקים על שבט לוי בני ראובן וראשי העדה, רב, וכי הגדולה שייך רק לכם בתמיה רק לבני לוי אבל אם יבחר השי' אזי יהא בטל כל התרעומות שלכם, וכיון דראה משה דלא השיבו אותו שום דבר סבר דנתקבלו דבריו עליהם, לכן ויאמר משה בלישון אמירה רכה אל קרח, שמעו נא בני לוי, דדבר אל קרח ואל בניו והבינם כי הלוים אין להם להתאונן על מצבם ויכול להיות מהאי טעמא התחרטו בני קרח ולא עמדו עוד במחליקה עם משה כדכתיב ודתן ואבירם יצאו נצבים פתח אהליהם ונשיהם ובניהם וטפם משמע דוקא דתן ואבירם גם בניהם עמם יצאו, אבל בקרח כתיב כל האדם אשר לקרח ובניהם לא הזכיר משום דבני קרח לא מתו במדבר כו'.

היוצא לנו מכל דברינו הנ"ל מוסר השכל איך צריכין להרחיק את עצמו משום מחליקה איזה שיהיה בין של מצוה בין של דבר הרשות דהא בקרח

מתחילה היתה המחליקה אודת דין תורה ולבסוף נמשכה מחליקה גדולה כזו ותא חזי מה עלתה בידם ובודאי צריכין להרחיק מכל מחליקה.

פ' חקת

וידבר ה' אל משה ואל אהרן, פירש, הגם דאין אנו מבינים היטב טעם של פרה אדומה כדאיתא במדרש רבה, לך אני מגלה טעמא ולאחרים חקה מכל מקום איתא ביוצרות של פרשה פרה הטעם הוי לזכר העגל וכן פירש רשי' מיסודי של ר' משה הדרשן דהטעם הוי משום חטא העגל, לכן דבר השי' גם עם אהרן זה הפרשה, אבל בעיני משה אולי לא יהא טוב לזכור בכל פעם חטא העגל מה שעשה אהרן, לכן וידבר ה' גדיבור קשה דעל כרחך צריך אתה לילך בשליחות זה דאדרבא על ידי זה יהא להם כפרה מחטא העגל אבל לישראל לאמר, באמירה רכה תאמר להן שעל ידי מצוה זו יהא להם כפרה על חטא העגל הגם שלא הבינו טעם של פרה אדומה דהא באמת היא רחוק מן השכל, ממה נפשך אם פרה אדומה היא דבר טהור לכן מטהר אפילו אב הטומאה, אם כן למה הנגוע בה טמא אלא על כרחך הוי דבר טמא אם כן איך מטהר לאב הטומאה, אבל מכל מקום ידעו שעל חטא העגל באה. זאת חקת התורה, פירש, משום בתורתינו הק' מצינו חקים ומשפטים כדאיתא ב"פ ואתחנן ד' פסוק ה' ראה למדתי אתכם חקים ומשפטים וכו' דחקים פירושו הוי דברים שהם כנגד השכל ומשפטים דברים שהם על פי השכל, לכן אמר זאת חקת התורה, פירש, לא תעלת על דעתכם באמת דיש מצות שכליות ומצות שאינה לפי השכל אלא הכל הוי כנגד השכל שלכם ואמר כשם דמצות פרה אדומה בודאי הוי חקיות התורה כן כל התורה הוי כנגד השכל שלכם, לכן אמר זאת בודאי הוי חקיות התורה, כן כל אשר צוה ה' לאמר הוי הכל כנגד השכל שלכם ולכן דבר אל בני ישראל ויקחו אליך ולא כתיב דבר אל בני ישראל לאמר כדכתיב ביהושע וידבר ה' אל יהושע לאמר דבר אל בני ישראל לאמר, משום דבר אל בני ישראל הוי פירושו בלשון רכה תאמר לבני ישראל וכדפירשנו בפ' תרומה, ע"ש.

ויקחו אליך, פירש, הגם שדבר אל משה ואל אהרן ביחד הוי ליה לאמר ויקחו עליכם וקאמר רק עליך ואיני יודע נמי אל איזה מהן דבר אי על משה אי על אהרן, להכי אמר מתחילה דבר אל בני ישראל, ובשמות אמר השי' למשה ד' פסוק ט"ז והדבר הוא לך אל

העם והיה הוא יהיה לך לפה ואתה תהיה לו לאלהים, בודאי קאי רק על משה. ויקחו אליך משה פרה אדומה תמימה, ולפי זה משמע דהמצוה הוי דוקא שיקחו אל משה ובפטירת משה בטלה המצוה של פרה אדומה דהא ליכא אליך, ובאמת מצינו גם בבית שני היה נוהג מצות פרה אדומה וברמב"ם פרק ג' ה"ד כתב תשע פרות אדומות נעשו משנצטוו במצוה זו עד שחרב הבית בשנייה ראשונה עשה משה רבינו, שנייה עשה עזרא ושבע מעזרא עד חורבן הבית והעשירית יעשה המלך המשיח, עכ"ל. אבל באמת לקמן אמר ונתתם אתה אל אלעזר הכהן ואמרינן בספרי אתה אל אלעזר הכהן ישאר הפרות נעשות בכהן גדול דברי ר' מאיר ור' יוסי ר' יהודה ור' שמעון ור' אליעזר בן יעקב אומרים זו נעשית באלעזר ושאר הפרות בין בכהן גדול ובין בכהן הדיוט הרי חזינן דפרה זו היתה משונה משאר פרות, להכי אמר ויקחו פרה זו יהא דוקא עליך ולא שאר פרות אבל פרה זו לעולם יהא נקראת פרת משה. פרה אדומה תמימה ופירשי' שתהא תמימה באדמימות שאם היו בה שתי שערות שחורות פסולה, ופירש השפתי חכמים דאי הוי כתב רק אדומה הוי נמי ידענא דבעינא שתהא כולה אדומה ולמה כתב עוד תמימה, אלא ללמד דהוי מיעוט אחר מיעוט ובא לרבות שער שחור אחד כשר ושתי שערות פסולה, אבל הרא"מ פירש שתי שערות שחורות הלכה למשה מסיני דפסולה עכ"ל. ולפי זה בשלמא להמפרשים השתי שערות הפסול הוי מטעם אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות דשער אחד כשר ושנים פסול, אתי שפיר הא דכתיב אדומה תמימה, אבל להרא"מ דפירש דפסול הוי מטעם הלכה למשה מסיני, אם כן תמימה למה לי, באדומה לחוד סגי והלכה יפרש לן החילוק משער אחד לשני שערות. ונראה לי משום ברמב"ם פרק א' מפרה ה"ג איתא היו בה שתי שערות עיקרן מאדים וראשן משחיר או איפכא הכל הולך אחר העיקר וגוזז ראשן המשחיר וכו', ע"ש, משום דפסק כחכמים פרק ב' פרה. וצריכין אנו להבין הא בכל התורה כולה אנו חוששין למראית עין והרואה שיראה שתי שערות שחורות ולא ידע שעקרן מאדים ואתי למימר השתי שערות שחורות כשר בפרה אדומה. ונראה לי מהאי טעמא גוזזין אתם עד עקרן שמאדים ויראה הכל ולא יהא בה משום מראית עין דכל השערות אדומות הם. אבל מכל מקום צריכין אנו להבין מנא להו לחכמים דלמא בעינן שיהא השערות אדומות לגמרי מעקרן עד סופן. ונראה לי דדרשי נמי הכי מכדי כתיב אדומה הלא ידעינן דבעינן שיהא השערות אדומות מעקרן ועד סופן דאם לא כן הא לא הוי אדומות, ותמימות למה לי דהא מאדומות משמע נמי שיהא השערות אדומות מעקרן ועד סופן אלא משום

דאמרינן אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות בעקרן מאדים וראשן משהיר דאמרינן דכשר, ולפי זה יכול להיות דר' מאיר דפליג על חכמים שם אלא סבירא לו הכל הולך אחר הנראה ולא בתר העקר הדא משום מראית עין, כדפירשנו ועוד יכול להיות דר' מאיר לא סבירא לו דשתי שערות שחורות דפסולות הוי הלכה למשה מסיני אלא משום דדריש דפסולות מטעם אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות דשער אחד כשר ושתי שערות דפסולות, כדפירש השפתי הכמים הנ"ל.

אשר אין בה מום ולא עלה עליה עול. לכאורה קשה כיון דאפילו עול פוסל בה מכל שכן דמום פוסל בה, וזהו ליתא דהא עגלה ערופה דעול פוסל בה ואפילו הכי אין המום פוסל בה. אבל בספרי איתא אשר לא עלה עליה עול בעול שלא לעבודה הכתוב מדבר אבל על עבידה הא ילפינן מעגלה דאין מום פוסל בה אפילו הכי עבודה פוסל בה פרה דמום פוסל בה עול למה לי, על כרחך עול שלא לעבודה קאמר.

ונתתם אתה אל אלעזר הכהן והוציא אתה אל מחוץ למחנה ושחט אתה לפניו. פירש, ונתתם אתה דוקא מצותה בסגן ושאר פרות כשרות אפילו בכהן הדיוט. והוציא אתה דוקא אלעזר יוציא אתה ולא כהן אחר, אפילו הכי ושחט אתה, פירש, אפילו ישראל שוחט אתה רק בעינן שיהא לפניו לפני אלעזר, ואתי לן לאשמועינן אפילו זו הפרה דהיה נוהג בה כל החומרות הנזכרות אפילו הכי השחיטה היה כשר אפילו בישראל ומכל שכן לדורות בודאי שחיטה כשרה בזר משום דשחיטה לאו עבודה היא. הנה זה אתי שפיר לר' יהודה וסיעתו, אבל לר' מאיר ור' יוסי דדרשי אתה באלעזר כשרה אבל שאר הפרות נעשית בכהן גדול ולפי זה יכול להיות דדרשינן לדידהו ושחט אתה לפניו אתה דמצותה היתה בסגן אם כן אפילו אם שחט אתה ישראל רק היתה לפני אלעזר כשרה אבל לדורות דבעינן כהן גדול יכול להיות דשחיטת זר פסולה. אבל זהו ליתא דהא מסקינן בע"ז דף כ"ג דפרה הוי רק קדשי בדק הבית גבי פדיה והעמדה והערכה דין קדשי בדק הבית, עיין פרשי' שם לענין פסולין הוי רק מדחטאת קרייא רחמנא ואנן הא ילפינן בברכות דף ל"א מי כתיב ושחט הכהן בן הבקר והקריבו הכהנים כתיב, מקבלה ואילך מצות כהונה מכאן לשחיטה שכשרה בזר וכיון בקרבנות ממש שחיטה כשרה בזר מכל שכן בפרה חדא דהא הוי רק קדשי בדק הבית ועוד דלא הוי רק מחטאת קרייא רחמנא אם כן דינה הוי כחטאת וכיון בחטאת גופו שחיטה כשרה בזר מכל שכן בפרה בודאי דשחיטה כשרה בזר דלא הוי רק מחטאת קרייא רחמנא.

ולקח אלעזר הכהן מדמה באצבעו. המלבי"ם קשה לו תיבת הכהן מיותר שכבר אמר אלעזר הכהן וידעינן שאינו אלעזר אחר, אלא בא לדייק שיהיה

בבגדי כהונה עכ"ל. וכן איתא נמי בספרי ומה תלמוד לומר ולקח אלעזר הכהן בכיהונו, ע"ש. אבל לע"ד נראה לי לפרש משום דלכאורא הוי אמינא הא דכתיב שני פעמים אלעזר הכהן דהוי שני מיעוטים דוקא אלעזר הכהן ולא כהן אחר ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות דכשר הזאה הנ"ל אפילו בכהן הדיוט להכי תירץ הספרי דהך אלעזר הכהן אתי לן לאשמועינן דבר חידוש ולא הוי תרי מיעוטים אלא אתי לאשמועינן דהא לדורות בין לר' יהודה וסיעתו דדריש לדורות כשר בין בכהן גדול ובין בכהן הדיוט או לר' מאיר וסיעתו דדריש לדורות בענין דוקא בכהן גדול אם כן הוי אמינא אי עביד כהן גדול יעבוד בשמנה בגדים קא משמע לן הקרא אלעזר הכהן דלעולם לא יעבוד אלא בכיהונו היינו בבגדי כהונה של אלעזר דהיה כהן הדיוט.

ולפי זה מצינו לומר מזה הוציא הרמב"ם הא דפסק בפרק א' פרה ה' י"ב והעושה אותה ליבש ארבעה כלים של כהן הדיוט בין שעשאה כהן הדיוט בין שעשאה כהן גדול, וכתב המשנה למלך מנא ליה דין זה מאחר מג"ש דיום הצום מייתינן לה והתם הא היה משמש כהן גדול בארבעה כלים בבגדי לבן דלובש ביום הכפורים הגם בתוספתא פרק ג' דפרה תנן מצותה בארבעה בגדי לבן מכהן הדיוט אפשר דסביר דאבנט מכהן הדיוט נמי היה מבוץ ולא היה כלאים, אך רבינו דפסק דאבנט מכהן הדיוט היה כלאים יש לתמוהא איך פסק כאן דלובש ד' כלים מכהן הדיוט, עכ"ל. אבל לפי מאי דפירשנו הא אתי שפיר דיליף הרמב"ם מספרי הנ"ל דדריש אלעזר הכהן בכיהונו דהוי גזירת הכתוב לעולם יהא בכיהונו של אלעזר דהיה כהן הדיוט ומינה יליף הרמב"ם הא דפסק באם עשאה מחוסר בגדים או בבגדי זהב פסולה, ע"ש, משום דבעינן שיהא בכיהונו של אלעזר והגזירה שוה דחוקה בא לעיכובא דהוי אמינא לכתחילה הוא דבעינן בגדי לבן אבל בדיעבד יהא כשר בבגדי זהב, להכי אתי לן הג"ש דחוקה חוקה לעיכובא דאף בדיעבד פסולה אי לא עביד בבגדי לבן דכהן הדיוט, ולפי זה יכול להיות גם התוספתא דאמר מצותה בד' בגדי לבן מכהן הדיוט גם כן יליף מאלעזר הכהן בכיהונו, וכדפירשנו.

המשנה למלך שם הביא פירש המשניות להרמב"ם שכתב וכלי לבן הם אותם שהיה לובש כהן גדול ביום הכפורים לעבודת היום ואמנם הם ד' כלים שהיה לובש בהן כהן הדיוט לעבודה ולשון התוספתא מצותה בד" כלי לבן של כהן הדיוט ולזה השיג עליו, ולא יכולתי להלום דבריו שרצה להשוות בגדי לבן הדיוט לבגדי לבן של כהן גדול, והדבר צריך תלמיד, עכ"ל. הנה בדפוס חדש הש"ס מווילנא מצאתי הגהה בדברי הרמב"ם ואמנם הם ד' כלים אשר היה לובש בהן כל כהן הדיוט

לעבודה, ע"ש, ולפי זה הכי פירושו, לעולם בגדי לבן של כהן גדול לא הוי כבגדי לבן של כהן גדול אלא הוי כבגדי לבן מכהן הדיוט אלא הכי שאני כיון דמצותה הוי בין בכהן הדיוט וביו בכהן גדול ובעינן דוקא בגדי לבן הוי המצוה בין בבגדי לבן של כהן גדול ובין בבגדי לבן של כהן הדיוט, לכן הביא התוספתא נהי דלא הוי לעיכובא בבגדי לבן של כהן הדיוט ובדיעבד כשר נמי בבגדי לבן של כהן גדול, אבל עיקר המצוה הוי בבגדי לבן של הדיוט ולפי זה אתי שפיר דברי רבינו.

אבל לע"ד אין צריכין להגיה והכי פירשו ובלי לבן הם אותם וכו', פירש, דאתי לן לאשמועינן הגם בכל מקום בש"ם דאמרינן בכלי לבן בכהן גדול הוי פירושו הם אותם שהיה לובש ביום הכפורים לעבודה ואמנם הם פירש, אבל הכא הם דוקא ד' כלים של כהן הדיוט ולזה הביא התוספתא דמצותה הוי לעולם בבגדי כהן הדיוט, פירש, דהביא ראיה משום לעיל הביא הפלוגתא אם לדורות בעינן דוקא כהן גדול ולבתר הכי כתב מצותה בבגדי כהן הדיוט, משמע דזאת הוי לכולי עלמא אפילו אם כהן גדול יעשה אותה נמי צריך ללבוש ד' בגדי כהן הדיוט וטעמא של דבר הוי הגם הא ילפינן לה בג"ש חקה חקה משמע דבעינן כלי לבן דמשמש כהן גדול ביום הכפורים, אבל הכא שאני דכתיב אלעזר הכהן פעם שני ודרשינן בכיהונו של אלעזר לעולם ישמשו אם כן הא הוי גזירת הכתוב דיישמש רק בבגדי כהן הדיוט, ובכתובות דף ל"ח אמרינן דאין דורשין גזירה שוה למעקר קרא מפשטיה לגמרי ועל כרחך צריכין אנו לומר דהגזירה שוה מחוקה חוקה הוי רק דצריכין להיית דוקא בבגדי לבן ולא בבגדי חול ולא בבגדי זהב ובגדי לבן הא כדאיתא ביום הכפורים בבגדי לבן של כהן גדול והא כדאיתא בבגדי לבן של כהן הדיוט ואתי לן קרא לאשמועינן דהזאה צריך להיות דוקא על ידי אלעזר והזה דוקא לאלעזר נאמרה אבל ושרף את הפרה כשר אפילו בכהן הדיוט רק בעינן שיהא לעיניו של אלעזר הכהן וליכא למימר ושרף את הפרה כשר אפילו בישראל כמו ושחט את הפרה, אבל זהו ליתא משום דכתיב לקמן ואסף איש טהור את אפר הפרה כדאיתא בספרי דאסיפת האפר כשרה בכל האדם ומדלא כתיב נמי הכי ושרף איש טהור את הפרה שמע מינה דוקא באסיפת האפר לא בעינן כהן אבל בשאר דברים בעינן דוקא כהן ושחיטה שאני דלאו עבודה היא וגמרינן משאר קרבנות דכשר בזר, וכן הוא איתא נמי ברמב"מ פרק א' מפרה ה' י"א, ואף כהן הדיוט כשר לשריפת הפרה שנאמר ונתתם אתה אל אלעזר הכהן ועדיין היה אהרן קיים, ובפרק ד' הלכה י"ז כל מעשה הפרה מתחילה ועד סוף אינו אלא ביום ובזכרי כהונה, ועיין בכסף משנה הביא מתוספתא לבד מאסיפת האפר והמלוי

והקידוש וההזאה דכשרים אפילו בישראלים, עכ"ל. הנה בתוספתא לא נזכר אם שחיטה כשרה בזר או פסולה בפרה, באמת היא מחליקה ביומא דף מ"ב דרב סביר פסולה ושמואל אמר כשרה בפרה ולפי זה התוספתא דשייו שחיטה, בודאי סבירא ליה כרב דפסולה.

וראיתי דבר פלא במסורת הש"ס ביומא כתב דהרמב"ם סבירא לו שחיטת פרה בזר פסולה בפרק א' מפרה הלכה י"א ופרק ד' הלכה י"ז, עכ"ל. וקשה לי הא הרמב"ם פסק בהדיא בה' פסולי המוקדשין פרק א' ה"ב אף פרה אדומה ששחט הזר כשירה שאין לך שחיטה פסולה בזר, ועיין בכסף משנה דפסק כר' יוחנן ושמואל דסבירא להו דכשר שחיטה בזר בפרה וכן בפר של כהן גדול ביום הכפורים ע"ש, ועיין נמי בלחם משנה שם והא דאיתא בפרק א' מפרה ה"יא הא שם לא נזכר הדין משחיטה אלא מיירי משרפת הפרה דכשר בכהן הדיוט, והא דאיתא בפרק ד' ה' י"ז כל מעשה הפרה מתחלה משמע לכאורא גם שחיטה בכלל ואינה אלא בכהן, אבל זהו ליתא דהא אמר כל מעשה הפרה אבל שחיטה הא לאו עבודה היא לכן כשרה בזר, וכן הוא נמי בס' מנחת חינוך סימן שצ"ז כתב בהדיא בשם הרמב"ם דשחיטה כשרה בזר והביא דברי הרמב"ם מפסולי המוקדשין הנ"ל.

וראיתי אחר זה במראה הפנים וכתב נמי דכן הוא דעת הרמב"ם שחיטת זר בפרה פסולה והביא ראיה לדבריו ממקום אחר ולא מאותן מקומות דזכר המסורת הש"ס דבאמת ליתא משם ראיה כלל כדפירשנו, לכן לא זכר אתם אלא הביא ראיה מפרק ג' פרה ה"ב, דכתב והכהן עומד במזרח ופניו למערב שוחט בימינו, ע"ש, ולפי זה קשה לן נמי קושיתינו מפרק א' מפסולי המוקדשין ה"ב דכתב שם בהדיא דשחיטת פרה בזר כשרה ועוד לפי האמת יהא דברי הרמב"ם סתרי אהדדי דהא בפרק ג' מפרה כתב בהדיא דכהן שוחט. אבל בהפשי בספרים הק' מצאתי את שאהבה נפשי בס' המאירי על מס' יומא דף מ"ב וכתב כל הקדשים השחיטה שלהם כשרה בזר ואפילו לכתחילה חוץ מתמיד שצריכה כהן לכתחילה וכן שחיטת פר של כהן גדול ביום הכפורים ושחיטת פרה אדומה צריכה כהן לכתחילה אבל בדיעבד הנם דכתיב אלעזר וחקה שחיטתה כשירה בזר ובכל הפסולים, עכ"ל. ולפי זה מצינו אנו לאמר גם דעת הרמב"ם כן. ולפי זה לא יהא סתרי דברי הרמב"ם דהא דאיתא בפרק ג' דפרה דכהן שוחט הפרה וזה הוי רק לבתחילה והא דכתב בפסולי המוקדשים דכשרה בזר מיירי בדיעבד. וכן משמע דברי הרמב"ם שם דכתב אף פרה אדומה ששחט הזר כשירה משמע בודאי בדיעבד דהא אמר ששחט ולא אמר שוחט זר דאזי משמע לכתחילה ובודאי יש חילוק בין לכתחילה לדיעבד.

אחר זה מצאתי קושיא שלנו בס' פנים מאירות על ירושלמי יומי שם. וקשה לו נמי על מראה הפנים הנ"ל, איך כתב דהרמב"ם סביר שחיטת פרה בזר פסולה והלא בפסולי המוקדשים סביר דכשר וסתר שב את דבריו הק', עכ"ל. אבל לפי מה דחילקנו בין לכתחילה לדיעבד הא לא קשה קושיתנו הנ"ל.

ולקח הכהן עץ ארז ואזב, וכו'. פירש, מדלא כתיב ולקח כהן ה' למה לי אלא אתי לן לאשמועינן ולקח הכהן המיוחד דהיינו מי שיבחר לעשות הפרה אם אלעזר יקח אלעזר אם כהן גדול, יקח כהן גדול ולא כהן אחר, עץ ארז וכו'. וכבש בגדיו הכהן וכו', והשרף אתה יכבס בגדיו וכו', ולא אמר והכהן השרף אתה אלא אמר סתם והשרף אתה אם כן לכאורה הוי אמינא משום דשריפה כשר אפילו בישראל רק דבעינן שיהא לפני אלעזר להכי לא הזכיר גבי שרפה כהן אבל זהו ליתא, דהא מייתינן לעיל מתוספתא דכל מעשיה היה על ידי כהן, אלא משום דאיכא שני עבודות בפרה, אחד דבעינן דוקא מי שיעשה הפרה אם בסגן או בכהן גדול אי למ"ד לדורות בכהן הדיוט היו בוחרין לעולם כהן אחד מי שיעשה הפרה אבל ושרף את הפרה לעיניו, דהיינו שישרף עוד כהן אחר לעיניו, להכי אמר והשרף אתה דהיינו כהן שני שישרף הפרה יכבס בגדיו במים.

ואסף איש טהור את אפר הפרה, פירש, אפילו ישראל, כן איתא בספרי, מכאן אתה למר עד אסיפת האפר בעינן דוקא כהן לבר השחיטה דלאו עבודה היא ומאסיפת אפר נמי לאו כהן אלא אפילו בישראל נמי כשר, וכדפירשנו.

פ' בלק

וירא בלק בן צפור את כל אשר עשה ישראל לאמרי ויגר מאב מפני העם כי רב הוא, וכו', עיין באלשי"ך הק' ובשאר מפרשים, וקשה להו דמתחיל מבלק וסיים במואב, ועוד מפני שינוי התוארים מתחילה קרא להוא ישראל ובתר הכי העם, ועוד קרא בני ישראל ולבסוף קרא להוא קהל, ע"ש. ולי קשה יותר דכתיב את אשר עשה לשון יחיד, והוי ליה למיכתב אשר עשו ישראל. לכן נ"ל דהכי פירושו: וירא בלק, פירש, דראה והבין את כל אשר כל מה שאירע להם הסיבה שלהם היתה מפני עשה ישראל, פירש, דהיה להם אחרות לכן נצחו לאמרי, פירש, משום בשני דרכים היה להם לישראל לנצח, אחד בעת שיש

אחדות בישראל אזי אפילו ח"ו יעברו ישראל על התורה גם כן אין כל אומה ולשון שולטת בהם כדכתיב חבור עצבי אפרים הנח לו, ודרשו חז"ל בעת שהיה חבור בישראל דהיינו אחדות אפילו עצבי אפרים דעבדו ע"ז נמי הנח לו משום האחדות שיש ביניהם, ולפי זה אין עוצה בעולם להחטיא אותם בזנות וכמדומה אלא העוצה הנכונה לעשות פירוד לבבות ומחליקת ביניהם, ועוד יש דרך לנצח לישראל בעת שאין אחדות ביניהם ברוב עם דהיינו להשתדל להשיג עוד אומה ובשניהם יעלו על ישראל ואזי בודאי ינצחו אותם. ורשי' פירש בסימן כ"ג פסוק י"ד בלעם לא היה קוסם כבלק ראה בלק שעתידה פרצה להפריץ בישראל משם ששם מת משה כסבור ששם תחול עליהם הקללה וזו היא הפרצה שאני רואה, עכ"ל. ולפי זה הכי פירושו, וירא בלק דכל הנצחונות של ישראל מסיחון ועוג הוי רק משום דעשה ישראל, בלשון יחיד שהיה אחדות ביניהם, ולפי זה שפיר הא דלא כתיב עשו לשון רבים ומשום הכי אין עוצה להתחבר עם המדינים או לחטוא אותם בזנות כעוצה של בלעם לבסוף אלא דעוצה הוי רק לעשות פירוד לבבות ביניהם, אבל ויגר מואב מפני העם מאד כי רב הוא, פירש, העם לא הבינו משום אחדות נצחו הישראלים אלא משום דישראלים הם עם רב מאוד ולכן באיזה אופן יכולים לנצח את הישראלים דהיינו לעשות כריתות ברית עם עוד אומה גדולה כמו המדינים דהיו באותו זמן אומה גדולה כמו דאירע גם בזמנינו דכורתים ברית אומה אחת עם השניה להטיל אימה על שכניהם ועוד ויקץ מואב מפני בני ישראל כדפירשי' קצו בחייהם, ע"ש, דהיו יראים משני טעמים מפני הישראלים א' מטעם שהם עם רב, ועוד משום זכות אבות שהם בני של ישראל אם כן הא יש להם זכות אבות.

ויאמר מואב אל זקני מדין עתה, פירש רשי' הלא מעולם היו שונאים זה לזה וכו', אלא מיראתן של ישראל עשו שלום ביניהם עכ"ל, לכן אמרו מואב לזקני מדין עתה, פירש, כעת עכשיו דישראלים הם עם רב וגם כן אנו שונאים זה לזה ילחכו הקהל שלהם, פירש, העם את ירק השדה, ופירשי' כל מה שהשור מלחך אין בו סימן ברכה, ופירש השפתי חכמים לפי שעוקר הכל מן השורש כך אלו כן כדכתיב עד בלתי השאיר לו שריד, עכ"ל, ובזה הבינו לזקני מדין הנה היראה שלנו צריך להיות קטנה מיראה שלכם דהא השי' אמר להם אל תצר את מואב ואל תתגר בו מלחמה, ודרשינן בגמ' מלחמה הוא דלא הא אנגריא עביד בהו, ופירשי' בבא קמא דף ל"ח להשתעבד בהן להביא מים ומזון, והמלבי"ם פירש לשלול ולבוז בז מאתם,עכ"ל בדברים ב' פסוק ט', אם כן היראה אינה גדולה כל כך מכל מקום ויקץ מואב קצו בחייהם משום שהקהל שלהם הם עם רב יכול להיות מקהל גדול בזאת יעמדו אנשים עלינו ולא ישניתו

על מצות השי' מאל תצר את מואב אתם שעומדים סביבתינו ועליכם אין לכם שום ציוה מהשי' יכול להיות שיחריבו את ארצכם לגמרי, לכן עצתינו לעשות כריתת ברית בינינו ונראה באיזה אופן יכולין לעמוד כנגדם ולנצח אותם, ולזה אמר שפיר הכתוב ובלק בן צפר, משום דקשה על בלק באיזה אופן הניח לעשות שלום עם מדין דשונאים זה לזה והעוצה של מואבים הא ידע בלק אף אם יתחברו כל מלכי מזרח ומערב ביחד להלחם עם ישראל גם כן לא יצליחו בעת שיש שלום בישראל ולמה הניח, להם לזה תירץ הכתוב מלך למואב בעת ההיא, פירש, דהיה מלך חדש לכן הניח להעם לעשות עצתם, אבל באמת הא ידע כי על ידי הבריתות הברית לא יושעו לכן וישלח מלאכים ולא אמר וישלחו לשון רבים אלא וישלח על פי עצתו אל בלעם שיקלל את ישראל משום דעין הרע שלו עושה רושם ועל ידי הקללה שלו ועין הרע שלו יהא מחליקה ביניהם ופירוד לבבות ואזי בודאי ינצחו לישראל וכדי להבינם שהם ראוים לקללה שלח לו הנה עם יצא ממצרים, פירש, דהשי' אמר לאברהם אבינו ועבדום וענו אתם ארבע מאות שנים והם לא היו כי אם רד"ו שנים, ההיינו מאתים ועשרה שנים אם כן עברו על מצות השי' וכנגד רצונו יצאו מאליהם ממצרים ולא על ידי ציוו של השי' ובזה כחש הנס מיציאת מצרים, ואם תאמר מה איכפת לך אם יצאו ממצרים אי לו, ולזה אמר הנה כסה את עין הארץ והרגו את סיחון ועוג ברפירשי'. והוא יושב ממלי, ופירשי' להכריתני, ע"ש. ונראה לי להוסיף מעט על דבריו הק', הנה כסה את עין הארץ, פירש, דהנה השי' הא אמר אל תצר את מואב ולבסוף הנה כבשו ארץ סיחון ועוג ולמה כבשו גם כן חשבון דשייך למואב ומה עשו הישראלים אמרו עמון ומואב טיהרו בסיחון, עיין בחולין דף ס' ופירשי' על ידי סיחון טיהרו ארצם לבני ישראל במואב וכו', ע"ש, וזהו רק כסות העין הכי הגונב מן הגנב פטור כן זה אם כן עברו על ציוו השי' ויכול להיות שיעברו לגמרי על ציוו השי' מפני והוא יושב ממלי בודאי כוונתו לעת מצא להכריתני, לכן ועתה, פירש, כעת עכשיו שאתה רואה שעוברים על ציוו השי' בודאי ראוים הם לקללה, לכן לכה נא ארה לי התיבות לי מיותר והוי ליה לאמר ארה עת העם וכו', ופירש בעל הטורים פיו הכשילתו דלבסוף קלל אותו, ע"ש. ולע"ד תבי פירושו, הנה באמת ידע בלק שכל הדברים האלו הם דברים שקרים רק רצה לפעול בבלעם שיקלל לישראל לכן אמר ארה לי, לדעתי ולכוונתי יהא חל הקללה שלך דאי לאו הקללה שלך עצום הוא ממני אבל על ידי הקללה לדעתי אולי אוכל נכה בו ולא תאמר על ישראלים אתה אומר שהם עוברים מצות השי' הנה השי' הא כרת ברית עם אברהם לתת לזרעו את ארץ כנען ובאם שנכה בו איך ירשו זרעו ארץ כנען ולזה אמר איני מבקש לכלם לגמרי

אלא נאגרשנו מן הארץ שלי עד שיבוא הזמן של ארבע מאות שנים, כי ידעתי דהברכה שלך אינו חל אלא הקללה שלך חל, להכי אמר כי ידעתי את אשר תברך מברך בתמיה אלא ואשר תאר יואר.

וילכו זקני מואב וזקני מדין וקסמים בידם ויבאו אל בלעם וידברו אליו דברי בלק. פירש, שלא תימא הא דשינה בלעם לדברי בלק דהשלוחים עיותו אלא וידברו אליו דברי בלק ממש אלא דבלעם בעצמו שינה הדברים משום דהית שונא לישראל יותר מבלק, לכן בלק אמר עם יצא ובזה כיחש בנס יציאות מצרים לכן שינה הדבר ואמר הנה העם, פירש, העם המיוחד מכל אומות העולם היצא ממצרים על ידי נסים ונפלאות ועשיתה להם טובות גדולות עד מאוד ולבסוף ויכס את עין הארץ, פירש, דהם כיסו התורה הק' הנקראת עין הארץ ולא לראות מה שכתוב בו דכתבת אל תצר את מואב והם לקחו ארץ סיחון ועוג ולקחו גם כן השבון והסביבה שלה דשייך לארץ מואב ולכן מבקש ממני קבה לי אתו ועל ידי זה אולי אוכל להלחם בו ונרשתיו ולא אמר מן הארץ כדאמר בלק דאזי הוי משמע לגרש אתם מארץ ז' אומות דכרת ברית עם אברהם אבינו לתת לזרעו ושינה ואמר וגרשתיו, פירש, רק לגרש אתם מחשבון והסביבה דשייכים למואב, ולכן מתחילה דהשי' אמר לבלעם מי האנשים עמך, פירש, משום דאמרינן בחולין דף ס"ה לא לחנם הלך זרזיר אצל עורב אלא מפני שהוא מינו ואפילו רבנן דפליגי עליה בזרזיר ואמרו שהוא טהור, אבל בשכן ונדמה, ופירשי' שוכן עמהם ודומה לו במראיתו מודה דטמא, לכן אמר לו השי' מי האנשים האלה עמך, אני רואה שאתה שוכן עמהם ודומה להם במראיתו לשנוא את בני ישראל כהמואבים ומדינים, לזה אמר לו בלעם בלק בן צפור אשר הוא מלך מואב שלח אלי, פירש, דשלח לי טענות גדולות דראוים הם לשנוא אתם, ולכן אמר השי' לבלעם אם אתה באמת אינו שונא לישראל אלא מפני הטענות של בלק אתה שונא אתם לא תלך עמהם דאם תלך עמהם יהא אתה שכן ונדמה להם דהשוכן עם טמאים ונדמה להם הוא טמא בעיני כמותם, ואם תאמר דתקלל אתם במקומך לכן אני אומר לך אתה שניתה דברי בלק שבקש רק ארה ואתה אמרת בשמו קבה משום דשנאה שלך לבני ישראל גדולה יותר משנאת בלק לישראל, ולכן אני אומר לך לא מיבעיא לא תקבה לישראל אפילו ארור דהוא קל מקבה כהפירשי' לא תאר את העם, פירש, ואף אם יעברו על התורה באיזה מצות לעולם הם בעיני עם מיוחד מכל אומות העולם וגם כן לא תברך אתם כי ברוך הוא, פירש, משום דאמרינן בסנהדרין ק"ה אמר ר' אבא בר כהנא וכולם, פירש, כל הברכות של בלעם הזרו לקללה ולפי זה אם יברך לישראל יחזרו לקללה לכן אמר לו השי' לא תברך לישראל כי ברוך הוא

מבלעדיך והברכות שלהם יהא קיים לעולם אבל הברכות שלך לא תקוים.

בענין הקללה שהיה יכול בלעם לקלל לישראל אמרינן בע"ז דף ד' ובשאר דוכתי אמר ר' אלעזר אמר השי' לישראל עמי ראו כמה צדקות עשיתי עמכם שלא כעסתי עליכם כל אותן הימים שאם כעסתי עליכם לא נשתייר ח"ו שריד ופליט וכו', וכמה זעמו רגע, אמר אמימר ואיתימא רבינא רגע כמימריה, וקשה לתוס' מה היה יכול לומר בשעת מועטת כזאת, ויש לומר היה אומר כלם והשי' הפכו ואמר מלך וכו'. ורבינו אליה מפרש שאין צריך רק להתחיל קללתו באותו רגע וכו, ע"ש. ומהרש"א קשה בעובדא דר' יהושע בן לוי מה היה יכול לומר ולקלליה דמלת כלהו טפי מרגע כמימריה בין באותיותיו בין בנקודותיו, ויש לומר דהוי מצי לומר ימות, עכ"ל. פירש לפירושו הגם ימות הוי טפי מתיבת רגע באותיותיו אבל בנקודותיו לא הוי אלא שלש תיבות דומיא דכלם דהוי שני נקודות עם שו"א אבל כלהו הא הוי שלש נקודות ממש. אבל קשה לי לפירושינו דעיקר הקללה מה שבקש בלק מבלעם הוא שיהא פירוד לבבות בישראל ואזי ינצח אותם ואי יאמר כלם הא אין צריך לפירוד לבבות ביניהם, ועוד דבלק אמר ארה לי את העם הזה וכו' אולי אוכל נכה בו ואגרשנו מן הארץ ואי אמר ארה הא לא ישתייר ח"ו אפילו אחד מישראל והוי לו לומר ואגרשנו מן העולם או ואכלם.

וביותר קשה לי מאי אמר הגמ' שאם כעסתי היה חל הקללה של בלעם הרשע ולא נשתייר ח"ו אפילו אחד הא חזינן במלחמת סיחן ומואב ובלעם קלל למואב והובא ברשי' פ' חקת פסוק כ"ז באו חשבון שלא היה סיחון יכול לכבשה והלך ושכר לבלעם לקללו, עכ"ל, ואפילו הכי לא חל הקללה כי אם שיכבוש עיר חשבון ואיזה קללה היה יכול לומר בודאי לא היה אומר אלא כלם כהפירשו התוס' ואפילו הכי לא היה מועיל הקללה כי אם לנצח עיר השבון אבל לא לכלם מן העולם הגם שהיה השי' כועס באותן הימים בשלמא אי הוי אמרינן כתירוץ השני של התוס' שאין צריך רק להתחיל קללתו באותו רגע ואזי יכול לומר מה שירצה ויכול להיות דסיחון לא בקש אלא רצונו היה לכבוש עיר חשבון ובתר הכי לעשות שלום ביניהם, אבל לתירוץ קמא של התוס' קשה כיון דלא היה יכול לומר קללה אחרת אלא כלם ומכל מקום לא היה חל הקללה שלו כי אם לכבוש עיר חשבון ולא לכלות המואבים אם כן מאי אמר השי' שאלו כעסתי באותן הימים ובלעם היה מקלל אותנו לא היה נשאר מישראל ח"ו אפילו שריד ופליט, הא חזינן דבודאי כעס באותן הימים והא ראיה דחל הקללה של בלעם לכבוש עיר חשבון ואמר בודאי כלם ומכל מקום אומה המואבית נשאר קיים באותן הימים, בשלמא לתירוץ השני של התוס' דצריך רק להתחיל הקללה באותו רגע והשי' הא בוחן לבבות וידע דבלעם היה

שונא לישראל יותר מבלק, אתי שפיר, דבודאי אילו כעס השי' באותן הימים היה מקלל לישראל שלא ישאר ח"ו אפילו שריד ופליט, אבל לתירוץ קמא קשה. ועוד קשה לי מאי אמר השי' עמי ראו כמה צדקות עשיתי עמכם הלא אמרינן בתענית דף כ"ז אמר רב אסי אלמלא מעמדות לא נתקיימו שמים וארץ וכו', אמר אברהם רבונו של עולם שמא ישראל חוטאין לפניך אתה עושה להם כדור המבול ודור הפלגה אמר לו לאו, אמר לו רבונו של עולם הודיעני במה אירשנו וכו, ע"ש, הלא כרת ברית השי' עם אברהם אבינו דישראל לא יעברו בשום אופן מן העולם אם כן איזה צדקה עשה השי' עמנו הלא צריך לקיים הכריתות ברית דהוי כמו שבועה ונביא אמר דהשי' עשה צדקה עמנו במה שלא הניח לבלעם לקלל את ישראל הלא צריך לקיים הכריתות ברית ואיזה צדקה שייך פה.

ונראה לי דחדא קושיא מתורצת יהא בחברתה, דלכאורה קשה לן קושיא עצומה כיון דבלק אמר כי ידעתי וכו', ואשר תאר יואר אם כן למה אמר מתחילה לכה נא ארה לי את העם הזה וכו', אולי אוכל נכה בו ואגרשנו מן הארץ משמע דמספקא לו אם יחול הקללה של בלעם אי לא להכי אמר אולי ולבסוף אמר כי ידעתי משמע דידע בודאי דיחל הקללה שלו. לכן נראה לי דהא ידוע דעין הרע שולט רק במה שעינו רואה כדכתיב לקמן כ"ב פסוק מ"א ויקח בלק את בלעם ויעלהו במות בעל וירא משם קצה העם הרי דבעינן שיראה עינו מי שרוצה לקלל לכן ראה בלק כי אין רצונו של בלעם לקלל את ישראל לכן בסימן כ"ג אמר בלק לבלעם לך נא אתי אל מקום אחר אשר תראנו משם אפס קציהו תראה וכלו לא תראה וקבנו לי משם ויכול לקוים הקללה במקצת העם לכן יכול להיות בחשבון היו בה אנשי מלחמה של מואב והיתה עיר מבצר ועל ידי הקללה של כלם מתו כל האנשים הנמצאים בחשבון ובלעם ראה אותם אבל כל אנשי מואב בעת הקללה לא ראה אותם כלל לכן לא חל הקללה עליהם לכן לא נענשו מאומה אבל ישראל כיון דכל ישראל היו ביחד במקום אחד תליא בהכי אם יש אחדות ביניהם אזי אין כל אומה ולשון יכול לשלוט עליהם ובעת שאין אחדות ביניהם אזי הקללה של בלעם יכול לשלוט בהם לכן אמר שפיר בלק אולי אוכל נכה בו בלשון ספק דהא לא ידע אם יש שלום ביניהם או לא. ולפי זה שפיר אמר השי' עמי זכר נא הצדקות שעשיתי עמכם שלא כעסתי באותן הימים דאילו כעסתי באותן הימים נהי דקללה של בלעם על כל אומה ישראלית אינה יכולה לחול עליהם משום כריתת הברית עם אברהם אבנו אבל על מקצת העם הא היה יכול הקללה של בלעם לשלוט עליהם ואילו כעסתי באותן הימים ואי בלעם קלל למקצת העם לא היה נשאר מהך מקצת העם אפילו

שריר ופליט בודאי עשיתי צדקות עמכם דהא אם היה הקללה חל על מקצת העם אין זה סותר לכריתת הברית עם אברהם אבינו ע"ה, ולפי זה הכל אתי שפיר בחשבון אמר בלעם כלם לאנשי חשבון יכול להיות דלא נשאר בהם אפילו אחד מאנשי חשבון לכן רצה בלק דבלעם יקלל לישראל כלם נהי בעת שיש אחדות ביניהם לא יחול הקללה מכלה אבל הא יכול להיות על ידי הקללה ובמקום קללה הא אין שם שום ברכה, בודאי יצמחו מחליקת ביניהם ועל ידי הפירוד לבבות ינצח את אומה הישראלית זה היה כוונתו של בלק.

ושפיר אמר אולי אוכל להלחם בו, דמספקא ליה אם יש אחדות ביניהם אי לא ולפי זה הא כרתו ברית מואב עם מדין ומדוע בעת שבא פינחס למלחמה של מדינים למה לא באו בעלי בריתם אנשי מואב לעזור למדינים, ולפי מאי דפירשנו כיון דראה בלק דלא נעשה עצתו ושמא יש אחדות ביניהם אין כל אומה ולשון שולטת בהם לכן מיד נפל יראה עליהם ולא הלכו לעזור למדינים אף שהיו בעלי בריתם אלא דהגמ' נתן טעם למה לא הלכו בני ישראל לנקם נקמתם גם מאת המואבים שהחטיאו את ישראל, ותירץ משום שני פרידות טובות דעתיד לצאת ממואב ולפי זה שפיר אמר בלק לבלעם כי ידעתי את אשר תברך מבורך בתמיה והכי יכול להיות מבורך מרע עין כמותך אלא מה שאני מבקש ממך לארה לי העם הזה כיאת אשר תאר יואר ישאר לקללה.

פ' פינחס

וידבר ה' אל משה לאמר פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן, ופירשי' בשם הגמ' דסנהדרין פ"ב לפי שהיו השבטים מבזין הראיתם בן פוטי זה שפיטם אבי אמו עגלים לע"ז והרג נשיא שבט מישראל לפיכך בא הכתוב ויחסו אחר אהרן, עכ"ל. עיין במפרשים דמקשים הלא כבר ייחסו אחר אהרן בסוף פ' בלק וירא פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן, ולמה צריך לייחסן עוד. ועוד מקשים בהאי סדרה דמשה בקש מהשי' שימנה איש אחד במקומו וכיון דפינחס עשה טובה גדולה לישראל והקבה' שלח לו בריסת שלום למה טפי לא בחר אותו דיעמוד במקומו של משה. ונראה לי לפרש דהא ידוע דאהרן היה אוהב שלום ורודף שלום ומן הסתם גם אלעזר בנו היה אצלו גם כן המידות של אביו ומן הסתם גם אלעזר למד לפינחס בנו גם כן המידות האלו ומכל מקום כיון דראה הפירצה גדולה שיכול להיות בישראל שיהא מותר חס ושלום לזנות עם בנות עכו"ם נהפך המידות שלו לאכזריות והלך במסירות הנפש והרג אותם ולכון

כתיב וירא פינחס דראה הפירצה הגדולה שיכול להיות בישראל הגם דהוא בנו של אלעזר ואלעזר היה בנו של אהרן והם למדו אותו בודאי מידות של אוהב שלום ורודף שלום, ועוד דאהרן הכהן וכהן שהרג הנפש אפילו בשוגג אסור אפילו לברך לישראל בעת הדוכן ושנאמר ידיכם דמים מלאו כדאיתא בברכות דף ל"ב, מכל מקום כיון דראה שיכול להיות פירצה בישראל מיד נהפך המידות שלו לאכזריות והלך במסירת נפש והרג לנשיא שבט מישראל, ולכן אמר השי' הגם דהשבטים מבזים אותו אבל בעיני פינחס חביב מאוד משום דאינו דומה מי שינקום נקמה ויש בו מידה רעה להיות כעסן ובעל מחלוקה יכול להיות נמי שופך דמים של אדם אבל מי שנתחנך במידות של אוהב שלום ורחוק הרבה ממחלוקת בודאי רחוק הרבה משפיכות דמים ומכל מקום כיון דראה הפירצה הגדולה שיכול להיות בישראל והלך במסירות הנפש והרג לנשיא מישראל הגם שהוא בנגד מידתו ועל ידי זה ולא כליתי את בני ישראל בקנאו את קנאתי, פירש, דאילו לא הרג אותם פינחס היתי מכלא חמתי בתוכם, אבל עכשיו דפינחס התקנא עבורי ועל ידי זה ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי, פירש, מפני דפינחס עשה נקמה עבורי לכן לא עשיתי שום נקמה לבני ישראל לכן אמר הנני נתן לו את בריתי שלום, פירש, כיון דהרג לנשיא בישראל בודאי ימצאו לו הרבה שונאים וזה ידוע דשנאה מקלקלת השורה ויבוא על ידי כך למידות רעות, לכן שלח לו השי' דאני נותן לו את בריתי שלום דאני מבטיח אותו דלא יהא לו שונאים דהכל יכירו דעשה זאת להשי' וטובה גדולה לישראל ובודאי המידות טובות ישארו אצלו.

ועוד שלח לו הגם דהשבטים מבזים אותך הראיתם בן פוטי זה הרג לנשיא מישראל, פירש, שני דברים היו מבזים אותו, אחד דאבי אמו היה כומר לע"ז, ועוד הוא חלל שנולד מכהן דנשא גיורת אלא דלא היו רוצים לומר זאת בפרהסיא דאם כן היו מבזין לאלעזר הכהן דהיה באותו שעה כהן גדול דהיה לאחר פטירתו של אהרן, לכן לא אמרו גם זאת בפהרסיא אבל לפינחס בשעה שאמרו הראיתם בן פוטי בודאי כוונתם היה לשני הדברים האלו משום דהעין יעקב על עין יעקב זבחים ק"א מפרש הא דאמרינן בגמ' שם לא נתכהן פינחס עד שהרגו לזימרי משום דאלעזר נישא מבנות פוטיאל אם כן היה פינחס חלל, אבל אלעזר לא נתחלל במה שנשאה מבנות פוטיאל לאשה משום דאמרינן בקידושין דף ע"ז וכן פסק הרמב"ם פרק י"ט מאיסורי ביאה ה"א הגם דהאשה נתחללה מביאת הפסולי כהונה אבל הכהן עצמו שעבר העבירה לא נתחלל, ע"ש, מכל מקום בעיני חביב אתה לי מאוד, לכן שלח לו עוד והיתה לו, פירש, דוקא לו דמפינחס שמשו בבית ראשון

שנים עשר כהנים גדולים ובבית שני שמונים כהנים גדולים, הגם מאיתמר נמי יצאו כהנים מכל מקום הכהונה גדולה שייך לו ולזרעו אחריו, ברית כהונת עולם, פירש, הגם דאמרינן בקידושין דף ע"ז בת חלל זכר פסולה מן הכהונה לעולם ולפי זה כיון דפינחס היה חלל הרי נתחלל זרעו ואף דפינחס נתכהן עכשיו אבל זרעו ישארו פסולי כהונה, לכן והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם משום דתחת אשר קנא לאלהיו, פירש, והלך במסירות הנפש זכה ליתן לו ברית שלום דהמידה של אהרן ישאר לעולם בקרבו, ומצינו דנתקיים הברכה בו דעשה שלום בין השבטים יהושע כ"ב, ומה שהרג במסירות הנפש לנשיא מישראל ובת מלך הגם דכהן שהרג הנפש פסול לעבודה כדאיתא בסנהדרין דף ל"ה, רציחה תוכיח שדוחה את העבודה, ופירשי' דכתיב מעם מזבחי תקחנו למות שאם היה כהן רוצה ורוצה לעבוד מביאין אותו לידון בב"ד וכו, ע"ש. פירש לפירושם משום דכתיב ידיכם דמים מלאו, ועיין בתוס' שם, אם כן הכא דידיו מלאים בדמים הוי אמינא דיפסול מן הכהונה, להכי אמר דאדרבה הדמים האלו נחשבים בעיני כרם של קרבנות דאדרבה על ידי רציחות דמים שלהם ויכפר על בני ישראל ומפני מה נחשב זאת בעיני משום דצריכין אנו לראות המסירות נפש שלו דהא ושם האיש ישראל המכה אשר הכה את המדינות, פירש, שניהם, כדאיתא בספרי שנים עשר נסים שנעשו לו באותה שעה דאי לאו הכי היו דנין אותו בסנהדרין, זמרי, וכו', דהיה נשיא בית אב לשמעני והאשה היתה נמי בת מלך אם כן היה המסירות נפש גדולה מאוד, לכן בודאי נחשבים בעיני כרם של קרבנות, לכן זכה ויכפר על בני ישראל.

הנה גם אחד עשר היה חשיב הספרי שימר השי' רוחותיהם שלא ימותו ויטמא פינחס, ע"ש, וכיון דראה משה כל זאת לכן אמר בזה הלשון יפקד ה' אלהי הרוחות לכל בשר איש על העדה, פירש, ורצונו היה על פינחס ואמר אני ראיתי שעל ידי פינחס שמרתה הרוחות שלהם שלא ימותו שלא יטמאו את פינחס מן הסתם רצונך למנות אותו למנהיג על ישראל וגם כן שלהתה על ידי פריסת שלום לפינחס ראוי לו למנות אותי במקומי ולא אמר בפירוש זאת מפני כבודו של יהושע תלמידו ופינחס ראוי להיות איש אשר יצא לפניהם וכו, ולא תהיה עדת ה' כצאן אשר אין להם רעה, פירש, אם לא תמנה עכשיו איש במקומי יכול להיות אחר פטירתי מחלוקת גדולות אודת התמנות על ישראל להיות מנהיג במקומי.

ויאמר ה' אל משה קח לך, ופירש הספרי, קח לך את שבלבך מה שבדוק לך, את יהושע בן נון איש אשר רוח בו, פירש, לא כתעלה על דעתיך עולה על רעתי, אתה רואה ואני רואה אני רואה

הגם עכשיו פינחס אינו כעסן ואינו קפדן, אבל אני רואה שבימי אחאב על ידי הכעס שלו עצר את השמים על איזה שנים כי אם לפי דברי יהא מטר, ובסנהדרין דף קי"ג דרש ר' יוסי בציפורי אבא אליהו קפדן, ופירשי' דכעס על אחאב ואמר חי ה' אם יהיה השנים האלה מטר הוה רגיל למיתי גביה איכסיה מיניה ג' יום ולא אתא כי אתא אמר ליה אמאי לא אתא מר אמר לו קפדן קרית לי אמר לו הא דקמן דקפיד מר, ופירשי' הרי בדבר זה שאמרתי עליך קפדת עלי וכו, ע"ש. ובאם משה רבינו היה על כל דבר כעס על ישראל השי' יודע מה שהיה לאומה ישראלית, ולכן אני בוחר ביהושע דלא כעס מעולם על אומה ישראלית. איש אשר רוח בו, ופירש הסיפרי שיכול לעלות כנגד כל רוח של אחד ואחד, פירש, שלא יהא קפדן וכעסן על ישראל, וגם אבקש ממך וסמכת את ידך עליו ואזי יכירו כולם ההבדל בין משה ליהושע משום דלא קם נביא עוד בישראל כמשה הגם דהשי' לא בקש ממשה רק דיסמוך ידו אחת אבל משה רבינו דהיה טוב עין ויסמוך אותו בשני ידיו, פירש, דהראה ליהושע הגם דהשי' לא בחר לא באחד מבניו או אחד ממשפחתו אלא בחר ביהושע אפילו הכי סמך לו בשני ידיו להראות אותו דבכל לבו ונפשו סומך אותו ואיני מקפיד בדבר.

פ' מטות

וידבר ה' אל משה לאמר נקם נקמת בני ישראל מאת המדינים אחר תאסף אל עמיך וידבר משה אל העם לאמר החלצו מאתכם אנשים לצבא ויהיו על מדין לתת נקמת ה' במדין. הנה הסתירה מהפסוקים מבואר לכל דהשי' אמר נקמת בני ישראל ומשה אמר נקמת ה', ועוד האיך תלוי פטירתו של משה בנקמות מדין דכתיב אחר תאסף אל עמיך משמע אבל קודם הנקמה אי אפשר למשה לפטור מן העולם הזה ומהאי טעמא וימסרו בעל כרחך כדפירשי' לקמן, בודאי צריכין אנו להבין טעמו של דבר, הקושיא הראשונה נתעוררו בעלי המדרש ואמרו השי' אמר למשה אתה אומר נקמת ה' היזק שלכם הוא, שגרמו לי להעניש אתכם אמר לו משה רבון העולמים אם היינו ערלים או כופרים במצות לא היו שונאים אותנו הלא אין רודפים אחרינו אלא בשביל התורה והמצות הלכך הנקמה שלך הוי לתת נקמת ה' במדין, עכ"ל, ועיין בס' אהל יעקב ומפרש שם היטב טעמו של המדרש וכמעט אין להוסיף עליו. אבל

מכל מקום נראה לנו קצת לפרש בענין אחר דזאת ידוע כמו דעשה השי' שפטים בפרעה ומצרים הגם דישראל עבדו ע"ז כהמצרים כדטען השר של מצרים הללו עובדי ע"ז והללו עובדי ע"ז מפני מה אילו נענשו ואילו אבדו בים והשיב השי' אי אתה דן שוגג כמזיד ואונס כרצון כדכתיב כי ידעת כי הזידו עליהם, ופירש האהל יעקב החטיאו והזידו אותם לעשות כתועבותם על כן הרבה ה' והפלא את מכותם ע"ש, כן ראוי המדינים לקבל עונשם. אלא דמספקא לן הנה דזאת ידוע היכי דכתיב בני ישראל פירושו הוי בכל מקום בני ישראל ולא בנות ישראל כדאיתא בקידושין דף ל"ו ובפ' פינחס כתיב צרור את המדינים והכיתם אותם כי צררים הם להם בנכליהם אשר נכלו לכם על דבר פעור ועל דבר כזבי בת נשיא מדין אחתם המכה ביום המגפה על דבר פעור הנה מהקרא משמע עבור שני חטאים שהחטיאו לישראל צריכין אנו לסבול אחד עבור ע"ז מבעל פעור ואחד עבור זנות הא דהזנו עם בנות מדין ולהכי אמר אשר נכלו לכם על דבר פעור ומפרש בספרי כשאמרה בנות מדין בעת שאמרו ישראל הכי לע"ז נשתחוה ענתה להו וכי מה איכפת לך אני מבקשת ממך אלא שתגלה עצמך לו משום דהפוער עצמו לפעור זהו עבודתו ובעיני ישראל נדמה הדבר להיתר ולפי האמת הוי עובד ע"ז, ושנית על דבר כזבי משום זנות דהפקירו אפילו בת מלך שלהם לזנות עם הגדול שבישראל כדאיתא בספרי בשעה שאמרה כזבי איני נשמעת אלא לגדול שבכם כמשה רבך אמר לה אני גדול ממשה דאנכי ראש השבט של שמעון דגדול משבט לוי. המכה ביום המגפה על דבר פעור, פירש, דהוי נהרגה לא מטעם ע"ז של פעור אלא המכה משום זנות רק המעשה היה ביום המגפה על דבר פעור נהרגה היא על ידי פינחס וזאת ידוע בעת שכמה ישראלים עבדו לע"ז בודאי הנשים שלהם נמי עבדו ע"ז אבל זנות לא עברו כי אם האנשים לחוד ויכול נמי להיות הא דכתיב ויאכל העם וישתחוו לאלהיהן, בפ' בלק, קאי בין על אנשים ובין על נשים דלשון העם משמע כל העם, ויצמד ישראל לבעל פעור ולא כתיב נמי ויצמדו בני ישראל אלא כתיב ישראל נמי בין אנשים ובין נשים אלא דהבדל יש העם נקראים אנשים פשוטים וישראל נקראים החשובים שבעם והכא בפ' מטות הא הוי נמי לכתוב נקם נקמת ישראל ואזי הוי משמע דהנקמה הוי בין עבור אנשים ובין עבור נשים שהחטיאו אותם לעבוד ע"ז אלא אמר השי' נקם נקמת בני ישראל משמע דעבור החטאים שהחטיאו לבני ישראל דהיינו בין על זנות ובין על ע"ז ובעיני משה רבינו לא היה נראה כן אלא הכל חטא אחד היה דאילו לא היה לן תורה ומצות לא היו עושין תחבולות הללו אלא משום דיש לנו תורה ומצות הם שונאים אותנו

ועושים כל התחבולות להעביר אותנו על דת תורתינו הק' ולפי זה לא הוי אלא חטא אחד דצריכין אנו לסבול לא הוי אלא נקמת ה' ואתי שפיר נמי הא דתלוי פטירתו של משה בנקמות מדין דהא כזבי רצונה היתה להכשיל למשה רבינו אלא דזמרי אמר לה שהוא גדול ממשה ובעכו"ם הא אמרינן בקידושין דף ל"ט, ועוון בתוס' ד"ה מחשבה רעה ובעכו"ם מחשבה רעה השי' מצרפה למשעה, ע"ש.

ולפי זה מבואר דברי המדרש היטב וזהו שאמר הכתוב לא יגרע מצדיק עיניו אין השי' מונע מן הצדיק מה שרוצה לראות בעיניו ללמדך דמשה היה מתאוה לראות בנקמות מדין קודם שימות וכו'. ועל משה נאמר ישמח צדיק כי חזה נקם נקמת מדין, עכ"ל. לכאורא צריכין אנו להבין מדוע לא התאוה לנקמת מצרים ועמלק. ולפי מאי דפירשנו הא אתי שפיר דכזבי רצונה היה להכשיל לרבן של ישראל למשה רבינו אלא על ידי זה נכשל בה נשיא מישראל לכן רצונו היה לראות מפלה של מדין דוקא קודם פטירתו דמרוב צידקו והסידותו תלה כמעט העון בו, לכן שמה במפלתן של מדין.

ולכן כיון שראוי עכשיו שני דברים אחד דצריכין לילך ולנקום נקמת ה' מאות המדינים, שנית דפטירתו של משה תלוי בנקמות מדין מה עשו ישראל. או דהיו רוצים כל אחד לילך ולנקום נקמת השי'. אבל היו רוצין עוד לעכב מיתתו של משה מה עשו ישראל, לכן נקבצו לאלפים להיות מוכן ומזומן לילך לנקום נקמת ה' מהמדינים אבל מכל מקום לא זזו כל אחד ממקומו לעכב פטירתו של משה שתלוי בנקמת מדין, להכי כתיב וימסרו, ופירשי' בעל כרחו מאלפי ישראל, פירש, מאלפי ישראל דהתקבצו כולם לילך לנקום נקמות השי' מהמדינים לקחו מהם תומי"ד בעל כרחם ולא לקחו רק אלף למטה לר' עקיבא ולר' ישמעאל היה שנים עשר אלף חלוצי צבא ושנים עשר אלף לישב על הכלים, עיין בספרי, ובמלבו"ם פירש הכא וכדי לזרזם והאיך הם יכולים להילחם עם המדינים שהיו עם רב לכן שלח עמהם את פינחס ההיה משוח מלחמה וכלי הקדש ופירשי' זה הארון והציץ והצצרות התרועה בידו, פירש, בעת שהולכין על מלחמה צריכין לשבור את לבם לכן לקח חצצרות התרועה לשבור את לבם שלא יחטאו עוד על ידי בנות מדין ולכן כשראה משה דלא הרגו את בנות מדין קצף עליהם ההייתם כל נקבה הלא הם יכולים לכשול עוד את בני ישראל אלא הנשים אשר לא ידעו משכב זכר החיו לכם.

פ' מסעי

אלה מסעי בני ישראל אשר יצאו מארץ מצרים לצבאתם ביד משה ואהרן. הס' ערבי נחל קשה לו למה כתב אשר יצאו מארץ מצרים כאילו נותן סימן לידע מי הם בני ישראל ונתן סימן כי הם אותן שיצאו מארץ מצרים ועד השתא לא ידעינן מי הם בני ישראל, ותו ביד משה ואהרן הוא מיותר אטו עד השתא לא ידעינן שיצאו מארץ מצרים ביד משה ואהרן, עכ"ל. ונראה לי לפרש דזאת ידוע לכל דעל ידי טילטול דרך נשבר האדם בגופו ובנפשו ובפרט אם צריך להיות בטלטול דרך ארבעים שנה בודאי לא זהו האדם שיצא מתחילה קודם טלטול הדרך שלו, ולכן אמר דוד המלך ע"ה אשרי תמימי דרך, פירש, דדרך שלו יהא לעולם תמים בין כשיושב בביתו ובין שהולך בדרך ההלכים בתורת ה' דאזי לעולם יהא תמים עם השי' לכן כתיב אלה מסעי פירש, עד כאן נגמר המסעות של בני ישראל, ולא תימא דעל ידי המסעות האלו ממשך ארבעים שנה נהפכו לאנשים אחרים הגם בעת שיצאו ממצרים כתיב ויאמינו בה' ובמשה עבדו ולבתר הכי בעת מתן תורתינו הק' אמרו נעשה ונשמע והשי' אמר עליהם מי יתן והיה לבבם זה להם כל הימים, אבל על ידי טלטול הדרך וצרות שעברו עליהם דכמה זמנים חסר להם מים ולחם עד שנתן להם המן ובארה של מרים נהפכו לאנשים אחרים ופסק מהם האמונה בהשי' ולזה אמר אלה מסעי, פירש, הגם דעבר עליהם מ"ב מסעות מכל מקום כמו שהיו נקראים מתחילה בני ישראל כן הם נקראים גם עכשיו וזאת ידוע דתיבת ישראל פירושו הוי ישר אל כמו דהיו נקראים בעת אשר יצאו מארץ מצרים לצבאתם ביד משה ואהרן כן נקראים גם עכשיו משום הדור המדבר היו דור דיעה. ויכתב משה את מוצאיהם למסעיהם על פי ה' ואלה מסעיהם למוצאיהם. ועיין במפרשים דמקשים למה מתחילה אמר מוצאיהם למסעיהם ולבסוף אמר איפכה. ונראה לי דהכי פירושו משום דקשה לכאורה דחשיב הכא מ"ב מסעות והלא יש יותר מסעות כגון בדברים א' בערבה מול סוף בין פארן וכו', ודי זהב, וכן בפ' עקב ט' פסוק כ"ב ובתבערה ובמסה וכל הנך מסעות לא חשיב הכא, ולזה תירץ הכתוב באמת לא היה יותר מסעות אלא הא, ויכתב משה, פירש, דהיינו במשנה תורה כתב שם את מוצאיהם, פירש, מה שאירע להם במסעיהם ועל שם המעורה מה שקרה שם קרא למקום ההוא כדפירשי' שם בערבה בשביל הערבה שחטאו בבעל פעור בשטים בערבות מואב עכ"ל, וכן פירש שם על כולהו כן,

ולא תימא דנסעו מעצמם לאיזה מקום שהיו רוצים, לזה פירש לן הכתוב על פי ה' דהכל היה מה דהשיב הנסיעות היה על פי ה' ולבסוף פירש לן הכתוב אבל באמת שם המקומות היה כדפירש לקמן, להכי אמר ואלה מסעיהם, פירש, שם העצם של המקומות למוצאיהן למה שאירע להן שם אחר כן אבל משה רבינו לא כתב באמת שם המקום אלא על מאי דאירע להן כדפירשנו,להכי אמר על פי ה' באמת. הס' ערבי נחל מקשה מאי על פי ה' הא כל התורה מפי הגבורה נאמרה, ועוד הא ראה משה בעיניו האיך נסעו אם כן היה יכול משה מעצמו לכתוב המסעות, ע"ש, אבל בעיני נראה דהכי פירושו הא באמת אחד עשר יום מחרב דרך הר שעיר עד קדש ברנע, ופירש הספרי אלו זכו ישראל באחד עשר יום היו נכנסים לארץ אלא מתוך קלקול המעשים שלהם לכן הלכו ארבעים שנה במדבר ולר' יהודה בשלשה ימים אילו זכו היו נכנסים לארץ ע"ש. ובפ' שלח כתיב ובניכם יהיו רעים במדבר ארבעים שנה ונשאו את זנותיכם עד תם פגריכם במדבר ולפי זה הוי אמינא דכל המסעות הוי מעצמם וזאת גופו הוי קללה דלא ידעו לאן הולכים ההא לא כתיב באיזה מקום יסעו אלא ארבעים שנה צריכין ליסע במדבר, להכי כתיב על פי ה' דלא נסעו מעצמם אלא כל המסעות על פי ה' היו, ולכן ויכתב משה מסעיהם למוצאיהם, פירש לדורות הבאים להודיעם באיזה אופן יצאו אבותינו ממצרים אם היו צדיקים ולפי זה קשה מאוד בדורותינו להמתין על הגאולה העתידה בעו"ה, אבל באמת אבותינו היו עובדי ע"ז כרטען השר של מצרים הללו עובדי ע"ז והללו עובדי ע"ז, ולכן מצינו לקוות על הגאולה העתידה, והנביא הא אמר כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות, ולכן ויכתוב משה מסעיהם למוצאיהם, פירש ההאיך דאירע לאבותינו כן יארע גם לבניהם אהריהם הדא הוא דכתיב עזרת אביתנו אתה הוא לעולם, פירש, בין שחטאו ח"ו ובין לא חטאו כן הוא מגן ומושיע לבניהם אחריהם בכל דור ודור, פירש, בכל דור שכולו זכאי ודור בין שכולו חייב לעולם הוא מגן ומושיע לנו.

ויסעו מרעמסס בחדש הראשון וכו,, ויסעו בני ישראל מרעמסס ויחנו בסכת. האלשי"ך מקשה הא כל הנך שני פסוקים מיותרים הם אטו לא ידענא בפסח יצאו אבותינו ממצרים והיה מכת בכרות, ועוד קשה לו מעיקרא אמר ויסעו מרעמסס ולבסוף אמר ויסעו בני ישראל מרעמסס, ע"ש. ונראה לי דהכי פירושו מכדי בני ישראל היו מפוזרים בכל ארץ מצרים כדכתיב בפ' שמות ותמלא הארץ אתם, ועיין בס' תולדות נח בדרוש רביעי משבת הגדול הביא מפרקי דר' אליעזר דגם בלילה דמכת בכורות היו משועבדים בהומר ובלבינים לפרעה אלא דעבודת היחידים בטלה בראש השנה ולפי זה גמ' דראש השנה

מיירי בעבודת היחידים דבטלה בראש השנה, ע"ש, אם כן מי הביאן לכל בני ישראל לרעמסס, אבל באמת בפ" יתרו כתיב ואשא אתכם על כנפי נשרים ואבא אתכם אלי, ופירש המכלתא בשם ר' אליעזר שנתקבצו כלם ובאו לרעמסס לשעה קלה, ופירשי' שהיו ישראל מפוזרין בכל ארץ גושן ולשעה קלה כשבאו ליסע ולצאת נקבצו כלם. אלא דהכי פירושו משום דאמרינן בהגדה של פסח ורב כמה שנאמר ואעבר עליך ואראך מתבוססת בדמיך ואמר לך בדמיך חיי ואמר לך בדמיך חיי, פירש, משום דשר של מצרים טען הללו עובדי ע"ז והללו עובדי ע"ז מפני מה אילו ניצולין ואילו טובעין בים, לכן ואומר לך בדמיך של דם פסח חיי ואומר לך בדמיך חיי של דם מילה במה שמלו את עצמן ערב פסח חיי, להכי כתיב ויסע מרעמסס ולא אמר ויסעו בני ישראל דהא ידוע כל היכי דכתיב ישראל פירושו הוי ישר אל להכי כתיב ויסע מרעמסס דלא היו ראוין עוד להיקרא בשם ישראל אלא אחר שהביאו אותם המלאכים כלם לרעמסס ואימתי היה בחדש הראשון בחמשה עשר יום לחדש הראשון וקאמר עוד וממחרת הפסח, פירש, אבל ממחרת הפסח לאחר שחיטת קרבן פסח אזי יצאו בשם בני ישראל ביד רמה לעיני כל מצרים, פירש, אפילו לעיני שר של מצרים נצחו גם כן אותו להכי אמר כל מצרים כל אשר בשם מצרים יכונה, ולזה אמר עוד

כמו דסידר בעל הגדה **אלא דהכא הוי** טפי על הסדר כמו דסידר **שם אלו** הוציאנו ממצרים **ולא עשה בהם שפטים** דינו אלו עשה בהם שפטים **ולא עשה** באלהיהם דינו אלו **עשה באלהיהם ולא** הרג את בכוריהם דינו כן **אמר** הכא **אלא** דהכא הקדים מכת **בכורות ולבתר** הכי הזכיר **את אשר עשה לאלהיהם,** ובאמת כן היה הדבר מתחילה היה מכת **בכורות** ולבסוף **עשה באלהיהם אצל ים** סוף פני בעל צפון **אלא דצריכין אנו** לפרש פירושן **של הדברים דהאיך** אמרינן אילו הוציאנו ממצרים **ולא עשה** בהם שפטים דינו **הלא בברית בין** הבתרים איתא וגם **את הגוי אשר** יעבודו דן אנכי **אם כן מחויב השי'** לעשות בהם שפטים, **אבל באמת עיין** בדרוש **על שבת הגדול ושם פירשנו** וגם פי' חז"ל **לרבות ארבע מלכיות ולפי** זה אימתי מחויב השי' **לעשות בהם** לאחר כל הגליות שלנו **ולא אחר גלות** מצרים, ולפי זה **שפיר אמרינן ולא עשה** בהם שפטים דינו, **ועוד אמרינן אלו** לא **עשה באלהיהם,** פירש, **דעל ידי זה** דעשה שפטים **באלהיהם הכירו כולם** כי השי' **הוא אלהים ולא אחר אם כן** נשרש האמונה בקרבינו וכן על ידי מכת בכורות דהבחין השי' בין **טיפה לטיפה** בודאי נשרש האמונה טפי **בקרבם עד** שבאו על ים סוף ביבשה **ויאמינו בה'** ובמשה עבדו, **דאז באו לידי האמונה** שלימה דאילו **לא נשרש מעט מעט** בקרבם האמונה **לא באו בפעם אחת**

לידי אמונה שלימה אלא מי גרם זאת השי', בודאי צריכין אנו לברך אותו עבור זאת, כן הכא נמי ולהכי אמרינן ומצרים בוא"ו דוא"ו מוסיף על ענין ראשון, פירש מזה אנו יכולין לראות האיך מצוה גוררת למצוה אחריתא דכיון דהקריבו לקרבן פסח והבא לטהר מסייעין אותו מן השמים השריש האמונה בקרבם ולהכי אמר ומצרים מקברים את אשר הכה ה' בהם כל בכור פירש, מאי כל בכור כדפירשי' פפ' בא מצריות מזנות תחת בעליהן ויולדות מרווקים פנויים והיו להם בכורות הרבה פעמים חמשה לאשה אחת כל אחד בכור לאביו, עכ"ל, להכי אין בית אשר אין שם מת ולפי זה כיון שישראל ראוי זאת נשרש עוד האמונה בקרבם עד שבאו לים סוף אזי ויאמינו בה' ובמשה עבדו אמונה שלימה ובאלהיהם עשה ה' שפטים עוד נשריש האמונה בקרבם ולכן הגם בעת שהתחילו ליסע לא קרא אותם בשם ישראל אבל לאחר שראוי הישראלים כל זאת ונשרש האמונה בקרבם ולכן אמר ויסעו בני ישראל מרעמסס ויחנו בסכת אי דקרא אותם בשם ישראל וגם אתי לאשמועינן הגם סכת הזה רחוק מרעמסס מאה ועשרים פרסה והם הלכו כהרף עיין לסכת לקיים מה שנאמר ואשא אתכם על כנפי נשרים, כן איתא במכלתא פ' בא, הנה לכל התנאים שם הוי סכת שם מקום לבד ר' עקיבא דסביר סכת הוי ענני הכבוד ולפי זה לר' עקיבא צריכין אנו לפרש ויסעו בני ישראל מרעמסס סכתה לענני הכבוד ויחנו שם רגע ותומי"ד נסעו על ידי ענני הכבוד עד אתם ובקצי המדבר ולפי זה הוי הכל נסיעה אחת מרעמסס עד אתם, הנה בעלי מקובלים חשבו ארבעים ושתים נסיעות ולר' עקיבא הלא לא הוי אלא ארבעים ואחד דהא ויחנו בסכת פירושו הוי דחנו בענני הכבוד ולא הוי שם מקום אלא נסעו על ידי ענני הכבוד עד אתם ובגמ' דילן סוכה דף י"א הא דאמרינן כי בסכות הושבתי את בני ישראל בהוציאי אותם מארץ מצרים בספרא איתא ר' אליעזר סוכות ממש ר' עקיבא אומר ענני הכבוד אבל בגמ' דילן שם איתא ר' אליעזר אומר ענני הכבוד ר' עקיבא אומר סוכות ממש, עיין בתורה והמצוה מהמלבי"ם, שעמד על סתירה הנ"ל וצריכין אנו לומר לר' עקיבא הא דנסעו מרעמסס הגם דהיו מפוזרים בכל ארץ מצרים ועל כרחך הוי כדפירשנו מתחילה הביא השי' אותם לרעמסס והם לא יצאו בלילה אם כן הא הוי רעמסס עוד חניה ובסך הכל היה מ"ב נסיעות ותנא קמא דלא חשיב לרעמסס לנסיעה משום דהגברים היו כלם ברעמסס כדכתיב בשמות ויבן ערי מסכנות לפרעה את פיתום ואת רעמסס ובמס' סוטה דף י"א רב ושמואל חד אמר פיתום שמה ולמה נקרא שמה רעמסס שראשון ראשון מתרוסס וחד אמר רעמסס שמה ולמה נקרא פיתום שראשון ראשון פי תהום בולעו ופירשי'

כשהיו בונין קצת היה מתרוסס ונופל וחוזרין ובונין והוא נופל פי התהום בולעו ונבלע בארץ, ע"ש. ומלבי"ם פירש שבנו הבנינים על מקום לח ונרפש שלא יכלו להעמיד שם יסוד חזק וראשון ראשון מתרוסס ופי תהום בולעו כי לא היה כונתו הבנין עצמו רק להלאות הבונים שלא יגמר הבנין לעולם כדי שיהיו מעונים תמיד, עכ"ל, וכיון דפירשנו לעיל דגם בלילה ממכת בכורות עבדו בני ישראל בחמר ובלבנים אם כן עבדו כלם בעיר רעמסס לא שייך ליחשוב במסעות ור' עקיבא חשב בשביל הנשים וזקנים שלא יכלו לעבוד עוד עבודת עבד ולכן כתב משה מסעיהם למוצאיהם להודיע לדורות הבאים הנסים שעברו עליהם.

ויחנו באתם אשר בקצה המדבר, פירש, דאתי לן לאשמועינן באותה זמן שלא חטאו עוד היו ראוין לכנוס באיזה ימים לארצינו הק' להכי אמר באתם אשר הוא קצה המדבר וקרוב לארצינו הק'. ויסעו מאתם וישב על פי החירות, עיין במפרשים דהוי ליה לומר וישובו לשון רבים, אלא דאתי לן לאשמועינן הא דכתיב בקצה המדבר דאלו לא חטאו היו נכנסים מיד לארצינו הק' משום דהיה אחדות ביניהן כדאמר הנביא חיבור עצבי אפרים הנח לו, פירש, בעת שיש חיבור ואחדות בינינו הגם דח"ו עובדין ע"ז נמי הנח להם, וספר הכתוב דהיו באותו שעה אחדות להכי אמר וישב בלשון יחיד על פי החירת ויחנו לפני מגדול אבל באותו זמן חטאו דהיו רוצים לחזור למצרים להכי אמר ויסעו מפני החירת, פירש, לא מפי החירות דפי החירות פירושו הוי פה דאמר הרי אתם בו חורין אבל עכשיו שחטאו וירדו ממעלתם אמר ויסעו מפני החירות, פירש, דאינם ראוים להיות בן חורין ולכנוס מיד לארצינו הקדושה כיון דלא היה אחדות ביניהם, לכן ויחנו לפני מגדול.

היוצא לנו מדברינו הנ"ל אילו היה אחדות בינינו לא הינו צריכים להיות במדבר ארבעים שנים והכל הוי רק משום פירוד הלבבות, אבל אילו היה אחדות הינו נוסעים תומי"ד לארצינו הקדושה. יתן השי' שיהא אחדות בינינו ואזי נזכה לילך לארצינו הקדושה אמן

אמר המחבר באתי להודות להשי׳ על אשר גבר חסדו עלי להוציא לאור את ספרי תפארת שאול על כל הש״ס וספרי בית ידידיה על שאלות ותשובות וספרי אהבת שאול בשני חלקים על התורה הגם שידוע לכל מצוקות הזמן שלי מכל מקום זכיתי להוציא לאור את חיבורי הנ״ל וב״ה שספרי מצאו חן גדול בעיני לומדי תורתינו הק׳ שכמה מחברים הביאו בספריהם את היבורי הנ״ל, כן אבקש מהשי׳ שאזכה לסיים חיבורי אהבת שאול על התורה ולהוציא לאור עולם ואזכה גם כן להוציא לאור את ספרי הגדול ברכת שאול על שו״ת וגפ״ת אשר חנני השי׳ וכאשר אין בכחי להדפיס כל החיבורים שלי ולכן אדפים פה רק סיום ממס׳ יומא ואקוה להשי׳ שימצא חן בעיני לומדי תורתינו הק׳ ולכן אבקש מהשי׳ שיוטיב מצבי כדי שאוכל ללמוד תורתינו הק׳ ברוב שמחה בקרב הימים ובנפשו ובנפש המדבר לכבוד התורה ולומדיו בעה״ח יום עש״ק לס׳ דברים פה שיקאגא, שאול ידידיה שאחעט החופ״ק.

הסיום על מס׳ יומא.

דף פ״ח הרואה קרי ביום הכפורים יורד וטובל, וכו׳, הרואה קרי ביום הכפורים ידאג כל השנה כולה ובעלתה לו שנה מובטח לו שבן עולם הבא וכו׳, רב דימי אמר מפיש חיי סגי ומסגי, ופירשי׳ זה שראה קרי ביום הכפורים סגי ומסגי בבנים ובני בנים שכך הסימן יראה זרע ויאריך ימים, עכ״ל. וקשה לי אם כן למה מתקינין לו כהן גדול אחר תחתיו שמא יארע בו פסול ופירשי׳ בדף ב׳ לכון מזמינין כהן גדול אחר תחתיו שמא יארע בו פסול קרי או שאר טומאה המעכבין מלבוא למקדש, ע״ש. ומאי חששא איכא כאן הא יש תקנה דאם יראה הכהן גדול קרי יכול לילך למקוה ויטבול ויהא כשר לקרות בדברי תורה דעיקר האיסור בבעלי קרין דאסורין בדברי תורה הוי רק תקנות עזרא, אבל מן התורה שרי אם כן קודם תקנות עזרא קשה למה מתקינין כהן אחר, דהא עכשיו בטלוה לטבילה לגמרי ובעלי קרין מותרין בדברי תורה ואי

משום שמא ידאגו כל השנה כולה שמא לא היה להם כפרה על ידי הכהן הגדול משום דבעינן דיבוא זכאי ויכפר על זכאי, אבל זהו ליתא הא היה להם סימן גדול על ידי שעיר המשתלח בלשון של זהורית לעיל דף ס"ג דכיון שהגיע שעיר למדבר היה מלבין ואי משום שמא יראה הכהן גדול קרי אחר שילוח המשתלח וידאג הכהן גדול כתנא דבי ר' ישמעאל הרואה קרי ביום הכפורים ידאג כל השנה כולה ופירשי' שמא לא קיבלו תעניתו והשביעוהו במה שבידם להשביעו, וכו', ע"ש, ועל ידי זה לא יגמור הכהן גדול העבידה אלא בשברון לב, אבל זהו ליתא דהיכי נימא דידאג הכהן גדול שמא לא קבלו תעניתו הרי כבר על ידי שעיר המשתלח נעשה כפרתו וראו כל ישראל דהחוט נעשה לבן משום דבעינן שיבוא זכאי ויכפר על זכאי ובודאי צדיק גמור הוא כדסיים הגמ' הכא ובעלתה לו שנה ופירשי' שלא מת מובטח לו שמעשים טובים שבידו יגינו עליו ובן עולם הבא הוא, עכ"ל, ובודאי לאחר שעיר המשתלח בראה קרי הכהן גדול לא ידאג מאומה אלא ישמח בלבו דהראו לו מן השמים דצדיק גמור הוא אם כן למה מתקינין כהן גדול אחר ואי משום לאחר פטירתו של שמעון הצדיק דלפעמים היה לשון של זהורית מלבין ולפעמים אינו מלבין, לעיל דף ל"ט, אם כן חיישינן שמא לא ילבין לשון של זהורית ויראה קרי וידאגו כל השנה דבשבילו לא היה החוט לבן משום דלא היה הכהן גדול זכאי וראיה לדבר דהא ראה קרי ביום הכפורים, אבל זהו נמי ליתא דאפילו בימי שמעון הצדיק דלעולם היה לשון של זהורית מלבין אפילו הכי התקינו לו עוד כהן גדול ובימיו הא ליתא לדברינו הנ"ל וקושיתינו במקומה עומדת.

ואי משום דהטבילה היה מהני רק לדברי תורה אבל אסור לשמש במקדש דטמא עד הערב כפירשי' שם ומזמינן כהן אחר להיות כהן גדול תחתיו אם יארע בו פסול קרי אי שאר טומאה המעכבין מלבוא למקדש, עכ"ל, אבל זהו נמי ליתא דטומאה הותרה בציבור, ואי משום קרבנו דמקריב תחלה דלא הוי קרבן ציבור ושמא יראה קרי קודם הקרבתו, אבל זהו נמי ליתא דרשי' בדף ו' ע"ב ד"ה ועד שאתה וכו', הותרה היא בציבור וכו' ואף קרבן שלו דוחה את הטומאה דזמנו קבוע וקרבנו תליו בו, עכ"ל, הרי קרבנו דזמנו קבוע נמי דוחה את הטומאה.

ונראל לי משום הכי אומרין הדרן עלך יום הכפורים, פירש, דצריכין אנו להדר כל דיני יום הכפורים ראשית דכהן גדול היה טובל רק המשה טבילות ואי נימא דיטבול עוד משום קרי הא יטבול ששה טבילות ואי משום דטומאה הותרה בציבור ולא צריכין לטבול כלל משום קרי, זהו נמי ליתא למאן קאי השקלא וטריא הגמ' דילן לר' יוסי וסתם משנה הא הוי ר' מאיר בראש פירקין ועוד דחכמים דר' יהודה הוי נמי ר'

מאיר אם כן אמרינן הדרן עלך לראש מס' דאתיא כר' מאיר ור' מאיר ור' יוסי תרווייהו סבירא להו בדף ח' דטומאה דחויה היא בציבור ופירשי' בדף ו' ע"ב ד"ה דחויה היא בציבור הגם דקרבן ציבור דוחה אותה לאו היתר גמור היא וכל מה דמצינו להדרו בטהרה מהדרינן, ע"ש, ולפי זה שפיר מתקינן לו כהן אחר לעשות העבודה בטהרה.

אבל אכתי קשה למאן דאמר טומאה הותרה בציבור למה מתקינין לו כהן אחר כיון דהותרה בציבור ופירשי' בפסחים דף ע"ח ד"ה ביחיד לכתחילה, וכו' ומתניתין בציבור באין לכתחלה דטומאת ציבור הוא בהיתר, עכ"ל, הרי אף לכתחלה מותר, אם כן למה מזמינין לו עוד כהן לעבוד העבודה שמא יארע בו פסול טומאה יעבוד הראשון בטומאה. ונראה לי משום בדף ז' אמר אביי בנשבר הציץ כולי עלמא לא פליגי דלא מרצה כי פליגי אם אינו על מצחו אם הוא מכפר אי לא, ולפי זה להכי מזמינין עוד כהן דאיכא למיגזור שמא ישבור הציץ ואזי הא אינו מרצה על הטומאה ושמא יארע לו טומאת קרי וישבור הציץ ואזי הא לא הותרה טומאה בציבור.

והא לא קשיא לן והא אחד מהניסים דהיו בבית המקדש דלא אירע קרי לכהן גדול ביום הכפורים אם כן משום קרי לא היה לחוש להזמין עוד כהן גדול, עיין באבות פרק ה', אבל זהו ליתא דתוס' ישונים בדף כ"א אבל טומאות אחרות אירעו כדאיתא בדף מ"ז ונתזה צינורא אלא פסול קרי דגנאי הוא לו לא אירע, ובירושלמי תירץ כאן במקדש ראשון וכאן במקדש שני, עכ"ל, ולפי זה הא צריכין להזמין עוד כהן שמא יארע לו שאר טומאות דיהא פסול לעבודה. וקשה לי לתירוץ הירושלמי דמחלק בין מקדש ראשון לשני ודוקא במקדש ראשון לא אירע קרי לכהן גדול ביום הכפורים ולפי זה קושיא דילן למה הזמינו במקדש ראשון עוד כהן גדול, קשיא בשלמא לתירוץ התוס' דוקא קרי לא אירע אם כן משום שאר טומאות הצריכו להזמין עוד כהן וחילוק בין מקדש ראשון לשני לית להו, אתי שפיר, אבל להירושלמי דמחלק בין מקדש ראשון לשני והכל הוי רק משום טומאות קרי דבשאר טומאות היו שומרין אותו שלא יטמא דאם לא כן למה לן להלק בין מקדש ראשון לשני טפי היה לו לתרץ משום שאר טומאות היו מזמינין כהן גדול אחר עוד אבל מדתירצו כאן במקדש ראשון וכאן במקדש שני משמע דוקא משום קרי חיישינן ולא משום שאר טומאות ולפי זה קשיא לן במקדש ראשון למה לן לתקוני עוד כהן גדול אי סבירא לן טומאה הותרה בציבור, ועוד קשה הא דפירשו התוס' אבל פסול קרי דגנאי הוא לא אירע, ע"ש, לא ידענא איזה גנאי יש בדבר ואדרבא הלא בגמ' דילן איתא הרואה קרי ביום הכפורים עונותיו מחולין לו, וכו' ובעלתה לו שנה

מובטח שבן עולם הבא הוא ובכהן גדול הא לא שייך שיראג על כפרתו דהא במקדש ראשון לעולם היה הלשון של זהורות מלבין ואדרבא אי נימא טומאה הותרא בציבור אם כן במקדש ראשון בהדי דחשיב התנא באבות עשרה נסים נעשו בבית המקדש ואחד מהן חשב שלא אירע קרי לכהן גדול ביום הכפורים הא אדרבא אם אירע קרי לכהן גדול ביום הכפורים אות והוא מן השמים שהוא בן עולם הבא כדאיתא בירושלמי ברכות פרק שלישי ובתענית פרק א' הלכה ו' דהגמ' פריך שם מר' יוסי דטבל את עצמו ביום הכפורים אית לך לומר לאותו גוף הקדוש ששכח ופירש הקרבן עדה בתמיה וכי אפשר לומר ששכח ר' יוסי מלטבול ובודאי שראה קרי ביום הכפורים כדי להודיעו לו שהוא בן עולם הבא כדאיתא בבבלי יומא סוף מסיכתא וכו', ע"ש.

ונראה לי דהמנחת שבת מפרש המשנה דאבות על פי דרך מהר"מ אלשקר ביתר ביאור דלכאורא קשה למה אמר התנא באבות עשרה נסים נעשו לאבותינו בבית המקדש הכי לא די לומר נעשו בבית המקדש ולאבותינו למה לי, לכן מפרש דהנסים האילו הם כמלך יבחן מעמד בני ארצו על ידי סימנים מובהקים דעל ידי מכם הסחורה אשר יצא שנה בשנה מארצו למדינות אחרות יבין לבני ארצו אם זריזים הם במלאכה או עצלים הם או יבחון למכסות האנשים היושבים בבית הסהר אם רב או מעט יתבונן אם רוב העם בעלי מוסר ודיעה או לא כן אלו עשרה נסים היו לאות נאמן אם קיימו בני ישראל עשרת הדברות או לא דכל אחד היה אות נאמן לכללות ישראל על קיומם מצוה מיוחד מעשרת הדברות דהיינו אותה מצוה המיוחדת לנס זו ואם לא קיימו מצוה זו גם הנס המיוחד לה נתבטלה למשל שלא ראה קרי כהן גדול ביום הכפורים אות הוא דקיימו ישראל אזהרת לא תנאף עדות דהשי' שמר רגלו דכהן גדול מלכד וכו', ומדויק הלשון לאביתינו דוקא להם ולא לבית שני, עכ"ל.

ולפי זה צריכין אנו להבין תירוצו של הירושלמי כאן במקדש ראשון וכאן במקדש שני ועל כרחך צריכין אנו לפרש דבמקדש ראשון לא ראה קרי ובמקדש שני ראה קרי ולפירושו יהא קשה לן להבין החילוק ממקדש ראשון לשני דידוע לן מימות אמון המלך היה זנות פרוץ במדה מרובה עד שבא על אמו וידוע לן גם כן דבית ראשון היה פרוץ בעו"ה ע"ז וגילוי עריות ושפיכות דמים כידוע מאמר הז"ל על מה אברה הארץ בהקדמה למדרש איכה על הנך שלשה לא נאמר אלא בשביל בטול תורה אבל מכל מקום חזינין דהיה פרוץ בזנות, ולפי זה גם בבית ראשון בטלו הרבה נסים בבית המקדש ובבית שני לפעמים ראה קרי כהן גדול בעת שעברו על לא תנאף ולפעמים לא ראה קרי בעת שלא עברו על לא תנאף אם כן איזה חילוק

יש ביניהם אלא צריכין אנו לפרש בבית ראשון היו לעולם כל הנסים רק הנס המיוחד בעברו ישראל עליו הוא דבטל והשאר יתקיימו אבל בבית שני בטלו כל הנסים אף דהתפה דברים נזהרו בהן, ולפי זה אתי שפיר דברי הירושלמי משום בתוס' ישונים יומא דף כ"א הביא דבירושלמי גרס מעשה ואירע קרי לכהן גדול ונכנס יוסף בן אולם וכו' ויש לומר דבמקדש ראשון דוקא קאמר כדפירש בירושלמי, עכ"ל. לכאורה דבריהם הק' אינם מובנים דהביאו גירסות הירושלמי ותירצו כדפירש הירושלמי בודאי קשה להם רק הך קושיא הא מי שיראה הקושיא שם יראה גם כן התירוץ שלהם ומאי אתי התוס' לאשמועינן.

אבל האמת כן הוא משום בגמ' דילן במגילה דף ט' איתא הגירסא מעשה בר' יוסף בן אולם מציפורי שאירע בו פסול בכהן גדול ומינוהו תחתיו ולא פירש גמ' דילן איזה פסול היה, אבל בירושלמי איתא הגירסא ביומא פרק א' הלכה א' ואירע קרי לכהן גדול והגמ' שם בירושלמי לא פריך על שום קושיא איך אירע קרי והלא אחד מעשרה נסים דהיו בבית המקדש שלא ראה קרי בהן גדול, להכי קשה להו לתוס' ישונים זאת לפירושם דמחלקי בין קרי לשאר טומאות דהא הזינן הכא שגם קרי אירע לכהן גדול ביום הכפורים, ולזה תירצו כמו שתירץ הירושלמי. פירש לפירושם דפירשו לקמן בהלכה ד' דערב יום הכפורים עם חשיכה לא היו מניחין אותו לאכול הרבה שמא יארע קרי ולזה קשה להו קושיתינו הנ"ל דאחד מהנסים הא היה שלא ראה קרי לכהן גדול ביום הכפורים ותירצו שם דיש חילוק בין מקדש ראשון לשני כן מצינו נמי לתרוצי הכו' הא דראה קרי היה בבית שני, אבל מכל מקום צריכין אנו להבין למה לא פריך הירושלמי נמי על ר' יוסף בן אולם ולתריץ נמי דהיה בבית שני, אבל לפירוש מנהת שבת הנ"ל אתי שפיר, משום בבית ראשון נמי לפעמים דראה הכהן גדול קרי בעת דעברו ישראל על לא תנאף אם כן הא לא מצי הגמ' להקשות על ר' יוסף בן אולם הנ"ל איך ראה קרי הא יכול להיות דבזמנו עברו ישראל על לא תנאף לכון ראה קרי אבל בהא דלא היו מניחין לו לאכול סמוך להשיכה שמא יראה קרי פריך שפיר והלא אחד מהנסים היו שלא ראה כהן קרי גדול ביום הכפורים וממה נפשך קשה להו אי עברו ישראל על לא תנאף אפילו אם לא יניחו לו לאכול גם כן יראה קרי להראות לישראל דיעשו תשובה דעברו ישראל על לא תנאף ובלא עברו על לא תנאף גם אם יאכל הרבה סמוך להשיכה גם כן לא יראה קרי על פי הנס ולפי זה לעולם יניחו לו לאכול סמוך להשיכה, ותירץ הירושלמי דאין סומכין על הנס משום דלא תנסון לה' אלהיכם ועוד תירץ כאן בבית ראשון ומשנה דילן מיירי בבית שני דבטלו כל הנסים האלו.

ולפי זה מתורץ כל הקושיות דילן הא דקשה לן במקדש הראשון למה התקינו עוד כהן אחר שמא יראה קרי הכהן גדול וקשיא לן הא אחד מהנסים היו דלא ראה קרי ביום הכפורים, אבל לפירושינו הא אתי. שפיר דהא גם במקדש הראשון נמי לפעמים אירע דראה קרי הכהן גדול ביום הכפורים בעת שעברו ישראל על לא תנאף ולכון לעולם מתקינין עוד כהן אחר שמא יראה קרי וישבור הציץ ואזי לכולי עלמא לא אמרינן טומאה הותרה בצבור אבל בהתקיי עוד כהן אחר באם שיארע כן ישמש תחתיו ומאי דקשה לן עוד איזה בזיון הוא הקרי ואדרבא על ידי זה ישמח בלבו דהראו לו מן השמים דצדיק הוא, ולפירושינו אתי שפיר דעיקר טעמא לא הוי משום בזיון לחוד הגם בכל העולם יהא שמחה בלבם דהיינו לאחר שנה אבל כיון דראה הכהן גדול קרי אות הוא דישראלים אינם נזהרים בלאו דלא תנאף דהא לא הראו לן מן השמים על עצמו כי אם על כלל ישראל אם כן איזה שמחה יהא בלבו ולפי זה יש חילוק ביניהם אם הרואה קרי ביום הכפורים כהן גדול הוי הסימן רק על כלל ישראל ולא על עצמו אלא לידע באיזה מצב עומדים כלל ישראל וכדפירשנו, אבל אם איש ישראל ראה קרי סימן ברכה היא לו ולפי זה מסיים שפיר הגמ' כי אתא רב דימי אמר מפיש חיי, פירש, ראשית דבר דיחיה לאורך ימים ושנית סגי ומסגי, פירש, לא די שעצמו יחיה לאורך ימים אלא גם יזכה לגדל בנים ובני בנים עוסקים במצות ובמעשים טובים כמוהו ויחיו לאריכת ימים ושנים טובים.

ולפי זה אתי שפיר הסיום מהמס' הנ"ל בקיצור דקשיא לן למה מתקינין כהן גדול אחר הלא טומאה הותרה בציבור, לזה אמרינן הדרן עלך מס' יומא, פירש, דצריכין אנו לידע כל הדינים הנזכרים בהמס' יומא ושם הוי סתם משנה ומאן הוי סתם משנה הא הוי ר' מאיר ור' מאיר הא סבירא לו טומאה דחיוה היא בציבור ולמאן דאמר דטומאה הותרה בציבור אם כן אכתי קשה למה מתקינין עוד כהן אחר כיון דאפילו לכתחילה טומאה הותרה בציבור, ולזה אמרינן עוד ודעתן עלך מס' יומא פירש דאמרינן לעיל דבנשבר הציץ כולי עלמא סבירא להו דלא מרצה על טומאה ולפי זא הא איכא למיגזר שמא ישבור הציץ ואזי אינו מרצה על טומאה, להכי מתקינין כהן אחר, ולזה מבקשין אנו מהשי' דלא ישכח מלבינו כל מס' יומא אלא תמיד יהא חרותה על לבינו בין בעלמא הדין ובין בעלמא דאתי משום דמפיש חיי, פירש, לא די דעצמו יחיה אלא גם יזכה לגדל בנים ובני בנים דעוסקים בתורה ובמצות ובמעשים טובים, אמן.

ראשית דבר אבקש מהקוראים ובפרט מהרבנים הגאונים דפה שליט"א בקשתי שטוחה כי גמרתי בדעתי לבלי לכנות לכל אחד בשם התואר שלהם ואולי פגעתי בכבודם היקר לי ואף שכתיבתי לא יעלם ולא יורידם חלילה כי מה אנכי נחשב נגדם לכן באתי להודיע לרבי'ם שלא באתי לפגוע בכבודם רק אולי לא ידעתי את הגדלות בתורה ובחכמה שלהם לכן אכתוב על כולם רק בשם רב, רק על הראשון אכתוב בשם גאון ואזי ממילא על כל אחד יעלה התואר הכבוד הזה, ולכן באתי להודיע עוד דאלה האנשים יעמדו לברכה לזכרון עולם עבור אשר תמכו בידי להוציא לאור ספרי אהבת שאול על התורה חלק שני, לכן יתברכו כולם מן השמים ובכל אשר יפנו יצליחו בכל דרכיהם, ולכן אבקש מהשי' כשם שזכיתי להוציא לאור חלק שני כן אזכה לסיים חיבורי אהבת שאול על התורה וספרי הגדול ברכת שאול על ש"ת וגפ"ת ברוב שמחה ובקרב הימים.

פרענומעראנטען

הרב הגאון ר' שמעון צבי אלבום הרב הגאב"ד מ"ח משנה וגמ'.

בהכ"ה משנה וגמ'.

הרב — ר' מרדכי זעווין, הרב הגאב"ד מאנשי ליבאוויטש.

אנשי ליבאוויטש על ידי הפרעז. מר. נ. ד. באלאטין.

ר' נ. ד. באלאטין, פרעזידענט מאנשי ליבאוויטש.

הרב — ר' אברהם דוב גאלדענסאן, הרב הגאב"ד משערי תפלה בני ראובן.

ר' פנחס ריסמאן.

ר' פנחס ריסמאן, הפרעז. מבני ראובן הנ"ל עבור ביה"כ הנ"ל.

הרב — ר' עזריאל עפשטיין, הרב הגאב"ד מבית ה"מ הגדול ובני יעקב.

בית ה"מ הגדול ע"י הרב הגאב"ד הנ"ל מר. בארנעט, פרעז. מביה"מ ה"ג הנ"ל.

הרב — ר' אפרים עפשטיין, הרב הגאב"ד לאנשי כנסת ישראל.

אנשי כנסת ישראל ע"י ר' שמואל צבי והרב הגאב"ד הנ"ל.

הרב — ר' שמואל שך, הרב הגאב"ד מקהלות יעקב אנשי דראהיטשין.

קהלות יעקב אנשי דרהיטשין ע"י הרב הגאב"ד הנ"ל.

הרב — ר' אברהם יצחק קארדאן, הרב לשערי תורה אנשי מעריב.

שערי תורה אנשי מעריב ע"י השמש מבית הכנסת הנ"ל.

ר' קראסנאװסקע, ש"ץ מבה"כ הנ"ל.

הרב — ר' יעקב לעװענסאן, הרב מבני ישראל בעננעלװאוד.

בני ישראל מעננעלװאוד ע"י הרב הגאב"ד הנ"ל.

הרב — ר' חיים צבי רובינשטיין, הרב מסויטה שיקאגא.

בית הכנסת מסויטה שיקאגא ע"י הרב הגאב"ד הנ"ל.

הרב — ר' שאול זילבער, הרב מאוהבי שלום.

בית ה"כ אוהבי שלום ע"י השמש מר. נחום פרידמאן.

הרב — ר' אריה ליב קאפלאן, הרב מאנשי ארעסא.

ביה"כ אנשי ארעסא ע"י השמש מבית הכנסת הנ"ל.

ר' הורוויץ, פרעז. מביה"כ הנ"ל.

הרב — ר' משה יהודה פישער, הרב מאגודת אחים.

אגודת אחים אנשי אונגארן הנ"ל ע"י השמש מר. קרויז.

הרב — ר' משה ליפשיץ, הרב משערי צדק.

ביה"כ שערי צדק ע"י הרב הנ"ל.

הרב — ר' נחום בודזינסקי, הרב מבני משה.

ביה"כ בני משה ע"י השמש מביה"כ הנ"ל.

הרב — ר' זעליג גליק, הרב מאנשי קאלװאריע.

ביה"כ אנשי קאלװאריע הנ"ל ע"י השמש מר. שאפירא.

הרב — ר' שרגא דייװיס, הרב מבית ישראל, ראבי סט.

ביה"כ בית ישראל ע"י השמש מביה"כ הנ"ל.

הרב — ר' שמואל ראמינאװסקע, הרב לאנשי לוקניק.

ביה"כ אנשי לוקניק ע"י הפרעז. ר' יוסף קאהען.

ר' יוסף קאהען, פרעז. מבית הכנסת הנ"ל.

הרב — ר' יוסף דוב אסטרעחאן, הרב מבני יצחק.

ביה"כ בני יצחק ע"י השמש מביה"כ הנ"ל.

הרב — ר' איזיג גאלדשמיט ומוהל מומחה.

הרב — ר' אפרים רעגענסבורג, הרב לאנשי פינסק.

בה"כ מקרא קודש מאנשי פינסק ע"י הרב הנ"ל.

הרב — ר' שמואל יעקב ראזענבלום, הרב לעזרת ישראל.

ביה"כ עזרת ישראל ע"י הרב הנ"ל.

הרב — ר' צבי הערישאן, הרב לאנשי טיקטין.

הרב — ר' אליעזר מוסקין, הרב לביה"כ בני יוסף.

בה"כ בני יוסף ע"י הרב הנ"ל.

הרב — ר' שרגא זלעזניק, הרב לאנשי קאוונע.

בה"כ לאנשי קאוונע ע"י השמש מר. פערעלמאן.

הרב — ר' שנואור זלמן הורוויץ מ פא־לעסטינא וויין קאמפ.

הרב — בלומנאוו, הרב מבה"כ האמען סטריט.

בה"כ האמען סט. ע"י הרב הנ"ל.

הרב — חיימאוויץ, הרב לאנשי שאוועל.

בה"כ אנשי שאוועל ע"י השמש מבה"מ הנ"ל.

ר' פנחס זעליג הארעסמאן.

ר' פסח גיערמאן.

מר. הערים, 26טע סטריט.

מר. סידער.

מר. טיקטין.

מר. לייבאוויץ 63טע סטריט.

מר. פערעדאיס.

מר. קאהען, סויטה שיקאגא.

מר. מלך קאהען, 26טע סטריט.

ר' יונה זאקס.

ה' ווילע קאהען.

ר' שמואל יוסף גייטענזאהן.

מר. ראזענצווייג.

הגביר המפו' ב. הורוויץ.

ר' יוסף שעפנער, שוחט.

ר' יעקב וויינשטיין, אונטערטייקער, 12טע סטריט.

מר. פאיזער, אונטערטייקער, 12 סט.

מר. גארדאן, ראסין עוו.

מר. קרולעוויץ, האלסטעד סט.

מר. זאידמאן, האלסטעד סט.

מר. ראלניק, בוטשער מנארד.

ר' אברהם נחום לינדענבערג.

ר' אשר גאלדבערג.

מר. טוביה פאיזער, פרעז. מהכנסת אורחים.

הגבירים המפו' בלענדער ברא.

מיס קאהען, נ. אשלאנד.

מארגאליעס, דיוויזיאן סטריט.

דזייקאב קאהען.

אייב לאיער, אונטערטייקער.

ר' אברהם יצחק פירם.

מר. מאיער בשטאן אילענד.

מר. שאימען, טיילאר, קאר. אשלאנד.

הגביר המפו' מר. בלומענטאל.

מר קופלאנד, ווייס־פרעז. מהכנסת אורחים.

מר. פאיזער.

ר' יעקב אורי קאפלאן, עורך דין.

דר. יודעלסאן.

ר' יעקב דאימענט, טאקאמע בילדינג.

ר' הנוך שעחטער, שוחט.

ר' אליהו יעקב פרידמאן.

ר' אפרים יעקב קאהען.

ר' צבי הורוויץ.

ר' גייטען קאפלאן, עורך דין.

ר' אברהם בער הערצפילד, מצבה־קריצער.

דזשאדזש ברעקסטאן.

מר. סיגעל.

הרב ר' יוסף מיכל ניובערגער מריגא.

ר' משה סופר מקרעטינגע.

ר' שלמה לעווין בעל חרושת כשר סטאר

ר' שמריה מהרש"ל.

ר' יצחק וואולף.

דר. קופערשטיין.

מר. קאלאמבוש מקרעטינגע.

ר' עזריאל שאמיועל.

ר' יצחק שעפטעלאוויץ.

ר' יוסף לאפידות וויינבערג, בוטשער מפאלויינא סטריט.

ר' מאיר אליהו ארינאוויץ.

מר. וויל.

ר' צבי בר' יצחק קאהען מקארקלאן.

הגביר המפו' ר' בנימין קאהען מקארקלאן.

ר' אברהם דוב בר' אריה.

הגביר המפו' ר' חיים בערגסאן,

ואחיו מר. בערגסאן.

מר. שאפירא מ"ל מ"ע רעקארד.

מר. אבעל, הסוכן של הפירמא הידוע לכל האחים מאנישעוויטץ מצה קא.

מר. ל. קאהען 47 סט. מסאיט.

הגביר המפו' מר. גאלדשטיין.

הגביר המפו' מר. שיף, 12 סטריט.

הגביר המפו' מר. פיליפזאהן.

מר. נאמאווסקע.

ר' מאיר קאהען.

ר' שלום קראלעוויץ.

הגבירים המפו׳ פארבער עט וויטענ־בערג מצה קא.

ר׳ צבי לאנדע, שוחט ומוהל מומחה.

הגביר המפו׳ מר. דולטס האופה מאקאראנעס לפסח.

ר׳ ירוחם מילער מקארקלאן.

מר. טענענבאים הסוחר מטיי של פסח.

מאקס שולמאן העורך דין המפו׳ בשיקאגא.

ידידי באמת המשכיל ר׳ יהודה בלידין.

מר. עפשטיין.

מר. וואלפערט, שו״ב.

מר. שווארץ.

ידידי המשכיל מר. סאלע שוחט מריגא.

דאקטאר מפורסם מר. חאנאניע מקרעטינגע.

מר. מילער.

מר. בין.

ר׳ שעפטיל שוחהאלטער.

מר. לעווין מפאלעסטינא וויין קא.

ר׳ מיכל ליב קאפלאן, בוטשער.

ר׳ יצחק אוויזיג נאיווילד, מאנשי נאראדיטש.

ר׳ אורי לעווין, שו״ב.

ר׳ שמואל דוד עדעלשטיין, בוטשער.

ר׳ ליב קאפעמנער.

ר׳ משה ראזענבערג בעקער

סעם דארפמאן

ר׳ צבי זיוו.

קאנטער, בוטשער.

מר. גרינבערג.

הגבירים המפו׳ האחים שור.

ר׳ אליהו בן הרב הגאון ר׳ צבי שור מקרעטינקע.

ר׳ מאיר דיסלער משגיח הראשי מסיני סאסעדזש קא.

ר׳ חיים מאיר עדיסאן משגיח שני מפעקטארי הנ״ל.

ר׳ יצחק שטאן מאנשי נאראדיטש.

ר׳ שלמה יצחק שעפנער מנאראדיטש.

האחים הגבירים המפו׳ מר. פעלדמאן.

מר. ניובערגער מריגא, אשלאנד עוו.

ר׳ יצחק פאינמאן.

מר. קרעמער, בוטשער.

ר׳ אליעזר אהרן גארדאן.

דאקטאר לעווענזאהן.

ר׳ ברוך מרדכי שאצמאן.

מר. סלוצקע, שוחט.

קאהען בראס.

ר׳ יחזקאל שווארצבערג, מקאנטריע.

ר׳ משה טיגערמאן.

ביה"כ אנשי יבנה ע"י הרב ר' בועז כהן.

ביה"כ פועלי צדק ע"י השמש מביה"כ הנ"ל.

ביה"כ שערי שמים.

הרב — ריוווינסקע.

בה"כ תפארת ציון ע"י השמש מבה"כ הנ"ל.

מר. אינזעל, פרעז. מבה"כ הנ"ל.

מר. ראיחלין ש"ץ מבה"כ הנ"ל.

הרב — בלום, הרב לבה"כ רודפי צדק.

בה"כ רודפי צדק

בה"כ אנשי מזרח ע"י הפרעז. מר. שאחעט.

מר. שאחעט, פרעז. מבה"כ הנ"ל.

בה"כ אנשי נאראדיטש ע"י הפרעז. ר' נטע לערנער.

ר' משה הארטמאן, ש"ץ מביה"כ הנ"ל.

הרב — ר' שלמה שעחטער, הרב לבה"כ חברים כל ישראל.

קאנג. מחזיקי הדת.

בה"כ אנשי זיטאמיר וואלין.

אנשי לאהושין נוסח ספרד.

הרב — קרעמער הרב מנארד סייד.

הרב ראפאפארט.

בה"כ בני יעקב אהבת שלום ע"י הפרעז. נובערג.

בה"„ אגודת ישראל.

בה"כ אנשי מעזריץ.

ח' משנה, מילארד סטריט.

בה"כ מאנשי קראז.

ביה"כ הגר"א אנשי ווילנא.

הרב — ר' יעקב דארניצקע.

בה"כ צמח צדק ע"י הרב ראבינאוויטש.

בה"כ כנסת ישראל מנארד.

בה"כ אגודת ישראל, 14טע סטריט.

בה"כ בני ישראל, איסט.

בה"כ אהבת אחים, ניובעררי עוועני.

בה"כ בני ישראל ע"י הרב ר' אליהו פערעלמאן.

בה"כ קשר ישראל ע"י הפרעז. מר. דזייקאב.

מר. דזייקאב, פרעז. מבה"כ הנ"ל.

בה"כ בקור חולים.

בה"מ ה"נ מסויטה.

בה"מ החדש, 829 לעפלין.

בה"כ בית יעקב בסויטה 44 סט.

פובליק לייברערי, מישיגאן סט.

בה"כ אגודת הספרדים.

עדת בני ישראל.

בני דוד נארד וואוד סטריט.

בה"מ שומרי שבת.

מר. נומאן, ש"ץ מאוהבי צדק אנשי אונגארן.

מר. דוקאוו, ש"ץ ומ"מ לאנשי קאוונא.

בה"כ אהבת אחים, דושאהנסאן סט.

בני ישראל אנשי צפון ע"י הפרעז. מר. גאלדשטיין.

בני אברהם אנשי פוילין.

אנשי זיטאמיר.

מר. ארעלסאן.

מר. לייזעראוויץ.

ר' חיים יצחק סופר יליד קרעטינגע.

ר' משה שאפירא.

מר. מארקאוויץ.

ר' הילל שו"ב.

ר' שמואל יאנעווער, שו"ב.

הגבירים המפורסמים האחים מר. וויטענבערג מצה קא.

הגביר המפו' מר. דזייקאבסאן מצה קא.

ווילנא סאסעדזש קא. ע"י מר. גריי.

סיני סאסעדזש קא. ע"י מר. זאקהיים.

מר. זאקהיים.

ר' זאב וואולף שלאסבערג, שו"ב וש"ץ מריגא.

ר' אהרן גראסמאן.

ר' ראובן גרינשטיין.

מר. ה. ל. מייטעס

ר' משה קאהען.

ר' זעליג קאהען מקארקלאן.

ר' יצחק ליב בערמאן.

ר' משה טאוועך

מר. אדאלף קאהען

מר. ס. ראזענבלאט

מר. ראי

ר' זלטן משה יאפע

מר. גוטמאן ריעל עסטייט אפיס

ר' יחזקאל שלמה מילער, פרעז. עזרת ישראל ארטיזשען סט.

ר' יעקב בעסס, וועסט סייד אודיטאריום

מר. באיארסקי, המ"ל מ"ע קוריער

ר' אהרן גרין שו"ב

דר. ליפשיטץ

ר' משה גרינבערג, שו"ב דפה

ר' ישראל דוב סימקין, שו"ב

מר. טרופ, המנהל הסטעמפס מאנשי מלחמה

מר. טייטעלמאן ש"ץ מאגודת אחים אנשי אונגארען

מר. האפענבערג, שוחט

חשוליוס קוואסער, עורך דין דפה

אלה האנשים ששלחתי להם ספרי אהבת שאול וקבלו בסבר פנים יפות, לכן יעמדו לברכה לזכרון עולם.

שאור בשרי הגביר המפורסם ר' ידידיה הירשבערג מפרייערס פאינט, מיסס.

שאור בשרי הגביר המפו' ר' אבא שאי מבאלטימארע.

האחים הגבירים המפו' לרחימי רבנן מאנישעוויץ ע"י הסוכן הרב מר. ראזענצווייג.

שאור בשרי הגביר המפו' והמשכיל ר' שבתי שאפירא משיקאגא.

הגביר המפו' לרחים רבנן מר. ראזענשטיין ממישעוואקע.

הרב הגאון המפו' ר' שלמה מיכאל נעחעס, הרב מפיטסבורג.

ידידי היקר ומפו' לרחים רבנן ר' אריה ליב קעמפ עם חתנו מר. טיגערמאן.

הגביר המפו' ר' אייב לואים.

בד"ה ונראה לי וכו', ולא צריכין לטבול כלל משום קרי זהו ליתא חדא הא דוקא טומאות מת הותרה בציבור ולא שאר טומאות לעיל דף ו' ופירש"י בדף ו' ד"ה כל טומאת מת בציבור שרייה רחמנא וכו', אבל טומאות היוצאין מגופו לא הותרה וכו', ע"ש, וכן פירש רבינו תם בזבחים כ"ב ד"ה אי הכי דבמועדו אפילו בטומאת שרץ הותרה בציבור ופירש כוונתו השיטה מקובצת בהשמטה דכל טומאה היוצא מגופו לא הותרה, ע"ש, ולפי זה טומאות קרי לא הותרה בציבור ועוד למאן קאי השקלה וטריא לר' יוסי וכו' כן צריכין להגיה שם. ועיין בתוס' תענית דף י"ז ד"ה בענין, ע"ש.

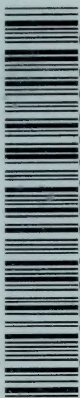
וכן צריכין להגיה בעמוד 132 ד"ה ולפי זה וכו' כל הדינים הנזכרים במס' יומא ובדף ו' הא מבואר דוקא טומאת מת הותרה בציבור ולא שאר טומאות היוצאין מגופו ועוד הא הוי סתם משנה וכו'. ואי משום קרבנו דמקריב תהילה דלא הוי קרבן ציבור הא רשי' פירש בדף ו' כיון דזמנו קבוע אף קרבן שלו דוחה הטומאה ואי משום אילו דאמרינן בדף ז' הגם דזמנו קבוע כיון דיחיד הוא לכולי עלמא מהדרינן אטהורין ועיין בתוס' דף ו' ד"ה אמר זהו ליתא דתוס' ד"ה כיון פירשו דלא הוי אלא מדרבנן ומן התורה הותרה לגמרי בציבור וביתר ביאור פירשו בדף ה' ד"ה אי סבר וכו' כיון דלא הוי אלא חששא בעלמא ודאי למאן דאמר הותרה בציבור לא מצרכי מידי אפילו לאילו של כה"ג, ע"ש, ולזה אמרינן עוד ודעתך עלך מס' יומא, פירש דאמרינן דוקא בטומאות מת אמרינן הותרה בציבור ועוד דצריכין אנו לידע וכו'.

אדרעסע מהרב המחבר

Rabbi S. L. SHOCHET

736 So. Marshfield Ave. Chicago, Ill.

3 1761 07129966 3